

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Юридична клініка

АКТУАЛЬНІ ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Збірник тез наукових доповідей і повідомлень
XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції вчених,
практикуючих юристів, аспірантів та студентів

(м. Харків, 15 травня 2021 року)

Харків
«Право»
2021

Редакційна колегія:

Гетьман А. П. – доктор юридичних наук, професор, ректор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, академік НАПрН України (голова оргкомітету конференції);

Комаров В. В. – проректор з навчально-методичної роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, професор, академік НАПрН України, заслужений юрист України (заступник голови оргкомітету конференції);

Баранов О. О. – в. о. директора Координаційного центру з надання правової допомоги (член оргкомітету конференції);

Бородавка А. І. – директор Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Луганській та Харківській областях (член оргкомітету конференції);

Гайворонська В. В. – голова Ради адвокатів Харківської області (член оргкомітету конференції);

Янишен В. П. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, керівник Юридичної клініки (член оргкомітету конференції);

Токарь Я. О. – юрисконсульт Юридичної клініки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (член оргкомітету конференції);

Рудковська М. Р. – студентка Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, старший консультант Юридичної клініки

*Відповідальність за зміст тез доповідей і повідомлень
несуть самі автори*

Актуальні шляхи вдосконалення українського законодавства : зб. тез наук. доп. і повідомл. XIII Всеукр. наук.-практ. конф. вчених, практикуючих юристів, аспірантів та студентів (м. Харків, 15 трав. 2021 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Юрид. клініка. – Харків : Право, 2021. – 364 с.

ISBN 978-966-998-235-3

Розраховано на науковців, аспірантів юридичних ЗВО, молодих учених-правників, студентів та всіх, хто цікавиться тенденціями розвитку українського законодавства.

УДК 340.13(477)

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2021

© Видавництво «Право», оформлення, 2021

Практика, науковість та креатив
– саме цей девіз об'єднав усіх наших
учасників, віримо в наші здобутки
та напрацювання, які обов'язково принесуть
лише благо для нашої держави!

З повагою організаційний комітет

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ, МИТНЕ ПРАВО

Кідалов С. О.

к.ю.н., доц., доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства,

Кідалова Н. О.

асистент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
Національного університету біоресурсів і природокористування України

ДО ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВОДІЇВ ТА ВЛАСНИКІВ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ.

На сьогоднішній день, увияти сучасне життя без транспортного засобу просто не можливо. Зручність, швидкість та комфорт завжди підштовхували людину ставати учасником дорожнього руху. Проте, разом з цим, даний позитив також може мати і негативну сторону, яка полягає у дотриманні водієм правил дорожнього руху та участь у дорожньо-транспортних пригодах.

Аналізуючи офіційну статистику Національної поліції м. Києва можна зрозуміти, що лише за один місяць 2021 року було зафіксовано близько 35 тис. порушень правил дорожнього руху та 14 тис. дорожньо-транспортних пригод [1]. Серед основних причин які зумовили такі страшні дані є: перевищення встановлених обмежень швидкості руху, проїзд на заборонений сигнал регулювання дорожнього руху, порушення правил проїзду перехресть, не облаштованість пішохідних переходів (відсутність освітлення, розмітки тощо), керування транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або

перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції.

Реагувати на таку статистику доводиться лише кримінально-правовими та адміністративно-правовими заходами. Тому, аби зменшити чисельність ДТП та вплинути на покращення відчуття відповідальності у водіїв, спробуємо у нашій роботі акцентувати увагу на казуальні аспекти законодавчого регулювання, звільнення від відповідальності за адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

Серед головних проблем, які впливають на масовість оскаржень рішень посадових осіб Національної поліції є недосконалість, а іноді незрозумілість деяких положень Кодексу України про адміністративні правопорушення в частині відповідальності водіїв за порушення правил дорожнього руху та дотримання уповноваженими особами Національної поліції процедури оформлення матеріалів адміністративних правопорушень у цій сфері.

Отже, розпочнемо дослідження з найчастіших помилок працівників Національної поліції при оформленні та розгляді матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. Зокрема, доволі часто вони нехтують положеннями ст. 251 КУпАП, що в подальшому значно ускладнює притягнення порушника до відповідальності. А саме на основі доказів ґрунтується повне, всебічне і об'єктивне з'ясування обставин кожної справи. При розгляді справи про адміністративне правопорушення орган (посадова особа) зобов'язаний з'ясувати чи було вчинено адміністративне правопорушення, чи винна ця особа в його вчиненні, чи підлягає вона адміністративній відповідальності, чи є обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність, а також інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Доречі, для використання доказу при розгляді справи необхідно, щоб він був відносним і допустимим [2].

Нажаль, на практиці працівники Національної поліції при складанні постанови або протоколу про притягнення водіїв до адміністративної відповідальності, користуються лише власним суб'єктивним рішенням та в подальшому це призводить до оскарження цих матеріалів адміністративних правопорушень. Як наслідок, правопорушник звільняється від адміністративної відповідальності та створює підґрунтя для інших водіїв, уникати адміністративної відповідальності у сфері забезпечен-

ня безпеки дорожнього руху. Вихід з даної ситуації доволі простий, а саме: покращити методичне забезпечення та навчання працівників Національної поліції в частині оформлення матеріалів адміністративних правопорушень що посягають на забезпечення безпеки дорожнього руху; забезпечити сучасним технічним оснащенням, яке б могло контролювати як поліцейських так і водіїв.

Також, доволі частими способами оскарження матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху є деякі прогалини нормативного характеру. Зокрема, КУпАП та Законом України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 01.07.2004 р. № 1961-V встановлюється адміністративна відповідальність за керування транспортним засобом особою, яка не має при собі або не пред'явила для перевірки поліса (договору) обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (страхового сертифіката «Зелена картка»). З цього стає зрозумілим, що відповідальність може наставати до особи, водія транспортного засобу, під час його експлуатації за умови відсутності або не бажанні пред'явлення для перевірки, серед інших необхідних документів – поліса. Проте, звертаючись до ст. 21 Законом України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», можна побачити, що контроль за наявністю договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів здійснюється – відповідними підрозділами Національної поліції при складанні протоколів щодо порушень правил дорожнього руху та оформленні матеріалів дорожньо-транспортних пригод. Тобто, право для витребування полісу відповідним підрозділом Національної поліції у водія транспортного засобу виникає за наявності двох виключних випадків передбачених цим Законом України. Як наслідок, без порушення правил дорожнього руху або участі у ДТП, водіїв притягнути до адміністративної відповідальності за відсутність полісу не можливо [2;3].

Також, колізійною є норма стаття 121 КУпАП щодо притягнення водіїв до адміністративної відповідальності за нанесення покриття або застосування матеріалів, що перешкоджають чи ускладнюють ідентифікацію державного номеру транспортного засобу. Проблема застосування цієї об'єктивної сторони даного правопорушення полягає в тому, що

при функціонування системи фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі, юридично неможливо притягнути водія до відповідальності за нанесення технічних матеріалів на державний номер транспортного засобу. Підтверджується це тим, що в ч. 5 ст. 121 КУпАП чітко встановлено, що експлуатація транспортного засобу з номерним знаком, який закритий іншими предметами, у тому числі з нанесенням покриття або застосуванням матеріалів, що перешкоджають чи ускладнюють його ідентифікацію, чи забрудненим, що не дозволяє чітко визначити символи номерного знака з відстані двадцяти метрів. Механізм даної перевірки в законодавстві не вставлений, а тому порушників, які використовують різні технічні матеріали, які приховують символи державного номерного знаку транспортного засобу від системи автоматичної фіксації порушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху притягнути водіїв до адміністративної відповідальності доволі складно [2].

На сьогоднішній день, прикладів не застосування до правопорушників адміністративної відповідальності у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху доволі багато. Ця проблема підтверджується значною кількістю оскаржених матеріалів про адміністративні правопорушення, де по факту правопорушення мало місце, проте з наявністю процедурних помилок працівників Національної поліції та недосконалості положень у КУпАП водій ухорив від відповідальності. З огляду на сучасний стан регулювання адміністративно-деліктних відносин є необхідність внесення змін до КУпАП та безперечно перспективними та актуальними є подальші дослідження адміністративно-правового регулювання в цій сфері.

Список використаної літератури:

1. Статистика ДТП в Україні за період з 01.01.2021 по 31.03.2021рр.: Офіційний сайт Патрульної поліції: URL: <http://patrol.police.gov.ua/statystyka/> (дата звернення: 19.04.2021р.)
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text> (дата звернення: 19.04.2021р.)
3. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 01.04.2004р. № 1961-IV: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15#n157> (дата звернення: 19.04.2021р.)

Лисюк А. О.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 2 курс, 17 група

ЗМІНИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРАТУРИ АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ В УМОВАХ ОКУПАЦІЇ

Загальновідомим є той факт, що на сьогоднішній день у межах державного кордону України існують території, що не підконтрольні українській владі. У зв'язку з цим виникають системні проблеми у функціонуванні органів влади Автономної Республіки Крим (далі – АР Крим), які припинили функціонування безпосередньо на території півострова і були передислоковані на материкову частину України.

Прокуратура АР Крим була передислокована до міста Києва відповідно до наказу виконувача обов'язків Генерального прокурора України від 12.06.2014 № 33. Події, пов'язані з тимчасовою окупацією, призвели до принципової зміни засад діяльності прокуратури АР Крим, а також підходів до основних напрямків її діяльності, про які йтиметься далі.

Перш за все, потрібно проаналізувати зміни в основах організації та діяльності прокуратури АР Крим. Правовою основою є Конституція України, Закон України «Про прокуратуру» (далі – ЗУ), а також Регламент прокуратури АР Крим, затверджений Наказом прокурора АР Крим від 22.11.2016 № 48 та Наказ Генеральної Прокуратури України «Про особливості організації діяльності органів прокуратури у зв'язку з тимчасовою окупацією території півострова Крим» від 27.03.2015 № 18гн.

Щодо територіальної основи діяльності прокуратури АР Крим, слід зауважити, що відповідно до п. 10.1 Наказу «Про особливості організації діяльності органів прокуратури у зв'язку з тимчасовою окупацією території півострова Крим» прокурори АР Крим та міста Севастополя здійснюють досудове розслідування та процесуальне керівництво у кримінальних провадженнях, досудове розслідування у яких розпочато зазначеними прокуратурами за фактами (подіями), які мали місце на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. Особливістю ж є те, що фактично прокуратура АР Крим не розташована на цій території і здійснює свої повноваження у місті Київ.

По-друге, зміни відбулися і в організаційній будові прокуратури АР Крим. Відтак, у жовтні 2016 року запроваджена посада прес-секретаря прокуратури. На наш погляд, ця зміна є принциповою, оскільки цієї посади не існувало до тимчасової окупації півострова, а передислокація прокуратури та збільшення кількості порушень на території Криму зумовили потребу у здійсненні більш активної інформаційної діяльності задля забезпечення доступу до публічної інформації, налагодження зв'язку із постраждалими особами, що наразі перебувають на цій території, тощо.

Структура прокуратури АР Крим складається з Прокурора АР Крим, першого заступника Прокурора АР Крим, заступників Прокурора АР Крим, а також структурних підрозділів (управління, відділи). Принциповим, на наше переконання, є питання різкого скорочення штатного розпису прокуратури АР Крим. Так, відповідно до публічних даних до моменту тимчасової окупації Криму штат прокуратури АР Крим становив 899 посад; в наступному, 2015 році, це число становило 35 посад; у 2020 році – 77 працівників. Окрім того, у серпні 2015 року Генеральна Прокуратура України оголосила в розшук, а суд санкціонував затримання 145 колишніх працівників прокуратури АР Крим, щодо яких проводиться досудове розслідування у кримінальному провадженні за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 статті 111 Кримінального кодексу України – державна зрада.

Тимчасова окупація території Криму призвела, крім усього іншого, до деяких змін і доповнень до форм і напрямків діяльності прокуратури АР Крим. По-перше, було посилено діяльність з питань звернення громадян, що стояло гострою проблемою у зв'язку із буквальною відсутністю приймальні громадян на території АР Крим з часу передислокації прокуратури АР Крим до міста Київ (до 31.03.2017). Варто також відзначити, що відповідно до ч. 2 ст. 22 ЗУ «Про звернення громадян» прийом має проводитися регулярно у встановлені дні та години, у зручний для громадян час, за місцем їх роботи і проживання. На наш погляд, передислокація прокуратури АР Крим створило значні перешкоди для громадян у реалізації їх права на звернення, оскільки унеможливило подання звернення під час особистого прийому.

Незважаючи на вищевикладені складності у роботі прокуратури АР Крим, можемо констатувати, що вживається низка заходів, спрямованих на подолання зазначених перешкод. Так, по-перше, у 2017 році було створено Реєстр осіб, щодо яких вчинено злочини проти життя та здоров'я, волі, особистих прав і свобод громадян на тимчасово окупованій

території, за допомогою якого можна ознайомитися з фактами порушень, зафіксованими на тимчасово окупованій території АР Крим. По-друге, відповідно до п. 6 результатів міжвідомчої взаємодії з визначеними органами державної влади України протягом липня 2019 – серпня 2020 (Звіт про результати діяльності Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим) прокуратурою АР Крим було відкрито низку кримінальних проваджень щодо осіб, причетних до злочинів, вчинених на тимчасово окупованій території: за фактом знищення об’єктів природно-заповідного фонду; за фактом невжиття державою-окупантом заходів для протидії розповсюдження COVID-19 серед кримчан тощо.

Серед інших напрямів діяльності прокуратури АР Крим, які активно розробляються після передислокації прокуратури АР Крим, слід відзначити такі: 1) відкриття проваджень щодо правопорушень; 2) поновлення прав громадян – мешканців Кримського півострова; 3) виявлення фактів незаконного привласнення державного майна, яке знаходиться на тимчасово окупованій території Кримського півострова.

На основі викладеного можна зробити висновок, що тимчасова окупація території Криму призвела до значних змін в організації та діяльності прокуратури АР Крим. Функції прокуратури АР Крим здійснюються в особливому порядку, запровадження якого покликано забезпечити їх належну реалізацію незважаючи на наявні перешкоди.

Науковий керівник: д.ю.н., професор Лученко Д. В.

Мірошник О. Ю.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут підготовки кадрів для органів
юстиції України,
2 курс, 3 група

МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ВИРІШЕННЯ СУДОВИХ СПОРІВ

Для початку треба зазначити, що медіація – метод вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає проаналізувати конфліктну ситуацію так, щоб зацікавлені сторони самостійно змогли

обрати варіант рішення, який задовольняв би інтереси та потреби всіх учасників конфлікту. Актуальність даного питання полягає у тому, що на сьогодні медіація є одним з найпопулярніших альтернативних способів врегулювання спорів у розвинених країнах світу, проте ще не набула широкого поширення в Україні, попри зміни в процесуальному законодавстві 2017 року. На мою думку, впровадження та реформування інституту медіації має багато переваг, загалом можна виокремити те, що ця альтернатива відкриває набагато ширші перспективи для досягнення результатів у порівнянні з наявними у того чи іншого суду можливостями для вирішення суперечок між сторонами. Досудова медіація може значно знизити навантаження на українські суди, зекономити сторонам спору багато часу і матеріального ресурсу. Більш того, цей вид вирішення спорів орієнтується не стільки на конфлікт (з'ясування, хто правий, а хто винен) або на виграш, скільки на конструктивний пошук рішень, саме через це організація, регламент і зміст процесу можуть бути визначені індивідуально. Досягнуті домовленості за допомогою медіації, як правило, більш довговічні (хоча і набагато швидші ніж судові), і відповідають реальному стану речей, що сприяє швидкому втіленню їх у життя.

За останні 20 років у 15 українських судах загальної та адміністративної юрисдикції було реалізовано п'ять пілотних проектів з судової медіації. У 2010–11 рр. в судах Білої Церкви, Вінниці, Донецька у рамках одного з цих проектів було проведено 50 справ медіації в адміністративних, сімейних, трудових та земельних спорах, і у 72% справ було досягнуто угоди. Протягом 2013–2016 рр. у рамках проекту «Освіта суддів заради економічного зростання» також була реалізована процедура врегулювання спору за участі судді у трьох судах загальної та адміністративної юрисдикції в Одесі та Івано-Франківську. Пункт 5.4 Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–20 рр., затвердженої Указом Президента України від 20.05.2015 № 276, передбачено розширення способів альтернативного врегулювання спорів шляхом практичного впровадження інституту медіації та посередництва. 15 липня 2020 року Верховна Рада ухвалила в першому читанні законопроект № 3504 «Про медіацію». У цьому проекті зазначаються правові засади і порядок проведення медіації в Україні. Зокрема, пропонується визначити, що процедура медіації застосовуватиметься в будь-яких спорах, зокрема адміністративних, сімейних, трудових, гос-

подарських. Проте, медіація в Україні так і не набуває такого поширення як в країнах Європи.

На це є ряд причин: по-перше, концепція судової медіації суперечить сутності класичної моделі медіації та її автономній ролі у вирішенні спорів. Судова медіація в першу чергу базується на знаходженні компромісів, а медіація на досягненні консенсусу. По-друге, в нас не регламентовано додаткових вимог до спеціальної підготовки судді – особи, яка працює в певних межах, виходячи з принципу імперативності та базуючись на хрестоматійному принципі діяльності «дозволено лише те, що прямо передбачено законом», що є діаметрально протилежним диспозитивним принципам медіації. По-третє, існують певні прогалини в законодавстві, зокрема, питання дотримання прав третіх осіб, питання припинення медіації, якщо виявляється, що спір стосується чи може зачіпати права або законні інтереси третіх осіб; питання процесуального статусу; права та обов'язки безпосередньо медіатора; питання конфіденційності нарад та взаємодії судових органів і медіаторів; питання строків медіації. По-четверте, перешкодами звичайно є правова культура населення, низький рівень довіри до цієї послуги, специфіка національного правосуддя і відсутність належної фінансової підтримки. Ефективність застосування медіації і популяризації цього напрямку вирішення спорів в країні багато в чому залежить від законодавчої бази та підтримки держави, тож на мою думку, реформування інституту медіації в край важливе для України. Зокрема, треба приділити уваги таким проблемним питанням, як призупинення позовної давності, часові обмеження у питаннях здійснення медіації, специфіка проведення медіації на усіх етапах судового розгляду (тобто направлення до незалежного посередника), розробити процесуальне законодавство.

Таким чином, процес розвитку медіації в Україні вже розпочався, але на законодавчому рівні він ще потребує належного закріплення – актуальним залишається питання щодо впровадження Закону «Про медіацію» та Кодексу етики медіатора у практику. Усі перераховані кроки вплинуть на поліпшення доступу громадян до правосуддя та скороченню навантаження на суди, що є актуальною проблемою в Україні.

Література

1. Бондаренко-Зелінська Н. Л. Впровадження медіації у судовий процес як складова наближення законодавства України до Європейський стандартів. *Приватне право і підприємництво*. 2011. Вип. 10.

2. Божук І., Дяченко С. Судова практика застосування альтернативних способів врегулювання спорів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С.
3. Поліщук М. Я. Поняття медіації як альтернативного методу вирішення спорів. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2014. Вип. 65.
4. Бичок Т. П., Дяченко С. В. Актуальні питання врегулювання спору за участі судді. *Юридичний науковий журнал*. 2018. № 6.

Науковий керівник: Зима О. Т., доцент к.ю.н. доцент кафедри адміністративного права.

Рудковська М. Р.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Господарсько-правовий факультет,
1 курс магістратури, 3 група

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ В СФЕРІ ОБІГУ ІНФОРМАЦІЇ

На сучасному розвитку України встановлені перспективи вдосконалення нормативно-правових актів щодо регулювання та захисту інформаційних відносин в суспільстві. Одним із яких є публічне адміністрування у сфері обігу інформації, яке закріплює взаємозв'язок між державою та кожним громадянином України на законодавчому рівні. Що в умовах інформаційного суспільства у зв'язку з інформаційною революцією, що здійснює вплив на всі сфери життєдіяльності визначає актуальність дослідження.

Нині існують різні думки вітчизняних та зарубіжних дослідників Колеснікова К. О., Алексєєва В. М., Шарова Ю. П., Зінченка Г. П. та інших щодо тлумачення публічного адміністрування як соціального явища, тому пропонуємо роз'яснити деякі із них.

Вперше термін «Публічне адміністрування» або «Публічне управління» було опубліковане у роботі «Вивчення адміністрації» в 1887 році майбутнім президентом Сполучених Штатів Америки Вудро Вільсоном. Фактично після цього категорія «Публічне адміністрування» закріпилася в зарубіжній літературі та поступово розповсюдилася по світу. Сучасні

європейські держави почали використовувати «публічне адміністрування» з метою встановлення демократичних держав, заснованих на засадах громадянського суспільства [1, с.4].

Публічне адміністрування – це взаємодія публічних адміністрацій з юридичними і фізичними особами з приводу забезпечення реалізації законів та виконання основних функцій: орієнтуючого планування, яке визначає бажані напрями розвитку, створення правових, економічних та інших умов для реалізації інтересів учасників взаємодії та розподілу праці [2, с. 8]. Під обігом інформації слід розуміти можливість сприйняття, аналізу, синтезу, відображення та передачі інформації на різних носіях матеріального світу. Давши визначення двом поняттям ми можемо стверджувати, що під публічним адмініструванням у сфері обігу інформації можливо вважати взаємодію цих суб'єктів з уповноваженими органами державної влади, які діють на меті накопичення інформації в системах соціального публічного управління та подальшому її використуванні.

На думку вченого Ю. Шарова: «Адміністрування («administration») є чітким розподілом повноважень і обов'язків між учасниками процесу та інформаційно-комунікативне забезпечення вертикальної та горизонтальної координації між суб'єктами врядування [3, с. 7].

За твердженням Г. Зінченка процес адміністрування є цілеспрямованою діяльністю, що законодавчо регламентується, з реалізації повноважень органів державної влади в суспільстві за допомогою притягнених ресурсів, внаслідок чого відбуваються соціальні зміни в різних сферах спільного життя людей [4, с. 45].

На мій погляд термін «Адміністрування» слід роз'яснювати у контексті «Public administration» як адміністрування соціального управління, яке закріплюється на законодавчому рівні держави та контролює напрямки розвитку сфери суспільства, серед яких є обіг інформації. В більшості випадках інформаційні відносини суспільства регулюються затвердженим парламентом актами законодавства, але інша частина – підзаконними. Наслідком чого, значна кількість питань регулювання інформаційних відносин залишається неврегульованою законодавцем. Зокрема це стосується діяльності ЗМІ (прозорості, неупередженості та недопущення їх монополізації і використання у маніпулятивних цілях). Для належного функціонування публічного адміністрування в інформаційній сфері це є недоліком України.

Перевагами публічного адміністрування в сфері обігу інформації є розвиток інформаційних відносин в соціумі, введення електронного урядування, поява електронних декларацій та інше. Варто наголосити, що розвиток суспільних відносин в сфері обігу інформації буде постійно прогресувати, так як він нормативно урегульований правовою державою. Введення електронного урядування, в свою чергу, надало можливість більшості населення оформляти та відправляти електронні листи через глобальні мережі. Наявність електронних декларацій свідчить про доступність, гласність та легкої передачі інформації. Прикладом цього стануть електронні декларації державних посадових осіб (народні депутати ВРУ, міністри КМУ, Президент України т.п.)

Недоліком публічного адміністрування в сфері обігу інформації залишається проблема щодо вдосконалення захисту інтелектуальної власності в умовах поширення інформації через Інтернет сайти. Більша частина авторських творів, які розміщені в мережі Інтернету, знайшла своє місце поряд із тими, права інтелектуальної власності яких були порушені. На підставі цього можливо стверджувати, що законодавець не зміг вчасно врегулювати це питання та захисти право інтелектуальної власності суб'єктів інформаційних відносин.

Так, по-перше, рівень обігу інформаційної сфери публічного адміністрування на даний час занепадає на законодавчому рівні. А, отже, держава, на сьогодні, неспроможна підтримувати тісні правові, економічні та соціальні зв'язки із населенням.

По-друге, більшість суб'єктів інформаційних відносин не зможуть користуватися достовірною та перевіреною інформацією. Тому в більшості випадках не зможуть її аналізувати на підставі оманливості.

Таким чином, публічне адміністрування в сфері обігу інформації є важливим елементом для розвитку демократичної та правової держави України. Враховуючи відмінну нормативно-правову базу інформаційних відносин, законодавцю необхідно звернути уваги на недоліки цих актів та вдосконалити їх. На мою думку, законодавцю необхідно змінити старі норми права визначених вище НПА та прийняти ряд нових змінених законів в інформаційному просторі. Зміна старих актів буде свідчити про вирішення постановлених проблем, а поява нових законів про можливість їх об'єднання в кодифікаційний акт законодавства. Пріоритети розвитку інформаційних відносин в адміністративному праві вбачаються в забезпеченні основних напрямків розвитку інформаційного суспільства,

широкого доступу до мережевих інформаційних технологій приватного сектора, що потребує утворення певних політико-правових, економічних і організаційних умов, а саме: розвитку національно-наукового простору, забезпечення вільного доступу до засобів інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційних ресурсів та удосконалення нормативно-правової бази з питань забезпечення захисту державних інформаційних ресурсів та прискорення її адаптації до європейських правових норм та стандартів.

Список використаних джерел:

1. Колесникова К. О. Публічне адміністрування в Україні: огляд літературних джерел / К. О. Колесникова // Теорія та практика державного управління. – 2013. – № 3. – С. 1–8.
2. Алексєєв В. М. Структури публічного управління в Україні: громадівські ради / В. М. Алексєєв. – Чернівці : Технодрук, 2014. – 76 с.
3. Шаров Ю. П. Інноваційні інструменти публічного адміністрування: європейський контекст / Ю. П. Шаров // Публічне управління: теорія та практика : зб. наук. пр. Асоціації докторів наук з державного управління. – Х. : ДокНаукДержУпр, 2010. – № 1. – С. 5–9.
4. Зинченко Г. П. Соціологія управління: Учебно-метод. комплекс / [Г. П. Зинченко, А. А. Иванова, В. Д. Лысенко, И. И. Рогов]. – Ростов-н/Д. : СКАГС, 2010. – 48 с
5. Закон України від 02.10.92 р. № 2657-ХІІ «Про інформацію».
6. Закон України від 01.06.10 р. № 2297-VI «Про захист персональних даних».
7. Закон України від 13.01.11 р. № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації».

Юхименко Дар'я Сергіївна

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Міжнародно-правовий факультет, 3
курс, 1 група

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ НАКЛАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ

Ідея становлення України як демократичної, соціальної та правової держави, формування новітньої парадигми відносин між громадянином

і державою, здійснення реформування нормативної бази – усе це визначає необхідність проведення досліджень щодо усталених правових інститутів, які забезпечують функціонування правової системи України. Останніми роками здійснюється реформування законодавства України, у тому числі й адміністративного. У межах останнього значну роль відіграє інститут адміністративної відповідальності, де одне з центральних місць займає нормативно-правове регулювання суспільних відносин, пов'язаних з процедурою накладання адміністративних стягнень.

Метою цієї роботи є дослідження загальних засад накладання адміністративних стягнень в Україні, що встановлено главою 4 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Дослідженням даного питання займалася ціла низка провідних вітчизняних науковців, а саме: В. Б. Авер'янов, Ю. П. Битяк, С. Т. Гончарук, С. Л. Дембіцька, Н. М. Мироненко, Н. В. Хорошак, С. М. Штефан та інші.

Слід зазначити, що визначення поняття «адміністративного стягнення» надано в статті 23 КУпАП. За своєю природою адміністративні стягнення є каральними «штрафними» санкціями, які позбавляють правопорушника певних прав та привілеїв. Завдяки реалізації даного способу досягається основна мета адміністративної відповідальності – позбавлення певного суб'єктивного права, обмеження правосуб'єктності та покладення на особу певних «штрафних обов'язків», що сприяє вихованню особи, що вчинила даний проступок та запобіганню вчинення нових правопорушень. У свою чергу, накладання адміністративних стягнень виступає важливим юридичним фактом, адже з моменту його появи особа знаходиться у стані притягнення до адміністративної відповідальності та зобов'язується виконувати звернені до неї вимоги, що встановлюються законодавцем в залежності від характеру вчиненого та суспільної шкідливості посягання. Це свідчить про те, що законодавець не лише детально зазначає та фіксує види стягнень, що встановлені ст. 24 КупАП, але й встановлює правила для їх накладання.

Дані критерії містяться у ст. 33 цього ж Кодексу, що є важливими нормами-принципами. По-перше, стягнення за скоєне адміністративне правопорушення може накладатися лише в межах, що встановлюються безпосередньо цим Кодексом та іншими законами України. У даному випадку, «межі, встановлені законами України» аргументують те, що накладання на особу стягнень має відбуватися з дотриманням низки загальних принципів адміністративної відповідальності, зокрема законності та індивідуалізації. Згідно з положеннями ч. 1 ст. 33 КупАП принцип

законності при накладанні стягнення передбачає: 1) на особу за вчинений адміністративний проступок накладається конкретне стягнення, що встановлене санкцією відповідної статті цього ж Кодексу; 2) недопущення заниження або перевищення межі стягнення; 3) дотримання вимог щодо складу адміністративного правопорушення, відсутності обставин, що виключають адміністративну відповідальність тощо. У ч. 2 ст. 33 також встановлюється те, що при накладанні стягнення повинні враховуватися: характер вчиненого правопорушення, особа правопорушника, а також ступінь вини такої особи, майновий стан, обставини, що пом'якшують або обтяжують відповідальність (ст. 34–35 КупАП). Дане положення стосується реалізації принципу індивідуалізації застосування до особи того чи іншого виду адміністративного стягнення. Характер вчиненого правопорушення розкривається завдяки визначенню об'єкту правопорушення та ознак об'єктивної сторони, такі як: основні – 1) наявність дії чи бездіяльності; 2) наслідків; та факультативні – 3) час, місце, спосіб, засоби вчинення правопорушення тощо. Особу ж правопорушника характеризують такі ознаки, як: вік, стать, соціальний стан, службове положення тощо. Ступінь вини правопорушника залежить від форми вини, що може бути умисною або необережною, а також від мотиву та мети його вчинення і саме цей критерій набуває важливого значення при накладанні того чи іншого стягнення. При застосуванні відповідного стягнення з усіх вищезазначених критеріїв ч. 2 ст. 33 цього Кодексу відіграє саме майновий стан правопорушника, під яким розуміють не лише розмір заробітної плати особи, але й проведення підрахунку інших доходів особи, а також відомості про наявність або відсутність у правопорушника осіб, що перебувають на його утриманні. Такі критерії, як обставини, що пом'якшують відповідальність надають можливість особі-правопорушнику отримати більш м'який вид стягнення, або взагалі уникнути відповідальності шляхом отримання попередження згідно зі ст. 26 КупАП. Натомість обставини, що обтяжують відповідальність є такими критеріями, що надають можливість посадовій особі, що розглядає справу накласти стягнення, яке дорівнює максимуму санкції статті КупАП або наближене до цього максимуму, яким є адміністративний арешт строком до 15 діб відповідно до ч. 1 ст. 32 цього Кодексу. Проте ч. 2 статті 33 КупАП містить винятки щодо застосування даних критеріїв, а саме щодо питання накладення стягнень за вчинені правопорушення в сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, враховуючи зафіксовані

в автоматичному режимі та встановлені за порушення правил стоянки, зупинки, паркування транспортних засобів, що були зафіксовані у режимі фотозйомки або відеозапису.

Отже, у даній роботі з'ясовано та проаналізовано особливості загальних засад накладання адміністративних стягнень, що висвітлені в положеннях статті 33 КупАП. Наведені законодавцем критерії накладання стягнення мають неабияке значення, адже вони сприяють застосуванню найдоцільнішого виду стягнення, а також надають можливість уповноваженим на це посадовим особам обирати найбільш доречний вид адміністративного стягнення з усіх представлених.

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Гринченко К. С.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет,
4 курс, 1 група

СУДОВА ПРАКТИКА ЯК ДЖЕРЕЛО ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Судова практика як джерело господарського права завжди викликала особливий інтерес у науковців. Це було пов'язано не лише з багатовічною історією та актуальністю практики судів для вирішення подальших аналогічних спорів, але й з тим, що вона має унікальну здатність – заповнювати та усувати прогалини в законодавстві. При вирішенні справ суди повинні дотримуватися принципів законності та справедливості винесення рішення, що є основною метою судової практики.

Судова практика як альтернатива судового прецеденту, який широко використовується в англосаксонській правовій сім'ї, визначається джерелом права у країнах романо-германської правової системи. Якщо звернутися до витоків однієї з найпоширеніших класифікацій джерел права, то судова практика є вторинним джерелом, тобто формально необов'язковим. Вона здатна надати переконливе обґрунтування для багатьох судових рішень, але посилається лише на неї недостає. Для більш вагомого її значення потрібно, насамперед, поєднати таке посилення з буквою закону, а також держава в особі уповноваженого органу повинна прямо вказати на обов'язковість висновків, викладених у відповідних судових актах [10, с. 22].

Щодо визнання судової практики джерелом господарського права, то стосовно даного питання й досі ведуться дискусії, які й заважають сформулювати остаточний та єдиний підхід до даної проблематики.

На думку, Чачавої Ю. В., оскільки наявна достатня різноманітність господарських відносин, а закон, як основне джерело права, не завжди може швидко реагувати та передбачати всі ситуації, що відбуваються у сучасних відносинах суб'єктів господарювання, які потребують належного

правового регулювання, це зумовлює необхідність виділення додаткових джерел господарського права, а саме судової практики [11, с. 392].

У свою чергу, Хорошковська Д. Ю. також наголошує, що з кожним роком більш вагомого значення набуває судова правотворчість, яка допомагає судам винести об'єктивне рішення. Така судова правотворчість включає в себе не лише рішення Конституційного та Верховного Судів України, але й прецедентні рішення Європейського суду з прав людини [12, с. 5].

Варто зазначити, що господарські суди доволі часто посиляються на суди вищих інстанцій. Так, наприклад, 23.06.2020 р. Господарський суд Хмельницької області у справі № 924/1046/19 відмовив у задоволенні позову державного підприємства «Науково – технічний комплекс «Завод точної механіки» від 12.06.2020 р. про відстрочку виконання рішення господарського суду Хмельницької області від 13.01.2020 р. до 13.01.2021 р.. Відмова в задоволенні позовних вимог була мотивована тим, що Господарський суд Хмельницької області керувався аналогічною позицією викладеної в постанові Верховного Суду від 12.02.2018 р. у справі № 906/434/17. Також суд зазначив, що вказаної правової позиції дотримується Верховний Суд й у прийнятій постанові від 27.06.2018 р. у справі № 813/8842/13 – а [3].

Іноді господарські суди, при ухваленні рішення, посиляються на практику ЄСПЛ, що є вкрай важливим з урахуванням теперішніх змін. Для прикладу, слід навести справу № 910/10133/20 від 23.02.2021 р., рішення в якій було винесено Господарським судом міста Києва. Суд відмовив позивачу в задоволенні позовних вимог, посиляючись на пілотну справу «*Юрій Миколайович Іванов проти України*», де позивачу не було передбачено виплат справедливої сатисфакції. Також суд зауважив, що аналогічні правові висновки викладено в постановках Великої Палати Верховного Суду від 20 березня 2018 року у справі № 2а – 7995/11, від 20 березня 2018 року у справі № 362/985/14 – а, від 10 квітня 2018 року у справі № 728/724/13 – а [4].

Як наслідок, можна дійти висновку, що дієвим фактором для становлення судової практики як джерела господарського права у державі має бути законодавче закріплення такого статусу, подібно до того, як визначений у законодавстві статус правового звичаю [9, с. 7]. Приміром, таке закріплення є у ФРН, де практика верховних судів насичена рішеннями, які вдало усувають прогалини у німецькому законодавстві. Таке ж закріплення має правова система Швейцарської Конфедерації [7, с. 104].

На мою думку, для України було б доречно започаткувати такий стриманий, але рішучий підхід визначення ролі судової практики серед джерел господарського права, адже в судовому розгляді справ юристи доволі тривало використовують судову практику під час побудови доказової бази.

Ще одним не менш важливим доказом того, що судова практика є джерелом господарського права є Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [2], тому що ратифікувавши Конвенцію [1], Україна визнала, юрисдикцію Європейського суду обов'язковою згідно зі статтею 46 Європейської конвенції, з питань, які стосуються тлумачення Конвенції, застосування та всебічної реалізації рішень Європейського суду з прав людини органами державної влади. З цього випливає, що рішення ЄСПЛ є обов'язковими для виконання, якщо це стосується справ проти України. Одним з аспектів такого виконання є приведення законодавства України й практики його застосування у відповідність до вимог Конвенції, тлумачення яких здійснюється Європейським судом [6, с. 284].

Аналізуючи правовий досвід Чеської Республіки, Франції та Німеччини щодо виконання рішень ЄСПЛ, В. Завгородній сформулював висновок, що в Україні недостатньо забезпечена функція контролю за виконанням рішень ЄСПЛ, вказуючи на особливості, притаманні для розглянутих країн Європейського Союзу: а) визначна роль щодо контролю за виконанням рішень ЄСПЛ Конституційного суду; б) наявність контрольних функцій за виконанням рішень ЄСПЛ у законодавчого органу держави; в) участь у реалізації рішень ЄСПЛ уповноваженого з прав людини, генерального прокурора [8, с. 57]. Можна погодитися з думкою науковця, адже Україна знаходиться на етапі налагодження ефективного та якісного механізму виконання рішень.

Отже, на основі вищезазначеного можна зробити висновок, що судова практика є одним із безпосередніх джерел господарського права України. І хоча офіційного закріплення такого положення досі немає, проте без такої практики неможливо ефективно та законно здійснювати правосуддя. Судова практика має свою специфіку, характеризується особливими ознаками та слугує важливим регулятором поведінки суб'єктів права, але при цьому її не можна плутати із судовим прецедентом, який є конкретним та одиничним. Наразі існує нагальна потреба збагачувати національну правову доктрину судовою практикою, адже як говорить давньоримська сентенція: «*Renun perpetuo similiter judicatarum auctoritas vim*

legis obtinere debet» (судові рішення зі справ, які постійно вирішуються однаково, набувають силу закону) [5, с. 149].

Список використаної літератури

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. *Офіційний веб – сайт Верховної Ради України. Законодавство України*. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004/paran82#n82 (дата звернення 14.04.2021)
2. Про виконання рішень та застосування практики суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477 – IV. *Офіційний веб – сайт Верховної Ради України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення 14.04.2021)
3. Рішення Господарського суду Хмельницької області у справі № 924/1046/19 від 23.06.2020 р. Єдиний державний реєстр судових рішень: веб – сайт. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/89966255> (дата звернення 13.04.2021)
4. Рішення Господарського суду міста Києва № 910/10133/20 від 23.02.2021 р. Єдиний державний реєстр судових рішень: веб – сайт. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/95304161> (дата звернення 15.04.2021)
5. Алексеев С. С. *Право. Азбука. Теория. Философия. Опыт комплексного исследования*. Москва: Статут, 1999. 712 с.
6. Андрійченко О., Чернецька О. *Практика Європейського суду з прав людини у здійсненні правосуддя. Міжнародне право*. 2019. № 4. С. 284–288
7. Дідковська І. *Тлумачення цивільно – правових норм: підходи окремих правових систем. Філософія права і загальна теорія права*. 2014. № 1–2. С. 100–107
8. Завгородній В. А. *Зарубіжний досвід виконання рішень Європейського суду з прав людини. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 57–64
9. Івчук Ю. Ю. *Судова практика як джерело сучасного господарського права в Україні. Інституційний репозитарій Східноукраїнського Національного Університету ім. В. Даля*. 2012. № 1. URL: <http://dspace.snu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/2084> (дата звернення 15.04.2021)
10. Петришин О. В. *Судова практика як джерело права в Україні: проблеми теорії. Юридичний журнал «Право України»*. 2016. № 10. С. 20–27
11. Чачава Ю. В. *Судова практика як джерело господарського права в Україні. Верховенство права очима правників – початківців: матеріали Всеукр. наук. конф. студентів та аспірантів (м. Одеса, 24 листоп. 2018 р.) / за ред. Г. О. Ульянової; уклад.: Ю. Д. Батан, А. Д. Шкільнюк. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 392–394*

12. Хорошковська Д. Ю. Роль судової практики в системі джерел права України: теоретико – правове дослідження: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень». Київ, 2006. 18 с.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Товкун Ігор Миколайович

Корзилова В. Г.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет,
4 курс, 1 група

СУДОВИЙ ЗАХИСТ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА ТЕРЕНАХ СУЧАСНОГО ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Сучасний період характеризується активними діями України, спрямованими на інтеграцію держави до Європейського Союзу. В Україні здійснюються реформи практично в усіх сферах: в економіці, законодавстві, а також у соціальній, культурній, освітній, правоохоронній та судовій. Важливим також залишається віднайти механізм захисту суб'єктів господарювання [9, с. 19].

Сьогодні Україна, перебуваючи в умовах ринкової економіки, набуває подальшого поширення система державного сприяння розвитку малого та середнього бізнесу. Проте не все так однозначно, адже і досі залишаються невирішеними проблеми, що пов'язані із захистом прав та охоронюваних законом інтересів суб'єктами господарювання [6].

Відповідно до ст. 43 Конституції України кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не забороняється законом. З цього випливає, що держава, яка надає право на таку діяльність, повинна гарантувати і захист. Крім того, держава повинна гарантувати право на безпечні умови праці та гідну заробітну плату, що закріплено в ст. 42 Конституції [1].

Як і в будь-якій правовій державі, захист прав та законних інтересів суб'єктів господарювання повинен здійснюватися за допомогою засобів,

що визначені в законодавстві [9, с. 20]. Насамперед, це стосується сфери вирішення господарських спорів, адже *загальновідомо*, що основною проблемою і досі залишається застаріле законодавство, яке давно вже втратило механізм ефективного та справедливого судового розгляду. *Не можна не зважати на те*, що така проблема не лише знижує право особи на справедливий судовий розгляд, але і призводить до звернення осіб у Європейський суд з прав людини, що негативно відображається на становищі держави серед інших країн Європи. Прикладом слугує справа «*ТОВ «Фріда» проти України*», де ЄСПЛ зобов'язав Україну сплатити підприємству – заявнику суми відшкодування моральної шкоди, компенсації судових та інших витрат, а також будь-який податок, що може нараховуватися на ці суми [5]. Цим рішенням Європейський суд з прав людини ще раз довів неефективність розгляду господарських спорів в Україні, де відсутність достатніх гарантій, що забезпечують незалежність суддів у судовій системі і, зокрема, від їх керівництва, може призвести до висновку про те, що сумніви заявника у незалежності та неупередженості суду будуть об'єктивно виправдані (*рішення ЄСПЛ у справі «Агрокомплекс проти України», № 23465/03, від 25.07.2013 р.*) [4].

Не менш важливим при цьому залишається і виконання рішень Європейського суду з прав людини, адже і в даному випадку є прогалини. На підтвердження цього можемо навести, для прикладу, справу «*Янголенко проти України*», де Суд зазначає, що провадження у суді та виконавче провадження є відповідно першою і другою стадією загального провадження. Таким чином, виконавче провадження не має бути відокремлене від судового, і ці обидва провадження мають розглядатись як цілісний процес [3].

Можна з упевненістю сказати, що виконання рішень ЄСПЛ – це неоднозначний та непростий процес, а в основному він такий, коли мова йде про застосування загальних заходів. Однак, ще більш обтяжливим та складним є виконання судового рішення, насамперед, коли держава ще не має ефективних та дійсно дієвих форм та методів такого виконання.

Слід звернутися до практики зарубіжних країни, які вже більшою мірою змогли подолати вищезазначені проблеми. Дослідження організації вирішення комерційних (торгових) спорів в окремих державах, які є членами Європейського Союзу, має неабиякий інтерес для України з огляду на євроінтеграційний вектор розвитку нашої держави. Ця заінтересованість зумовлена також необхідністю врахування отриманого згаданими

державами досвіду під час реформування судової системи України, яке відбувається сьогодні. Дослідження окреслених питань є корисним також із позиції здійснення правосуддя, а саме розгляду окремих справ.

Наприклад, Франція стала першою країною Європи, яка змогла здійснити передачу комерційних спорів до безпосередньої сфери державного правосуддя. При цьому рішення Торгового суду є остаточним і не підлягає апеляційному оскарженню, якщо сума спору менше як 4 тис. євро, і навпаки, воно підлягає апеляційному оскарженню, якщо сума спору перевищує 4 тис. євро. Окремих спеціальних апеляційних торгових судів у Франції не існує [10, С. 141–143].

У Німеччині, на відміну від Франції, економічні (комерційні) спори розглядаються судами загальної юрисдикції, хоча судова система в Німеччині є найбільш спеціалізованою. Цікавим є те, що ще до 2002 року такі спори розглядалися за законодавством 1877 р. Крім того, особливістю судового розгляду економічних (комерційних) спорів у Німеччині є те, що існують сфери, щодо яких законодавча компетенція належить органам Європейського Союзу, а не національному законодавцю окремих країн ЄС. Існують норми німецького права, які засновані на положеннях норм Європейського Союзу. У зв'язку із цим іноді трапляється ситуація, яка потребує тлумачення норм Європейського Союзу. Тому суд Німеччини має право тимчасово зупинити провадження у справі та запросити Суд Європейського Союзу ухвалити своє рішення щодо тлумачення норм ЄС, якщо вважає, що рішення із цього питання є необхідним для вирішення ним справи по суті [8, С. 70–71].

В Італії судовий процес і досі залишається одним із найдовших розглядів комерційних справ у Європі [2]. З огляду на це, було запропоновано зменшити строки розгляду спорів шляхом запровадження ефективної організації розгляду справ та правил, зокрема встановленням чітких строків виконання повноважень суддями [7, с. 20], але це не допомогло вирішити всіх наявних проблем щодо розгляду економічних (комерційних) спорів. При цьому основною проблемою в Італії залишається контроль за судовим процесом із боку суду, відсутні законодавчі механізми, що стимулюють до оперативного й ефективного розгляду спору, невизначені критерії застосування конкретних повноважень суду, зокрема під час процесу доказування, вирішення питання про розподіл судових витрат тощо [8, с. 72].

Результати здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок, що захист прав та законних інтересів суб'єктів господарювання в Україні

і досі викликає багато запитань, відповідей на які, поки що немає. Україна стоїть на межі реформування відносин у сфері господарювання, але поки що говорити про вдале його завершення ще зовсім рано. На сьогодні виникає багато проблем у судовому розгляді господарських спорів, які досі на достатньому рівні не створили ефективний механізм захисту суб'єктів господарювання. Також не менш важливим є відсутність підтримуючих програм від держави для малого та середнього бізнесу, які допомогли б їм залишатися у вигідному прибутковому руслі як для себе, так і для держави. У нашому дослідженні було звернуто увагу на зарубіжний досвід вирішення комерційних спорів між суб'єктами господарювання, які мають свою практику, хоча не завжди успішну. На нашу думку, звернутися до зарубіжної практики було правильним рішенням, адже неможливо побудувати гідну судову систему без досвіду інших країн, які вже через це пройшли, або проходять. Вважаємо, що такий досвід буде сприяти підвищенню якості реформування судочинства та процесуального законодавства.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96 – ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 02.04.2021)
2. Європейська Комісія, Рекомендація для Рекомендації Ради щодо Національної програми реформ в Італії 2017 і позиція Ради щодо Програми розвитку Італії 2017, Брюссель, 22 травня 2017 р., § 15. URL: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-europeansemester-country-specific-recommendations-commission-recommendationsitaly.pdf> (дата звернення 02.04.2021)
3. *Янголенко проти України*: рішення Європейського суду з прав людини від 10.12.2009 року у справі № 14077/05. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_533#Text (дата звернення 02.04.2021)
4. *Агрокомплекс проти України*: рішення Європейського суду з прав людини від 25.07.2013 року у справі № 23465/03. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_973#Text (дата звернення 01.04.2021)
5. *ТОВ «Фріда» проти України*: рішення Європейського суду з прав людини від 08.12.2016 року у справі № 24003/07. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c83#Text (дата звернення 01.04.2021)
6. Григорчук М. В. Захист прав та охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання: матеріальний і процесуальний аспекти. *Теорія і практика правознавства*. 2017. Вип. 1 (11). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2017_1_9

7. Ізарова І. Принцип case management в цивільному судочинстві: порівняльне дослідження законодавства Італії та України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2018. № 1 (106). С. 19–23
8. Масловський С. В. Повноваження господарського суду першої інстанції в умовах реформування законодавства: порівняльний аналіз. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Випуск 4 (29). Том 2. С. 70–74
9. Ніколаєнко Л. М. Захист прав та інтересів суб'єктів господарювання в умовах реформування законодавства. *Економіка та право*. 2017. № 2 (47). С. 19–24
10. Федорова Т. С. Сучасна зарубіжна практика вирішення комерційних (торгових) спорів у судовому порядку. *Актуальні проблеми держави і права*. 2017. № 1. С. 141–150

Науковий керівник-к. ю. н., доцент, доцент кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Товкун І. М.

Савчук Я. О.

Юрисконсульт Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ІНСТИТУТ УПОВНОВАЖЕНОЇ ОСОБИ У ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЛЯХ

Наразі використання бюджетних коштів поповнюється все новими механізмами та прийомами, що забезпечують цю сферу від надмірного та неправомірного витрачання, запобігають проявам корупції та зловживання. Рік тому, Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення публічних закупівель» від 19.09.2019 № 114-ІХ було внесено зміни до Закону України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 р. № 922-VIII (далі – Закон № 922-VIII) та викладено його в іншій редакції, яка набрала чинності 19.04.2020 р.

Нова редакція Закону України «Про публічні закупівлі» містить багато нововведень, зокрема з'явився інститут спрощених закупівель, змінилася процедура оскарження рішень замовника в Антимонополь-

ному комітеті, дещо змінені підстави внесення змін до істотних умов договору, що укладений за результатами процедури закупівлі/спрощеної закупівлі та багато інших впроваджень, одним з яких є інститут уповноваженої особи.

В редакції Закону, що діяла до 19.04.2020 р., будь-яке використання бюджетних коштів: купівля товарів, оплата робіт чи послуг (крім винятків встановлених в Законі № 922-VIII) здійснювалася тендерним комітетом. Тендерний комітет відповідно до статті 1 частини 1 пункту 31 Закону № 922-VIII – це службові (посадові) та інші особи замовника, призначені відповідальними за організацію та проведення процедур закупівлі згідно із цим Законом, відповідно до статті 11 цього ж закону він діє на засадах колегіальності та неупередженості, до складу тендерного комітету входять не менше п'яти осіб. «Стара» редакція Закону № 922-VIII передбачала альтернативу тендерному комітетові у вигляді уповноваженої особи, але на практиці, замовники або взагалі не задіявали уповноважених осіб, або їх використовували лише ті замовники, що мали малий обсяг та вартісні межі закупівель, тобто в тих випадках, коли створення тендерного комітету було б не доцільним, наприклад, коли замовник проводить всього десять процедур закупівлі на суму 200–300 тис. грн. Отже, саме тендерні комітети створювалися замовниками задля здійснення публічних закупівель. На противагу цьому «нова» редакція Закону № 922-VIII визначає, що замовник може утворювати тендерний комітет (комітети) для організації та проведення процедур закупівель лише до 01 січня 2022 року (пункт 4 Прикінцевих та перехідних положень), тобто вони можуть бути відповідальними за організацію та проведення процедур закупівель лише до 1 січня 2022 року і після чого мають бути ліквідовані. Варто зазначити, що це положення стосується лише процедур закупівлі, а оскільки спрощені закупівлі не є процедурою закупівлі в розумінні Закону № 922-VIII, то вже зараз обов'язок їх проведення повинен бути покладений на уповноважену особу.

Відповідно до статті 1 частини 1 пункту 35 Закону № 922-VIII уповноважена особа (особи) – службова (посадова) чи інша особа, яка є працівником замовника і визначена відповідальною за організацію та проведення процедур закупівлі/спрощених закупівель згідно з цим Законом на підставі власного розпорядчого рішення замовника або трудового договору (контракту). Замовник має право призначити декілька

уповноважених осіб, за умови що кожна з таких осіб буде відповідальною за організацію та проведення конкретних процедур закупівель/спрощених закупівель. На відміну від тендерного комітету, всі рішення, що стосується проведення закупівель приймаються уповноваженою особою одноособово, що на мою думку, є мінусом для здійснення закупівель, оскільки завдяки колегіальності прийняття рішень тендерним комітетом зменшувалися прояви корупції та зловживання, тому що такі корисливі дії повинні були направлятися на, як мінімум, 5 осіб, крім того, як це не банально, але істина народжується дійсно у суперечці, тому рішення, що приймалися тендерними комітетами, на мою думку, були більш зваженим, оскільки кожен з членів міг висувати аргументи та голосувати на власний розсуд, а тому відповідальність за прийняті рішення солідарно лежала на кожному з членів тендерного комітету. На разі, вся відповідальність лежить лише на одній особі. Саме тому до уповноваженої особи ставляться підвищенні вимоги, зокрема уповноважена особа повинна мати вищу освіту, як правило юридичну або економічну освіту, а також для здійснення своїх функцій, визначених Законом №922-VIII, підтверджує свій рівень володіння необхідними (базовими) знаннями у сфері публічних закупівель на веб-порталі Уповноваженого органу шляхом проходження безкоштовного тестування. Слід також зазначити, що позитивною стороною в одноособному прийнятті рішень уповноваженою особою є швидкість та своєчасність, саме цього через кількість членів бракувало тендерним комітетам.

Отже, наразі відбувається трансформація у механізмі проведення процедур закупівель/спрощених закупівель, метою законодавця є актуалізація законодавства та посилення забезпечення ефективного та прозорого здійснення закупівель, створення конкурентного середовища у сфері публічних закупівель, запобігання проявам корупції у цій сфері, розвиток добросовісної конкуренції. Не всі нововведення сприймаються замовниками з позитивним настроєм, але варто зауважити, що українське законодавство у сфері публічних закупівель дійсно виправдовує тенденції часу, що стосується інституту уповноважених осіб, то наразі спостерігається ствердна тенденція і за рік дії нової редакції Закону №922-VIII цей інститут проявив себе як стабільний, оскільки перш за все забезпечує мобільність та оперативність прийняття рішень у публічних закупівлях, що є вагомим досягненням у розвитку цієї сфери.

Халіулїна К. С.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно – правовий факультет,
4 курс, 3 група

РОЗВИТОК ТА СУЧАСНИЙ СТАН СВОПІВ РИНКУ КОНВЕРСІЙНИХ ПОСЛУГ (ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ)

Для здійснення підприємницької діяльності важливим є не тільки отримання прибутку, а й мінімізація ризиків під час проведення операцій. Особливо актуальним це питання полягає для господарюючих суб'єктів, що здійснюють свою діяльність в Україні. Беззаперечним є той факт, що економіка України дуже прив'язана до сільськогосподарського, металургійного експорту та імпорту енергоресурсів, засобів виробництва. Звісно, що можна говорити про деяку стабілізацію економічної системи України, однак сезонне будівництво економічного балансу та нерозвинутість промислового сектору робить економіку нашої держави досить вразливою від змін на міжнародній арені. Звідси можна й говорити про високу волатильність гривні, негативним наслідком якої й протидіє валютний своп.

Можливим є зауваження, що значного наукового доробку щодо місця валютного свопу серед вітчизняних вчених не існує, але це пояснюється не повсюдним використанням такого інструменту. Однак, дана робота базується на працях таких науковців, як О. І. Береславська, О. М. Наконечний, М. Г. Пясецька, М. І. Славук та інші.

Отже, серед ряду інструментів хеджування ризиків, своп посідає одне з перших місць, але не в Україні. Незважаючи на те, що сам ринок свопів зародився у 60-ті роки минулого століття, імплементація свопів почалася досить нещодавно і з обережністю. Зокрема, правове регулювання характеризується наявністю двох спеціальних нормативно-правових актів: Постанова Правління Національного Банку України «Про затвердження Положення про проведення Національним банком України операцій з купівлі-продажу іноземної валюти на умовах «свопів»» від 31.03.2016 року [1] та «Про затвердження Положення про проведення Національним банком України на міжбанківському ринку операцій своп процентної ставки» від 28.05.2020 року [2]. Практика ж застосування своп говорить про те,

що подібні операції проводять між собою банки, а для фізичних осіб вони були донедавна закриті через жорсткі валютні обмеження, і лише у 2019 році відбулася перша операція своп між банком та громадянином України. Зокрема, Положення Національного Банку України № від 222 від 31.03.2016 регламентує проведення НБУ купівлі-продажу іноземної валюти в інтересах комерційних банків України. Зокрема, у відповідному акті зазначається про мету застосування такого інструментарію, а саме, підтримки ліквідності (рефінансування) між Національним банком та банком з купівлі Національним банком іноземної валюти за гривні з одночасним зобов'язанням банку здійснити зворотню купівлю цієї іноземної валюти з фіксацією умов цих операцій під час укладення договору.[1] Також визначається порядок подання банками заяви на участь у операції валютного свопу, але додатково зазначається про можливість НБУ, з огляду на стан грошово-кредитного ринку, обрати форму аукціону проведення своп, для якого також передбачено критерії відбору учасників, обов'язки переможця щодо укладення договору, підстави визнання аукціону таким, що не відбувся та порядок валютування та закінчення свопу. Дещо новим є Положення Правління НБУ № 67 від 28.05.2020 року яке регулює участь Національного Банку на міжбанківському ринку операції своп шляхом проведення аукціону своп процентної ставки.[2] Пункт, який міститься в обох Положеннях стосується системи свопу, на який необхідно звернути увагу- гарантування ризиків. Тобто, клієнт, або комерційний банк у відносинах з НБУ, отримуватиме на дату валютування суму за мінусом 10%, що становитиме суму гарантування ризиків та зобов'яже провести закриття свопу у встановлений термін.

Сама операція валютного свопу полягає в обміні потоками двох валют за певний період у майбутньому між сторонами угоди.[4] Свопи, які використовуються на ринку конверсійних послуг характеризуються плаваючими ставками, і передбачають комбінацію конверсійних угод з різними датами валютування. У цьому їх основна відмінність від свопів ринку капіталів, оскільки свопи з фіксованими ставками передбачають спосіб укладання ще й за допомогою двох зустрічних депозитних угод на еквівалентні суми валют.

Валютний своп нагадує кредит під депозит. Обмін валюти на гривню з використанням дисконту і заздалегідь розрахованого курсу купівлі валюти за гривню (тобто, коли клієнт заздалегідь знає, за яким курсом він повинен купити валюту в майбутньому) цікавий клієнтам, які відчують

нестачу ліквідності, але не хочуть продавати валюту, бо знають, що вона знадобиться їм у майбутньому для оплати за імпорт.[3]

Національний Б. У. у березні 2019 року звітував про реалізацію плану розвитку банківської системи України у періоді 2018–2020, де заявив про введення нового інструментарію – валютного свопу. Зважаючи на характеристику цього інструментарію: зменшення валютного ризику, хеджування операцій форвард, керування активами та зобов'язаннями, збільшення прибутковості та ін.; його зрозумілість та нескладність у використанні, своп ринку конверсійних послуг має перспективу для українського бізнесу. Натомість, необхідно зазначити про існування правової пустелі у регулюванні ринку свопів конверсійних послуг для господарюючих суб'єктів. З іншого ж боку, це пояснюється тим, що застосування нового інституту прямо пропорційно залежить від проведення банківських операцій, кількість яких значно знизилася через епідеміологічну ситуацію, але введення свопу є нагальним питанням законодавчої ініціативи.

Література:

1. Про затвердження Положення про проведення Національним банком України операцій з купівлі-продажу іноземної валюти на умовах «своп» : Постанова Нац. банку України від 31.03.2016 р. № 222 : станом на 7 лют. 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0222500-16> (дата звернення: 06.05.2021).
2. Про затвердження Положення про проведення Національним банком України на міжбанківському ринку операцій своп процентної ставки : Постанова Нац. банку України від 28.05.2020 р. № 67 : станом на 19 черв. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0067500-20> (дата звернення: 06.05.2021).
3. Як компаніям управляти своїми валютними ризиками. FinClub. URL: <https://finclub.net/ua/priama-mova/yak-kompaniiam-upravlyaty-svoimyu-valiutnymu-gyzykamy.html> (дата звернення: 06.05.2021).
4. Міжнародні розрахунки та валютні операції. Київ : КНЕУ, 2002. 392 с.
5. Хеджування валютних ризиків. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/currency-risk-hedging> (дата звернення: 06.05.2021).

Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доцент кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Товкун Ігор Миколайович

Харечко В. В.

студент Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого
ШКЮ, 4 курс, 12 група

УКЛАДЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ

Розвиток інформаційного простору, можливості Інтернет з'єднання та взагалі цифровізація відносин, які щодня виникають між людьми, стали причинами виникнення та розповсюдження електронних договорів. Винятком не стали й господарсько-правові відносини, одним із різновидів яких є договірні відносини. Стрімкий розвиток таких відносин та їх ефективна реалізація потребує прийняття нових нормативно-правових актів, внесення змін до чинного законодавство та запозичення міжнародного досвіду.

Основними законодавчими актами, що регулюють відносини щодо електронних договірних відносин в господарюванні, є Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р., Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. та Закон України «Про електронну комерцію» від 26 квітня 2017 р. Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про електронну комерцію» електронний договір – домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків та оформлена в електронній формі [1].

Цивільний кодекс України визнає можливість укладення правочинів в електронній формі, розглядаючи її як еквівалент письмової форми [2]. Іншим актом, що регулює питання електронної комерції є Господарський кодекс України. Даний акт чітко не обумовлює сучасні інформаційні технології у якості засобів укладення договорів. Стаття 181 допускає укладення господарських шляхом обміну факсограмами, телеграмами, телефонограми тощо, а також шляхом підтвердження прийняття до виконання замовлень. При цьому в частині 7 ст. 179 указується, що «Господарські договори укладаються за правилами, встановленими Цивільним кодексом України з урахуванням особливостей, передбачених цим Кодексом, іншими нормативно-правовими актами щодо окремих видів договорів» [3]. Закон України «Про електронну комерцію» доповнив частину другу статті 639 Цивільного кодексу України абзацом другим

такого змісту: «Якщо сторони домовилися укласти договір за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем, він вважається укладеним у письмовій формі» [1]. Отже, Господарський кодекс України та Цивільний кодекс України, визначають, що договори, укладені в електронній формі, є такими, що укладені в письмовій формі. Цікавою є думка, про відокремлення договорів укладених в електронній формі, та виділення такої форми в окрему категорію. Важко не погодитися з тим фактом, що господарські електронні договори мають свої особливості укладання і відрізняються від усних та письмових договорів.

При укладенні електронних господарських договорів є важливим, те що він має включати всі істотні умови, якщо ні, то він може бути визнаний неукладеним або недійсним відповідно до ч. 1 ст. 638 Цивільного кодексу України: «Договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору». Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди [2]. Відповідно до ст. 11 ЗУ «Про електронну комерцію» електронний договір, крім визначених Цивільним кодексом України істотних умов для відповідного виду договору, може містити й іншу інформацію [1].

Сторони електронних господарських договорів мають розуміти у яких випадках потрібно укладати електронний договір, а в яких укладати у вигляді письмової форми, або використовувати інші засоби електронної комунікації. Особливостями електронних договорів є складність ідентифікації особи, вибір особливих (спеціальних) технологій ідентифікації та підтвердження цілісності даних в електронній формі.

Так як ідентифікація договору та особи відбувається в електронній формі, то слід виділити можливі способи такої ідентифікації. У першу чергу, це електронний підпис під час заповнення стандартної форми. Споживач вносить свої дані, за необхідності – завантажує скан-копії документів, а потім натискає кнопку «погодитись». Договір вважатиметься укладеним в електронній формі.

Також ідентифікація може відбуватися шляхом направлення одноразового ідентифікатора. Це пароль, який система надсилає вам на телефон або електронну пошту для підтвердження вашої згоди на проведення операції, або ж шляхом реєстрації в якості користувача на веб-ресурсі (коли в якості ідентифікатора у вас будуть власні логін та пароль).

І звичайно ж з використанням електронного цифрового підпису. Цей спосіб застосовується, якщо угода оформлюється у вигляді окремого документу. На документ накладається підпис із використанням кодового ключа, що дозволяє перевірити і встановити підписанта. Використання електронного цифрового підпису має певні переваги для суб'єктів господарювання, – це додаткові можливості шифрування документів, які забезпечать конфіденційність інформації. На даний момент така функція доступна в Приват24.

Підсумовуючи, хочемо зазначити, що укладання електронних господарських договорів сприяє економії часу підприємців. Крім того, використання даної форми під час укладення договорів є розповсюдженою практикою закордоном, що змушує наші компанії пристосовуватися до сучасних реалій. Подальшого вдосконалення потребує нормативно-правова база, яка має чітко визначити істотні умови такого договору та зменшити коло випадків визнання електронних господарських договорів неукладеними чи недійсними.

Список використаних джерел

1. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.15 р. № 675-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 45. ст. 410.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.03 р. № 435-IV Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40–44. ст. 356.
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.03 р. № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18. № 19–20, № 21–22. ст. 144.

Науковий керівник: к.ю.н., ас., Кудрявцева Вікторія Вікторівна

ДЕРЖАВНЕ БУДІВНИЦТВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Ципищук К. В.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 3 курс, 5 група

ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО ОМБУДСМЕНА: НЕОБХІДНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Ключовим завданням будь-якої держави є забезпечення прав і свобод людини та громадянина, а також їх захист від порушень. Одним із дієвих механізмів реалізації цих завдань є інститут омбудсмена – спеціальної посадової особи, до компетенції якої належить розгляд звернень громадян, іноземців та осіб без громадянства щодо порушення прав людини з боку державних органів та посадових осіб.

Вважається, що інститут омбудсмена було запроваджено у ХІХ столітті у Швеції. Упродовж понад 100 років цей правозахисний інститут існував лише в цій країні та значної популяризації у світі зазнав лише після Другої світової війни, коли учасники конференції ООН 1959 р. запропонували поширити цей інститут на всі держави світу.

Роль омбудсмена в суспільстві важко переоцінити, адже у сучасному розумінні, як стверджує В. Озель, він розглядається як певний запобіжник від всевладдя держави, її органів та посадових осіб, як механізм стримування держави від надмірного втручання в усі сфери суспільного життя.

Якщо існування інституту омбудсмена вже, в цілому, є певним стандартом демократичного суспільства, то інститут спеціалізованих омбудсменів – новинка для України, що носить досить суперечливий характер та викликає численні дискусії як у науковців, юристів-практиків, так і соціуму загалом.

Дослідженню цієї проблеми, враховуючи її новизну, присвятили свої роботи досить небагато вчених, зокрема, Л. Голяк, Н. Назарук, Ю. Рижук, І. Полякова, Ю. Палєєва та інші. Відповідно, відносно невелика

кількість наукових робіт зумовлює актуальність тематики та необхідність вирішення питання необхідності спеціалізованих омбудсменів в Україні.

У науковій літературі є ряд визначень спеціалізованого омбудсмена. Наприклад, Ю. Палєєва визначає його як незалежну авторитетну особа, головна мета діяльності якої полягає в тому, щоб діяти як посередник між певною групою населення й державними органами чи органами місцевого самоврядування, а також в цій якості проводити моніторинг законодавства й діяльності органів управління на основі повноважень, які дозволяють звертатися із запитамі та мати доступ до необхідної інформації, подавати рекомендації щодо протидії фактам поганого управління й усунення порушень прав людини. Таке визначення спеціалізованого омбудсмена, у цілому, є досить схожим на загальне визначення омбудсмена, що є досить логічним. Вважаємо, що конкретний зміст поняття найкраще може бути відображений у спеціальному нормативно-правовому акті, де вже чітко визначатиметься обсяг повноважень і, враховуючи це, сформулюються ознаки такої посадової особи.

Загалом, необхідність спеціалізованого захисту певних прав людини або прав певних категорій осіб викликана потребою розширення обсягу контрольної діяльності, адже за досить широкого обсягу правомочностей «загального» омбудсмена значно уповільнюється та ускладнюється процедура вирішення ситуацій за зверненням осіб, права яких порушені.

Успішний досвід функціонування інституту спеціалізованих омбудсменів у європейських країнах є свідченням не лише постійного розвитку інституту уповноваженого з прав людини, а й підтвердженням їх ефективності у процесі відновлення порушених прав різних верств населення. Найпоширенішими видами сьогодні є спеціалізовані омбудсмени: із захисту прав дітей (Норвегія, Фінляндія, ФРН, Швеція, Данія), із захисту прав жінок (Швеція, Фінляндія, Норвегія, Литва), військові (ФРН, Нідерланди, Чехія), з прав національних та етнічних меншин (Угорщина, Фінляндія, Швеція), рівноправності чоловіків і жінок (Швеція, Фінляндія, Норвегія), інформаційні (Великобританія, Шотландія, Швеція, Норвегія, Нова Зеландія, Німеччина, Франція) тощо.

В Україні нині діють такі омбудсмени, як Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Уповноважений Президента України з прав дитини, Уповноважений із захисту державної мови, освітній омбудсмен, бізнес-омбудсмен. При цьому діяльність деяких омбудсменів, зокрема, бізнес-омбудсмена, регулюється не законами за аналогією до Закону

України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», а постановами, тобто підзаконними актами. Тому вважаємо за доцільне регулювати інститут спеціалізованих омбудсменів законодавчо, що дозволить конкретизувати їх компетенцію, інші елементи правового статусу, а також сприятиме стабільності правового регулювання та чіткому розмежуванню компетенції спеціалізованих омбудсменів та Уповноваженого Верховної Рада України з прав людини.

Водночас, вкрай необхідними, вважаємо, є спеціалізовані омбудсмени з питань рівності та протидії дискримінації, як це, наприклад, передбачено Законом Швеції про омбудсмена з питань рівності, який «уповноважений контролювати дотримання Закону про боротьбу з дискримінацією, протидіяти дискримінації й заохочувати рівні права та можливості для всіх». Також доцільним є запровадження військового омбудсмена, який, на думку О. Марцеляка, має забезпечити виконання конституційних норм, що гарантують права і свободи військовослужбовців, сприяти створенню в суспільстві атмосфери довіри до армії. Враховуючи теперішню військову ситуацію в Україні, однозначно, це питання є дуже важливим.

Отже, запровадження інституту спеціалізованого омбудсмена в Україні – надзвичайно важливий крок для забезпечення існування демократичної, правової, соціальної держави. Теперішнє існування омбудсменів з певних питань хоча є схожим на закордонний інститут спеціального омбудсмена, проте, залишається недостатньо закріпленим та регламентованим. Гострим залишається питання впровадження додаткових спеціалізованих омбудсменів для розвантаження Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини і таким чином удосконалення механізму захисту прав та свобод людини.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри державного будівництва Муртішева А. О.

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО, ЗЕМЕЛЬНЕ ТА АГРАРНЕ ПРАВО

Бігун В. М.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
студент 4 курсу, 3 групи,
факультет адвокатури

РОЛЬ ПЛАТИ ЗА ЗЕМЛЮ В МЕХАНІЗМІ ЇЇ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

Багатовікова історія світової цивілізації свідчить, що одним із перших у світі податків на оборону й утримання армії були так звані «датські гроші», які були запроваджені в 991 році після вторгнення датчан у Великобританію. За суттю і формою «датські гроші» стали першим земельним податком, тому що стягувалися з усіх британських землевласників та орендарів відповідно до кількості землі, якою володів господар. У стародавній Візантії для землеробів обов'язковими були щорічні казенні податки, які залежали від розмірів використовуваних земель, крім яких стягувалась орендна плата: для землероба – дев'ять снопів, частка ж земледавця – один сніп. У другій половині минулого століття американський економіст Генрі Джордж пропонував усі податки, якими обкладалися сільськогосподарські виробники, замінити на єдиний податок – податок на землю, однак революційна за змістом ідея не була втілена в життя [1, с. 113]. Зараз же як бачимо, податок на землю сплачується практично в кожній країні світу, в тому числі, в нашій державі.

Плата за землю як податок загальнодержавного значення викликає суперечки в суспільстві. Так, згідно із статтею 13 Конституції України, земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Звідси може виникнути питання: навіщо платити за те, що і так є моєю власністю? Втім Земельний кодекс України та Податковий кодекс України на законодавчому рівні закріпили обов'язок громадян у вигляді плати за землю. Це питання потребує більш детального аналізу.

Плата за землю – загальнодержавний податок, який справляється у формі земельного податку та орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності (пп. 14.1.147 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України). Метою такої плати є отримання суб'єктом у володіння, користування чи розпорядження земельної ділянки, водночас даний суб'єкт платить податок державі, яка, в кінцевому результаті, в особі органів влади повинна витратити їх для блага українського народу.

Орендна плата за землю є одним з найважливіших показників, які визначають економічну ефективність використання землі. При цьому орендний механізм є ефективним мотиваційним чинником, який забезпечує стабільний прибуток орендодавцеві й спонукає орендаря до підвищення ефективності використання земель [2]. У дещо ширшому розумінні плату за землю розглядають М. В. Шульга та В. О. Костенко – як законодавчо передбачену сукупність обов'язкових земельних платежів, які необхідні для реалізації права власності та права користування земельними ділянками, що можуть отримувати і сплачувати держава, територіальні громади, фізичні та юридичні особи, метою справляння яких є стимулювання власників, користувачів земельних ділянок до цільового, раціонального та ефективного використання земель [3, с. 118; 4, с. 12]. Для досягнення цієї мети необхідно проаналізувати законодавчий розвиток стимулюючої функції плати за землю в Україні, зокрема, розкрити проблемні аспекти правового регулювання наявних форм плати за землю в Україні у контексті їх стимулюючої функції, а також охарактеризувати правові механізми справляння земельного податку у зарубіжних країнах.

Економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель являє собою комплекс взаємопов'язаних заходів, спрямованих на підвищення зацікавленості осіб, що здійснюють використання земель, у збереженні та відтворенні родючості ґрунтів, здійсненні заходів щодо захисту земельних ресурсів від негативних наслідків господарської діяльності людини [5, 455]. Окрему увагу слід приділити проблемам щодо сплати земельного податку станом на 2021 рік, адже існують непоодинокі випадки, коли особи без правостановлюючих документів використовують землі державної та комунальної власності, як результат, бюджет України не доотримує щорічно мільйони гривень.

Іншим недоліком вітчизняного землекористування, який потрібно вирішувати через податкове регулювання, є нераціональне використання земель. Правова охорона земель з боку держави спрямована, насамперед,

на забезпечення раціонального використання землі, відновлення, збереження і підвищення родючості ґрунтів, поліпшення інших корисних властивостей землі. Крім того, вона має на меті забезпечення захисту земель від негативного впливу антропогенної діяльності (псування, забруднення) та шкідливих природних процесів. Передбачені Земельним кодексом України та Законом України «Про охорону земель» заходи з охорони земель спрямовані на боротьбу з природними та штучними процесами, які погіршують стан ґрунтів. Тому держава, беручи плату за використання землі, в першу чергу, повинна дбати про її стан, розвиток та недопущення її псування та забруднення.

У результаті, як висновок, можна наголосити, що норми про плату за землю, які закріплені в чинному законодавстві, в цілому виконують свою функцію, але необхідне їх удосконалення у вигляді модернізованої земельної реформи, яка б передбачала створення окремого контролюючого органу, який відповідав би суто за плату за землю. Також необхідно подолати корупцію у податковій системі нашої країни, адже як казав президент США Джо Байден в одному зі своїх інтерв'ю: «Корупція – це рак, який їсть віру в демократію, зменшує інновації та креативність. І без того обмежені бюджети витісняють значні національні інвестиції. Це марно витрачає талант поколінь. Відлякує інвестиції та робочі місця».

Література:

1. Москаленко А. Земельне оподаткування: історія, методологія, практика. *Регіональна економіка*. 1999. №4. С. 112–116.
2. Данкевич А. Є. Напрями вдосконалення орендних відносин у контексті розвитку агрохолдингів. *Землеустрій і кадастр*. 2011. №1. С. 21–25.
3. Шульга М. В. Правове забезпечення плати за землю. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2015. Вип. 218. С. 116–121.
4. Костенко В. О. Економіко-правове забезпечення використання та охорони земель: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Харків, 2015. 17 с.
5. Земельное право Украины: учеб. пособ. / под ред. Погребного А. А., Каракаша И. И. Киев: Истина, 2002. 496 с.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент Савельєва О. М.

Дзюба Я. А.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 3 курс, 7 група

ЕКОЛОГО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ АВАРІЇ НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АЕС ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Чорнобильська катастрофа стала причиною виникнення на території України надзвичайно небезпечної для здоров'я людей і навколишнього природного середовища радіаційної ситуації. Перед державою постало вкрай складне завдання з подолання наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, оскільки Україну було оголошено зоною екологічної катастрофи. У результаті вибуху на Чорнобильській АЕС відбулося забруднення радіонуклідами понад 4,6 млн га земель у 74 районах 11 областей. З господарського використання було вилучено 119 тис. га сільськогосподарських угідь, у тому числі 65 тис. га ріллі.

Важливим кроком до належного регулювання охорони техногенно забруднених земель стало прийняття Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 27 лютого 1991 р., яким урегульовано питання поділу території на відповідні зони, режим їх використання та охорони, умови проживання та роботи населення, господарську, науково-дослідну та іншу діяльність.

Відповідно до ст. 1 вищезазначеного Закону до територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, в межах України належать території, на яких виникло стійке забруднення навколишнього середовища радіоактивними речовинами понад доаварійний рівень, що з урахуванням природно-кліматичної та комплексної екологічної характеристики конкретних територій може призвести до опромінення населення понад 1,0 мЗв (0,1 бер) за рік, і яке потребує вжиття заходів щодо радіаційного захисту населення та інших спеціальних втручань, спрямованих на необхідність обмеження додаткового

опромінення населення, зумовленого Чорнобильською катастрофою, та забезпечення його нормальної господарської діяльності.

Законом було встановлено зони радіоактивно забруднених територій залежно від рівня забруднення ґрунтів. У ст. 2 визначено такі зони: 1) зона відчуження – це територія, з якої проведено евакуацію населення в 1986 році (30 км від епіцентру вибуху); 2) зона безумовного відселення (50–60 км від епіцентру вибуху); 3) зона гарантованого добровільного відселення; 4) зона посиленого радіоекологічного контролю.

На законодавчому рівні було заборонено у зонах відчуження та безумовного відселення постійне проживання населення; здійснення діяльності з метою одержання товарної продукції без спеціального дозволу Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи; перебування осіб, які не мають на це спеціального дозволу, вивезення за межі зон без спеціального дозволу землі, піску, лікарських рослин, грибів, ягід за винятком зразків для наукових цілей.

Такі заборони є виправданими, здійснюються задля забезпечення екологічної безпеки, оскільки рівень радіоактивного забруднення у вказаних зонах перевищує максимально дозволений показники у сотні, а подекуди й тисячі разів, про що свідчать результати радіаційно-екологічного моніторингу. За рахунок процесів перерозподілу та міграції радіонуклідів, депонованих після аварії в захороненнях, ландшафтах, замкнених водоймах, окремих об'єктах іде процес формування вторинних джерел, що робить їх потенційно небезпечними. Дослідження показали, що в результаті великомасштабного викиду радіонуклідів у навколишнє середовище, настали серйозні наслідки для біоти, включаючи порушення на екосистемному рівні. Так, загибель соснових лісів фіксувалася на території близько 500 га. На цій же території визначено практично повну загибель ґрунтових безхребетних, відзначені ознаки зміни популяційних показників у мишоподібних гризунів.

Задля уникнення негативного впливу таких процесів на довкілля, життя і здоров'я населення держава продовжує здійснювати необхідні для цього заходи. Наприклад, указом Президента України № 174/2016 було створено Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник. Він був створений з метою збереження у природному стані най-

більш типових природних комплексів Полісся, забезпечення підтримки та підвищення бар'єрної функції зони відчуження і зони безумовного (обов'язкового) відселення, стабілізації гідрологічного режиму та реабілітації територій, забруднених радіонуклідами, сприяння організації та проведенню наукових досліджень, у тому числі за участю іноземних і вітчизняних фахівців.

Згідно з вищезазначеним Указом до території Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника погоджено в установленому порядку включення 226 964,7 га земель державної власності, що перебувають у постійному користуванні у Державного агентства України з управління зоною відчуження, вилучаються у цього землекористувача та надаються біосферному заповіднику в постійне користування.

Варто також зазначити, що у 2019 р. офіційно завершилося будівництво нової захисної споруди, яка накрила саркофаг 4-го енергоблоку ЧАЕС. Ці дії були здійснені, щоб запобігти витоку радіоактивності, створити умови для проведення робіт з ядерними відходами у довгостроковій перспективі.

Отже, можна дійти висновку, що у зв'язку з аварією на Чорнобильській АЕС одним із пріоритетів діяльності держави в природоохоронній зоні стала реалізація заходів, які сприятимуть підвищенню рівня екологічної безпеки навколишнього середовища і населення. Не зважаючи на те, що державою проводиться активна політика спрямована на подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, реалізуються програми міжнародного співробітництва з цією ж метою, на сьогодні все ще існує потреба у додатковому залученні іноземних інвестицій, співпраці і обміні міжнародним досвідом, зокрема, з Японією, яка двічі потерпала від атомної енергетики у різних її виявах, щодо забезпечення радіаційної безпеки, запровадження японських технологій і, наприклад, методів вивчення закономірностей розподілу та накопичення радіонуклідів у біологічних тканинах для повного подолання шкідливого впливу аварії на Чорнобильській АЕС на стан довкілля, життя і здоров'я людей.

Науковий керівник: к. ю. н., ст. викл. Є. П. Суєтнов

Кобець К. В.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 4 курс 3 група

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ЗЕМЕЛЬ КЛАДОВИЩ

Питання щодо правового режиму використання земельних ділянок для захоронень не втрачає своє актуальності, адже вони відбуваються постійно у всіх населених пунктах.

Відповідно до Закону України «Про поховання та похоронну справу» кладовище – відведена в установленому законом порядку земельна ділянка з облаштованими могилами та/або побудованими крематоріями, колумбаріями чи іншими будівлями та спорудами, призначеними для організації поховання та утримання місць поховань. До земель кладовищ належать земельні ділянки, призначені для обслуговування потреб територіальної громади та складають частину генерального плану розвитку населеного пункту. Земельна ділянка для поховання може бути виділена і поза межами кладовища, у випадку, якщо це почесні поховання, для яких створюються меморіальні комплекси, тощо [1]. Однак часто виникають складнощі при виділенні земельних ділянок з цією метою, оскільки законодавством визначено низку спеціальних вимог та умов для їх місця розташування.

Оскільки землі, що відводяться для облаштування кладовищ, перебувають у комунальній власності, то питання про виділення конкретної земельної ділянки вирішується органами місцевого самоврядування. При цьому при розробці землевпорядної документації необхідним є дотримання санітарно-гігієнічних норм та правил. Відтак «Гігієнічні вимоги щодо облаштування і утримання кладовищ в населених пунктах України» передбачають, що територія ділянки, відведеної під кладовище, не повинна піддаватись дії зсувів і обвалів, затоплюватися чи підтоплюватися талими, дощовими і паводковими водами та має характеризуватись легко керованими ґрунтами. Ділянка повинна мати схил у протилежний бік від населеного пункту і відкритих водоймищ, які використовуються для господарсько-побутових потреб [3]. Санітарно-захисна зона від території кладовища традиційного поховання і крематорію до житлових і громадських будівель, зон відпочинку,

а також колективних садів та городів повинна бути не меншою 300 метрів, а у сільських населених пунктах – 500. У санітарно-захисній зоні неприпустимим є розміщення житлових будинків, навчальних закладів та спортивних споруд.

У зв'язку із порушенням санітарно-гігієнічних норм розміщення кладовищ та виділення земельної ділянки у неналежному місці у 2014 році Європейський суд з прав людини виніс рішення у справі «Дземюк проти України» про порушення статті 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Підставою звернення стало розміщення кладовища на відстані 38 метрів від житлового будинку заявника. Окрім цього, кладовище було розташоване у близькій відстані від річки, а отже були передумови для проникнення у води трупної отрути. Суд дійшов висновку, що облаштування та використання кладовища так близько від будинку заявника разом з наступним впливом на довкілля та «якість життя» заявника досягло мінімального рівня, що вимагається статтею 8 Конвенції, та становило втручання у право заявника на повагу до його житла та приватного і сімейного життя [2]. Таким чином, для організації місць поховань необхідна земельна ділянка, що відповідатиме вищезазначеним критеріям, а кількість їх постійно зменшується. Тому на сьогодні гостро стоїть питання нестачі земельних ділянок для організації кладовищ, особливо у межах міських населених пунктів.

Для вирішення цієї проблеми органи місцевого самоврядування часто вдаються до викупу земельних ділянок із приватної власності для суспільних потреб. Можливим є також використання кладовищ для повторних захоронень. Це можливо не раніше ніж через 20 років після закінчення кладовищного періоду, тобто здійснення останнього захоронення. Проте, одним із найбільш дієвих способів вирішення проблеми нестачі земельних ділянок для місць захоронень є поширення облаштування колумбаріїв та застосування кремації як виду поховання.

Література:

1. Про поховання та похоронну справу: Закон України від 10 лип. 2003 р., № 1102-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1102-15> (дата звернення: 25.04.2021).
2. Рішення ЄСПЛ у праві «Дземюк проти України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a51 (дата звернення: 25.04.2021).
3. Державні санітарні правила та норми «Гігієнічні вимоги щодо облашту-

вання і утримання кладовищ в населених пунктах України» ДСанПіН 2.2.2.028–99. URL: <https://regulation.gov.ua/documents/id215284> (дата звернення: 25.04.2021).

Науковий керівник: к.ю.н., асистент Савельєва О. М.

Колісник Г. М.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри управління
земельними ресурсами
Національний університет біоресурсів
та природокористування України
факультет землевпорядкування

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВСТАНОВЛЕННЯ МЕЖ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ

Важливість встановлення (зміни) меж адміністративно-територіальних одиниць полягає у ряді ключових факторів розвитку держави: розмежування компетенцій органів державної влади та місцевого самоврядування (Земельний Кодекс України, Цивільний Кодекс, Закони України: «Про оренду земель», «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про землеустрій», «Державний земельний кадастр»); визначення меж населених пунктів, як об'єкта територіального базису проживання людей; проведення нормативної грошової оцінки земель (Закон України «Про оцінку земель», методики проведення нормативної грошової оцінки земель); визначення підсудності справ, щодо об'єктів нерухомого майна (Цивільний процесуальний Кодекс України); обґрунтування формування (реформування) адміністративно-територіального устрою (Конституція України, Закони України: «Про органи місцевого самоврядування», «Добровільне об'єднання територіальних громад»); формування та розподіл бюджетного фінансування територіальних громад (Бюджетний кодекс України) та інше [1, 2].

Відповідно до чого можна стверджувати, що питання формування (реформування) та встановлення меж адміністративно-територіальних одиниць (далі АТО) є одним із ключових питань безпеки, економічного та соціального розвитку держави у цілому і регіонів зокрема.

Нажаль процеси децентралізації влади в Україні розпочаті ще у 2015 році із прийняття Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» не тільки не вирішили основні проблеми щодо відносин формування меж адміністративно-територіальних одиниць (внесення до Державного земельного кадастру та встановлення на місцевості, вирішення спорів, удосконалення адміністративно-територіального устрою, визнання меж сільських, селищних та міських рад), а й ускладнили їх та сформували нові. До основних із яких варто віднести неконституційність новостворених об'єднаних територіальних громад (розділ IX Територіальний устрій України) та порушення принципів його формування. Тобто, ст. 133 Конституції України визначає склад системи адміністративно-територіального устрою України: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села, як бачимо про об'єднану територіальну громаду мова не йде. Певною мірою можна проводити аналогію між поняттями об'єднана територіальна громада і територіальною громада, якою здійснюється організація місцевого самоврядування, але не визначається адміністративно-територіальною одиницею. Також, можна говорити про порушення принципів за якими здійснюється організація адміністративно-територіального устрою, а саме з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій на противагу добровільному об'єднанню територіальних громад, а у 2020 році під впливом адміністративного ресурсу» [3].

Згідно законодавства адміністративно-територіальна одиниця являє собою компактну частину єдиної території України, тобто просторову основу для організації та діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. За інформацією Верховної Ради України станом на 01.04.2021 загальна кількість АТО становить: населених пунктів 29714 із яких встановлено межі 21 702, а внесені відомості до Державного земельного кадастру 9 261, районів – 140, міст – 459, територіальних громад – 1469 [4, 5].

Підсумовуючи варто зазначити, що вирішення ключових питань, щодо формування меж АТО, в тому числі меж територіальних громад, лежить у площині врегулювання нормативно-правових актів земельного права (Земельний кодекс, Закон України «Про землеустрій») та прийняття Закону України «Про адміністративно-територіальний устрій». Важливими питаннями, які також підлягають врегулювання визначення

пріоритетності меж адміністративно-територіальних одиниць (вищого та нижчого рівня), врегулювання чіткої процедури встановлення меж та арбітражу у територіальних межових спорах, розмежування залежності землевпорядної документації із встановлення меж АТО та містобудівної.

Список використаних джерел:

1. Дорош Й. М. Проблеми формування та встановлення меж об'єднаних територіальних громад: землевпорядно-правовий аспект [Електронний ресурс] / Й. М. Дорош, І. П. Купріянич, А. Й. Дорош // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Zemleustriy/article/view/12282>.
2. Мартин А. Г. Встановлення меж адміністративно-територіальних утворень в Україні: проблеми та напрями їх вирішення [Електронний ресурс] / А. Г. Мартин – Режим доступу до ресурсу: Встановлення меж адміністративно-територіальних утворень в Україні: проблеми та напрями їх вирішення.
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Адміністративно – територіальний устрій України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.rada.gov.ua/adminter_ustr.
5. Про стан встановлення меж населених пунктів [Електронний ресурс] // Офіційні відомості Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://land.gov.ua/info/vstanovlennia-mezh-naselenykh-punktiv/>
6. Закон України «Про землеустрій»[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/858-15>.

Литвиненко О. В.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Факультет адвокатури, 4 курс, 2 група

ТРИВИМІРНИЙ КАДАСТР У КОНТЕКСТІ ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ ДЕРЖГЕОКАДАСТРУ

Питання доповнення Державного земельного кадастру тривимірними моделями наразі є одним із векторів щодо вдосконалення кадастрово-

реєстраційної системи в Україні. Постає питання щодо того чи варті ці зміни великих інтелектуальних та матеріальних ресурсів?

Право власності на земельну ділянку згідно з ч. 3 ст. 79 Земельного кодексу України розповсюджується на простір, що знаходиться над та під поверхнею ділянки на висоту і глибину, необхідні для зведення житлових, виробничих та інших будівель і споруд. Нині інформацією про земельну ділянку, яку ми можемо отримати з Публічної кадастрової карти, є її кадастровий номер, тип власності та площа. Однак цього недостатньо, адже право власності, як було зауважено, не є обмеженим в третьому вимірі.

Цей аспект є вагомим при бажанні придбати земельну ділянку. Уявіть, що ви виявили бажання відбудувати на земельній ділянці не тільки житловий будинок садибного типу, але й басейн, погодьтесь, що важливо знати про наявність частин системи водопостачання або водотоку. Або у випадку будівництва житлового будинку буде доречним знати про можливість закладення підземного майданчика для паркування. Використання 3D моделі стане доречним в обох випадках. Поставлене питання передбачає вирішення низки проблем.

По-перше, щоб перейти до створення тривимірної карти, треба завершити двовимірну версію. Одним із пріоритетних напрямів діяльності Держгеокадастру у сфері топографо-геодезичної і картографічної діяльності є забезпечення формування та ведення Державного картографо-геодезичного фонду України, регіональних картографо-геодезичних фондів, бази цифрових і електронних карт та геопросторових даних, які використовуються у топографо-геодезичному та картографічному виробництві. Станом на 2019 р. до публічної кадастрової карти внесено інформацію з Державного земельного кадастру щодо 20,8 млн. земельних ділянок, що безперечно є позитивною тенденцією на шляху завершення повноцінного її формування.

По-друге, треба звернути увагу на технічний аспект реалізації ідеї. На сьогоднішній день існує достатня кількість програмного забезпечення, за допомогою якого є можливим цей процес (Sketch Up, Blender, Archicad, Realtime Land scaping Architect та ін.). Складність завдання полягатиме в координації та розмежуванні повноважень між спеціалістами, які створюють модель та представниками Держгеокадастру, що мають постійно інформувати про зміни про стан земельної ділянки.

Останньою перепорою в розвитку видаються самі власники земельних ділянок. Вочевидь, українське суспільство не має бажаний рівень

правової культури, що буде перешкоджати процесу оновлення інформації щодо стану земельної ділянки. Не кожен суб'єкт права власності матиме бажання до такої публічності та транспарентності щодо свого нерухомого майна.

Таким чином, впровадження тривимірного земельного кадастру є доволі віддаленою перспективою, однак такий варіант функціонування публічної карти земельних ділянок є максимально оптимальним, адже він є найбільш інформаційно-наповненим і зручним для фізичних осіб, що мають намір придбати ділянку, для суб'єктів господарювання для розуміння відповідності ділянки своїм потребам, а також і для суб'єктів, залучених у процес містобудування.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент Савельєва О. М.

Луцик О. М.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
господарсько-правовий факультет,
4 курс, 3 група

ПРИРОДА ПРАВА КОРИСТУВАННЯ ЧУЖОЮ ЗЕМЕЛЬНОЮ ДІЛЯНКОЮ ДЛЯ ЗАБУДОВИ

Розділом третім Земельного кодексу України до прав на землю віднесено право користування чужою земельною ділянкою для забудови – суперфіцій. Термін суперфіцій відомий ще з речового права Стародавнього Риму, де його виникнення було пов'язане зі зростанням чисельності населення та зменшенням кількості безхазяйних земельних ділянок, які б могли бути надані у власність для будівництва житла. Спочатку для вирішення питання забезпечення домівками громадянам Риму почали надаватися у довгострокове користування для забудови земельні ділянки державної власності. Згодом право трансформувалось, і земельні ділянки почали надаватися і приватними особам [1, с. 2].

До 2007 року питання суперфіцію в Україні регламентував виключно Цивільний кодекс України. Тому віднесення суперфіцію до сфери земельного права, а також закріплення норм в земельному законодавстві було

новелою українського права. Цікавим є те, що законодавцем у спеціальній статті 102¹ Земельного кодексу України поєднано право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб і право користування чужою земельною ділянкою для забудови (до того ж ця стаття взагалі єдина в главі), що дозволяє зробити нам висновок про єдину правову природу цих видів користування чужим майном [2, с. 185].

Первинною підставою виникнення суперфіцію є договір. Також він може виникати в порядку спадкування, на підставі заповіту, а також відчужуватись. Саме у зв'язку з такими підставами в теорії земельного права договори суперфіцій поділяють на два види: 1) договори, на підставі яких суперфіцій виникає вперше; 2) договори на підставі яких право суперфіцію переходить до нового суперфіціарія [3, с. 116]. Об'єктом договору про встановлення суперфіцію є земельна ділянка, яка надається для забудови. Предметом договору виступає право користування чужою земельною ділянкою з метою забудови. Предмет та об'єкт є істотними умовами договору про встановлення суперфіцію. В договорі чітко прописуються ознаки земельної ділянки, що надається (її місцезнаходження, кадастровий номер, цільове призначення тощо), а також об'єкт будівництва. Щодо мети такого договору, то вона впливає із самого визначення суперфіцію та його правової природи – власник земельної ділянки на основі права власності передає належну йому земельну ділянку у довгострокове користування для будівництва суперфіціарієм промислових, побутових, соціально-культурних, житлових та інших споруд і будівель.

Щодо віднесення плати і строку до істотних умов договору про встановлення суперфіцію у науковців немає єдиної думки. Умова оплати передбачена законодавством, однак, її розмір, форма, строки встановлюються в кожному договорі особисто сторонами, до того ж може бути визначено безоплатність такого користування. Умова про строк також включається у договір за рішенням сторін. Виключенням є землі державної або комунальної власності, щодо яких в Земельному кодексі України міститься зазначення про те, що строк користування земельною ділянкою державної чи комунальної власності для забудови не може бути більшим за 50 років [3, с. 118]. Так як право суперфіцію першочергово виникає на підставі договірних зобов'язань, то і його припинення можливе у випадку, коли зникають самі договірні зобов'язання. В односторонньому порядку розірвати договір про встановлення суперфіцію неможливо. У статті 102¹ Земельного кодексу України законодавець передбачив шість

конкретних підстав припинення права користування чужою земельною ділянкою для забудови.

Таким чином, суперфіцій – це реальна можливість землевласників та землекористувачів отримати обопільну вигоду від землі і в часи Стародавнього Риму, і в сучасній Україні. Таке використання земель, як уявляється, є раціональним, бо кожна зі сторін отримує саме той вид правомочності, що є необхідним, а умови надання та припинення прав визначає майже самостійно відповідно до принципу свободи договору.

Література:

1. Сурженко О. А. Суперфіцій – від римського до українського права. *Теорія і практика правознавства*. 2014. Вип. 2. С. 1–9.
2. Пляс О. В. Природа правовідносин користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб та для забудови. *Європейські перспективи*. 2015. № 1. С. 184–189.
3. Майка Н. О. Договірні підстави виникнення права суперфіцію. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 4. С. 116–120.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент Савельєва О. М.

Оршикін В. П.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Факультет адвокатури, 4 курс, 2 група

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ІНОЗЕМЦІВ НА ЗЕМЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Відповідно до статті 14 Конституції України право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону. Стаття 41 Конституції України передбачає, що право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом.

Права іноземців гарантовані статтею 26 Основного Закону, в якій зазначено, що іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, – за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України.

Виходячи з вищевикладеного, законодавець розмежовує права і обов'язки громадян України та іноземців.

Особливо увагу привертає зазначене розмежування прав і обов'язків у сфері земельних відносин. Останні роки в Україні тривають гучні дискусії щодо ринку сільськогосподарських земель. Однозначної думки й досі не існує, адже існують переваги та загрози скасування мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення.

У чинному земельному законодавстві, на жаль, не тлумачиться пряма мета встановлення такого обмеження. Більше того, станом на сьогодні й досі діє мораторій на землі для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, земельні ділянки, виділені з земельних паїв, земельні паї та на всі землі державного сектору, а також на зміну їх цільового призначення. Утім Верховною Радою України 31 березня 2020 року був прийнятий Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення». Цей Закон набирає чинності з 01 липня 2021 року та має на меті допустити фізичних осіб, фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб, утворених відповідно до закону, до ринку землі.

Однак для іноземців все одно будуть встановлені певні обмеження на участь у цих правовідносинах, а питання допуску іноземних інвестицій планується вирішувати на всеукраїнському референдумі.

Стаття 81 Земельного кодексу України регулює право власності на землі громадян, а також іноземців. Щодо права власності останніх, то в згаданій статті це питання регулюється частиною четвертою. У цій нормі передбачено, що землі сільськогосподарського призначення, прийняті у спадщину іноземцями, а також особами без громадянства, протягом року підлягають відчуженню. По-перше, слід звернути увагу, що іноземці в змозі набути право власності на сільськогосподарські землі лише у порядку спадкування. Однак і за такої ситуації законодавець визначив строк в один рік на відчуження таких земель.

Зазначені земельні ділянки іноземці вправі відчужити за договором купівлі-продажу, ренти, дарування, міни, іншими цивільно-правовими угодами. Із цього переліку найбільш поширеним способом відчуження сільськогосподарських земель для іноземців виступає саме договір дарування.

За загальними положеннями Цивільного кодексу України за договором дарування одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдаровуваному) безоплатно майно (дарунок) у власність. Дійсно, у більшості випадків правовідносини із дарування іноземцем земельних ділянок сільськогосподарського призначення відбувається згідно положень законодавства, однак така практика, нажаль, не є усталеною. І не завжди це відбувається добросовісно. Цьому є декілька причин.

Договір дарування не оподатковується у випадку якщо обдарований є близьким родичем дарувальнику. Якщо ж ні, то особі – резиденту України доведеться сплатити 5 відсотків від вартості ділянки. Таким чином особи можуть ухилитися від податків, обов'язок сплати яких тягне за собою укладення договору купівлі-продажу (ПДФ – 5%, військовий збір – 1,5%).

Необхідно зрозуміти, що договір, що встановлює обов'язок обдаровуваного вчинити на користь дарувальника будь-яку дію майнового або немайнового характеру, не є договором дарування. Це положення є важливим для розуміння наступних положень. «Де юре» особа передає земельну ділянку за договором дарування третій особі, однак, «де факто» поза межами цих правовідносин відбувається оплата дарування земельної ділянки. За положеннями Цивільного кодексу України це не може вважатися даруванням, більше того, це зловживання своїми правами. Таке зловживання має на меті, окрім ухилення від сплати податків та зборів, вивести за межі правовідносин із спірною земельною ділянкою орендаря цієї ж ділянки.

Справа в тому, що згідно із ст. 19 Закону України «Про оренду землі» максимальний строк оренди земельної ділянки – 50 років. Таким чином іноземець, що набув у спадщину таку земельну ділянку може мати на меті розпорядитися нею одразу. Однак він не може цього зробити через переважне право орендаря на купівлю цієї ділянки. У результаті така ситуація вирішується судом не на користь іноземців, що мали відчужити сільськогосподарську землю.

Отже, права громадян України та іноземців на землю в Україні досить різняться. Сьогодні іноземці не вправі набувати право власності на землі сільськогосподарського призначення, однак громадяни України до 1 липня 2021 р. також позбавлені цієї можливості. Хоча законодавець встановив обов'язок відчуження таких земельних ділянок, але певні способи такого відчуження все одно несуть за собою певні ризики. Тому задля ефективного запровадження в Україні ринку земель сільськогосподарського призначення, необхідно вдосконалити систему державного та громадського контролю за досліджуваними вище явищами.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент Савельєва О. М.

Передерій Є. О.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
господарсько-правовий факультет,
4 курс, 2 група

РЕФОРМА ДЕРЖГЕОКАДАСТРУ: ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД

Останні декілька років в Україні триває процес реформування Державного земельного кадастру (ДЗК). За прогнозами уряду, реформування ДЗК стане важливим кроком на шляху до прозорості ринку землі в Україні. Відбудеться здешевлення планування територій громад, що призведе до економічного зростання країни та створення позитивного інвестклімату.

Відомості кадастрового обліку в більшості країн світу мають вплив на загальну землевпорядну політику країни, тому максимально точні відомості про розміри та стан земельних ресурсів є надзвичайно важливими, а звідси підвищена увага до кадастрового обліку. Вивчення світового досвіду є необхідним елементом формування і вдосконалення національної системи кадастрового обліку земель.

Швейцарія одна з перших країн світу, в якій розвивається система PLR, яка ефективно запрацювала в 2020 році. PLR cadastre включає в себе широкий спектр даних (плани, законодавчі положення і акти, по-

добиці про земельні ділянки), вся інформація є відкритою, структурованою і зрозумілою кожній людині. Дані можна запросити в будь-який час через місцевий геопортал, а також використовувати або в цифровий або в аналоговій формі. Це означає, що завдяки PLR cadastre, раніше неминуча і складна задача отримання інформації про всі публічні права і обмеження, відносно певної земельної ділянки з відповідних органів тепер в минулому.

Шведська система реєстрації землі, яка добре функціонує, виступає гарантією і підтримкою економічних транзакцій. Шведська система «Банк Даних про Нерухомості» – інтерактивна система, створена навколо потужного

центрального комп'ютера. Первинні користувачі – Реєстр Нерухомості і Агентство з реєстрації прав на нерухомість, використовують термінали та принтери, пов'язані з головним комп'ютером через телефонні мережі. Отримання інформації з банку даних доступне через мережу терміналів для банківських установ, муніципалітетів, агентств по нерухомій власності, страхових компаній та інших основних користувачів інформації.

У Німеччині земельно-кадастрова система складається з двох частин: поземельної книги і кадастру, які тісно пов'язані між собою. Поняття «земельна ділянка» згідно з німецьким правом об'єднує дві ознаки: «обмежена частина земної поверхні» і «реєстраційний запис у поземельній книзі». Поземельна книга в Німеччині призначена для визначення та встановлення прав на окремі земельні ділянки, надання встановлених законом гарантій права власності, реєстрації обтяжень власності (земельних ділянок). Кадастр нерухомості містить повну інформацію про нерухомість на всій території: геометричну (геодезичну) і семантичну інформацію про земельні ділянки. Поземельна книга і кадастр нерухомості в Німеччині через історично сформоване різне їх призначення (гарантія власності на землю і основа для земельного оподаткування) виникли окремо, і тільки після появи Статуту поземельної книги між цими двома реєстрами визначився зв'язок. До сьогодні відбувається об'єднання земельного кадастру та поземельної книги в одну базу даних. На завершальному етапі створюється єдина земельно-інформаційна служба Німеччини.

Отже, аналізуючи кадастрові системи Німеччини та Швейцарії та порівнюючи їх з українською системою ведення Державного земельного кадастру, можна виділити такі аспекти: 1) необхідно створити єдині європейські стандарти, щодо ведення бази даних ДЗК; 2) обов'язковим

етапом є здійснення контролю над використанням земель, на основі цих спостережень створення нової інформаційної бази, яка б відображала кількісний і якісний стан земель; 3) вигідним чинником було б об'єднання інформації ДЗК та Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент Савельєва О. М.

Потанова Л. В.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури і кримінальної
юстиції, 3 курс, 10 група

ЩОДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ЛІСІВ У НПП «СВЯТІ ГОРИ» В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ

Нагальним завданням під час воєнних дій є збереження життя та здоров'я населення, але варто зауважити, що окрім цього, практично будь-який збройний конфлікт призводить також до інших негативних наслідків – а саме суттєвого погіршення екологічної ситуації, яка згодом буде потребувати багаторічного відновлення. Тяжким ударом для екологічної безпеки України стали збройні конфлікти на сході, зумовлені безперервними пожежами, постійними вирубками лісів, забрудненнями річок і ґрунтів небезпечними речовинами тощо. Одним із об'єктів, який потребує особливої охорони та уваги у зв'язку із збройним конфліктом, є національний природний парк «Святі гори» (далі – НПП «Святі гори»).

Питання забезпечення сталої екологічної ситуації в умовах воєнних конфліктів передусім знайшло своє відображення у міжнародно-правових актах. Норми 43–45 Звичаєвого гуманітарного права наголошують на забороні використання таких засобів війни, що можуть спричинити шкоду природному середовищу, а у випадках, коли таку шкоду неможливо відвернути – здійснити всі можливі заходи для мінімізації таких збитків. Всесвітня Хартія природи також встановлює обов'язок охорони природи від будь-яких розграбувань у результаті війни та обмеження дій,

які можуть спричинити шкоду навколишньому середовищу. Тематикою захисту природних об'єктів від негативних наслідків збройних конфліктів пронизані такі акти, як Додатковий протокол I до Женевських конвенцій, IV Гаазька конвенція, Конвенція ЕНМОД тощо, які спрямовані на заборону або мінімізацію військового впливу на природне середовище з метою усунення небезпек для людства і довкілля.

Норми міжнародного права у сфері забезпечення екологічної безпеки під час збройних конфліктів безпосередньо імплементуються в чинне українське законодавство. Так, у п. 41 «Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України» проголошено заборону будь-якого воєнного нападу на природне середовище, адже це є об'єктом охорони МГП. У законі України «Про основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року» закріплено положення про актуальність вирішення на загальнодержавному рівні екологічних проблем Донбасу, викликаних військовими діями, зокрема питання стосовно тривалого знищення великих територій лісів унаслідок постійних пожеж та неконтрольованих вирубок дерев.

Загальний вплив воєнних дій на природні об'єкти висвітлює у своїй статті Н. Лісова, яка зазначила про негативні наслідки війни у вигляді зруйнування шахт, забруднення річок, високі концентрації токсичних речовин, які нагромаджуються в екосистемі, а особливо автор наголосила на знищенні величезних площ лісів, спричинені внаслідок більше 3 тисяч пожеж на територіях АТО. Збитки, заподіяні лісам лише пожежами, нараховують приблизно 13.890.700.000 гривень. До речі, у цьому аспекті, О. Василюк, розглядаючи детально тематику знищення лісів під час збройного конфлікту, зауважив на нагальній проблемі, адже офіційні дані щодо збитків та площ ушкодження територій керівництвом лісової галузі наразі серйозно занижується, оскільки замість близько 14 млрд гривень вони нараховують збитки лише у 160 млн.

У своїй статті В. І. Гетьман також занепокоєний тим, що Україна перебуває на порозі екологічної катастрофи глобального масштабу у зв'язку із воєнними діями, адже держава спрямовує свої фінансування у вирішення інших суттєвих проблем і не звертає увагу на уражені території об'єктів природно-заповідного фонду на сході України. Також автор зазначив, що обстрілами було пошкоджено близько 1160 га соснового лісу і навіть за оптимальних умов відновлення лісів займе 100–150 років.

Міжнародна благодійна організація «Екологія-Право-Людина», на основі проведених досліджень, об'єктом яких став зокрема НПП «Святі гори», зазначила, що воєнні дії у межах даної території зумовили низку лісових пожеж і значних пошкоджень ландшафтів, флори і фауни, а також вказали про значний вміст важких металів у ґрунті, що перевищують допустимі норми. До речі, потрібно наголосити, що даний об'єкт природно-заповідного фонду належить до об'єктів Смарагдової мережі, яка створена на основі Бернської конвенції, що тим паче зумовлює природоохоронний інтерес загальноєвропейського значення.

Представники У.Г. спілки з прав людини також не оминули увагою екологічні проблеми на сході України. У своєму звіті зазначили, що спостерігається «неконтрольоване використання природних ресурсів заповідних територій», зокрема:

- масова незаконна вирубка лісів у межах НПП «Святі гори»;
- лісові пожежі, які зумовлені внаслідок розкрадання пожежної техніки та мінування лісів, що унеможливило гасіння;
- будівництво фортифікаційних споруд та окопів у межах лісів НПП;
- пошкодження ландшафтів та лісів внаслідок безперервних обстрілів.

Наразі в лісах на території НПП «Святі гори» розташовуються війська, які, за даними Гельсінської спілки, все рівно продовжують активну вирубку лісів для власних потреб. Вони також наголошують на тій проблемі, що через мінування лісів неможливо повною мірою з'ясувати реальну нанесену шкоду територіям НПП.

Підкреслимо, що «Положення про національний природний парк «Святі Гори»» закріплює норми, що у заповідній зоні з метою охорони природних комплексів забороняються будь-які види лісокористування, що включає рубку дерев, а також зазначено, що першочерговою метою створення парку є ефективне збереження і відновлення природних об'єктів і комплексів. У свою чергу, Закон України «Про природно-заповідний фонд» забороняє проведення на території НПП рубок головного користування, всіх видів поступових та суцільних рубок, вирубування дуелястих дерев, а також проведення будь-яких інших дій, які можуть призвести до негативних наслідків для природних об'єктів НПП. І, незважаючи на ці законодавчо регламентовані положення, знищення лісів в межах НПП «Святі гори», на жаль, продовжується.

Підсумовуючи, проблеми забезпечення правової охорони навколишнього природного середовища на сході України можна окреслити наступним чином:

- відсутність належного екологічного моніторингу;
- ненадання достовірної інформації про обсяги та характер знищення природних об'єктів та екологічної ситуації загалом, а також обмеження можливостей вирахувати справжню шкоду внаслідок мінування лісів;
- відсутність сталого механізму притягнення винних осіб до відповідальності за завдану шкоду;

У зв'язку із цим стає проблематичним швидке реагування з боку держави на екологічні проблеми в межах НПП «Святі гори» та прийняття відповідних мір для перешкоджання самовільного знищення лісів і усунення «екологічної катастрофи» в Донецькій області. Тобто, для вирішення екологічних проблем, як мінімум, на нашу думку, треба забезпечити сталий механізм контролю та охорони природних об'єктів на територіях збройних конфліктів, а також проведення комплексу заходів, спрямованих на відновлення порушених природних комплексів.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри екологічного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Туліна Ельбіс Євгенівна.

Приходько В. Ю.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Господарсько-правовий факультет,
4 курс, 2 група

ПОРЯДОК НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ ЗА НАБУВАЛЬНОЮ ДАВНІСТЮ

Чинним законодавством України передбачена така підстава набуття права власності як набувальна давність. За такою підставою можна набути права власності на рухоме та нерухоме майно, а також на земельну ділянку. Це право міститься у статті 344 Цивільного кодексу України, в якій також зазначено, що набуття права власності на земельну ділянку за набувальною давністю регулюється законом. У даному випадку мова йде про Земельний кодекс України, оскільки він є основним нормативно-правовим актом, який регулює земельні відносини, а спеціального

закону щодо набуття права власності на земельну ділянку за набувальною давністю на сьогодні в чинному законодавстві не існує.

Відповідно до статті 119 Земельного кодексу України громадяни, які добросовісно, відкрито і безперервно користуються земельною ділянкою протягом 15 років, але не мають документів, які б свідчили про наявність у них прав на цю земельну ділянку, можуть звернутися до органу державної влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування з клопотанням про передачу її у власність або надання у користування. Із положень зазначеної норми випливають обов'язкові умови, необхідні для набуття права власності на земельну ділянку за набувальною давністю, а саме: добросовісність володіння земельною ділянкою, відкритість та безперервність користування земельною ділянкою протягом 15 років. У користувача також мають бути відсутні будь-які правостановлюючі документи для користування такою ділянкою.

Частиною другою статті 119 ЗК України встановлено, що порядок набуття права власності на земельну ділянку за набувальною давністю встановлюється цим кодексом, але жодної іншої статті, яка б регламентувала цей порядок, Кодексом не передбачено. Фактично це означає, що механізму реалізації права, яке міститься у 119 статті, не існує. Цивільний кодекс України з питання щодо набуття права власності на земельну ділянку за набувальною давністю відсилає до профільного закону, в свою чергу, профільний закон, а саме Земельний кодекс, містить норму, яка зазначає, що ним визначається такий порядок, але ніякої норми, що регламентує процедуру набуття права власності за набувальною давністю, він не містить. Постає питання, чи можливо взагалі реалізувати таке право, якщо процедури його набуття чинним законодавством не передбачено? Єдиним можливим варіантом у даному випадку є застосування аналогії права та аналогії закону, що відсилає до цивільного законодавства та аналізу судової практики, тобто пошуку реальних подібних справ для визначення існуючої перспективи у таких ситуаціях.

Окрім того, що відсутня процедура набуття права власності на земельну ділянку за набувальною давністю, законодавством не роз'яснюється положення норми про добросовісність, відкритість та безперервність користування земельною ділянкою. Це означає, що знову необхідно звертатися до судової практики для розтлумачення цих умов, необхідних для набуття права власності, оскільки відсутність хоча б однієї із умов

виключає можливість набути права власності на земельну ділянку з такої підстави, що, в свою чергу, також зазначено не в законі, а в судових рішеннях. Але і це не єдина перепона на шляху до набуття права власності на землю за такою підставою, як набувальна давність.

Верховний Суд у справі № 729/608/17 від 15 травня 2019 року, аналізуючи положення статті 119 Земельного кодексу України, визначив що означають обов'язкові, зазначені в цій статті умови для набуття права на землю за набувальною давністю, а також дійшов до висновку, що вказаною нормою не передбачено жодних переваг для осіб, зазначених у частині першій цієї статті, оскільки навіть дотримання всіх умов набувальної давності не призводить до виникнення права власності на землю та фактично відсилає до загального порядку надання земельних ділянок у власність або в користування (статті 118, 123 ЗК України). Судом зазначено, що умовами набуття права власності на земельну ділянку за набувальною давністю є: 1) добросовісність користування земельною ділянкою, яке полягає у невчиненні особою перешкод власнику земельної ділянки у реалізації ним свого права власності на це майно протягом 15 років; 2) відкритість користування, яке має бути очевидним для усіх інших осіб; 3) безперервність користування протягом 15 років; 4) відсутність документів, які б свідчили про наявність у громадянина прав на цю земельну ділянку.

Подібна справа була розглянута Верховним Судом у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду 21 жовтня 2019 року. У даній справі суд посилався на Постанову від 15 травня 2019 і на частину четверту статті 263 Цивільного процесуального кодексу України, яка зазначає, що при виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановках Верховного Суду. Ця частина судового рішення ще раз підтверджує, що порядку набуття права власності на земельну ділянку за набувальною давністю не передбачено чинним законодавством, і в подібних спорах суди вимушені користуватися лише існуючою судовою практикою.

Отже, підсумовуючи все вищезазначене, можна дійти висновку, що для визначення порядку набуття права власності на земельну ділянку за набувальною давністю, в першу чергу, необхідно встановити такий порядок на законодавчому рівні. Поки такого порядку не існує, набуття права на землю за цією підставою можливе лише застосовуючи норми

про загальний порядок отримання земель у власність або користування, визначений Земельним кодексом України та висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановах Верховного Суду.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент Савельєва О. М.

Пугач А. О.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 4 курс, 3 група

ДО ПИТАННЯ ПРО НАДАННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ВETERANAM ANТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ ТА УЧАСНИКАМ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ

Враховуючи складну ситуацію, що наразі склалася на Сході України, держава надає пільги особам, які беруть участь у її розв'язанні – зокрема, ветеранам антитерористичної операції (далі – АТО) та учасникам операції об'єднаних сил (далі – ООС). З огляду на актуальність даного питання, вбачається доцільним дослідити більш детально процедуру передачі земельних ділянок громадянам цієї категорії, встановлену законодавством.

Процедура надання земельної ділянки учасникам бойових дій регулюється, зокрема, Земельним кодексом України (далі – ЗКУ), Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх захисту», постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України, актами Державної служби з питань геодезії, картографії та кадастру (далі – Держгеокадастр) тощо. Так, наприклад, положеннями статті 122 ЗК визначено розмір земельних ділянок, що можуть бути надані. Процедура передачі земельних ділянок у власність врегульована статтями 118, 121, 122 ЗК та додатково визначається індивідуально розпорядженнями Держгеокадастру.

Варто зауважити, що в даних законодавчих нормах не деталізується суб'єкт, котрому може бути надане таке право – ці норми є загальними і бланкетними, адже, хоча не прямо, проте «відсилають» до інших законодавчих актів, задля детального розуміння того, хто саме має право на отримання безоплатно земельної ділянки.

Враховуючи специфіку та актуальність даного питання, доцільним є звернення до судової практики та розуміння її підходів. Зокрема, варто звернути увагу на одну з найбільш поширених наразі випадків для звернення до суду – відмова Держгеокадастру у наданні земельної ділянки громадянам з огляду на те, що землю, на безоплатне отримання якої вони претендують, віднесено управліннями Держгеокадастру до меж земельної ділянки, визначеної для відведення учасникам АТО та сім'ям загиблих учасників АТО. Можемо спостерігати нерозуміння правової природи надання землі як державної пільги органами виконавчої влади, адже вона не є підставою для відмови у наданні землі учасникам, котрі не брали участь в антитерористичній операції. Тобто, ніби позитивна дискримінація як одна зі складових принципу рівності в праві передбачає таке «вирівнювання», проте не в даному випадку та не в розрізі конституційного права громадян на землю.

Незважаючи на доволі велику кількість таких позовів в суді, судова практика в даному випадку вже є сталою. Так, якщо Земельним кодексом України не передбачено такої підстави для відмови, як відведення до меж земельної ділянки для пільгових категорій, то відповідно, відмова в такому випадку є незаконною (Постанова Верховного Суду від 11 грудня 2019 року, справа № 814/1241/16; Постанова Верховного Суду від 18 червня 2020 року, справа № 803/1237/17; Постанова Верховного Суду від 08 листопада 2019 року, справа № 803/1238/17).

Доцільним є розмежування понять «пільга учасникам бойових дій» та «позитивна дискримінація». Це є важливим з огляду на схожість державних рішень саме через нерозуміння на практиці цього відмежування. Так, позитивна дискримінація, як зазначає С. П. Погребняк, являє собою застосування спеціальних юридичних заходів, так званих позитивних дій, які спрямовані на усунення дисбалансу між можливостями різних категорій осіб реалізовувати рівні права через усталені стереотипи, практики чи традиції, що склалися у суспільстві, та виконують функцію правової компенсації [1, с. 96]. Щодо існуючих пільг, то варто звернутися до думки Г. І. Чернишевої, яка зазначає, що під соціальною пільгою слід розуміти передбачене законодавством надання додаткових прав, повне або часткове звільнення від виконання окремих обов'язків у зв'язку з особливим соціальним статусом особи або специфікою її професійної діяльності [2, с. 59]. Отже соціальна пільга – це додаткове право, а не захід задля врегулювання дисбалансу, тому не можна нехтувати правом на землю «непільгових» категорій громадян, намагаючись зрівняти їх з пільговими.

Інша частина рішень вже безпосередньо пов'язані зі скаргами учасників бойових дій на відмову у наданні земельної ділянки. Так, зокрема підставою відмови Держгеокадастром у наданні земельної ділянки була постанова Кабінету Міністрів України №413 від 07.06.2017 р., а саме: оскільки не було долучено копію документа, що посвідчує безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, підтвердження перебування безпосередньо в районах антитерористичної операції, а надано тільки посвідчення учасника бойових дій. Розглянувши справу, суд зазначив, що виключна підстава для відмови у наданні дозволу на розроблення проекту землеустрою встановлена статтею 118 частиною 7 Земельного кодексу України, який має за своєю правовою природою вищу юридичну силу у порівнянні з нормами інших підзаконних нормативно-правових актів, тому при прийнятті рішення стосовно надання дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність відповідачу слід керуватися положеннями Земельного кодексу, а не постановою Кабінету Міністрів України від 07.06.2017 р. №413. Отже, така відмова була неправомірною (наприклад, Постанова Другого Апеляційного Суду Харківської області від 27 березня 2019 року по справі № 2040/7128/18; Рішення Закарпатського окружного адміністративного суду №260/1472/18.).

Варто зауважити, що ключовим моментом було саме незрозуміння природи наведеного підзаконного акту, адже, як зазначали суди, Постанова КМУ №413 була прийнята задля додаткового гарантування прав учасників Антитерористичної операції, а рішення суду свідчить про те, що його приписи використовуються відповідачем всупереч вказаним правам, а також для створення непередбачених законом перешкод в отриманні земельних ділянок учасниками АТО.

Отже можна дійти до висновку, що проблеми в правозастосуванні виникають переважно внаслідок неправомірної відмови, підстави для якої не містяться в чинному ЗК України. Проте, варто відмітити й позитивну тенденцію в становленні судової практики у цій сфері, яка, зазвичай, з даного кола питань є передбачуваною. Окрім цього, не можна не помітити, що процедура є максимально врегульованою з боку законодавства, а органи місцевого самоврядування, як правило, на офіційних веб-сайтах публікують детальні інструкції щодо отримання земельних ділянок ветеранами АТО або учасниками ООС, задля більшого розуміння такої процедури. Втім, варто пам'ятати, що надання земельних ділянок учасникам ООС та ветеранам АТО є пільгою, а не позитивною дискри-

мінацією, тому в даному випадку заборона реалізації права на землю громадянам з посиланням на відведення такої землі іншим учасникам через їх пільговий статус є недопустимим.

Література:

1. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика) : монографія. Харків: Право, 2008. 240 с.
2. Чернишова Г. І. Соціальні пільги: поняття, правова природа, класифікація: Г. І. Чанишева, 2020. *Juris Europensis Scientia*. 2020. Вип. 3. С. 55–59.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент Савельєва О. М.

Труфанова К. М.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Господарсько-правовий факультет,
4 курс, 3 група

ІНОЗЕМНІ ГРОМАДЯНИ ЯК СУБ'ЄКТИ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЕЛЬНІ ДІЛЯНКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність теми включення іноземних громадян до числа суб'єктів права власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення в Україні, в даний час, є досить поширеною та дискусійною темою. Інтеграція України в європейський та світовий економічний простір, скасування «мораторію» на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення, прийняття законопроекту №2178–10 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення» лише актуалізує дане питання.

Відповідно до статті 26 Конституції України «...іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, – за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України». Мета вста-

новлення зазначеного обмеження може бути пояснена тим, що згідно ст. 14 Конституції України та ст. 1 ЗК України земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, а землі сільськогосподарського призначення згідно ст. 23 ЗК України мають пріоритетний правовий режим перед іншими категоріями земель. Отже їх використання іноземними суб'єктами на праві власності може суперечити правам та інтересам вітчизняних громадян та інтересам суспільства [1, с. 113].

Винятки з конституційної норми права, зазначеної вище, встановлює Земельний кодекс України, а саме в ч. 5 ст. 22: «...землі сільськогосподарського призначення не можуть передаватись у власність іноземцям, особам без громадянства, іноземним юридичним особам та іноземним державам». Проте, все ж таки, земельне законодавство України визначає іноземних громадян як суб'єктів права власності на земельні ділянки в Україні, але несільськогосподарського призначення. В даному випадку, права іноземців є дещо звуженими, в порівнянні з правами громадян України, це виявляється в тому, що іноземці та особи без громадянства можуть набувати право власності на земельні ділянки несільськогосподарського призначення в межах населених пунктів та на земельні ділянки несільськогосподарського призначення за межами населених пунктів, на яких розташовані об'єкти нерухомого майна, що належать їм на праві приватної власності.

Зіставлення наведених випадків набуття права власності на земельні ділянки іноземними громадянами з підставами їх набуття вітчизняними громадянами також дозволяє говорити про обмеження можливостей перших. До того ж іноземні громадяни не мають права на безоплатне набуття земельних ділянок, що належать до державної та комунальної власності, а також не мають права на приватизацію земельних ділянок, що раніше надавались їм у користування [2, с. 108].

Законопроект №2178–10 містить в собі положення про те, що іноземні громадяни зможуть набувати землі сільськогосподарського призначення тільки після прийняття відповідного рішення на загальнонаціональному референдумі. Як видається, надання такого права іноземним громадянам, є все ж таки, незаконним та не відповідає вимогам Конституції України. Хоча Земельний кодекс України не визначає такого суб'єкта земельних правовідносин як український народ, проте Конституція України передбачає наступне, що земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної

зони є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією (стаття 13). Тобто, виходячи з даного нормативного положення, можна все ж таки зробити висновок про те, що землі в межах території України є власністю Українського народу. Хоча передача питання стосовно набуття земель іноземними громадянами на всеукраїнський референдум і є, з одного боку, доцільною, – так як саме народ України, в праві вирішити дане питання, проте, все ж таки вона є і незаконною та недоречною, бо Конституція України у своїх положеннях визнала землі в межах території України об'єктом права власності саме Українського народу. Якщо все ж таки на референдумі громадяни України своїми голосами вирішать надати іноземним громадянам право набуття у власність земель сільськогосподарського призначення, буде доцільним внести також зміни до статті 13 Конституції України, та передбачити в ній не лише Український народ власником земель, а й народи іноземних держав.

Отже тема правового статусу іноземних громадян як суб'єктів права власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення в Україні уявляється надзвичайно цікавою та актуальною. Земельна правосуб'єктність іноземних громадян у даний час є обмеженою законодавством України, проте все ж таки майбутній всеукраїнський референдум може змінити дану ситуацію, однак авторська позиція щодо можливого залучення іноземних громадян до національного ринку сільськогосподарських земель є негативною.

Література:

1. Літошенко О. С. Іноземці як суб'єкти права власності на землю. *Правовий розвиток суспільства і держави: традиції та новації*: матер. інтернет-конф. (м. Київ, 7 груд. 2017 р.). 2017. С. 112–115. URL: https://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1697%3A051217-21&catid=200%3A4-122017&Itemid=247&lang=eni (дата звернення: 25.04.2021).
2. Літошенко О. С. Особливості земельної правосуб'єктності іноземних громадян, осіб без громадянства, іноземних юридичних осіб та іноземних держав. *Підприємство, господарство і право*. 2017. №9. С. 107–119.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри земельного та аграрного права НЮУ ім. Ярослава Мудрого Савельєва О. М.

Харечко В. В.

студент 4 курсу, 12 групи

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Цифрові технології все більше стають невід’ємною частиною нашого життя. Ні в кого не виникає сумніву, що світ цифрових технологій – це не лише новий логічний етап розвитку технологічної сфери людства, а й усієї існуючої правової та соціально-політичної реальності. Сфера земельного права та безпосередньо земельних правовідносин не стала винятком.

На сьогоднішній день Україна взяла стрімкий курс на активізацію розвитку інформаційних ресурсів та послуг. Але в той же час з’являється ще більше не вирішених питань стосовно обігу земель сільськогосподарського призначення, а також відсутній консенсус щодо шляхів вирішення проблеми земельної реформи. Важливо зазначити, що земельна реформа не обмежується питаннями скасування мораторію на землю, а й також піднімає питання запровадження прозорого і конкурентного ринку, в тому числі й введення електронних торгів.

Верховна Рада IX скликання прийняла у першому читанні законопроект про запровадження земельних торгів через ProZorro. Даним нормативно-правовим актом пропонується продаж земельних ділянок державної і комунальної власності або прав на них, який обов’язково проводитиметься через електронні аукціони в електронній торговій системі [1].

Земельні торги будуть проводитися через єдину електронну торгову систему, в режимі реального часу з використанням мережі Інтернет. За результатами проведення аукціону буде укладатися договір купівлі-продажу, оренди земельної ділянки тощо, укладеного з переможцем торгів, який запропонував найвищу ціну. Крім того, таким законопроектом встановлюється новий порядок проведення земельних торгів. Він передбачає автоматизацію ряду процесів, наприклад, здійснення ставок, подання заявок учасникам та інше. Уся документація, яка стосуватиметься торгів

земельних ділянок буде відкритою, та забезпечуватиме ефективність організації та проведення таких торгів [1].

Діджиталізації зазнає й Держгеокадастр. За прогнозами уряду, реформування Держгеокадастру стане важливим кроком на шляху до прозорості ринку землі в Україні. Відбудиться здешевлення планування територій громад, що призведе до економічного зростання країни. Планується провести реформування єдиної державної геоінформаційної системи відомостей про землі, які розташовані в межах державного кордону України, цільове призначення, обмеження у використанні, а також даних про кількісну і якісну характеристику земель, їх оцінку, про розподіл земель між власниками і користувачами. Perezавантаження цієї системи передбачає: створення ортофотопланів та 3-D моделі місцевості території України, стовідсоткову інвентаризацію державних сільськогосподарських земель, інвентаризацію решти державних земель, внесення відомостей про якісні характеристики земель, створення електронного реєстру сертифікованих інженерів-землевпорядників та геодезистів.

Концепція Державної цільової програми розвитку земельних відносин та національної інфраструктури геопросторових даних в Україні, крім вище зазначеного, передбачає удосконалення процесів ведення та адміністрування Державного земельного кадастру, модернізації програмно-апаратних засобів Державного земельного кадастру, удосконалення технічного забезпечення територіальних органів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин, внесення 100% відомостей про земельні ділянки до Державного земельного кадастру, інтеграції Державного земельного кадастру, інших кадастрів та інформаційних систем [2].

Не менш важливим напрямком розвитку запровадження цифрових технологій визначеним у Концепції [2] є створення ефективного механізму надання адміністративних послуг у галузі земельних відносин в електронній формі, у тому числі видача відомостей з документації із землеустрою, що включена до Державного фонду документації із землеустрою, накопичення та збереження цих відомостей, і знеособлення персональних даних, створення електронної бібліотеки «Державний фонд документації із землеустрою». Крім того, планується створення національної інфраструктури геопросторових даних, що дозволить значно покращити систему державного управління та використання природних ресурсів, а відтак сприятиме прозорому функціонуванню ринку сільськогосподарських земель.

Отже, впровадження процесів діджиталізації допоможе підвищити ефективність реалізації державної політики в галузі земельних відносин шляхом запровадження відкритих та прозорих систем функціонування ринку земель в Україні. Слід очікувати покращення механізму надання адміністративних послуг та зменшення бюрократизації під час реалізації таких послуг. Такі зміни нададуть змогу власникам земель та підприємцям зекономити час і кошти, в тому числі й мінімізувати корупційні ризики.

Література

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо продажу земельних ділянок державної та комунальної власності або прав на них (оренди, суперфіцію, емфітевзису) через електронні аукціони Законопроект від 01.10.2019 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66972 (дата звернення 24.03.2021).
2. Концепція Державної цільової програми розвитку земельних відносин та національної інфраструктури геопросторових даних в Україні на період до 2030 року від 06.07.2020 р. URL: <https://land.gov.ua/info/proekt-rozporiadzhennia-kabinetu-ministriv-ukrainy-pro-skhvalennia-kontseptsii-derzhavnoi-tsilovoi-prohramy-rozvytku-zemelnykh-vidnosyn-ta-natsionalnoi-infrastruktury-geoprostorovykh-danykh-v-uk/> (дата звернення 24.03.2021).

Науковий керівник: к.ю.н., ас. Золотарьова Д. М.

Цувіна А. А.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут підготовки кадрів для органів
юстиції України, 3 курс, 1 група

ПРОТИДІЯ ЗНИЩЕННЮ ЛІСОВОГО ФОНДУ УКРАЇНИ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Відповідно до ч. 2 ст. 1 Лісового кодексу України ліси України є її національним багатством і за своїм призначенням та місцем розташування виконують водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні, естетичні, виховні, інші функції, а також є джерелом для задоволення потреб суспільства в лісових ресурсах. Однією з найакту-

альніших екологічних проблем сьогодення є знищення лісового фонду України шляхом проведення масштабних рубок деревини. Внаслідок цього підвищується ймовірність настання таких негативних наслідків, як руйнування ґрунту, погіршення стану атмосфери, затоплення населених пунктів під час повені, зміна кліматичних умов. Враховуючи стратегічне значення лісів в державі, постає необхідність системного реформування сфери лісового господарства, в тому числі внесення змін до чинного та прийняття нового законодавства.

Згідно із Законом України від 09.04.2015 №325-VIII «Про внесення змін до Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів» щодо тимчасової заборони експорту лісоматеріалів у необробленому вигляді» викладено в новій редакції ст. 2–1 Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів». Так, було встановлено тимчасову заборону строком на 10 років на вивезення за межі митної території України в митному режимі експорту лісоматеріалів необроблених деревних порід.

Введення мораторію було першим кроком в напрямку протидії знищенню лісового фонду України шляхом вирубки та вивезення лісоматеріалів, тобто деревних матеріалів, які добуваються шляхом розподілу на частини звалених дерев та деревних колод (уздовж або поперек) для подальшого використання або переробки. Завдяки обмеженню можливості підприємств продавати лісоматеріали за кордон було зменшено заготівлю деревини, а лісові підприємства почали орієнтуватися на потреби національної деревообробної промисловості. Водночас введення мораторію виявилось недостатнім заходом для вирішення проблеми рубок деревини.

Позитивне значення може мати введення мораторію на вирубку ліквідної деревини, а саме на проведення суцільних рубок головного користування. Таке нововведення сприятиме збереженню корисних властивостей лісів, протидії можливим негативним гідрологічним наслідкам вирубки дерев, покращенню екологічної ситуації в державі. Водночас доцільно зробити виняток та дозволити проведення вибірко-вих, поступових та комбінованих рубок з метою реалізації деревини на внутрішньому ринку. Хоча відповідно до Закону України «Про заборону на проведення суцільних рубок у гірських ялицево-букових лісах Карпатського регіону» від 10.02.2000 № 1436-III подібна заборона передбачена,

однак вона поширюється лише на букові ліси з домішкою ялиці у складі не менше 25 відсотків в Закарпатській, Львівській, Івано-Франківській та Чернівецькій областях. Існує необхідність встановлення заборони на загальнонаціональному рівні.

Іншим важливим кроком на шляху до вирішення проблеми є посилення кримінальної та адміністративної відповідальності правопорушників. Останнім часом набули поширення випадки контрабанди сировини та вчинення корупційних правопорушень в галузі лісового господарства. Після порубки необроблена деревина транспортується за кордон під виглядом дров та пиломатеріалів, а службові особи державних лісогосподарських підприємств та правоохоронні органи є учасниками корупційних схем з незаконних рубок та вивезення лісоматеріалів. Для протидії вказаним правопорушенням слід понизити розмір істотної шкоди при незаконній вирубці, перевезенні, зберіганні, збуті незаконно зрубаних дерев або чагарників, що наразі відповідно до примітки до ст. 246 Кримінального кодексу України у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Також існує необхідність збільшення розміру штрафу за незаконну порубку, пошкодження та знищення лісових культур і молодняка. Сьогодні його розмір згідно зі ст. 65 Кодексу України про адміністративна правопорушення становить від тридцяти до шістдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а для посадових осіб – від ста п'ятдесяти до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Крім того, необхідним є збільшення фінансування лісових підприємств з урахуванням регіональних особливостей. Через постійне зниження частки фінансування з коштів державного бюджету лісові підприємства західноукраїнських областей повністю перейшли на ведення господарства за рахунок власних коштів, в тому числі отриманих від реалізації лісової продукції. Внесення змін до ст. 98 Лісового кодексу України щодо фінансування заходів з підвищення продуктивності, поліпшення якісного складу лісів, їх охорони, захисту і відтворення з коштів Державного фонду розвитку лісового господарства сприятиме стимулюванню роботи підприємств не в тіньовому, а в законному секторі.

Таким чином, з метою протидії знищенню лісового фонду України, окрім введення мораторію на експорт необробленої деревини, необхідне введення мораторію на проведення суцільних рубок головного користування, посилення кримінальної та адміністративної відповідальності за

правопорушення у сфері лісового господарства, збільшення фінансування з коштів державного бюджету лісових підприємств з урахуванням регіональних особливостей.

Науковий керівник: Разметаєв С. В., к.ю.н., доцент кафедри екологічного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Чайка Т. С.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 4 курс 16 група

ДО ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ У ВІДНОСИНАХ ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ

В основу реформування економічних відносин в Україні покладено трансформацію права власності на землю через демонополізацію державної та запровадження права приватної власності. Конституцією України закладено ряд прогресивних соціально-орієнтованих засад у регулювання відносин власності. Серед них слід виділити наступні: рівність суб'єктів права власності, визнання землі та інших природних ресурсів об'єктом права власності Українського народу, непорушність права приватної власності, гарантування права власності на землю держави, територіальних громад, фізичних та юридичних осіб, зобов'язальний характер власності.

Теоретико-правове дослідження принципу рівності суб'єктів права власності досліджувалося у багатьох наукових працях. Однак у теорії земельного та цивільного права проблеми правового забезпечення принципу рівності суб'єктів права власності на землю залишаються мало дослідженими, що негативно впливає на стан законодавчого забезпечення реалізації конституційних положень щодо права власності Українського народу загалом та окремих суб'єктів, і як наслідок, зумовлює проблеми соціально-економічного, демографічного, екологічного, правового характеру.

У Конституції України міститься норма-принцип, відповідно до якої всі суб'єкти права власності рівні перед законом (ст. 13 Конституції). У розвиток цього підходу Цивільний кодекс України аналогічно перед-

бачає рівність суб'єктів права власності перед законом та рівні умови здійснення своїх прав. Цивільний кодекс України до суб'єктів права власності відносить Український народ, фізичних та юридичних осіб, а також державу Україна, Автономну Республіку Крим, територіальні громади, іноземні держави, інших суб'єктів публічного права. Враховуючи відповідні законодавчі положення, виникає питання співвідношення права власності Українського народу та інших суб'єктів права власності, а також забезпечення принципу рівності між такими суб'єктами в межах окремих форм права власності.

Реалізація прав власника на землю від імені Українського народу має передусім публічно-правовий характер. Через це правовий статус Українського народу як суб'єкта права власності на землю необхідно розглядати з точки зору загального статусу народу як суб'єкта права. Досліджуючи відповідні підходи, слід зазначити, що право Українського народу володіти землею не виключає, а навпаки, передбачає можливість і необхідність набуття у власність землі на різних правових підставах, передбачених чинним законодавством України.

Заслуговує на увагу також право поділеної власності. Сучасні науковці з огляду на історичний досвід зазначають, що сучасна концепція права поділеної власності має ґрунтуватись на розподілі функцій, пов'язаних з реалізацією відповідних повноважень власності, між органами державної влади та місцевого самоврядування різних рівнів. Такий підхід варто розглядати в контексті розмежування права власності на землю Українського народу та всіх інших суб'єктів права власності. Зокрема право власності народу на землю є абсолютним щодо визначення форм використання такої власності чи розпорядження землями аж до зміни державного кордону. Проте конкретний землевласник (у процесі первинного розподілу земель органами державної влади та місцевого самоврядування, уповноваженими представляти Український народ) отримує обмежене право, не маючи абсолютної свободи щодо користування та розпорядження землею, оскільки межі такої свободи наперед визначені земельним законодавством або взагалі нівельовані через запровадження певних обмежень, зокрема мораторію на відчуження земель, який найближчим часом планують відмінити. Відтак право власності народу є первинним, а право інших суб'єктів – похідним.

У свою чергу, підстави і порядок виникнення, здійснення, зміни та припинення права власності на землю не однакові для окремих форм. Так,

держава, будучи власником землі, через свої відповідні органи має право вилучати земельні ділянки, передавати їх у власність. Громадянин, виступаючи суб'єктом права приватної власності на земельну ділянку, або взагалі не може здійснювати подібних дій, або здійснює їх не в повному обсязі.

Водночас органи державної влади та місцевого самоврядування які реалізують право державної та комунальної власності лише виступають від імені власника – держави та територіальної громади і наділені зовсім іншими повноваженнями, аніж приватні власники, оскільки їх діяльність чітко регламентована на законодавчому та підзаконному рівні. Їм властивий метод імперативних вказівок, а мета використання земель підпорядкована лише суспільним інтересам, що найбільш яскраво відображено через визначення земель виключної комунальної та державної власності. Крім того відповідні органи, як правило, не реалізують повноваження щодо користування землею самостійно, закріплюючи земельні ділянки за конкретними фізичними чи юридичними особами на різних правових титулах.

Право приватної власності реалізується переважно самим власником у своїх інтересах та забезпечує суспільні інтереси у зворотному напрямі – задовольняючи інтереси приватні. При цьому приватний власник наділений значно ширшою автономією у здійсненні власних повноважень. Забезпечуючи власні інтереси від використання землі, він також здійснює важливу соціальну функцію, що полягає у формуванні заможного члена суспільства, який зацікавлений у якісному використанні земель. Реалізація ним свого права власності на земельну ділянку узгоджується з головним обов'язком держави, що полягає в утвердженні та забезпеченні прав і свобод людини, а законодавчо визначені межі здійснення відповідного права та необхідність раціонального використання земель забезпечують його суспільну значимість.

Однак принцип рівності суб'єктів права власності на землю повною мірою реалізується у процесі захисту земельних прав аж до припинення права власності. Отже, примусове відчуження земельної ділянки у приватного власника в разі суспільної необхідності може бути здійснено у випадках, передбачених Законом України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності», виключно у судовому порядку. Аналогічно в разі необґрунтованої відмови у безоплатній передачі земельної ділянки у власність громадян у випадках, передбачених законом, особа може оскаржити

відповідне рішення чи бездіяльність у судовому порядку, зобов'язавши уповноважений орган здійснити дії на захист порушеного права.

Застосування принципу рівності суб'єктів земельної власності можна констатувати й у відносинах щодо охорони земель, забезпечення особливих умов використання окремих категорій земель, відшкодування завданих збитків, при розгляді земельних спорів тощо. Однак і в таких випадках йдеться про рівність суб'єктів права власності перед законом, який, у свою чергу, приймається державою з метою утвердження та забезпечення прав і свобод людини через різні механізми узгодження приватних та суспільних інтересів.

Отже, принцип рівності у відносинах власності на землю має формулюватися на підставі конституційної норми щодо рівності суб'єктів права власності перед законом, і передбачає певне уточнення положення ст. 5 Земельного кодексу України, яка дає розширене визначення відповідного принципу (без посилання на законодавчий порядок). Підтвердженням такого підходу може бути і принцип невтручання держави у здійснення громадянами, юридичними особами та територіальними громадами своїх прав щодо володіння, користування і розпорядження землею, крім випадків, передбачених чинним законодавством України. Тобто лише закон визначає межі можливого втручання держави у здійснення права власності, що відповідає конституційному принципу щодо рівності суб'єктів перед законом.

Науковий керівник: к.ю.н., ас. Савельєва О. М.

Шутова К. Р.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
4 курс, 3 група, господарсько-правовий
факультет

ПРОБЛЕМАТИКА ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ УКРАЇНИ

Україна – це країна, національним багатством та домінуючим економічним активом якої є земля. Протягом тривалого періоду відбувалися дискусії стосовно права українського народу на землю, яке закріплене

в Конституції України, а саме в ст. 13. Дана норма говорить, що земля є об'єктом права власності Українського народу, проте на практиці через проблеми реалізації земельної реформи вже понад чверть століття таке право неможливо було реалізувати в повному обсязі.

Завершення земельної реформи в Україні, на яку так довго чекали, багато що змінить у земельному праві. Необхідність законодавчого вирішення питання стосовно ринку землі було зумовлено безліччю способів «обходу мораторію». В уряді України прийняли рішення, що допоки земельні відносини не легітимізовані, вони визначаються тіньовим ринком, який працює попри формальний мораторій на продаж, що негативно позначається на економіці України. Скасувати заборону на продаж сільськогосподарських земель радили кредитори й західні партнери України. Так, у меморандумі про співпрацю між Україною та Міжнародним валютним фондом у рамках нової кредитної програми stand-by говорилося про те, що український уряд разом з експертами Світового банку розробили законопроект, який передбачає введення ринку земель сільськогосподарського призначення. У 2021 році ми побачимо реальну дію змін законодавства, які, як підкреслюють науковці, мають як позитивні, так і негативні наслідки в земельних відносинах. Найголовніше, що включає в себе земельна реформа – поетапне запровадження ринку земель сільськогосподарського призначення. Так, згідно оновленої редакції статті 130 Земельного кодексу України, набувати право власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення можуть: а) громадяни України; б) юридичні особи України, створені і зареєстровані за законодавством України, учасниками (акціонерами, членами) яких є лише громадяни України та/або держава, та/або територіальні громади; в) територіальні громади; г) держава.

З 1 липня 2021 року землю зможуть купити тільки фізичні особи, які є громадянами України (максимальний розмір – 100 га на людину), а вже з 1 січня 2024 року інші особи, які зазначені в пунктах б-г статті 130 Земельного кодексу України. При цьому максимальний розмір земельної ділянки буде встановлений у 10 000 га. Також законодавством передбачено переважне право орендаря на купівлю землі, яку він орендував і обробляв. Саме в переважному праві орендаря і вбачається найголовніша проблема, яка на практиці, по оцінкам експертів, доставить багато незручностей суб'єктам земельних правовідносин. Пов'язано це, перш за все, з можливістю передати переважне право купівлі паю

іншій фізичній особі. Тобто, якщо орендар не погодиться придбати пай, він в праві передати це право зацікавленій особі, яка виявить бажання придбати дану земельну ділянку. Оскільки переважно орендарями є юридичні особи, вбачається вирішення цього питання не у законний спосіб. У зв'язку з тим, що реальним продавцем землі, по суті, буде виступати не власник землі, а її орендар, покупцями у таких випадках, скоріш за все, будуть підставні особи. Тому, одне із завдань земельної реформи, а саме припинення корупційних механізмів тіншової оренди, є під питанням, оскільки існує велика ймовірність розвитку інших ризиків. Також питання купівлі-продажу землі юридичними особами аж в 2024 році є дуже суперечним. Юридичні особи наразі є лідерами у використанні земель для сільськогосподарських потреб, тому обмеження купівлі землі на період 3-х років буде певним поштовхом до використання незаконних методів купівлі земельних ділянок. Науковці та практики говорять про важливість врегулювання цього питання на законному рівні, що дасть громадянам України певну захищеність.

Обмеження участі іноземців у питаннях купівлі земель сільськогосподарського призначення також видається спірним. З однієї сторони, це обмеження є обґрунтованим на перших етапах відкриття ринку землі. Але те, що іноземні компанії та громадяни не зможуть купувати землю, доки це питання не буде вирішено окремо на референдумі, є дуже обмеженою нормою. Така вимога стане перешкодою на шляху залучення додаткових інвестицій в аграрну сферу виробництва та уповільнить соціально-економічне зростання, на яке робиться особливий акцент.

Таким чином, можна зробити висновок щодо необхідності удосконалення національного законодавства з урахуванням можливих проблем у сфері купівлі-продажу земель, зокрема, сільськогосподарського призначення. На сьогоднішній день можемо спостерігати позитивні зміни у земельних правовідносинах, які давно були темою для обговорення. Але особливу увагу слід приділити впровадженню більш чітких норм, які більш детально будуть регламентувати юридичну процедуру купівлі-продажу земель всіма суб'єктами ринку.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент Савельєва О. М.

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Баржак В. В.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Господарсько-правовий факультет,
1 курс, 3 група

СМЕРТНА КАРА У СВІТІ

У сучасному світі країн, що застосовують смертну кару як вид покарання для злочинців, стає все менше. Це пов'язано із зростанням поваги до життя людини, гуманним ставленням до засуджених та поступовим усвідомленням прав та свобод людини. У деяких країнах смертну кару застосовують як засіб дискримінації, іноді використовують і як політичний інструмент. До такого виду покарання часто засуджують тих, хто має низьке соціально-економічне становище або належить до расових, етнічних чи релігійних меншин.

У багатьох сучасних країнах світу смертна кара скасована. Смертна кара вважається неприпустимою на території держав-членів Ради Європи. Деякі країни скасували її, за винятком особливих обставин, таких, наприклад, як за зраду під час військових дій. У деяких країнах на виконання вироків щодо смертної кари встановлено мораторій, але законодавчо смертна кара все ще залишається вищою мірою покарання. Такі держави, як Китай, Сполучені Штати Америки та деякі інші зберегли смертну кару за особливо тяжкі злочини.

Історія знає засоби виконання смертної кари за появою у хронологічному порядку: відрубання голови, перепилювання, утоплення, повішання, спалювання, зняття з голови волосся разом із шкірою, четвертування, посадження на кіл, кип'ятіння в рідині, закопування живцем у землю, забиття камнями, киями або батогами біля ганебного стовпа, гільйотинування, колесування, скидання зі скелі, розстріл, електричний стілець, газова камера, смертельна ін'єкція.

На нашу думку, такий вид покарання є неприпустимим.

По-перше, це суперечить праву на життя. Право на життя – це право, що належить до прав першого покоління. Поряд з іншими правами цієї групи, право на життя має найбільшу цінність для людини і є передумовою всіх інших прав. ст. 3 Конституції України зазначає, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави». Важливою гарантією забезпечення державою прав і свобод людини є заборона смертної кари. 28 квітня 1983 року було прийнято Протокол № 6 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод – Протокол щодо скасування смертної кари. У преамбулі цього документа вказано, що він був прийнятий з огляду на те, що розвиток подій у державах-членах Ради Європи відображає загальну тенденцію до скасування смертної кари. Стаття 1 Протоколу № 6 проголошує скасування смертної кари. Нікого не може бути засуджено до такого покарання або страчено. Відповідно до статті 2 Протоколу, держава може передбачити у своєму законодавстві смертну кару за діяння, вчинені під час війни або неминучої загрози війни; таке покарання застосовується лише у випадках, передбачених законом і згідно з його положеннями.

По-друге, такий вид покарання, як смертна кара, залякує більше, ніж обмеження чи позбавлення волі. Парламентська Асамблея Ради Європи нагадує, що застосування смертної кари як засобу залякування виявилось неефективним і трагічним через страти невинних людей внаслідок завжди можливих помилок людського правосуддя.

По-третє, це є антигуманним ставленням до засуджених. Відповідно до Закону України від 8 квітня 2014 року «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів», засуджені мають право на гуманне ставлення до них та на повагу їх людської гідності; засуджені не повинні підлягати жорстокому, нелюдському або такому, що принижує їх гідність, поводженню. Заходи впливу можуть застосовуватися до засуджених виключно на підставі закону; засуджені не можуть бути піддані медичним або іншим подібним дослідженням незалежно від їх згоди.

Отже, «смертна кара» та «права людини» – терміни несумісні. Більшість країн світу скасувала смертну кару, але «більшість» не означає

«всі», адже залишилися й осередки каральних страт. Впевнені, що ЄСПЛ та ПАРЕ спроможні скасувати страти для злочинців, гуманізувати покарання, забезпечити дотримання прав та свобод людини, у тому числі права на життя – в майбутньому таке явище буде найвищим гуманітарним досягненням людства.

Науковий керівник: Харасик Н. О., асистентка кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Григор'єв В. Ю.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут підготовки кадрів для органів
юстиції, 1 курс, 7 група

ОСОБЛИВОСТІ ПРИХОДУ ГІТЛЕРА ДО ВЛАДИ

Після поразки у Першій світовій війні, Німеччина занурилась у глибоку політичну та економічну кризу. Німці вважали Веймарську республіку слабкою, світова криза в кінці 20-х років тільки підтвердила цю заяву, адже мільйони людей залишились без роботи. Такі факти підняли рейтинг Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини (далі – НСРПН).

Прихід до влади гітлерівської партії не був простим процесом. Партія намагалася набрати абсолютну більшість голосів виборців, щоб взяти усю повноту влади у свої руки. Навіть на виборах 1932 року, коли НСРПН користувався значною підтримкою населення, вони не змогли завоювати абсолютну більшість. На виборах президента Гітлер поступився Гінденбургу. Гітлер намагався домовитись з новим президентом про призначення його рейхканцлером, але цього не сталося, канцлером було назначено Франца фон Пепена. З кінця 1932 року, Гітлер зайнявся активною агітацією проти президента. Він заявляв про корупційні схеми, якими займався його син. Гінденбургу довелося домовлятися з Гітлером, щоб той припинив розслідування. Гінбург говорив: «Гепер немає ніякого іншого варіанту, окрім як Гітлера поставити канцлером».

Метою НСРПН було отримання більшості в парламенті, але навіть після гучного корупційного скандалу, НСРПН не змогли отримати більшості.

Задля просування ідей партії, керівництво НСРПН вирішило об'єднатися з іншими правими партіями. Вони об'єдналися з цілою протистояти спільному ворогу – комуністам. 27 лютого 1933 року будівлю Рейхстагу охопила пожежа. Поліція затримала в будівлі політичного активіста та комуніста Марінуса ван дер Люббе. На місце пожежі прибув сам Гітлер та декілька інших чиновників, він одразу звинуватив в пожежі комуністичну партію та її очільників. Нацисти одразу заборонили діяльність Комуністичної партії Німеччини та ввели надзвичайну стан. Рейхспрезидент підтримав його введення та видав указ «Про захист народу та держави», який відміняв більшість прав і свобод, передбачених Веймарською конституцією. Цей указ відіграв важливу роль у так званому процесі «правової передачі влади» нацистам та перетворював Веймарську республіку на Третій Рейх.

23 березня був прийнятий закон «Про ліквідацію бідкування народу та держави». Цей закон передавав надзвичайні повноваження уряду на чолі з Гітлером. Закон став завершальним етапом у захопленні нацистами влади в країні. 31 березня 1933 року, законом «Про зрівняння земель з імперією» були розпущені земельні парламенти, а їх новий склад визначався по результатам виборів до рейхстагу. Уряд земель отримував широкі повноваження з прийняття законів, тепер їм не потрібно було їх узгоджувати з парламентом. Також вводилися намісники, які мали забезпечувати виконання на землях головних напрямів політики, які обрав рейхсканцлер.

По Німеччині прокотилася ціла хвиля знищення опозиції. Нацисти вдавалися до залякування, погромів та навіть вбивств політичних опонентів. Вони виступали за бойкот єврейських товарів, завдали ударів по профсоюзам та знищували літературу соціалістів, євреїв та пацифістів. 14 липня 1933 року був виданий закон, який забороняє діяльність всіх інших партій, окрім НСРПН. Таким чином утворилося система однопартійної влади.

Після смерті рейхспрезидента Гіденбурга у 1934 році, Гітлер самовільно присвоює собі звання «Фюрера», а також проводить референдум з пропозицією об'єднати повноваження рейхспрезидента і рейхсканцлера.

Отже, Гітлеру на тлі невдоволення народом слабкої політичної системи Веймарської республіки та значних економічних проблем, вдалося надійно закріпитися в політичному житті країни. За допомогою шантажу та залякування, йому вдається стати рейхсканцлером та проводити політики поступового знищення опозиції та утвердження в країні однопартійної системи. Через слабку позицію рейхспрезидента, йому вдалося повністю змінити устрій країни та централізувати влади. Вже в 1934 році, йому вдалося об'єднати всі гілки влади у своїх руках та знищити видиму опозицію.

Список використаної літератури

1. Ричард Эванс. Третий Рейх. Зарождение империи. 1920–1933. – «У-Фактория», 2011. – 640 с.
2. Гітлер. Примітки до біографії / Пер. з німецької Романа Осадчука. – Київ: Видавництво Жупанського, 2018.
3. Шульц Э. Э. Проблемные вопросы социальной базы НСДАП: к причинам успеха нацистов на выборах 1928–33 гг. // Вестник Российского Университета Дружбы Народов. Серия «Социология». – 2015, № 1. – С. 42–53.
4. Kershaw, Ian. Hitler: A Biography. – New York: W. W. Norton & Company, 2008.

Науковий керівник: к.ю.н, доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн **Булгаков А. О.**

Каніщев Г. Ю.

канд. іст. наук, доцент Національного аерокосмічного університету ім. М. С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», кафедра права

АТЛАНТИЧНА ХАРТІЯ 1941 Р. В ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Тридцять років після проголошення незалежності України, яка виповнюється 2021 року, є приводом повернутися до історичних витоків цієї події, вивчати її причини. Велике значення у цьому на нашу думку, має дослідження Атлантичної хартії 1941 р. як документа, що сприяв формуванню сучасної системи міжнародних відносин, уявлень про національний суверенітет і недоторканність територій держав від збройної агресії, мирне співіснування між країнами і народами.

Атлантична хартія – спільна декларація, підписана президентом США Ф. Рузвельтом та прем'єр – міністром Великобританії У. Черчиллем на борту британського військового корабля «Принц Уельський» 14 серпня 1941 р. – є документом надзвичайної ваги, який не втратив значення до нашого часу. Її поява була обумовлена необхідністю для країн антигітлерівської коаліції (що складалася саме у цей час) власної політичної ідеї, яка допомогла б у здобутті перемоги над нацистською Німеччиною та її союзниками.

Цією ідеєю вважаємо, став *принцип територіальної цілісності держав (із вільним обранням їх народами форми правління), як основа післявоєнного політичного устрою Європи і світу, ключовий принцип міжнародного і конституційного права*. Найбільш послідовно відображений у пунктах 1–3 Атлантичної хартії, він пов'язаний у її тексті із гарантіями недоторканності державних кордонів від їх насильницької зміни і відновлення суверенітету країн, позбавлених його внаслідок окупації державами «Осі». Відновлення суверенітету держав також стосувалося окремих (окупованих) частин їх територій.

Значення Атлантичної хартії для історії держави і права України та зарубіжних країн полягає на нашу думку, у наступному:

1. Звільнення всієї території України (маємо на увазі територію України у її сучасних кордонах) від окупації військами країн фашистського блоку – Німеччини, Італії, Угорщини, Словаччини й Румунії; перспектива відновлення суверенітету і територіальної цілісності держав, які володіли окремими українськими територіями до початку Другої світової війни – СРСР, Польщі, Чехословаччини й Румунії. Можливість відновлення суверенітету останньої над Бесарабією і Буковиною впливала з переходу Румунії з табору країн «Осі» у табір країн Антигітлерівської коаліції у 1944 р.

2. Можливість відновлення міждержавних кордонів на території України станом на 1 вересня 1939 р. або, як варіант, зміна цих кордонів через новий розподіл українських земель на основі компромісу зацікавлених держав. Цей варіант (зокрема, збереження міста Львова з прилеглою територією у складі польської держави) британська та американська дипломатія намагалася висувати на переговорах із радянськими союзниками.

3. Відмова країн Антигітлерівської коаліції від підтримки гасла створення Української Самостійної Соборної Держави (тим більше, що його використовувало керівництво Німеччини для підриву суверенітету і територіальної цілісності держав, які володіли окремими українськими територіями до початку Другої світової війни і відповідно, для власного панування у Східній Європі); можливість існування української державності у складі СРСР, Польщі, Румунії і Чехословаччини у формі політичної автономії (автономій) у складі унітарної держави або перетворення згаданих країн на федеративні держави зі статусом відповідних українських територій як суб'єкта (суб'єктів) федерації. Враховуючи політичний устрій СРСР як формально федеративної держави, мова могла йти про наповнення радянського псевдофедералізму, що існував

до війни, реальним змістом і збільшення прав Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР) у складі Союзу РСР.

Як засвідчили подальші історичні події, саме у цьому напрямку й відбувався розвиток державності України (Української РСР) та її державного права. Маємо на увазі закони СРСР щодо збільшення прав союзних республік у галузях закордонних справ та збройних сил, прийняті 1 лютого 1944 р. X сесією Верховної Ради СРСР першого скликання і їх наступне відображення у конституції Української Радянської Соціалістичної Республіки. Так, згідно із законом Української РСР «Про зміни і доповнення тексту Конституції (Основного Закону) Української РСР» від 28 червня 1947 р. республіка встановлювала порядок утворення республіканських військових формувань та представництво у міжнародних відносинах (стаття 19). Відповідно, збільшувалася компетенція вищих органів державної влади і управління УРСР. Президія Верховної Ради республіки отримала право призначення і відкликання повноважних представників Української РСР в іноземних державах, а також прийняття вірчих і відкличних грамот акредитованих при ній дипломатичних представників іноземних держав (стаття 30). Рада Міністрів УРСР утворювалася Верховною Радою республіки у складі зокрема, міністрів закордонних справ та збройних сил (стаття 45). Статус відповідних міністерств Української РСР визначався у конституції як союзно – республіканський (стаття 48).

Звичайно, в умовах відсутності у України статусу реально незалежної держави вся вищезгадана політика керівництва Української РСР підпорядковувалася політиці союзного керівництва. Це знайшло відображення у республіканському Основному Законі наступним чином: міністри Української РСР повинні були видавати накази та інструкції у межах компетенції відповідних міністерств на основі і на виконання законів СРСР, постанов і розпоряджень Ради Міністрів СРСР і перевіряти їх виконання (стаття 50).

Значення вищезгаданих конституційних змін полягало у набутті Українською Радянською Соціалістичною Республікою формальних ознак суверенної держави. Ця обставина сприяла не лише виходу УРСР на міжнародну арену як однієї з 50 країн – засновниць ООН, а й приєднанню до неї західноукраїнських земель Польщі, Румунії і Чехословаччини. Як зазначив із цього приводу тодішній посол США у Радянському Союзі А. Гарріман «українці і білоруси об'єднуються знову вже з Українською та Білоруською республіками, а не йдуть під панування Москви». Для керівництва СРСР на чолі з Й. Сталіним така ідеологія

служувала зброєю у протидії сепаратистським рухам в СРСР, зокрема й українському націоналізму. Сприяла вона і подоланню опору дипломатії Великобританії та Сполучених Штатів, а головне, емігрантських урядів Польщі і Чехословаччини у питанні відновлення суверенітету вищезгаданих держав над західноукраїнськими землями. Завершуючи розгляд питання щодо значення Атлантичної хартії 1941 р. в історії держави і права України і зарубіжних країн, слід зазначити наступне:

1. Як ідеологічна платформа збройної боротьби країн Антигітлерівської коаліції з державами «Осі» вона сприяла відновленню територіальної цілісності Радянського Союзу і Української РСР у його складі, порушених нацистською Німеччиною та її союзниками під час окупації території радянської України та інших союзних республік СРСР.

2. Як документ, що визнавав право націй на самовизначення, хартія сприяла приєднанню Західної України до УРСР і тим самим – об'єднанню українських земель у складі єдиної (радянської) держави.

3. Як документ, що самим своїм змістом сприяв подоланню авторитаризму (зокрема, у державному управлінні), формуванню і зміцненню демократичного політичного устрою сучасних держав, Атлантична хартія на нашу думку, стала ідеологічною основою для процесу суверенізації радянської України: збільшення її прав у складі Союзу РСР протягом 1944–1991 рр. І тим самим – для поступового перетворення квазідержави УРСР на національну державу Україна 1991 року.

Кряж Б. С.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс, 2 група

«ЗАКОНИ ПРО ТИМЧАСОВИЙ ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ» ЯК КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ ПЕРІОДУ ГЕТЬМАНАТУ

Період У. Д. П. Скоропадського як складової частини Української Революції є доволі цікавим для дослідження. Особливої уваги заслуговує його правова сторона. Адже не зважаючи на порівняно невеликий проміжок часу, в якому проіснував гетьманат, по собі він залишив цілу низку різно-

манітних нормативно-правових актів. Для правників вони цікаві з декількох причин. По-перше, частина правової спадщини П. Скоропадського стала одним з джерел права, на яке опирались подальші керманічі нашої держави. По-друге, багато з цих документів є неоднозначними і часто через це в історико-правничих колах виникають диспути. Одним з найважливіших документів періоду гетьманату є «Закони про тимчасовий державний устрій України», який фактично слугував в якості Основного Закону Української Держави. Про нього й піде мова далі.

«Закони про тимчасовий державний устрій України» були оприлюднені 29 квітня 1918 року, і вважаються другим офіційним документом, який видала Українська Держава (після «Грамоти до всього українського народу», що була видана в той же день). Слугували ці «Закони...» в якості тимчасової Конституції Української Держави і повинна вона була діяти доки не буде скликаний представницький орган гетьманату – Сейм, який і затвердить вже справжній Основний Закон. Але варто зазначити, що всі 7 місяців існування гетьманату діяли ці «Закони...», оскільки сам Сейм так скликаний і не був і відповідно Конституції прийнято не було, тож формально «Закони...» взяли на себе роль справжнього Основного Закону.

Що стосовно самих законів, то вони мали чітку структуру, а саме: 44 статті, які були поділені на 7 розділів. Розглянемо їх детальніше.

В першому розділі, який носить назву «Про гетьманську владу» викладаються повноваження гетьмана. Так, усі закони затверджуються виключно гетьманом, гетьман затверджує Отамана Ради Міністрів, і кабінет який той сформує, прерогатива міжнародних переговорів лежить виключно за гетьманом, а також виключно гетьман є верховним Воеводою української армії та флоту [1, с. 36]. Деякі називають такі повноваження узурпаторськими, але варто пам'ятати, що гетьману потрібно було укріпити владу після перевороту, тому він відповідно й змушений був ,на певний час, закріпити їх за собою.

Другий розділ «Про віру», регулює релігійні відносини. Зазначається, що провідною і основною релігією в Українській Державі є православне християнство, але всі люди іншого віросповідання, вільно і без утисків можуть молитися і відправляти богослужіння по своїм обрядам. Положення цього розділу є доволі прогресивними для того часу, оскільки в цей період проблема віротерпимості ще була доволі актуальною для Європи [1, с. 37].

Третій розділ «Права і обов'язки українських козаків та громадян» складається з десяти статей. В них розкриваються основні засади правильного суспільного життя. Зокрема, про непорушність майна і власності без законної на те причини, про неможливість затримати та осудити когось безпідставно, а також про свободу слова й друку, про дозвіл на мирні зібрання тощо [1, с. 37]. Положення цієї частини «конституції» закріплювали основоположні права і свободи для громадян Української Держави, що вказує на те, що гетьман не прагнув утвердити в своїй країні авторитарний режим, а навпаки хотів створити ліберальний.

Четвертий розділ «Про закони» проливає світло на питання порядку набирання законами чинності, а також порядок скасування законів та територіальне поширення їх дії.

П'ятий розділ «Про Раду Міністрів і про Міністрів» тлумачить основні засади роботи Ради Міністрів, а також про те, що у разі зловживання міністром владою його чекає кримінальна відповідальність.

Шостий розділ «Про Фінансову Раду» прописує всі завдання цієї структури, а також її склад. Наявність в «тимчасовій конституції» окремого розділу присвяченого цій установі вказує на те, що гетьман усвідомлював важливість наявності розвиненої фінансової сфери в країні, що прагне до загального добробуту і високого рівня розвитку.

Сьомий розділ «Про Гетьманський Суд», повідомляє про те що Ген. Суд є вищою судовою інстанцією в Українській Державі, а також що найвищі посади (Генеральні судді) призначаються гетьманом.

Отже, розглянутий сьогодні документ «Закони про тимчасовий державний устрій України» слугував в часи Української Держави фактично в ролі Основного Закону. В семи його розділах прописано владні повноваження всіх державних органів, щоправда в багатьох сферах гетьман мав порівняно широкі повноваження, через що деякі дослідники помилково називають його диктатором та узурпатором, але слід враховувати що, по-перше цей документ приймався в перші дні гетьманування П. Скоропадського (коли на порядку денному потрібно було втримати здобуту владу), по-друге його дія повинна була бути тимчасовою. Крім вищезазначеного в «Законах...» ще прописані доволі ліберальні принципи віротерпимості, прав та свобод громадян тощо. Тож незважаючи на деякі спірні моменти, загалом цей документ можна вважати прогресивним для свого періоду, і таким, що заклав перший фундамент в розвиток вітчизняного конституціоналізму.

Список використаних джерел та літератури

1. Дмитро Дорошенко Нарис історії України : в 2 т. / Д. І. Дорошенко. – Київ : Глобус, 1992. Історія України 1917–1923 рр. II Том « Українська Гетьманська Держава 1918 року»
2. Конституційні акти України. 1917–1920. Невідомі конституції України. Київ: Філософська і соціологічна думка, 1992.
3. «Закони про тимчасовий державний устрій України» (29 квітня 1918 р.)

Пономар Я. С.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут підготовки кадрів для органів
юстиції України,
1 курс, 6 група

НАСЛІДКИ КАРИБСЬКОЇ КРИЗИ ДЛЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Карибська криза (в США – Кубинська ракетна криза) сколихнула світ у жовтні 1962 року. Це було протистояння, яке наблизило США та Радянський Союз до ядерної війни через присутність радянських ядерних ракет на Кубі та викликало занепокоєння щодо можливості початку світової війни, хоча в Радянському Союзі ці занепокоєння не розголошувалися.

Карибська криза стала кульмінаційним моментом гострого антагоністичного періоду в американо-радянських відносинах. Прийнято вважати, що приниження Радянського Союзу на Кубі зіграло важливу роль в падінні влади Хрущова в жовтні 1964 року та в рішучості Радянського Союзу досягти, принаймні, ядерного паритету зі Сполученими Штатами.

Серед важливих наслідків Кубинської кризи – угода щодо відведення американських ракет з Туреччини. У своєму посланні до президента США Джона К. М. Хрущов пропонував американцям відвести ракети з Туреччини в обмін на відведення СРСР ракет з Куби. Таку радянську пропозицію, викладену у відкритому посланні, у США вважали неприйнятною, оскільки згода на неї була б поступкою. Проте фактично Сполучені Штати надали усну згоду на те, що такий обмін відбудеться, і пообіцяли, що ракети з Туреччини незабаром будуть прибрані. Ця угода була секретною, і її було виконано.

Безперечно, найважливішим наслідком Карибської кризи для міжнародних відносин та відносин між США та СРСР стало те, що лідери двох наддержав усвідомили та відчули небезпеку ядерної війни. Політичний прорахунок, необережні дії, неправильна оцінка намірів супротивника – кожен із цих факторів загрожував непоправною катастрофою для всього людства. Як зазначав учасник подій Г. Кіссінджер, «що стосується Кеннеді, то після Куби його почуття зазнали якісних змін: світ, в якому держави загрожують одна одній ядерною зброєю, тепер здався йому не просто ірраціональним, але і нетерпимим, і неможливим».

На жаль, політики та дипломати з одного боку та військові та представники оборонно-промислового комплексу з іншого, мали різні висновки щодо найнебезпечнішої міжнародної кризи. Політики та дипломати вважали за необхідне «змінити гру», виключивши можливість розпалу ядерної війни. Для цього було потрібно посилити переговори між двома державами, що конфліктували, налагодити між ними постійний і стійкий зв'язок. Це зумовило підписання спеціального меморандуму про встановлення «гарячої» лінії прямого зв'язку між Москвою і Вашингтоном у червні 1963 року. У той же час представники оборонно-промислового комплексу мали на меті нарощувати гонку озброєнь. При цьому Сполучені Штати хотіли закріпити отримані переваги, особливо щодо якості озброєння, а Радянський Союз прагнув подолати відставання, наздогнавши свого головного суперника.

Через десять місяців після кризи, яка чітко показала небезпеку ядерної конфронтації, США, СРСР і Великобританія підписали договір про заборону ядерних випробувань. Це виключало майбутні випробування ядерної зброї в атмосфері та під водою. Заборона випробувань не поширювався на підземні випробування. Договір представляв собою найбільш значне поліпшення міжнародних відносин за десятиліття та пізніше був підписаний багатьма іншими країнами.

Карибська криза стала приводом для підписання Договору Тлателолько (Договору про заборону ядерної зброї в Латинській Америці та Карибському басейні) 14 лютого 1967 року. Договір було підписано 14 державами Латинської Америки, проте Куба участі в його підписанні не взяла. Відчуття небезпеки ядерної війни під час Карибської кризи посилювало прагнення створити без'ядерну зону та гарантії безпеки для Латинської Америки, запобігши можливості виникнення небезпечних конфліктних ситуацій між державами, що володіли ядерною зброєю.

До відставки Хрущова і смерті Кеннеді в міжнародних відносинах було потепління. Однак Кеннеді відправив 15 000 військових радників для підтримки Південного В'єтнаму в його війні з комуністичним Північним В'єтнамом, що знаменувало продовження боротьби між комуністичним і капіталістичним світом.

Отже, до ключових наслідків Карибської кризи для міжнародних відносин слід перш за все віднести усвідомлення Радянським Союзом і Сполученими Штатами відповідальності, яка мала світовий масштаб і необхідності збереження стриманості та спокою у відносинах одне з одним, посилення переговорного процесу щодо припинення ядерних випробувань в атмосфері, під водою та над землею, а також зменшення кількості стратегічного наступального озброєння.

Список використаних джерел:

1. Cuban missile crisis [Електронний ресурс] // Britannica. – 1998. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.britannica.com/event/Cuban-missile-crisis>.
2. Ершов Б. А. Последствия и уроки Карибского кризиса / Б. А. Ершов, А. Г. Штукин, В. А. Илюкова // Международный журнал гуманитарных и естественных наук. – 2016. – №2. – С. 16–19.
3. John Kennedy and the Cuban missile crisis [Електронний ресурс] // Leaders&Controversies – Режим доступу до ресурсу: <https://www.nationalarchives.gov.uk/education/leaders-and> –

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Булгаков А. О.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Богачик Т. С.

Студентка 1 курсу,

Житомирський державний університет
імені Івана Франка

ПОЧАТОК ПРАВА НА ЖИТТЯ З ТОЧКИ ЗОРУ БІОЕТИКИ ТА СУЧАСНОГО ПРАВА

Наприкінці ХХ століття людство усвідомило, що досягти істинного прогресу без високої моралі, моральних норм та правил неможливо. Вони однозначно потрібні не тільки для того, щоб захистити кожному окрему людину, хвору чи здорову, дитину чи престарілого, але й саме життя на землі.

Актуальність теми нашого дослідження обумовлена тим, що в останні роки більше уваги приділяється праву у сферах охорони здоров'я і довкілля, як галузей, що охоплюють правові норми, необхідні для створення умов щодо досягнення людьми найвищого рівня розвитку і здоров'я без шкоди біосфері в цілому.

Однією з наук, що займається цим питанням, є біоетика. Вона бере свій початок в англо-американській етико-правовій традиції й базується на повазі автономії і прав особи.

Україна, як цивілізована держава, також напрацювала філософію щодо прав своїх громадян і закріпила їх Конституцією. Так ст.3 Конституції України вказує на гуманність норм, закріплення фундаментальних людських прав, що співпадає з Міжнародною хартією прав людини, згідно з якою найвищою цінністю в суспільстві визнано людину. Життя кожного громадянина, його фізичне існування є пріоритетом для нашої держави – основним конституційним правом. Відповідно до міжнародних стандартів людського життя, воно є тією цінністю, що становить основу життєдіяльності людини.

О. Домбровська у статті «Зміст конституційного права на життя людини та громадянина» вказує, що конституційне право на життя визначається за такими принципами:

- а) визначення початку та кінця життя;
- б) охорона життя;

- в) захист людського життя державою;
- г) здатність самостійно керувати власним життям;
- д) користування соціальним благом;
- е) звернення до компетентних органів за для відновлення своїх прав при посяганні на них;
- є) перешкоджання передчасної смертності, в тому числі дитячої.

Право на життя має над галузевий характер в конституційному праві, та отримало подальший розвиток у нормах цивільного права (ст. 281 Цивільного кодексу України).

Однією з проблем, що піднімається сьогодні як науковцями-теоретиками, так і законодавцями, є питання юридичного визначення початку життя людини. Більшість вчених вважає початком життя фізіологічні пологи дитини, в тому числі передчасні чи штучні, а кінцевим моментом життя – біологічну смерть. Проте, є й певні особливості. Зокрема, в ряді розвинених країн життя людини захищене законодавчо мало не з ембріонального зародка(наприклад, у Данії, Швеції, Франції), тоді як в інших – лише після народження.

З цього приводу, згідно з дослідженнями в галузі біоетики, існують дві основні концепції: ембріональна (від лат. *embryo* – зародок) і натусіальна (від лат. *natus* – народжений). З цих термінів випливає, що початок життя визначається, відповідно, від зачаття(ембріональна концепція) та від народження(натусіальна). Прихильники ембріональної концепції вважають, що чітко встановленого моменту появи у зародка права на життя немає. Неможливо заперечити те, що право людини на життя виникає від моменту народження, хоча сам момент виникнення даного права викликає суперечки: буде це момент зачаття чи якийсь інший.

Більшість представників ембріональної концепції використовують медичні та теологічні обґрунтуванням своїх результатів. Часто ця теорія підтримується в тих країнах світу, де важливим фактором для регулювання суспільних відносин є релігійні норми. Зокрема, вона відображається у конституціях Польщі, Словаччини.

Натусіальна концепція, або, як її ще називають, концепція «умовної правоздатності», є більш прийнятною в юридичній науці. Згідно Американською конвенцією прав людини 1969 р. (ст. 4) моментом виникнення права на життя вважається момент зачаття дитини.

Сьогодні перед правниками, філософами й медиками постає багато питань, пов'язаних із етичним поєднанням сучасних досягнень науки

у сфері людського життя: вирощуванням ствбурових клітин, клонуванням, зміною статі, абортами, евтаназією. Варто наголосити, що право має гарантувати повагу до прав і свобод людини як основу того законодавства, яке б регулювало відносини у біоправовій сфері. Ознакою цивілізованості сучасному суспільстві є органічне поєднання біологічної науки та медицини з духовністю права. На нашу думку, в сучасному світі (а саме в умовах пандемії Covid 19) триває об'єднання різних видів системи цінностей: соціальних, біологічних, екологічних. Соціальні механізми щодо етичних кодексів і правових законів формуються в межах права біоетики. Забезпечення механізмів для захисту цих цінностей – першочергове завдання держав і міжнародних інституцій.

Науковий керівник: Магась-Демидас Ю. І., кандидат історичних наук, доцент, Житомирський державний університет імені Івана Франка, доцент кафедри прав

Гайчук О. В.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 2 курс, 7 група

УКРАЇНА ЯК СУВЕРЕННА ТА НЕЗАЛЕЖНА ДЕРЖАВА

У статті 1-ій Конституції України зазначено: «Україна є суверенна і незалежна, демократична, правова держава.» Багато хто вважає що фактично поняття «незалежність» та «суверенітет» є майже синонімами та мають ідентичний одне одному зміст, але це не зовсім так. Державний суверенітет – це верховенство держави на своїй території і незалежність у міжнародних відносинах. Верховенство держави визначається як дія в межах власної території лише однієї публічної влади, що визначає та контролює повноваження та обов'язки всіх державних органів і посадових осіб, а також підпорядкованість даній владі всього населення території. А незалежність держави – це її непідлеглість будь-яким зовнішнім чинникам впливу влади, владі інших країн. Тобто, можемо зробити висновок, що поняття суверенітету є більш ширшим і включає в себе незалежність, останню взагалі можна вважати ознакою суверенної держави.

Слід зазначити, що існування незалежності без суверенітету теоретично можливе, а от навпаки, суверенної країни без ознаки незалежності – ні. Яскравим прикладом може слугувати Україна зразка кінця 20-х років ХХ століття, коли був прийнятий III Універсал Центральної Ради, що фактично проголошував створення Української Народної Республіки, та IV Універсал, у якому було відбулося позначення української держави тих часів як самостійної, незалежної, вільної, суверенної країни. Хоч і документально це все було занотовано та оформлено, але якщо насправді оцінювати ситуацію, в якій опинилася Україна на тому етапі, то з упевненістю можна сказати, що суверенною вона далеко не була. Формально незалежність Українська Народна Республіка, хоча й на короткий термін, але здобула, тільки ніяк не суверенітет. Федеративні зв'язки з Росією залишилися, і це були не просто взаємодопомога, якась сумісна діяльність на користь обох країн, це був тотальний вплив та практично повне і всеосяжне керування владою української держави російською.

Основна проблема здобуття країною суверенітету – це її міжнародне визнання. Адже невід'ємними ознаками суверенної держави є її незалежність та рівноправність у зовнішніх відносинах. Україні було дуже складно протягом багатомісячної та складної історії домогтися бажаних результатів і вийти на рівень міжнародних держав з потужними та різнобічними політичними системами та економікою. Але, ми рухаємося по правильному вектору і віримо, що незабаром досягнемо своєї мети. Якщо звернутися до законодавства інших зарубіжних країн, які є прикладом досконалої демократії, то тут слід відмітити, що державний суверенітет і незалежність у їхньому випадку є синонімічними словами та, як правило, не потребують розмежування і окремого визначення.

Що стосовно тотожності понять «суверенітет» та «незалежність», то я вважаю, що у деяких країнах ці терміни повністю однакові і мають ідентичне значення, але з огляду на вищевказаний аналіз історичного етапу і подальший розвиток нашої держави в руслі здобуття незалежності, в Україні ці поняття слід розмежовувати і давати різні визначення. Наприклад, у Конституції Франції міститься розділ «Про суверенітет», а таке поняття як «незалежність» не згадується взагалі, це говорить про однозначність даних термінів у цій країні та можливість не розмежовувати їх. В Конституціях Італії та Іспанії ситуації аналогічні, зазначено лише, що «носієм суверенітету є народ». Як висновок, у Західній Європі потреби у відокремленні понять «суверенітету» та «незалежності» практично не-

має, чого не можна сказати про нашу державу. Найвагомішим аргументом тут слугує факт прийняття Декларації про державний суверенітет України 16 липня 1990 року, а Акт проголошення незалежності був прийнятий більш ніж через рік – 24 серпня 1991 року, що говорить про певну розбіжність даних термінів в українській державі, і це, перш за все, наслідок великої кількості історичних подій та фактів, які і зумовили ту саму різницю, яку ми зараз маємо у Конституції.

Як висновок, можемо сказати, що логічної помилки у першій статті Конституції України немає, адже в нашій державі ототожнювати суверенітет та незалежність поки що неможливо, в даному випадку це хоч і не суттєво, але різні за своїм значенням поняття, тому слід чітко розрізняти їх та правильно застосовувати і характеризувати, особливо в нашій рідній, незалежній та суверенній країні.

Науковий керівник: доц. Кичун В. І.

Кириченко В. О.

студентка Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
2 курсу, 6 групи факультету адвокатури

СВОБОДА СЛОВА ЯК ОДНЕ З ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Свобода – основоположний принцип права, який передбачає можливість автономії суб'єкта, тобто звільнення його від обов'язкових дій ззовні та самостійність у прийнятті рішень щодо вчинення власних дій [1, с. 697]. Характерною властивістю категорії «свобода» є можливість суб'єкта обирати визначений необхідний варіант поведінки для реалізації своїх життєвих потреб. Таким чином, свобода в праві є показником прогресу суспільства в цілому, та реального правового статусу особистості. Це стосується, зокрема, й свободи слова.

Однією з ознак демократичної держави є юридичне закріплення права на свободу слова, адже немає жодної недемократичної держави, в якій би громадянам надавалася свобода вільного обміну думками, відкритих дискусій, право на вільний доступ до інформації. До того ж, свободу

слова можна вважати основою для багатьох інших прав, таких як право на свободу совісті й віросповідання, свободу творчості, право на свободу мирних зборів, право на отримання інформації та інше.

Свобода слова починається із свободи особи в цілому. І тому логічним є те, що право людини та громадянина на свободу слова витікає із загального поняття права на свободу особи [2]. Взагалі право на свободу слова належить до особистих прав людини, завданням яких є забезпечення свободи індивіда від будь-якого незаконного втручання ззовні. Свобода слова являє собою, перш за все, можливість вільно виражати свої погляди і думки, не боячись жодних переслідувань з боку інакодумців. По-друге, це право передбачає можливість виявляти різноманіття поглядів та переконань інших осіб, вбачати цей плюралізм, не боятися розвивати його [3]. Свободу слова також можна розглядати в аспекті утвердження індивідуальності кожної особи.

На даному етапі розвитку людства свобода вираження власних поглядів і переконань – це невід’ємна складова життя кожного індивіда. Свобода слова у багатьох країнах, на жаль, має так званий декларативний характер, проте не варто забувати, що це право можна вважати реально існуючим лише у тому випадку, коли воно підкріплене, зокрема, правом вільно збирати, отримувати, розповсюджувати інформацію. Натомість, у розвинутих демократичних країнах свобода слова розглядається як суттєве підґрунтя демократичного суспільства, основна умова його прогресу та розвитку кожної особистості [2]. Право на свободу слова не є абсолютним, для його реалізації законодавством правомірно встановлені певні межі: воно може бути обмежено в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров’я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно. Ці обмеження є доволі доречними, адже вони впроваджені виключно задля досягнення мирного співіснування громадян в суспільстві.

В Україні свобода слова дуже цінується й охороняється. Зокрема, це зумовлено складною історією Української держави, її тернистим шляхом до бажаної незалежності. Адже такі явища, як Емський указ, Валуєвський циркуляр та інші «закарбували», виховали в нації жагу до боротьби за існування української мови та до вільного вираження своїх думок без жодних перешкод. Т. М. Слінько у своїх працях стверджує: «гарантування свободи є найважливішою метою органічної конституції» і з цією думкою не можна

не погодитися [4]. На даному етапі розвитку нашої держави, ми маємо досить непогані гарантії свободи слова, зокрема: заборона цензури, наявність юридично закріпленого інституту свободи інформації, дотримання принципів ідеологічного і політичного плюралізму в суспільстві, закріплена у Конституції свобода вираження своїх поглядів та переконань. Отже, з огляду на вищесказане, можна зробити висновок, що в цілому Україна стоїть на правильному шляху і всебічно забезпечує не лише існування такого права, а й його належну реалізацію населенням.

Підсумовуючи, слід сказати, що свобода слова – це одна з найважливіших складових демократичної держави, її законодавче закріплення є основою для формування громадянського суспільства, для розвитку правової свідомості населення, свобода слова формує почуття соціальної відповідальності в кожного індивіда, а наслідком такого законодавчого закріплення є активна участь громадян у суспільно-політичному житті, що також є дуже важливим.

Список використаної літератури:

1. Погребняк С. П. Свобода / С. П. Погребняк // Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. – Т. 3. Загальна теорія права / редкол. О. В. Петришин (голова) та ін.. – Харків: Право, 2017. – С. 697–705.
2. Подюк А. О. «Право на свободу слова та його юридичне забезпечення в Україні». <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/28583/1>
3. Конституційне право України : підручник / Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, В. П. Колісник та ін.; за заг. ред. Т. М. Слінько. Харків: Право, 2020. 592 с.
4. Слінько Т. М. «Конституційно-правові гарантії свободи слова в Україні». https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7182/1/Slinko_294.pdf

Сиротенко Я. В.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Факультет адвокатури, 2 курс, 8 група

ПРАВОВА ПРИРОДА КОНСТИТУЦІЙНОГО ДОГОВОРУ 1995 Р.

Початок конституційного процесу прийнято пов'язувати з ухваленням Верховною Радою 16 липня 1990 р. «Декларації про державний

суверенітет України». Положення даного нормативно-правового акту, мали конституційний характер. Беручи їх до уваги, парламентом було утворено конституційну комісію, яка мала обов'язком розробити проект майбутнього Основного Закону країни. Однак події, що сколихнули СРСР не дали можливості для його подальшої реалізації. Принципові зміни до проекту було внесено після проголошення «Акту про незалежність України» 24 серпня 1991 р. Після було зроблено чимало спроб підготувати досконалу концепцію Основного Закону, для чого вивчалися і використовувалися конституції інших держав, проведено міжнародні конференції та обговорення, взято до уваги історичний досвід самої України.

Важливою складовою конституційного процесу України та розвитку державної влади було прийняття Конституційного Договору між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України, що ухвалений 8 червня 1995 р. Прийняття документу запобігло непорозумінням між Президентом України – Л. Кучмою та Головою Верховної Ради – О. Морозом, перевело конфлікт між ними від протистояння до співробітництва всіх органів державної влади, що мали своєю метою прийняття нового Основного Закону та виведення країни з кризового стану. Вказаний договір дав змогу прискорити конституційний процес в Україні, імплементувавши в собі раніше розроблений ЗУ «Про державну владу і місцеве самоврядування в Україні», в результаті у стислій формі визначив основні положення майбутньої Конституції України.

Визначення його як джерела конституційного права, ролі, значення і перспектив для розвитку держави, конституційного процесу в країні, було неоднозначним, а нерідко й суперечливим. Деякі вчені наголошували, що даний документ належить до джерел конституційного права, вважаючи його своєрідною Малою Конституцією, інші такі думки заперечували, стверджуючи, що вони не відповідають змісту Конституційного договору, норми якого неможливо застосовувати до конкретних конституційно – правових відносин.

Нині не можна однозначно запевнити, що укладення Конституційного договору було позитивним чи негативним явищем для конституційного процесу України, однак маємо можливість навести декілька тверджень на підтримку обох позицій. Вказаний акт прийнятий не на підставі встановленої процедури конституційного правотворення, а лише у зв'язку з полі-

тичною доцільністю. Більше того тогочасне конституційне законодавство України не передбачає такої правової форми нормативно – правового акта, як «конституційний договір». Якщо брати до уваги чинну на той час Конституцію УРСР 1978 р., ЗУ «Про державну владу і місцеве самоврядування в Україні» та прийнятий акт конституційного правотворення, можна дійти висновку про неоднозначність змісту й форми останнього. Окремо можна говорити про неправомірність укладення угоди по відношенню до Президента, який не наділений законодавчими функціями, виступив однією з сторін.

За своєю сутністю Конституційний Договір мав «надконституційний» характер щодо Конституції УРСР 1978 р., проте за змістом і юридичною силою був фактично конституційним законом, дія якого обмежувалася в часі [1]. Науковці стверджують, що в правовому аспекті цей акт був антиконституційним й руйнував правову систему України в її основі. Висновок Конституційного Суду України про те, що Конституційний Договір діяв на конституційному рівні разом із Конституцією України, яку він одночасно заперечував у частині, що не узгоджувалася із цим Конституційним Договором, був хибним [2]. Законодавство не передбачало порядок правозастосування перелічених актів та суб'єктів, які визначали їх узгодженість та мали стежити за цим на час їх дії. В результаті викликано нівелювання ними задля власних інтересів, адже кожен користувався тими положеннями Конституції УРСР та Конституційного Договору, якими вважав за потрібне.

Одночасно даний політичний акт мав певне правове навантаження, адже мав на меті введення в законодавство ЗУ «Про державну владу і місцеве самоврядування в Україні». Факт укладення договору лише підтвердив, що Конституція УРСР не мала ніякого значення для протистояння владних структур, адже всі спроби змінити її законним шляхом вичерпали себе, до того підкреслив наявність глибокої політичної та економічної кризи, що викликало обурення серед народу. В результаті зазначений акт не вирішив жодної з поставлених проблем, а тому не виправдав себе.

Попри неоднозначність даного конституційного акту, його тимчасове існування в законодавстві України вплинуло на подальший хід конституційного процесу, прискорило початок розробки чинної Конституції України, дало змогу уникнути більш гострого розвитку подій.

З порівняння тоталітарної правової системи, якої тільки позбулася Україна, укладення Конституційного Договору засвідчило принципово

новий підхід до здійснення державної політики, а саме спільний пошук шляху для розв'язання проблем в умовах кризи.

Список використаної літератури:

1. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : Академічний курс : підручник : у 2 т.
2. Ющик О. І. Правова реформа : загальне поняття, проблеми здійснення в Україні / О. І. Ющик ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – К., 1997. – 192 с.

Науковий керівник: ас. Філіпський Д. П.

Сич В. С.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
господарсько-правовий факультет,
1 курс, 1 група

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА СВОБОДУ ВІРОСПОВІДАННЯ

Другий розділ Конституції України визначає широкий спектр конституційних прав і свобод. У цій роботі ми хочемо акцентувати увагу на свободі світогляду та віросповідання, яка визначена у міжнародних документах, зокрема, як «right to freedom of thought, conscience and religion» (Загальна декларація прав людини, ст. 18), що у перекладі означає «право на свободу думки, совісті, віросповідання». В українському законодавстві зазначене право визначається ст. 35 Конституції України і включає «свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культи і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність».

Аналізуючи інші положення цієї статті (ч. 3 ст. 35 КУ), можна дійти висновку, що відносини держави та церкви мають автономний характер. Підтвердженням того є п'ять конституційних принципів відносин церкви та держави в Україні. Це: гарантування свободи віросповідання, також у контексті заборони його неконституційного обмеження; відокремлення

державних, комунальних навчальних закладів і релігійних організацій; рівність релігійних організацій перед законом; заборона дискримінації релігійних організацій та принцип відокремлення держави і релігійних організацій [2].

У статті 11 Конституції України вказано: «Держава сприяє консолідації (об'єднанню, згуртуванню чого-небудь – прим. авторів) та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України». Тобто таке право повинно гарантуватися всім без винятку, зокрема й тим, хто належить до національних та релігійних меншин, нових релігійних рухів. [1, с. 63]. При цьому, на нашу думку, у цій статті йдеться також й про очевидну перевагу традиційних для української нації традицій, культури та релігії. У цьому контексті цікаво розглянути положення Закону України «Про внесення зміни до статті 12 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» щодо назви релігійних організацій (об'єднань), які входять до структури (є частиною) релігійної організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України» (далі – Закон). До Конституційного суду України 18 січня 2019 р. було направлено конституційне подання 49 народних депутатів щодо відповідності Конституції України (конституційності) цього Закону. Станом на 07 квітня 2021 р. ця справа все ще знаходиться на розгляді. На нашу думку, положення Закону є досить дискусійними, тому передбачити рішення суду з високим рівнем вірогідності неможливо.

З одного боку, не лише вищенаведені положення Конституції, а й рішення Європейського суду з прав людини від 26 жовтня 2000 року («право віруючого на свободу віросповідання передбачає вільне функціонування громади без свавільного втручання держави; автономне існування релігійної громади є невід'ємною частиною поняття плюралізму в демократичному суспільстві») підтверджує той факт, що релігійне життя має бути незалежним від державного, органи державної влади не мають права самовільно втручатись у діяльність релігійних організацій. І з огляду на концепцію дружнього ставлення до міжнародного права, яка розробляється КСУ, таке рішення є важливим аргументом за визнання Закону неконституційним. Але з іншого боку і ч. 1 ст. 36 Конституції

України, і ч. 2 ст. 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод стверджують, що такі права можуть бути обмежені законом в інтересах національної або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб. Тому з цієї точки зору прийняття Закону було абсолютно виправданим. І на цьому прикладі вже можна спостерігати ту тонку межу між необхідністю державного регулювання та свавільними обмеженнями прав людини, що, звісно, є неприпустимими.

Дослідивши, деякі аспекти права людини на свободу світогляду та віросповідання, необхідно зазначити що це право базується на важливих принципах демократичного суспільства, гарантується Конституцією України, діючим законодавством (Законами України «Про свободу совісті та релігійні організації», «Про освіту» тощо), забезпечується державними інституціями. Також варто звернути увагу на те, що справжньою метою ухвалення Конституції України є саме «забезпечення прав і свобод», а не просте їх встановлення в тексті. Тому дотримання всіх конституційних приписів є першою ознакою поваги до Основного закону України.

Список використаної літератури

1. Мельничук О. П. Теоретико-правовий аналіз конституційних принципів відносин церкви та держави в Україні: пропозиції / О. П. Мельничук. // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 1. – С. 62–67.
2. Сергієнко Г. Л. Роль конституційно-правового регулювання відносин держави і релігійних організацій у гарантуванні свободи віросповідання в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Г. Л. Сергієнко ; кер. роботи Ю. М. Тодика ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2004. – 20 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцентка Слінько Т. М.

КРИМІНОЛОГІЯ ТА КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, ПРАВОВА СТАТИСТИКА, КРИМІНАЛІСТИКА, ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ, СУДОВА МЕДИЦИНА

Солодуха Є. О.

Студентка фінансово-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
4 курсу, 1 групи

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ

Певна частина злочинів відбуваються на очах свідків або злочинців фіксують камери відеоспостереження. Найбільш поширеними серед таких злочинів є грабежі, хуліганство, шахрайство та навіть вбивства.

При розслідуванні такого роду злочинів важливим моментом виступає складання «словесного портрета» свідком чи потерпілим з подальшим встановленням підозрюваного у вчиненні злочину. Одним із завдань слідчого є збирання доказів і, як правило для цього він проводить пред'явлення для впізнання [1, с. 21]

Пред'явлення для впізнання – це слідча (розшукова) або судова дія, що полягає в пред'явленні свідкові чи іншій особі об'єкта для того, щоб ця особа могла встановити тотожність або відмінність цього об'єкта від того, який спостерігався раніше, зберігся в пам'яті і про який давала показання [2, с. 396].

Пред'явлення для впізнання проводиться після того, як особа, яка впізнає, під час допиту вкаже на ознаки, за якими вона може впізнати особу чи річ [3]. Метою такого допиту є: по-перше, з'ясувати, в яких умовах свідок чи інша особа сприймала об'єкт, який буде йому пред'явлено для впізнання; по-друге, отримати максимально повні дані про цей об'єкт, ті ознаки, за якими він може бути пізнаний. Якщо мова йде про впізнання людини, то такими ознаками є не тільки ознаки зовнішності, але і голос,

мова, хода та інші функціональні особливості. Це необхідно в першу чергу для оцінки об'єктивності та доцільності проведення пред'явлення для впізнання.

Впізнання об'єктів – складна психічна діяльність людини. Вона пов'язане зі здатністю людини виділяти в різних об'єктах їх стійкі особливості – ідентифікаційні ознаки. Явність, видима виразність та чіткість ознаки надає йому характерні прикмети. При упізнанні першорядну роль відіграє саме ця сторона ознаки, яка може не відображати сутності предмета, бути в певному сенсі випадковою, але важливою для ідентифікації.

Впізнання має різні психологічні механізми. Розрізняють такі види впізнання: симультанне і сукцесивне. Симультанне (синтетичне) – це миттєве, одномоментне відтворення побаченого об'єкта в результаті збігу образу об'єкта, що спостерігається з еталоном, що зберігається в пам'яті. Такий психологічно прихований процес синтезу ознак зовнішності, який дає змогу фотографічно одномоментно сприйняти зовнішність людини чи об'єкт, становить значний інтерес з огляду на можливість використання його результатів у процесі розслідування злочинів.

Сукцесивне (аналітичне) впізнання відбувається шляхом знаходження і виділення в спостережуваному об'єкті окремих ознак, елементів, деталей, які потім синтезуються в образ, в результаті чого робиться висновок про подібність або відмінність об'єктів (наприклад, колір очей або волосся, форма носа, особливі прикмети тощо).

Поряд із двома формами сприйняття у психології розрізняють третю форму, що має змішаний характер. Вона поєднує у собі елементи синтетичного й аналітичного сприйняття. Ця форма сприйняття у процесі повідомлення інформації може діагностуватися за такими даними, як вибіркоче повідомлення окремих ознак разом із синтетичним (прихованим, внутрішньо згорнутим, який не піддається виділенню й аналізу) сприйняттям інших ознак [4].

Повнота і правильність сприйнятого залежить від фізичного стану особи (хвороба, біль), що виник у момент сприйняття або продовжується в індивіда тривалий період.

Повнота і правильність сприйняття багато у чому визначаються таким суб'єктивним чинником, як стан органів чуття особи, яка сприймає. До останнього належать головним чином недоліки функцій органів чуття, наприклад слабкий зір, поганий слух та ін. Помилки в сприйнятті, пов'язані з погіршеннями в органах чуття, можуть викликати пере-

кручене уявлення індивіда про навколишню дійсність, а отже, давати неправильну інформацію про сприйняте. Тому при одержанні інформації, коли показання тієї чи іншої особи викликають сумнів у їх правильності, слід враховувати ці обставини і з'ясувати стан органів чуття індивіда.

Правильність сприйняття зумовлюється також рядом об'єктивних чинників. До них належать чинники, які традиційно виділяються загальною психологією як такі, що впливають на хід і повноту сприйняття, наприклад: освітленість об'єкта, який сприймається; відстань, на якій відбулося спостереження; погодні умови; час спливання події тощо [4].

Орієнтуючись на класифікацію слідчих ситуацій, необхідно відзначити, що слідчий може зіткнутися з двома нерівнозначними ситуаціями, заснованими на ступені інформаційної визначеності – простою і складною. До простої можна віднести ситуацію, коли допитуваний, даючи свідчення про особу, яку раніше бачив, може впевнено і без коливань назвати прикмети і особливості, за якими він зможе впізнати об'єкт, і при самій слідчій дії вказує на ці особливості і прикмети та вказує їх на одному з пред'явлених йому осіб. Таке впізнання можна вважати переконливим, і воно може бути підставою для звинувачення у злочині. До складної можна віднести ситуацію, коли особа, яка впізнає, при допиті заявляє, що впізнати обличчя зможе, але не може вказати чітких прикмет сприйманого їм раніше особи. В такому разі пред'явлення для впізнання не буде враховано як доказ.

Список використаних джерел:

1. Пред'явлення для впізнання (психологічний аспект) : Л. Ф. Іванова, Д. С. Іванов. Вісник ЮУрГУ. Серія «Право». 2018. Т. 18, №2, С. 21–25
2. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. I. / [В. Ю. Шупітько, В. А. Журавель, В. О. Коновалова та ін.]; за ред. В. Ю. Шепітька. – Харків : Право, 2019. – 456 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9–10, № 11–12, № 13, ст.88, в редакції від 17.03.2021.
4. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/1_DISK/UR_PSIX/html/33.htm

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Байср К. В.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут підготовки кадрів для органів
юстиції України, 2 курс, 3 група

ГІПНОЗ ЯК СПОСІБ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Гіпноз допомагає проникати в підсвідомість людини, активізувати роботу її пам'яті, мислення, саме тому явище гіпнозу є актуальним і вивчається багатьма науковцями з різних країн світу.

За допомогою гіпнозу свідомість модифікується таким чином, що випробовуваний лише слідує пропозиціям гіпнотизера. Якщо особа, яка знаходиться в гіпнотичному трансі, зазнає зловживань у пропозиції щодо асоціальних дій, кримінальна значимість залежить від правової оцінки змін у свідомості. Це створює особливі труднощі, оскільки в медицині та психоаналізі свідомість є предметом експертизи, тоді як у кримінальному праві увага приділяється прийняттю рішень або формуванню волі. Таким чином, постають питання, чи можна гіпноз кваліфікувати як окремий спосіб вчинення кримінального правопорушення.

Варто почати з того, що ч. 2 ст. 19 Кримінального кодексу (далі – КК України) передбачає, що для визнання людини неосудною необхідні два критерії – медичний та юридичний.

Проаналізувавши наукові доповіді багатьох учених, можна дійти висновку, що у випадках вчинення кримінального правопорушення в гіпнотичному стані буде наявний юридичний критерій неосудності. Адже особа, яка знаходиться під гіпнозом, не здатна усвідомлювати свої дії і не здатна керувати ними. Проте, як відомо, для визнання особи неосудною юридичний критерій може існувати лише за наявності медичного, тобто фактичного психічного розладу чи хронічної хвороби особи.

А. Н. Леонтєв у своїй науковій доповіді «Проблеми розвитку психіки» зазначає, що гіпноз призводить до різних наслідків залежно від людини [2, с. 532].

Та варто підкреслити, що наразі медична наука не визнає гіпнотичний стан як хворобу або ж розлад психіки. Отже, якщо відсутній медичний критерій, то виключається можливість говорити й про наявність юридичного, а з цього випливає те, що в такій ситуації не можна вважати людину неосудною.

Слід зазначити, що вплив на психіку особи за допомогою гіпнозу є психічним примусом, під яким розуміється погроза застосування до особи фізичного насильства або заподіяння матеріальної чи моральної шкоди з метою спонукати її вчинити кримінальне правопорушення. Однак психічний примус не може цілком і повністю паралізувати волю особи, тому вона сама має змогу обрати інший варіант поведінки, як і при переборному фізичному примусі. У такому випадку особа підлягає кримінальній відповідальності за заподіяну шкоду на загальних підставах, хоча вчинення кримінального правопорушення під впливом психічного примусу повинно враховуватися як обставина, яка пом'якшує покарання (п. 6 ч. 1 ст. 66 КК України) [4].

С. А. Матвієнко розглядає гіпноз як непереборний психічний примус, оскільки в даному випадку особа нездатна керувати своїми діями, тому вимушена підкорятися вимогам гіпнотизера. Він наголошує на тому, що вкрай необхідно індивідуально підходити до розгляду всіх обставин кримінального правопорушення, яке було скоєне особою в гіпнотичному стані, адже неможливим є створення певних шаблонів [3, с. 431].

Виходячи з цього, вважаємо за необхідне застосовувати судово-медичну експертизу психічного впливу, яка встановить, чи дійсно особа перебувала під гіпнозом під час вчинення того чи іншого кримінального правопорушення. Якщо особа, яка вчиняє суспільно небезпечне діяння, здатна контролювати ситуацію, може усвідомлювати наслідки свого діяння, то вона виступає виконавцем кримінального правопорушення. Що стосується особи, яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилила іншого співучасника до вчинення кримінального правопорушення, застосовувала гіпноз, то вона буде виступати як підбурювач.

Варто зазначити, що в науці не існує загальноприйнятого підходу до цієї проблеми. Її розуміння зводиться до двох основних поглядів: 1) особа, яка була загіпнотизована, є безпосередньо виконавцем; 2) особа, яка піддалася гіпнозу, не є суб'єктом кримінального правопорушення, бо відсутній медичний, а як наслідок, і юридичний критерій.

М. П. Короленко підкреслює, що за відсутності усвідомлення й керування своїми діями особою, що знаходиться під гіпнозом, безпосередньо

співучасть виключається. Адже такий примус вважається як непереборний. Тобто це є фактичною обставиною, яка виключає кримінальну протиправність діяння, а гіпнозизер має бути визнаний безпосереднім виконавцем кримінального правопорушення [1, с. 50].

Таким чином, гіпноз як спосіб вчинення кримінального правопорушення повинен визнаватися таким і у випадках вчинення діянь, пов'язаних з різноманітними примушуваннями (примушування до вступу у статевий зв'язок (ч. 2. ст.154 КК України); втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність (ст. 304 КК України тощо).

Дії осіб, які застосовують гіпноз для формування в потерпілої особи залежності від керівників тоталітарних сект або з метою вербування нових членів, повністю відповідають ознакам кримінального правопорушення, передбаченого ст. 181 КК України (Посягання на здоров'я людей під приводом проповідування релігійних віровчень чи використання релігійних обрядів). Заподіяння ж психічної чи фізичної шкоди внаслідок таких дій слід додатково кваліфікувати за відповідними нормами про відповідальність за кримінальні правопорушення проти особи, її життя і здоров'я.

Отже, розглянувши гіпноз безпосередньо як спосіб вчинення кримінального правопорушення, можемо зробити висновок, що це питання дійсно є складним і потребує подальшого наукового дослідження. Проте необхідність кваліфікувати гіпноз як окремий спосіб вчинення кримінального правопорушення є виправданою для подальшого вдосконалення кримінального законодавства.

Література:

1. Короленко М. П. Кримінальна відповідальність за умисні вбивства за обтяжуючих обставин в Україні та інших державах. *Вісник Верховного Суду України*. 2003. № 4. 78 с.
2. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики. Москва : МГУ, 1972. 572 с.
3. Матвієнко С. А. Наркогіпноз і шляхи боротьби з ним. *Науковий вісник юрид. акад. М-ва внутр. справ*. 2005. № 2 (25). С. 430–434.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України 2017 року. URL: <http://yurist-online.com/ukt/uslugi/yuristam/kodeks/024/038.php>

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого **В. В. Базелюк**

Бойко А. О.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 3 курс, 8 група

ВІДМЕЖУВАННЯ ХУЛІГАНСТВА ВІД ІНШИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Хуліганство – одне з найбільш поширених злочинів проти громадського порядку, визначення якого законодавець закріпив у ст. 296 КК наступним чином: «грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, яке супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом» [1]. Кримінально-правова конструкція досліджуваного злочину є досить складною для розуміння та викликає багато питань, що в свою чергу породжує негативні наслідки для розмежування даного правопорушення з іншими.

Відтак актуальним є питання щодо відмежування хуліганства від злочинів проти здоров'я. Як зазначав в одному зі своїх листів Вищій спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, в основу відмежування покладені об'єкт злочину та одна з ознак суб'єктивної сторони, а саме мотив. Якщо говорити про перший критерій розмежування, то здійснюючи хуліганство, особа посягає на громадський порядок під яким варто розуміти стан суспільних відносин, що характеризується громадським спокоєм, дотриманням ustalених правил співжиття, комунікації, належної поведінки у побуті, права на відпочинок, а також повагою у ставленні членів суспільства один до одного. Що стосується об'єкта злочинів проти здоров'я, то варто казати про одне з найважливіших особистих благ людини – здоров'я [2].

Якщо казати про другий критерій розмежування, то дії, що кваліфікуються за статтею 296 КК, як правило виникають через бажання винної особи продемонструвати свою винятковість, вищість або ж через ображене самолюбство, що пов'язане з явно вираженою неповагою до особи, її гідності, а також нехтуванням загальноприйнятими правилами поведінки [2]. В свою чергу, проаналізувавши загальну характеристику злочинів проти здоров'я, можна зробити висновок про наявність різноманітних мотивів, які не є обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони

випадків, передбачених кримінальним законодавством. Інакше кажучи, злочини проти здоров'я можуть вчинятися з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, помсти, заздрощів та ін.

Доволі складним питанням є відмежування хуліганства від групового порушення громадського порядку. Це підтверджується результатами проведеного І. М. Копотуном опитування, згідно з якими майже 78% респондентів вказали, що за наявності випадків кваліфікують злочини, передбачені ст. 293 та ч. 2 ст. 296 КК України як групове хуліганство, оскільки не вбачають відмінностей між ними. З одного боку, такі складнощі є зрозумілими, адже як групове порушення громадського порядку, так і хуліганство має однаковий родовий та основний безпосередній об'єкт – громадський порядок. Але з іншого боку, можна виокремити низку відмінностей між даними складами правопорушень. Зокрема, В. В. Кузнецов звернув увагу на наступні відмінності за різними критеріями: 1) кількість учасників – при хуліганстві суб'єктом злочину може виступати як одна особа, так і група осіб, а при груповому порушенні громадського порядку виключно група; 2) конструкція злочину – ст. 296 КК передбачає формальний склад, а ст. 293 КК навпаки матеріальний, тобто необхідність настання наслідків; 3) мотив – при вчиненні дій, які кваліфікуються як хуліганство, особа бажає виразити через них явну неповагу до суспільства, а при груповому порушенні громадського порядку мотиви у співучасників можуть бути різними, але крім хуліганських; 4) характерні дії – хуліганство: нахабне поведіння, насильство, що супроводжується заподіянням тілесних ушкоджень або знущанням над особою, побої, знищення або пошкодження майна, зрив масового заходу, тривале порушення спокою громадян, а також демонстративне оголення, непристойні рухи тіла та інше; групове порушення: безпосередньо створення або керівництво групою для порушення громадського порядку, відмова припинити незаконні мітинги, демонстрації, ігнорування розпоряджень представників влади, блокування руху транспорту, створення перешкоди для нормальної роботи підприємств та ін. [3; с.140]. Доцільним буде згадати і про відмінність у віці суб'єктів розглядуваних злочинів, адже суб'єктом хуліганства є фізична осудна особа, яка досягла 14 років, тобто має місце знижений вік кримінальної відповідальності, в той час як для групового порушення громадського порядку законодавцем закріплено 16 років.

За матеріалами слідчої та судової практики можна зробити цікавий висновок – групове порушення громадського порядку іноді бере початок

із групового хуліганства. Внаслідок чого зазначені злочини утворюють сукупність і кваліфікуються за двома статтями. Зазначену формулу необхідно застосовувати і в іншій ситуації: як правило передбачені ст. 293 КК дії не характеризуються явною неповагою до суспільства, але якщо все ж таке присутнє насильство, пошкодження майна, порушення діяльності підприємств, що вчинене із хуліганських спонукань, такі дії потребують додаткової кваліфікації за ст. 296 КК [3; с.141].

Наостанок доцільно буде сказати декілька слів про відмежування хуліганства від дрібного хуліганства, за яке передбачена адміністративна відповідальність. Головною відмінністю цих двох правопорушень є закріплене законодавцем в ст. 296 КК оціночне поняття «грубе» порушення громадського порядку, тлумачення якого досить часто викликає низку запитань, оскільки воно не розкривається на законодавчому рівні. Але серед науковців сформувалася усталена думка, яка дає змогу визначити зміст грубого порушення громадського порядку через його обов'язкові ознаки – необхідна наявність особливої зухвалості або виняткового цинізму. Також слід розуміти, що під порушенням у грубій формі маються на увазі виключно ті дії, які спричинили істотну шкоду громадському порядку; а також ураховувати характер хуліганських дій, місця та тривалості вчинення, кількість потерпілих від таких дій, їх вік, стан здоров'я. Інакше кажучи, зміст оціночного поняття «грубе» потрібно розкривати в залежності від конкретних обставин вчинення винним діяння, яке має бути спрямоване на дестабілізацію порядку в суспільстві [4; с.86–87].

Таким чином, кваліфікація злочинних діянь як хуліганства, передбаченого ст. 296 КК, має свої складнощі з огляду на особливості кримінально-правової конструкції даного правопорушення. На практиці виникають проблеми при відмежуванні хуліганства від злочинів проти здоров'я, групового порушення громадського порядку, а також від дрібного хуліганства, що є адміністративним правопорушенням. Але підсумовуючи вищенаведене, можна зробити висновок, що в кожному із випадків є відмінності, за допомогою яких можливо належним чином розмежувати на перший погляд схожі правопорушення.

Список літератури:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. №2341-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

2. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0192740-13>
3. Олійничук Р.П. Групове порушення громадського порядку та хуліганство: проблеми розмежування. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. №2. С. 138–141
4. Чишко К.О. *Особливості кваліфікації публічних деліктів, об'єктом посягання яких є громадський порядок і громадська безпека*. 2017. №1 (59). С. 84–90

Науковий керівник: асистент В'юник М. В.

Бондаренко Є. В.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут підготовки кадрів для органів
юстиції України, 3 курс, 1 група

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Відповідно до положень статті 246 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) негласні слідчі (розшукові) дії (далі – НСРД) проводяться у випадках, якщо відомості про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. У зв'язку з чим протоколи проведення негласних слідчих (розшукових) дій та додатки до них мають особливе значення для доведення вини осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення.

На практиці дуже часто виникають випадки, коли результати однієї НСРД мають значення для декількох кримінальних проваджень. Так, відповідно до ч. 1 ст. 257 КПК, якщо в результаті проведення негласної слідчої (розшукової) дії виявлено ознаки кримінального правопорушення, яке не розслідується у даному кримінальному провадженні, то отримана інформація може бути використана в іншому кримінальному провадженні тільки на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора[1]. Зазначене імперативне положення КПК свідчить про те, що ознаки вчинення іншого кримінального правопорушення можуть

бути встановлені прокурором при безпосередньому вивченні результатів здійснення НСРД, однак не тільки прокурором, а також як співробітниками оперативних підрозділів, так і слідчим під час безпосереднього проведення НСРД з подальшим інформування про це прокурора.

Важливо зазначити, що норма ч. 1 ст. 257 КПК визначає так звані «ординарні» випадки, коли відповідні суб'єкти, які проводять НСРД, наприклад зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК), намагаються отримати відповідні відомості про вчинення умисного вбивства з корисливих мотивів, однак в ході проведення дії отримують інформацію щодо причетності осіб, до яких застосовувалось НСРД, до іншого тяжкого злочину, наприклад – створення злочинної спільноти, тобто об'єднання двох чи більше злочинних організацій, керівництво такою спільнотою. У даному випадку КПК дозволяє прокурору звернутись безпосередньо до слідчого судді відповідного апеляційного суду з клопотанням про дозвіл на використання інформації, отриманої під час проведення НСРД вже в іншому кримінальному провадженні.

Також часто трапляються випадки, коли результати проведення НСРД мають ідентичне значення в двох різних кримінальних провадженнях, при цьому, кримінальні правопорушення вчинені різними особами, які зовсім нічим між собою не пов'язані. Однак розв'язати таку ситуацію простим об'єднання кримінальних проваджень в порядку ст. 217 КПК – неможливо. Як приклад можна навести наступне – коли при досудовому розслідуванні незаконного збуту наркотичних засобів в особливо великих розмірах (ч. 3 ст. 307 КПК) проводять НСРД у вигляді відеоконтролю за особою (ч. 1 ст. 260 КПК). І при дослідженні відповідного відеоматеріалу можна спостерігати, що одна особа збуває іншій наркотичні засоби в особливо великих розмірах, одночасно з відповідного відеоматеріалу видно, що дві невстановлені особи за допомогою відповідних засобів незаконно проникають у якесь приміщення та виносять з нього речі, сідають в автомобіль та рушають у невідомому напрямку. В такому випадку протокол зазначеної НСРД за ч. 3 ст. 307 стає доказом одночасно у двох кримінальних правопорушеннях. Відповідно КПК не дає відповіді, що робити органу досудового розслідування в наведеному вище випадку. Водночас відповідно до ч. 3 ст. 254 КПК, виготовлення копій протоколів про проведення НСРД та їх додатків до прийняття рішення про розсекречування результатів у порядку, визначеному законодавством, не допускається [1].

Можна зробити висновок, що в наведеній вище ситуації слідчий має право використовувати відповідний протокол НСРД та додатки до нього виключно щодо провадження про незаконний збут наркотичних засобів в особливо великих розмірах. Щодо провадження про крадіжку, поєднаною з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище (ч. 3 ст. 185 ККУ), то слідчий буде мати тільки відповідну інформацію (докази) про вину у вчиненні невідомими особами зазначеного кримінального правопорушення, однак безпосередньо використовувати їх слідчий вже не зможе. Є варіант для вирішення даного питання за допомогою положень глави 15 КПК, тобто застосовуючи тимчасовий доступ до речей і документів. Однак, сторона обвинувачення, цілком можливо, не зможе використовувати здобуті в такий спосіб результати НСРД, оскільки вони не будуть відповідати критеріям допустимості доказів (ст. 86 КПК). Окрім допустимості, зазначений спосіб прямо суперечить загальному принципу дотримання розумних строків кримінального провадження, що в свою чергу є одним із основних завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК).

Враховуючи викладене вище варто зауважити, що єдиним шляхом вирішення зазначених суперечностей є викладення норми ч. 3 ст. 254 КПК, в такій редакції: «Виготовлення копій протоколів про проведення негласних слідчих (розшукових) дій та додатків до них до прийняття рішення про їх розсекречування у порядку, визначеному законодавством, не допускається, окрім як за ухвалою слідчого судді, якою надається дозвіл на використання зазначеної інформації в іншому кримінальному провадженні». У зв'язку з чим питання використання протоколів проведення НСРД та додатків до них є достатньо важливим для сучасного кримінального процесуального права і потребує подальшого дослідження як з боку студентської трибуни, так і наукової спільноти.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 17.03.2021 р. №4651-VI. Законодавство України: база даних / Верхов. Рада України.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n5253> (дата звернення 30.04.2021).

Науковий керівник: к. ю. н., проф. Маринів В. І.

Браславець І. В.

студентка 5 курсу ННІ Права
Університету державної фіскальної
служби України,

Лазебний А. М.

кандидат юридичних наук, доцент
Університету державної фіскальної
служби України

ПРОБЛЕМИ ПИТАННЯ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ПОЗАЧЕРКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

З кожним роком кількість підроблених документів: договорів, актів, заповітів, дарчих, паспортів, віз дедалі збільшується. В таких випадках почеркознавче дослідження буває єдиним доказом у справі, вирішує подальшу долю громадян.

Питання позачеркової експертизи у своїх роботах у своїх працях розглянули такі вчені, як: Л. Ю. Ароцкер, В. Д. Арсеньєв, Ю. П. Аленін, О. Я. В. В. Липовський, Є. М. Лифшиць, З. С. Меленевська, І. М. Можар, В. Ф. Орлова, Ю. К. Орлов тощо. Але на сьогодні існують певні проблеми під час її призначення, тому дане питання потребує подальшого дослідження.

Тактика проведення судових експертиз включає три етапи: 1) підготовка і призначення судової експертизи слідчим (судом); 2) провадження експертного дослідження, оформлення ходу й результатів дослідження у висновку експерта; 3) дослідження, оцінка й перевірка висновку експерта, визначення значущості й місця висновку в системі доказової інформації у кримінальній справі [1].

Документи, що відправляються на експертизу, представляють експертів в оригіналі. Лише в особливих випадках є допустимим представлення фотознімку тексту або підпису. На практиці нерідко на дослідження надають ксерокопії або факсокопії документів. При такому способі передачі зображення на папір в експерта виникає проблема із встановленням послідовності виконання штрихів, також втрачається можливість прослідити наявність ознак, які вказують на технічну підготовку, незвичність виконання.

За статистикою найбільш розповсюджені прийоми технічного підроблення є : перемальовування підпису на просвіт (44,7%); відтворення за допомогою копіювально-розмножувальної техніки з подальшим наведенням (37,1%); попереднє перемальовування підпису (олівцем) з подальшим наведенням (11,9%); копіювання підпису через копіювальний папір – продряпування, перетиснення тощо (5,0%); інші способи (1,3%) [2 с. 119].

Кожен прийом технічного підроблення можна встановити за допомогою методики проведення почеркознавчої експертизи. Для проведення дослідження надаються різні види зразків почерку, які поділено на три основних групи: вільні, умовно-вільні, експериментальні.

Згідно із загальними правилами методики проведення почеркознавчої експертизи достовірність наданих зразків почерку (підписів) перевіряється особою, яка призначила експертизу. На практиці експерти, як правило, перевіряють надані зразки, порівнюючи їх між собою та з іншими видами наданих зразків. У результаті до уваги можуть прийматися тільки окремі зразки, про що обов'язково вказується в експертизі.

Як свідчить практика, умовно-вільні зразки почерку (підписів) не використовуються повною мірою. Зазвичай слідчі надають матеріали справи, в яких є лише одна фраза допитуваного про ознайомлення з певним протоколом. Ми пропонуємо особам, які фігурують у кримінальному провадженні, власноручно висловлювали свідчення в протоколах допиту, поясненнях та інших документах. У цих випадках їх увага сконцентрована на змісті тексту, а не на графічному написанні літер.

Заключна третя група – експериментальних рукописів, в яких проблемою є відбір зразків почерку з таким же змістом, як і спірний текст, або відбір зразків підпису списуванням, змалюванням спірних текстів або підписів. Такі зразки є непридатними і не можуть допомогти у встановленні істини [3, с. 38].

Якщо для проведення почеркознавчої експертизи не будуть надані належні зразки почерку та підпису особи, щодо якої призначено експертизу, то в цьому випадку не допоможуть ані висока кваліфікація експерта та його багаторічний досвід, ані використання найсучасніших методів проведення досліджень.

Не менш важливим є питання щодо кількості зразків почерку і підпису.

Найчастіше причиною експертних помилок стає недостатня кількість порівняльного матеріалу або надання матеріалів, котрі не є зіставними із спірними документами чи підписами. На нашу думку, потрібно дотримуватись правила: чим меншим є обсяг рукопису, що досліджується, тим більше має бути порівняльних матеріалів.

Таким чином, ми розглянули основні проблемні питання, які виникають під час призначення почеркознавчих експертиз. По-перше, це помилки, яких припускаються стосовно досліджуваного документа, – надання копій документів, а не оригінал. По-друге, не перевіряється достовірність вільних зразків почерку (підписів) або вони не надаються зовсім. По-третє, експериментальні зразки почерку (підписів) відбираються неякісно та в недостатній кількості, тобто не враховується зміст спірного тексту, матеріал письма, пишучий прилад, умови письма тощо

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Грига М. А. Загальнонаукові методи, що застосовуються під час криміналістичного дослідження підписів, виконаних за допомогою технічних прийомів / М. А. Грига // Судово-експертна діяльність : сучасний стан та перспективи розвитку : зб. матеріалів круглого столу (Київ, 23 квіт. 2015 р.). – Київ : НАВС, 2015. – С. 118–120.
3. Судебно-почерковедческая экспертиза. Ароцкер Л. Е., Богачкина Г. Р., Доброславская Е. Е., Кузина В. М., и др. Редкол.: Добровольская Е. Д., Манцветова А. И., Орлова В. Ф. М.: Юрид. лит., 1971. 304 с.

Галушка А. В.

студентка 5 курсу 10 групи

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ МАЛОЗНАЧНОГО ДІЯННЯ

Відповідно до положень Кримінального кодексу України (далі – КК України), підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності є вчинення суспільно небезпечного діяння, що містить склад кримінального правопорушення, передбаченого КК України [1].

Закріплюючи саме таке тлумачення підстави кримінальної відповідальності, законодавцем наголошено, що в діянні особи має бути наявним не лише формальний склад кримінального правопорушення, передбачений законом про кримінальну відповідальність, а й притаман-

на ознака суспільної небезпечності як особлива характеристика такого протиправного діяння.

Так, відсутність суспільної небезпеки пов'язується з тим, що діяння особи не заподіяло і не могло заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі, а тому таке діяння слід кваліфікувати як малозначне [1].

Тобто малозначним є діяння, що містить ознаки кримінального правопорушення, проте не є суспільно небезпечним.

Верховним Судом у постанові від 24 грудня 2015 наголошено, що специфіка встановлення малозначності діяння полягає в обов'язковій сукупності трьох умов:

1) формальна наявність у вчиненому діянні ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого КК України;

2) малозначне діяння не становить суспільної небезпеки, яка є типовою для певного кримінального правопорушення, що виражається в тому, що воно не заподіює взагалі шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству чи державі, або заподіює їм явно незначну (мізерну) шкоду;

3) малозначне діяння не повинно бути суб'єктивно спрямоване на заподіяння істотної шкоди [2].

За характером суспільної небезпеки не всі кримінальні правопорушення можуть бути малозначними. Так у разі, якщо суспільно небезпечні наслідки складу кримінального правопорушення мають чітко визначену законодавцем мінімальну межу шкоди, яка може бути завдана, то оцінка суспільної небезпечності цього діяння не може визначатись за правилом, закріпленим у частині другій статті 11 КК, а отже, вчинене винуватим діяння не може розцінюватися як малозначне [3].

Визнання вчиненого суб'єктом діяння малозначним не залежить від характеристики особи винного, визнання нею своєї вини в скоєному й інших обставин справи, що не характеризують суспільну небезпечність саме вчиненого діяння [4, с. 62–63]. Тобто оцінка певного діяння як малозначного відбувається виключно на основі об'єктивних ознак самого діяння.

Малозначне діяння не є кримінальним правопорушенням, тому вказане діяння є або іншим видом правопорушення (адміністративним, дисциплінарним тощо), або аморальним діянням (якщо діяння містить не всі ознаки правопорушення). Так, оцінка діяння як малозначного не виключає його суспільної небезпечності загалом, проте його ступінь не досягає ступеня суспільної небезпеки кримінального правопорушення, що виключає його кримінальну протиправність [5, с. 7–8].

Отже, для кваліфікації діяння особи як малозначного, необхідним є встановлення в її діях формального складу кримінального правопорушення, відсутності суспільної небезпечності, а також визначення спрямованості умислу. При цьому у разі встановлення, що діяння особи є малозначним, постає питання про здійснення подальшої кваліфікації її діяння як іншого виду правопорушення (відмінного від кримінального) або встановлення відсутності в діянні особи складу будь-якого правопорушення, а тому відсутності підстави для притягнення такої особи до будь-якого виду юридичної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Постанова Верховного Суду України від 24 грудня 2015 року у справі №5-221к15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/55253289>
3. Постанова Верховного Суду України від 17 грудня 2015 року у справі №5-152к15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/55159782>
4. Ус О. В. Кваліфікація малозначного діяння / О. В. Ус // Держава та регіони. Серія «Право». – 2018. – №2. – С. 58–63.
5. Маломуж С. І. Малозначність діяння в кримінальному праві України: автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня к.ю.н. Одеса. 2017. 21 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/7959/%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%B6%20%D0%A1.%D0%86..pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Гахманова І. Б.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
3 курс, 3 група, міжнародно-правовий
факультет

ШЛЯХИ БОРОТЬБИ З КРИМІНАЛЬНИМИ ПРАВОПОРУШЕННЯМИ НА ҐРУНТІ НЕНАВИСТІ

Відповідно до визначення Організації з безпеки і співробітництва в Європі кримінальні правопорушення на ґрунті ненависті являють собою злочинні діяння, які викликані упередженим ставленням до

певних категорій людей. Незважаючи на те, що в Україні мають місце кримінальні правопорушення ненависті, проте законодавчо цей термін не закріплений.

Серед науковців, які у свої дослідженнях приділяють увагу кримінальним правопорушенням на ґрунті ненависті є такі, як Н. Ю. Цвіркун, О. Д. Секова, А. Р. Рагинов, Н. А. Рагинов, М. В. Кроз, Л. Дорош тощо. Метою роботи є аналіз кримінальних правопорушень ненависті та вироблення засобів та способів боротьби із упередженим ставленням або іншими проявами ненависті до людей за ознаками раси, кольору шкіри, віку тощо. Актуальність теми полягає у тому, що зважаючи на статистику 2019 року, було зареєстровано 184 кримінальних правопорушень, які були вчинені з мотивів расової, національної, релігійної нетерпимості, що говорить про те, що такі кримінальні правопорушення існують і з ними треба боротися для того, щоб забезпечити благополуччя населення.

Кримінальні правопорушення, вчинені через ненависть, складаються з двох важливих елементів. Першим елементом є саме діяння, яке кримінальне законодавство пов'язує із правопорушенням. Другим елементом є особливий мотив, через який було вчинено карне діяння. Тобто правопорушник обрав об'єкт кримінального правопорушення саме через наявність в нього захищених ознак. *Об'єктом* є одна або декілька осіб або майно, яку належить особі або групі осіб, які мають певну спільну ознаку. *Захищена ознака*- це ознака, яка об'єднує певну групу людей.

Важливою ознакою кримінальних правопорушень ненависті є те, що вони закладають у жертви страх в подальшому неодноразового зіткнення із такими злочинами. Також саме через такі кримінальні правопорушення особа відчуває проблеми через те, що не вважає себе частиною суспільства, в якому живе.

Таким чином, актуальною проблемою в Україні залишається проблема вдосконалення законодавства у сфері протидії кримінальним правопорушенням на ґрунті ненависті. Існують три основні аргументи запровадження покарання за кримінальні правопорушення на ґрунті ненависті:

- Розробка законодавства у сфері протидії злочинам ненависті допоможе пояснити суспільству, що ці діяння є нетерпимими та не повинні існувати.
- Мотив злочину посилює його тяжкість, в цьому випадку мотивом є упереджене ставлення за ознаками, як було згадано вище.

- Зважаючи на те, що такі кримінальні правопорушення мають сильний психологічний вплив на жертву

Також в Україні відсутня чітка та комплексна система проведення дослідження та статистики серед жертв кримінальних правопорушень ненависті, що не дає змоги зрозуміти реальну картину.

Слід також зазначити, що самі працівники поліції під час зіткнення з такими кримінальними правопорушеннями не можуть визначити чи належить такий злочин до тих, що вчинені на ґрунті ненависті.

Для того, щоб заглибитися у вирішення питання протидії таким правопорушенням, слід звернутися до практики Європейського суду з прав людини. У справі Ербакан проти Турції, ЄСПЛ зазначив, що толерантність та рівна повага до гідності усіх людей є основою для створення плюралістичного та демократичного суспільства.

Таким чином, для того, щоб визначатися із політикою боротьби зі кримінальними правопорушеннями ненависті потрібно врахувати такі особливості:

- Розробка чіткого законодавства у сфері протидії кримінальним правопорушенням ненависті
- Навчально-виховна робота із державними структурами для допомоги вирізнення кримінальних правопорушень ненависті
- Звернення до міжнародної практики у сфері протидії таких правопорушень
- Допомога жертвам кримінальних правопорушень ненависті

Науковий керівник: к.ю.н. Володіна О.О.

Гординська І. А.

Національний юридичний університет
ім. Ярослава Мудрого
ІНЮК для СБ України, 2 курс 1 група

ПРИНЦИПИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Принципи кримінального права – це положення, які встановлюють закономірності кримінального права, як галузі права і є втіленням сутності кримінального права. Принципи кримінального права являють собою

основоположні засади, керівні ідеї, які впливають зі змісту правових норм, закріплених у кримінальному законодавстві. Принципи права, зокрема кримінального, є критерієм оцінки права і методологічною основою його подальшого вдосконалення. Тобто на підставі принципів оцінюють рівень і ефективність реалізації права, на ґрунті саме цих категорій його пізнають і поліпшують.

У науці кримінального права є різні погляди на кримінально-правові принципи та їх застосування. Наприклад, П. Берзін розглядає такі рівні принципів кримінального права: загальноправові (принцип законності, верховенства права, соціальної справедливості, гуманізму, рівності громадян перед законом); галузеві (принцип винної відповідальності; принцип індивідуалізації застосування заходів кримінально-правового характеру: принцип диференціації заходів кримінально-правового характеру тощо); міжгалузеві принципи кримінального права (принцип здійснення правосуддя лише судом; принцип участі громадськості в здійсненні правосуддя; принцип обов'язкового виконання судових рішень; принцип доведеної вини; принцип розумних строків); інституційні принципи кримінального права (принцип карального впливу; принцип співрозмірності (відповідності) призначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення та інші) [1, с. 119–152]. Отже, загальноправові, міжгалузеві та спеціальні принципи, виступаючи як система, співвідносяться між собою, як загальне й особливе, взаємно доповнюють один одного й конкретизують закладені в них ідеї, причому всі вони виступають в єдності.

Іншої точки зору дотримується А. Чередніченко, який не вбачає підстав для включення міжгалузевих принципів до системи принципів кримінального права [2]. Автори, які дотримуються такої думки, зазначають, що міжгалузеві принципи, як і галузеві, є похідними від загальних принципів, та розвивають конкретизують їхні положення стосовно двох чи кількох галузей права.

Використовуючи як критерій класифікації спеціальних принципів кримінального права ступінь їхнього прояву в заходах кримінально-правового впливу, Д. Фісенко сформувала дві групи спеціальних принципів кримінального права: 1) інституційні спеціальні принципи, які становлять специфіку правової природи і зміст окремих заходів кримінально-правового впливу, проявляються суто в них (принцип карального впливу,

принцип антирепресивності впливу, принцип необхідності психіатричного лікування та принцип компенсації майнової шкоди), 2) міжінституційні спеціальні принципи, які проявляються однаково в усіх заходах кримінально-правового впливу (принципи індивідуалізації кримінально-правового впливу, диференціації кримінально-правового впливу, невідворотності кримінально-правового впливу і принцип економії заходів кримінальної репресії). Перша група спеціальних принципів визначає специфіку окремих заходів кримінально-правового впливу, основне значення тут має інституційний початок. Міжінституційні спеціальні принципи кримінального права, через більш загальний характер, устанавлюють порядок і межі кримінально-правового впливу, тобто мають здебільшого допоміжний характер.

Також у кримінально-правовій доктрині пропонується більш складний структурний поділ системи принципів кримінального права. Так, А. Попов пропонує систему принципів кримінального права, що складається із 7 рівнів: загальні кримінально-правові принципи, міжгалузеві принципи кримінального права, кримінально-правові принципи, міжінституційні принципи, інституційні засади кримінального права, міжнормні принципи кримінального права, принципи норм кримінального права.

Окрім того, у науковій літературі пропонується класифікувати принципи також за такими критеріями: критерій закріплення (принципи, закріплені в КК України, та такі, що не відображено в ньому); пріоритетно врегульований аспект кримінального права (принципи кваліфікації, призначення заходів кримінальної відповідальності); закріплення в Конституції України (закріплені і незакріплені в Конституції принципи); сфера поширення (принципи всієї галузі та принципи інститутів); система права (принципи кримінального права романо-германської сім'ї); пріоритетний характер впливу (прямий та опосередкований); визначені в міжнародному кримінальному праві (визначені та невизначені), часовий аспект реалізації (принципи, які постійно реалізуються, принципи, які реалізуються в деяких випадках); адресат пріоритетного впливу (звернені до законодавця, звернені до правозастосовних органів; звернені до населення) [2].

Отже, критерієм будь-якої класифікації може бути лише така ознака, яка, по-перше, відображає сутність явищ, які класифікуються,

демонструє їх єдність; по-друге, не виключає специфіки кожного класу явищ, їхньої відмінності. Усі згадані критерії мають теоретичне значення для подальшого розвитку кримінального права в заданому напрямі. Однак, не потрібно забувати, що основним мірилом істинності існування тих чи інших положень, правил, постулатів тощо була і залишається практика. На мій погляд, у зв'язку з тим, що кримінальне право є прикладною галуззю права, найбільше зачіпає права і свободи людини і громадянина, це має сприяти оптимізації порушеного питання.

Отже, на мій погляд, виділення великої кількості рівнів та критеріїв класифікації в системі принципів кримінального права має право на існування, але водночас деякі з них не мають практичного значення. На мою думку, більш прийнятною є класифікація П. Берзіна, так як вона найбільш точно відображає сутність загальних засад та їх практичне значення. Класифікація А. Попова, на мою думку, є недоцільною, бо це не тільки все значно ускладнює, але й неминуче призводить до істотного збільшення кількості самих принципів. Поділ принципів кримінального права на загальні та спеціальні, загальноправові (загальні) і регулятивні, міжінституційні принципи, інституційні засади кримінального права, міжнормні принципи кримінального права, принципи норм кримінального права та інші, безсумнівно, сприяє пізнанню структури всієї правової системи, з'ясуванню місця в ній кримінального права, значення його принципів. Однак такі класифікації мають здебільшого доктринальний, відірваний від законодавчої практики характер, тому не можуть бути безпосередньо в ній використані. Таким чином, принципи, які виступають як система, співвідносяться як загальне й особливе, взаємно доповнюють один одного й конкретизують закладені в них ідеї, що дає можливість їх сприймати в єдності, відображають сутність кримінального права.

Література:

1. Берзін П. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник: у 3 т. Т. 1: Загальні засади. К.: ВД «Дакор», 2018. 404 с.
2. Гацелюк В. Реалізація принципів кримінального права України: проблеми і перспективи: препринт / МВС України, Луган. академ. внутр. справ ім. 10-річчя незалежності України; науч. ред. Ю. Кучер. Луганськ, 2003. 152 с.

Дзєбчук А. В.

студентка НЮУ ім. Я. Мудрого
Інституту прокуратури та
кримінальної юстиції, 4 курс, 2 група

ПРОБЛЕМА ТРАКТУВАННЯ ТЕРМІНІВ ПУБЛІЧНОГО ТА ДЕРЖАВНОГО ОБВИНУВАЧЕННЯ В СУДІ ЯК ФУНКЦІЇ ПРОКУРАТУРИ

Підтримання публічного обвинувачення в суді є однією з функцій, яка закріплена на конституційному рівні, що полягає у доведенні перед судом обвинувачення з метою забезпечення невідворотності кримінального покарання винної у вчиненні кримінального правопорушення особи.

Деякі роки тому однією з основних функцій органів прокуратури України було підтримання державного обвинувачення. Але з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» [1] в 2016 році термін «державне обвинувачення» був замінений на «публічне обвинувачення». Важливим питанням є формулювання назви цієї функції. Так, у ст. 131–1 Конституції України зазначається, що на прокуратуру покладається функція підтримання публічного обвинувачення [1]. Натомість в законі України «Про прокуратуру» міститься інша назва цієї функції – «підтримання державного обвинувачення».

Водночас В. П. Верховного суду у Постанові від 26 червня 2019 року зазначила, що термінологічна колізія в частині конституційно-правового та галузевого визначення функції прокуратури може бути пояснена гармонізацією конституційно-правового регулювання функціонування органів прокуратури з відповідними міжнародними стандартами. Так, згідно з п. 12 Керівних принципів ООН щодо ролі обвинувачів, ухвалених VIII Конгресом ООН з профілактики злочинності і поводження з порушниками (27 серпня – 7 вересня 1990 р.), при виконанні своїх обов'язків обвинувачі захищають державні інтереси, діють об'єктивно, належним чином враховують положення підозрюваного та жертви і звертають увагу на всі обставини, що мають відношення до справи, незалежно від того, вигідні або не вигідні вони для підозрюваного. Тож, державні інтереси з огляду на концепцію загального інтересу, прав і свобод людини, по суті є тотожними публічним інтересам. [5].

Але серед науковців популярною є точка зору, про те, що поняття «публічне обвинувачення» є ширшим за поняття «державне обвинувачення», адже в такому випадку прокурор виступає у суді не тільки від імені держави, але і від усього суспільства і в його інтересах. Прокурор в такому випадку захищає інтереси суспільства в цілому і інтереси кожної людини, а не тільки державні інтереси.

Проте, як зазначає А. В. Лапкін, формально прокуратура не може здійснювати свої попередні функції, яких Конституція України більше не передбачає, а нове формулювання цих функцій не закріплене ані в Законі України «Про прокуратуру», ані в галузевому законодавстві, тому прокурори поки що позбавлені правових засобів їх реалізації. Таким чином, у нормативному регулюванні діяльності прокуратури на сьогодні утворився правовий вакуум, який створює загрозу паралізування роботи цього органу, що є особливо небезпечним при сучасній соціально-політичній ситуації в Україні. [4].

Тому ми бачимо, що закріплення нового терміну веде до розбіжностей у трактуванні зазначеної функції, хоча загалом, це визначення залишається доцільним і для підтримання публічного обвинувачення. Тільки потрібно визначити чи першочерговими є інтереси держави, чи суспільства.

Тому потрібно привести у відповідність до Конституції України нормативно-правові акти, що регулюють діяльність прокуратури в моменті формулювання функції підтримання публічного обвинувачення в суді.

Список використаної літератури:

1. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII // *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. ст. 532.
2. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2–3. ст. 12.
4. Лапкін А. В. Проблеми приведення законодавства про прокуратуру у відповідність до Конституції України. *Верховенство права – основоположний принцип правової держави : VIII Науковий круглий стіл молодих вчених, аспірантів та магістрів*, (м. Харків, 16 грудня 2016 р.). Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. С. 196–198.
5. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 26 червня 2019 року по справі № 404/6160/16-к

Дзюба Я. А.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 3 курс, 7 група

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ АБО ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ ОСОБАМИ, ЯКІ КЕРУЮТЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ (СТ. 286, 286–1 КК)

У ст. 286 КК передбачено відповідальність за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. Згідно із Законом України від 16.02.2021р. КК було доповнено ст. 286–1 КК – «порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами в стані сп'яніння». Це обумовлює необхідність розгляду питань кваліфікації, у т.ч. у зв'язку з їх співвідношенням між собою.

Основними безпосередніми об'єктами злочинів, передбачених статтями 286 і 286–1 КК, є безпека руху й експлуатації автомобільного та деяких інших видів механічного транспорту, перелік яких наведений у примітці до ст. 286 КК, а його додатковим обов'язковим об'єктом – життя і здоров'я особи. Тобто, за об'єктом аналізовані види порушень не відрізняються один від одного.

З об'єктивної сторони ці злочини також характеризуються збігом ознак і полягають в: а) порушенні правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту, тобто в порушенні конкретного правила, передбаченого законодавством, зокрема конкретним пунктом Постанови КМУ від 10.01.2001 р. № 1306 «Про правила дорожнього руху»; б) настанні суспільно-небезпечних наслідків – заподіянні смерті чи тяжких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень (заподіяння легких тілесних ушкоджень утворює лише склад адміністративного правопорушення); в) причинно-наслідковому зв'язку між діянням і спричиненими наслідками.

При кваліфікації діяння за цими статтями необхідно ретельно перевірити, встановити і довести, у чому саме полягає порушення Правил безпеки дорожнього руху водієм. Для цього необхідно максимально повно з'ясувати всі обставини вчиненого діяння, зокрема: розташування

транспортних засобів при зіткненні, наїзді, смуга руху транспортного засобу, місцезнаходження потерпілих, конкретна дорожньо-транспортна обстановка, що склалася перед пригодою. З'ясування таких обставин має важливе значення для висновку про склад злочину та його кваліфікацію.

За статтями 286 і 286–1 КК кваліфікуються порушення Правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту, що відповідають ознакам механічного транспортного засобу, тобто пасажирські і вантажні автомобілі, трамваї, тролейбуси, автобуси, електромобілі, мотоколяски тощо. Порушення Правил безпеки руху або експлуатації фунікулера теж кваліфікується за ст. 286 КК.

Суб'єкт злочину спеціальний – осудна особа, яка досягла 16-річного віку і керує транспортним засобом. Відповідно до роз'яснень постанови ПВСУ від 23.12.2005 № 14 суб'єктом злочину, передбаченого ст. 286 КК, визнають особу, яка керує транспортним засобом, незалежно від того, чи має вона на це право. За певних умов до відповідальності за цими статтями може бути притягнута особа, яка навчає водінню іншу особу і перебуває під час навчальної їзди поруч із учнем (інструктор).

Стаття 286–1 КК є спеціальною відносно ст. 286 КК і передбачає настання кримінальної відповідальності за керування транспортними засобами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, якщо такими діями потерпілому було заподіяно середньої тяжкості або тяжке тілесне ушкодження, або смерть. Таким чином, єдиною відмінною ознакою складу злочину, передбаченого ст. 286–1 КК є ознака суб'єкта злочину – він має перебувати у стані відповідного сп'яніння.

Варто зазначити, що встановлення того, чи керувала особа транспортним засобом, є необхідною умовою для кваліфікації її діяння за статтями 286 і 286–1 КК і їх відмежування від суміжних злочинів, зокрема від вбивства через необережність (ст. 119 КК). Такий висновок зробила колегія суддів ККС ВС у постанові від 12.11.2019 р. (*справа № 234/14062/16-к*). ККС зазначив, що сам собою факт завдання шкоди автомобілем чи іншим транспортним засобом не є визначальним для кваліфікації діяння за статтею 286 КК, а суб'єктом злочину, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК, може бути лише особа, яка керує транспортним засобом, тобто здійснює усвідомлену і цілеспрямовану діяльність з використання відповідних його функцій. Хоча в більшості випадків питання, чи керує особа, яка перебуває на водійському місці, автомобілем, у значенні статті 286 КК

не виникають, у цій справі це питання мало бути ретельно з'ясовано, оскільки за результатами слідчого експерименту було з'ясовано, що поставлений на першу передачу автомобіль у результаті повороту ключа в замку запалювання став рухатися без натискання на педаль газу. На думку захисника, в ході проведення слідчого експерименту було достовірно встановлено, що автомобіль рухається без участі водія, а отже смерть потерпілої настала в результаті нещасного випадку, а не через порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту.

З суб'єктивної сторони ці злочини вчиняються за необережної або змішаної форми вини. Якщо ж, порушуючи відповідні правила й усвідомлюючи суспільно небезпечний характер своїх дій, винний передбачав суспільно небезпечні наслідки і бажав або свідомо припускав їх настання, ці дії необхідно кваліфікувати за статтями КК, в яких встановлено відповідальність за умисні злочини проти життя та здоров'я особи.

Отже, від правильності встановлення об'єктивних – об'єкту і об'єктивної сторони і суб'єктивних ознак – суб'єкту і суб'єктивної сторони досліджуваних злочинів залежить встановлення складу злочину і його кваліфікація. Це є необхідною і важливою умовою дотримання принципу законності в діяльності правоохоронних органів щодо розслідування цих злочинів, постановленні судами вироків.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Рубашенко М. А.

Дзєбчук А. В.

студентка НЮУ ім. Я. Мудрого
Інституту прокуратури та
кримінальної юстиції, 4 курс, 2 група

ПРОБЛЕМА ТРАКТУВАННЯ ТЕРМІНІВ ПУБЛІЧНОГО ТА ДЕРЖАВНОГО ОБВИНУВАННЯ В СУДІ ЯК ФУНКЦІЇ ПРОКУРАТУРИ

Підтримання публічного обвинувачення в суді є однією з функцій, яка закріплена на конституційному рівні, що полягає у доведенні перед судом обвинувачення з метою забезпечення невідворотності кримінального покарання винної у вчиненні кримінального правопорушення особи.

Декілька років тому однією з основних функцій органів прокуратури України було підтримання державного обвинувачення. Але з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» [1] в 2016 році термін «державне обвинувачення» був замінений на «публічне обвинувачення». Важливим питанням є формулювання назви цієї функції. Так, у ст. 131–1 Конституції України зазначається, що на прокуратуру покладається функція підтримання публічного обвинувачення [1]. Натомість в законі України «Про прокуратуру» міститься інша назва цієї функції – «підтримання державного обвинувачення».

Водночас В. П. Верховного суду у Постанові від 26 червня 2019 року зазначила, що термінологічна колізія в частині конституційно-правового та галузевого визначення функції прокуратури може бути пояснена гармонізацією конституційно-правового регулювання функціонування органів прокуратури з відповідними міжнародними стандартами. Так, згідно з п. 12 Керівних принципів ООН щодо ролі обвинувачів, ухвалених VIII Конгресом ООН з профілактики злочинності і поводження з порушниками (27 серпня – 7 вересня 1990 р.), при виконанні своїх обов’язків обвинувачі захищають державні інтереси, діють об’єктивно, належним чином враховують положення підозрюваного та жертви і звертають увагу на всі обставини, що мають відношення до справи, незалежно від того, вигідні або не вигідні вони для підозрюваного. Тож, державні інтереси з огляду на концепцію загального інтересу, прав і свобод людини, по суті є тотожними публічним інтересам. [5].

Але серед науковців популярною є точка зору, про те, що поняття «публічне обвинувачення» є ширшим за поняття «державне обвинувачення», адже в такому випадку прокурор виступає у суді не тільки від імені держави, але і від усього суспільства і в його інтересах. Прокурор в такому випадку захищає інтереси суспільства в цілому і інтереси кожної людини, а не тільки державні інтереси.

Проте, як зазначає А. В. Лапкін, формально прокуратура не може здійснювати свої попередні функції, яких Конституція України більше не передбачає, а нове формулювання цих функцій не закріплене ані в Законі України «Про прокуратуру», ані в галузевому законодавстві, тому прокурори поки що позбавлені правових засобів їх реалізації. Таким чином, у нормативному регулюванні діяльності прокуратури на сьогодні утворився правовий вакуум, який створює загрозу паралізування роботи цього органу, що є особливо небезпечним при сучасній соціально-політичній ситуації в Україні. [4].

Тому ми бачимо, що закріплення нового терміну веде до розбіжностей у трактуванні зазначеної функції, хоча загалом, це визначення залишається доцільним і для підтримання публічного обвинувачення. Тільки потрібно визначити чи першочерговими є інтереси держави, чи суспільства.

Тому потрібно привести у відповідність до Конституції України нормативно-правові акти, що регулюють діяльність прокуратури в моменті формулювання функції підтримання публічного обвинувачення в суді.

Список використаної літератури:

1. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII // *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. ст. 532.
2. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст.141.
3. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2–3. ст.12.
4. Лапкін А. В. Проблеми приведення законодавства про прокуратуру у відповідність до Конституції України. *Верховенство права – основоположний принцип правової держави : VIII Науковий круглий стіл молодих вчених, аспірантів та магістрів, (м. Харків, 16 грудня 2016 р.)*. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. С. 196–198.
5. Постанова В. П. Верховного Суду від 26 червня 2019 року по справі № 404/6160/16-к

Карачевцева К. Д.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Інститут підготовки кадрів для органів
юстиції України, 2 курс, 3 група

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ

Не є новиною, що для людей похилого віку (понад 60 років) характерним є зростання ймовірності захворювання на тяжку хворобу, у тому числі психічну. До питань кримінально-правового регулювання відповідальності осіб похилого віку, які безумовно мають науковий інтерес, можна віднести такі: а) доцільність встановлення у кримінальному

законодавстві так званої верхньої вікової межі відповідальності (адже постійно вивчається питання лише про нижню); б) проблеми осудності літніх людей; в) проблеми застосування покарання до таких осіб.

Обґрунтування такої проблеми як встановлення верхньої вікової межі кримінальної відповідальності пов'язане зі здатністю людини розуміти природу та соціальне значення своїх дій, узгоджувати свої потреби та бажання із законом та правилами суспільства, а також зі здатністю сприймати виховний та репресивний характер. На думку О. Д. Сітковської, незадовільне вивчення цієї проблеми у правовій науці пояснюється тим, що сфера правового регулювання верхньої вікової межі була б набагато вужчою, аніж сфера нижньої, тобто потреба суспільства у такому регулюванні видається не такою актуальною. Тут більш доцільно погодитися з Р. І. Михеєвим та П. В. Разумовим, які вважають, що міркування О. Д. Сітковської є дискусійними, оскільки у зв'язку із старінням нації навпаки поступово зростає кількість кримінальних правопорушень, вчинених особами похилого віку. Проте введення верхніх вікових меж може спричинити подальший сплеск зловживання цим положенням. А як відомо, таке гуманне ставлення до правопорушників похилого віку може бути далеко не гуманним щодо потерпілих осіб.

Згідно з ч. 2 ст. 19 Кримінального кодексу України (далі – КК) не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка під час вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК, перебувала в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки. До такої особи за рішенням суду можуть бути застосовані примусові заходи медичного характеру. Поняття обмеженої осудності визначається у ст. 20 КК, у якій зазначено, що особа, яка під час вчинення кримінального правопорушення через наявний у неї психічний розлад не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними підлягає кримінальній відповідальності. Визнання особи обмежено осудною враховується судом при призначенні покарання і може бути підставою для застосування примусових заходів медичного характеру. Тому доцільно було б щоб у випадку вчинення кримінального правопорушення особою похилого віку, органи досудового розслідування обов'язково призначали експертизу щодо визначення її психічного стану.

Проблема застосування покарання до літніх людей та закріплення похилого віку як пом'якшуючої обставини полягає в наступному. Кримінальне законодавство визначає види покарань, які не можуть призна-

чатися особам, що досягли пенсійного віку: громадські роботи (ч. 3 ст. 56 КК), виправні роботи (ч. 2 ст. 57 КК) та обмеження волі (ч. 3 ст. 61 КК). Також довічне позбавлення волі не застосовується до осіб у віці понад 65 років (ч. 2 ст. 64 КК). А. В. Андрушко підкреслив, що неможливість застосування до людини похилого віку певних видів покарань навпаки може підштовхувати суд до призначення їй невинувато суворішого покарання (наприклад, арешту чи позбавлення волі замість громадських робіт і т.д.). Тож така заборона, яка на перший погляд має виключно гуманний характер, у підсумку призводить до абсолютно зворотного ефекту. Тому з метою запобігання таким ситуаціям потрібно закріпити у кримінальному законодавстві інший вид покарання для особи похилого віку у разі неможливості застосування першого виду.

Як висновок слід зазначити, що у випадку вчинення кримінального правопорушення літньою особою (віком понад 60 років) органи досудового розслідування повинні провести експертизу для встановлення психічного стану підозрюваного, оскільки ця вікова група з великою ймовірністю може мати психологічні та психічні розлади спричинені фізіологічними процесами старіння. Законодавче визначення верхньої вікової межі кримінальної відповідальності є неприпустимим, оскільки психофізіологічні зміни у людей похилого віку проявляються суто індивідуально. На відміну від нижньої вікової межі, встановлення верхньої вікової межі є неможливим. Важливо також закріпити в Кримінальному кодексі України види покарань, які будуть застосовуються у разі неможливості призначення інших через похилий вік обвинуваченого.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри кримінального права №1 Базе-люк В.В.

Лукашенко М.І.

Національний юридичний університет
ім. Ярослава Мудрого
ШКОЛА для СБ України, 2 курс, 1 група

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ПОВТОРНОСТІ ЗЛОЧИНІВ

Юридична (правова) кваліфікація як оцінка того чи іншого типу соціальної поведінки з точки зору права (закону) має свої різновиди.

Критерієм такого поділу може бути обрана галузева приналежність нормативного акту.

Оскільки юридична кваліфікація має гносеологічний (пізнавальний) та аксіологічний (ціннісний) аспекти, то оцінка правової природи поведінки є його важливою складовою.

У теорії кримінального права використовується термін «кримінально-правова кваліфікація». Однак аналіз літератури переконує в тому, що з його допомогою позначаються правові поняття, які мають різну правову природу.

Так, в деяких роботах по теорії кваліфікації кримінальних правопорушень можна виявити, що поняття «кримінально-правова кваліфікація» фактично ототожнюється з поняттям «кваліфікація кримінальних правопорушень». *«Оскільки кримінальний закон визначає злочинність і караність діянь, остільки, – вважає А. А. Толкаченко, – кримінально-правова кваліфікація завжди виступає як кваліфікація злочину»* [2, с. 9].

У слідчій та судовій практиці зустрічаються випадки, коли однією особою відбуваються кілька (два або більше) кримінальних правопорушень. У подібних ситуаціях не завжди можна точно сказати, вчинила дана особа кілька кримінальних правопорушень або вона вчинила одине складне кримінальне правопорушення. «Множинність кримінальних правопорушень» є однією з проблем загального вчення про кримінальне правопорушення та нерозривно пов'язана з правильною кваліфікацією суспільно небезпечних діянь [3, с. 33].

Інститут множинності кримінальних правопорушень в основі своєї правової характеристики має кількісну ознаку – наявність декількох злочинних діянь. Виступаючи не просто юридичним поняттям, що відбиває форму злочинної діяльності, множинність представляється повноцінним кримінально-правовим інститутом, тобто *«відокремленим комплексом правових норм, які є частиною галузі права та регулюють різновид певного виду суспільних відносин»*, яке б містило в собі цілу систему форм множинності.

Відповідно до ст. 32 Кримінального кодексу України передбачено, що повторністю кримінальних правопорушень визнається вчинення двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини цього Кодексу [1].

Деякі вчені ще в кінці 80-х років являли множинність як сукупність, що складаються з повторності та сукупності. При цьому повторність

розумілася як вчинення двох і більше кримінальних правопорушень у рамках окремих суспільно небезпечних діянь.

Кваліфікація повторності тотожних кримінальних правопорушень видається сумнівною, адже формула кваліфікації з посиланням на відповідну частину статті, що передбачає повторність, не є універсальною, оскільки:

- не всі статті Особливої частини КК містять кваліфікуючу ознаку «повторність», внаслідок чого вона стосується лише окремих кримінально-правових норм;

- пропонується кваліфікувати за однією нормою лише закінчені тотожні кримінальні правопорушення, а стосовно закінченого кримінального правопорушення та готування чи замаху на кримінальне правопорушення або вчинення його у співучасті і закінчених кримінальних правопорушень, передбачених різними частинами однієї статті, – за правилами сукупності кримінальних правопорушень;

- така кваліфікація не відповідає принципам повноти, індивідуальності, об'єктивності, точності та справедливості кримінально-правової оцінки;

- посилення на кваліфікуючу ознаку «повторно» не дає підстав вважати, що вчинені діяння утворюють два або більше кримінальних правопорушень, адже формула кваліфікації містить посилання лише на певну частину [4, с. 359–360].

Таким чином, кримінально-правова кваліфікація є оцінкою вчиненого діяння на основі Кримінального кодексу зовсім не обов'язково передбачає висновок про те, що кваліфікується діяння є кримінальним правопорушенням певного виду. Вона може привести до різноманітних результатами (висновків):

- а) має місце кримінальне правопорушення;

- б) в скоєному немає ознак жодного кримінального правопорушення, передбаченого КК;

- в) діяння передбачено кримінальним законом, але абсолютно при обставинах, що виключають злочинність діяння;

- г) наявності добровільної відмови від вчинення кримінального правопорушення;

- д) діяння через його малозначність не становить суспільної небезпеки або не тягне кримінальної відповідальності в силу інших, передбачених КК підстав.

Так, цілком обґрунтованим представляється розуміти повторність як вчинення двох тотожних кримінальних правопорушень одним і тим же особою, що не має судимості за жоден з зазначених діянь.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Григор'єва М. Є.

Список використаної літератури

1. Кримінальний кодекс України: кодекс від 05.04.2001 №2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, №25–26, ст.131 [Електронне видання] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341–14#Text>;
2. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації / В. О. Навроцький. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.;
3. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів: навчальний посібник / М. Й. Коржанський. – Вид. 2-ге. – К.: Атіка, 2002. – 640 с.;
4. Кваліфікація повторності злочинів: монографія / Н. І. Устрицька. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. – 216 с.

Мельник М. Ю.

студентка Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Інституту підготовки кадрів до органів юстиції України, 3 курс, 2 група

ПРАВОВА ПРИРОДА ШТРАФУ ЯК КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ У КОНТЕКСТІ ПРАКТИКИ ЄСПЛ

Аналізуючи правову природу такого виду кримінального покарання як штраф, слід зазначити, що це певні обмеження майнових прав в результаті стягнення певної грошової суми з правопорушника в дохід держави. З тлумачення ст. 3 Конвенції 1950 р. можна дійти висновку, що загалом під поняттям «покарання» розуміється певний вплив публічної влади на особу, яка вчинила правопорушення з метою її покути. Покарання розцінюється ЄСПЛ як автономне поняття і водночас переслідує собою подвійну мету – безпосередньо покарання і стримування від вчинення нових правопорушень («Ezeh and Connors v. UK»). Зазначений вплив може передбачати, встановлені національним законодавством країни заходи примусу, які спрямовані на обмеження прав та свобод правопорушника. У рішенні «Welch v. UK» ЄСПЛ називає критерії за якими певні заходи впливу є покараннями. Ключовий критерій стосується відповіді на запитання чи застосовується даний захід за кримінальне правопорушення. Наступні ж критерії передбачають: визначення природи

та мети суворості цього заходу, зокрема процедури його призначення та закріплення, а також оцінка його внутрішньонаціональним законодавством держав-учасниць Конвенції. Водночас критерії Енгельса щодо встановлення «кримінального обвинувачення», які були сформульовані ЄСПЛ у справі «Engel and others v. Netherlands» стосуються: закріплення класифікації правопорушення національним законодавством держав, визначення характеру відповідного правопорушення та рівня суворості передбаченого за нього покарання.

Щодо цілей такого кримінального покарання як штрафи ЄСПЛ у справі «Escoubet v. Belgium» виходить із того, що вони своєю природою, умовами і термінами створюють «злякуючий» ефект шляхом завдання правопорушнику значної матеріальної шкоди. Тобто, застосування штрафу має «бити по кишені» правопорушника, і призначений судом розмір штрафу повинен створювати умови за яких, вчинення злочину буде не вигідним для злочинців. Якщо розмір штрафу буде встановлений менше заподіяної шкоди, то превентивна мета покарання навряд чи буде досягнута. Свого часу англійський мислитель Дж. Локк так само цілком справедливо зауважив наступне: «Кожне порушення може бути покарано такою мірою і з такою суворістю, щоб це було не вигідно для злочинця, та дало йому привід для каяття і налякало інших, спонукаючи їх утриматися від подібних вчинків». Однак не слід забувати про те, що розмір штрафу повинен бути також прийнятним для сплати правопорушником, а не перетворитися на засіб його розорення. Адже наприклад, якщо крадіжку вчиняє для втамування природного почуття виниклого у неї голоду людина, яка залишилась без засобів для існування та відповідно за це суспільно-небезпечне діяння їй буде призначений штраф, то в даній ситуації мета даного виду покарання буде нівелюватися. Соціальна значущість кримінального покарання у вигляді штрафу визначається не його жорстокістю, а невідворотністю його призначення і виконання. Загалом суд повинен при його призначенні встановити такий розмір, який би відповідав тяжкості вчиненого злочину та розміру заподіяної шкоди. Це робиться для того, щоб у подальшому не відбулося викривлення мети цього виду кримінального покарання і перетворення його на так званий «податок» з злочинних доходів або відкуп за звільнення від позбавлення волі та іншого більш суворого покарання, яке обмежує фізичну недоторканість та свободу особи.

Таким чином, у визначенні правової природи такого заходу впливу як штраф для ЄСПЛ важлива саме мета його призначення, а не його розмір. Це підтверджується численними рішеннями Суду в яких він неодноразово звертав на це увагу, наприклад у рішенні «Ozturk v. Germany» незважаючи на те, що штрафна санкція за вчинення дорожньо-транспортного правопорушення була кваліфікована за національним законодавством як адміністративний проступок, ЄСПЛ зазначив, що виходячи з того, що штрафна санкція не втратила свого репресивного характеру в ході реформ, будучи характерною ознакою кримінального покарання та на основі цього прийшов до висновку, що загальна природа застосовного виду покарання та його цілі, є як попереджуючі, так і каральні у даному випадку, і тому це є достатнім для того, щоб оспорюване правопорушення мало кримінальну природу в сенсі ст. 6 Конвенції. Також у справі «Sydow v. Sweden» ЄСПЛ розцінив податковий штраф як кримінальне обвинувачення, адже накладення цього виду покарання носить «погрозливий» характер для запобігання вчинення повторно відповідного правопорушення. Тобто у злочинця повинно скластися усвідомлення того, що наслідки вчинення зазначеного правопорушення, можуть позначитися на його майнових інтересах, так званий економічний вплив на психологію особи з ціллю змінити його/її злочинні мотиви поведінки.

Отже, проаналізувавши кримінально-правову природу такого виду покарання як штраф в контексті практики ЄСПЛ можна дійти висновку, що розмір штрафу не є ключовим критерієм для визначення його як кримінального покарання. Головним у даному випадку є саме мета та цілі його призначення, зокрема каральна та превентивна. Для суду істотним аспектом при визначенні розміру призначуваного штрафу як виду кримінального покарання повинно бути поряд з урахуванням характеру, ступеня тяжкості вчиненого злочину і ставлення злочинця до скоєного ним корисливого злочину, також майновий стан і розмір періодично одержуваних реальних доходів самого засудженого. Адже штраф є не тільки карою за вчинений злочин, а й має на меті виправлення і перевиховання засуджених, а також попередження вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри кримінального права №1 Маслак Наталія Володимирівна

Мірошник О. Ю.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Інститут підготовки кадрів для органів
юстиції України, 2 курс, 3 група

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО І НАЦІОНАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Актуальність протидії торгівлі людьми полягає в тому, що за повідомленням Міжнародної громадської організації «Аболіціоністи 21-го сторіччя» станом на 2019 рік у рабстві знаходилося 40–50 млн осіб, а жертвами торгівлі людьми стали від 60 до 80 млн людей. Попри те, що офіційно більшість країн світу декларують про те, що їх політика націлена на протидію рабству, проблема торгівлі людьми все ще потребує вирішення. На нашу думку, боротьба із зазначеною проблемою стане головним завданням нового тисячоліття, і прийняття міжнародних нормативно-правових актів у даній сфері – необхідна міра для боротьби з цим явищем.

Під терміном «рабство» слід розуміти положення або стан особи, стосовно якої здійснюються деякі або всі повноваження властиві праву власності (Конвенція ООН про рабство 1926 р). Відповідно до ст. 4 Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми під торгівлею людьми слід розуміти найм, перевезення, передачу, приховування або одержання осіб шляхом погрози або застосування сили чи інших форм примусу, насильницького викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або безпорадним станом або наданням чи отриманням плати чи вигоди для досягнення згоди особи, яка має владу над іншою особою, для експлуатації [1]. Ця Конвенція, на відміну від Конвенції ООН про рабство, визначає поняття «торгівля людьми» звертаючи свою увагу й на більш актуальні форми цього явища. Проте так як Конвенцію Ради Європи щодо протидії торгівлі людьми підписали лише 43 країни, співпраця між державами з цього питання не виконується на достатньому рівні. Окрім того, поняття «торгівля людьми» і «рабство», наведені у міжнародному законодавстві, не є прийнятними для ряду країн. Як приклад, передача за певну вигоду батьками або близькими родичами жінки у шлюб з тре-

тью особою Конвенцією визнається формою рабства. Але такі країни як Нігерія, Індія, Іран визнають цей звичай традиційним і не мають на меті йому протидіяти. Намагання окремих країн самотужки боротись з торгівлею людьми малоефективні без координованих міжнародних зусиль. Низькою залишається і проінформованість населення щодо проблеми торгівлі людьми. Звичайно, що каталізатором виступає недосконалість законодавчої бази, а в деяких країнах і цілковитої її відсутності. Це дає підставу стверджувати, що на міжнародному рівні досі не розроблено єдиного підходу до розв'язання цієї глобальної проблеми. Значну роль у цьому питанні відіграє практика Європейського суду з прав людини, показовими рішеннями стали «Сіліадін проти Франції» (Siliadin vs. France (No 73316/01) 2005 р. та «Ранцев проти Кіпру та Росії» (Rantsev vs. Cyprus & Russia (No 25965/04) 2010 р. Обидва рішення стосуються порушення державами ст. 4 Європейської конвенції про права людини («Заборона рабства та примусової праці») [2, с. 87]. Під час розгляду справи «Ранцев проти Кіпру та Росії» Європейський суд дійшов висновку, що торгівля людьми сама по собі окреслюється у ст. 4 Конвенції та становить сучасну форму рабства.

Щодо ситуації в Україні, то за даними Мінсоцполітики за 2019 рік 185 громадян постраждали від торгівлі людьми, з яких 65 осіб на території нашої країни та 120 осіб за кордоном. Понад 160 000 українців стали жертвами цього кримінального правопорушення починаючи з 1991 року [3, с. 260]. Законодавче регулювання досліджуваного питання у нашій державі базується на Законі України «Про протидію торгівлі людьми» від 20 вересня 2011 р., Державній соціальній програмі протидії торгівлі людьми на період до 2020 року від 24 лютого 2016 р., Наказі МОН України №405 «Про затвердження плану заходів Міністерства освіти і науки щодо протидії торгівлі людьми на період до 2020 року» від 8 квітня 2016 р. [4, с. 279]. У Законі України «Про протидію торгівлі людьми» міститься низка інноваційних положень, які стосуються захисту потерпілих від торгівлі людьми [5]. Наприклад, з метою ефективної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми, та їх захисту створюється Національний механізм взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми.

Україна стала третьою державою в Європі, поряд з Бельгією та Німеччиною, які на законодавчому рівні визнали торгівлю людьми тяжким злочином. Відповідальність за вчинення зазначеного злочину передба-

чено ст. 149 «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини» Кримінального кодексу України.

Проте актуальні заходи протидії торгівлі людьми, на нашу думку, в першу чергу повинні полягати у регулюванні питань щодо заходів знеохочення попиту, вдосконалення прикордонних заходів, прискіпливішого контролю документів. Необхідно спрямовувати сили на протидію збільшення масштабів торгівлі людьми з метою трудової експлуатації (економічна ситуація в країні та недостатня кількість робочих місць підвищують вразливість населення до сучасного рабства), а також з метою сексуальної експлуатації жінок [6, с. 16]. Пріоритетна увага має надаватись міжнародній співпраці та інформуванню суспільства. Більш того, деякі визначення вимагають універсалізації, щоб уникнути колізій з національним законодавством та традиціями держав.

Повне викоренення такого явища як торгівля людьми неможливе, але розробивши єдиний міжнародний-правовий підхід щодо протидії торгівлі людьми та рабству, можливо значно зменшити випадки цієї протиправної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми : від 21.09.2010 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/994_858.
2. Святун О. В. Діяльність ради Європи щодо протидії сучасним формам рабства. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2009. Т. 2. № 87. С. 85–99.
3. Миронюк Т. В., Король М. Г. Торгівля людьми як глобальна проблема сучасності. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 3. С. 259–261.
4. Слубський І. Й. Протидія торгівлі людьми: адміністративно-правовий аспект. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 277–284.
5. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 р. : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>.
6. Орлеан А. М., Пустова О. В. Протидія торгівлі людьми, вчиненої з метою експлуатації праці : навч. посіб. Київ : Фенікс, 2013. 152 с. URL: https://iom.org.ua/sites/default/files/protidiya_torgivli_lyudmi-print.pdf.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент Базелюк В. В.

Придибайло О. М.

студентка 2 курсу магістратури
Академія адвокатури України

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Кримінальне судочинство є однією з найскладніших форм правосуддя, адже від його реалізації залежать права та свободи людини, їх реалізація чи обмеження. Одним з основоположних принципів для гарантії права і свободи є презумпція невинуватості, яка має забезпечити справедливе судочинство та уникнути необґрунтованого обвинувачення. На всіх стадіях кримінального провадження, в тому числі на стадії досудового розслідування необхідним є дотримання принципу презумпції невинуватості. Розробкою цієї теми займалися такі науковці як І. В. Рогатюк, Т. В. Варфоломеева, О. М. Гаргат-Українчук та ін.

Принцип презумпції невинуватості на стадії досудового розслідування починає діяти з моменту, коли підозрюваний став відомим і щодо нього проводиться перевірка на причетність до скоєння злочину [1, с. 108]. Завершення дії презумпції невинуватості відбувається із набуттям законної сили вироку суду, з подальшим поновленням її дії під час апеляційного та касаційного оскарження вироку, перегляду рішення за нововиявленими або виключними обставинами [1, с. 109].

Чинне законодавство наділяє підозрюваного на стадії досудового розслідування широкими процесуальними правами, тим самим встановлюючи певні гарантії для дотримання презумпції невинуватості. Для запобігання порушення цього принципу в кримінально-процесуальному законодавстві наявні такі запобіжні та гарантійні заходи як надання кваліфікованої правничої допомоги, можливість на говорити нічого з приводу підозри проти себе, право збирати та подавати докази, брати участь у проведенні процесуальних дій, застосовувати технічні засоби під час кримінального провадження, право на відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями та ін. (п. 3 ст. 42 КПК України) [2].

Однією з форм реалізації принципу презумпції невинуватості є право підозрюваного на кваліфіковану правову допомогу з боку захисника (ст. 20, ст. 45–54 КПК України) [2]. Для реалізації цього права вкрай

важливим є правильне розуміння захисником принципу презумпції невинуватості. На думку Т. В. Варфоломеевої, захисник в жодному разі не може нехтувати презумпцією невинуватості, а вихідна позиція адвоката-захисника повинна будуватися на основі презумпції невинуватості [3, с. 25].

Для забезпечення принципу презумпції невинуватості законодавець зобов'язує правоохоронні органи, у провадженні яких знаходиться кримінальна справа, досліджувати всі обставини кримінального провадження «повно і неупереджено», «виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень», керуючись при цьому законом, всебічно дослідивши матеріали справи та докази, як обвинувальні, так і виправдувальні (ч. 2 ст. 9 КПК України) [2].

Дотримання презумпції невинуватості застосовується також при обранні заходів забезпечення кримінального провадження. Такі заходи обмежують конституційні права особи, тому мають застосовуватися обґрунтовано та небезпідставно (розділ II КПК України) [2].

Також презумпція невинуватості діє під час проведення слідчих (розшукових) дій. Інститут слідчих (розшукових) дій має на меті отримання нових доказів та перевірку вже існуючих доказів у кримінальному провадженні (ч.1 ст. 223 КПК України). На думку С. Ю. Карпушина важливим досягненням кримінально-процесуального законодавства є встановлення судового контролю як регулятора під час проведення слідчих (розшукових) дій [4, с. 113].

Ще одним проявом порушення принципу презумпції невинуватості під час досудового розслідування є розголошення засобами масової інформації даних щодо кримінального провадження. Журналісти, переслідуючи «яскраві» заголовки статей та суспільний ажіотаж, часто використовують в своїй професійній діяльності відомості досудового розслідування, що заборонені для розголошення, принижуючи честь, гідність особи, вина якої ще не доведена у законному порядку та не підтверджена обвинувальним вироком суду та порушуючи тим самим презумпцію невинуватості. На підтвердження того факту, що дотримання презумпції невинуватості вимагається не лише від учасників кримінального провадження, а й від громадян, засобів масової інформації, громадських та

політичних діячів, варто навести позицію, висловлену у рішенні ЄСПЛ «Аллєне де Рібемон проти Франції» від 10 лютого 1995 р., відповідно до якої дія презумпції невинуватості поширюється не лише на кримінальне провадження, а й на інші суспільні відносини [5].

На підставі викладеного матеріалу, можемо зробити висновок, що на стадії досудового розслідування презумпція невинуватості виражається в тому, що слідчий і прокурор зобов'язані підходити до обвинувачуваного (підозрюваного) без жодного упередження, об'єктивно; сумлінно досліджувати докази; задовольняти клопотання обвинуваченого (підозрюваного) і його захисника при виявленні і перевірці доказів та проведення слідчих дій, якщо такі можуть мати істотне значення для справи [6, с. 183]. Кримінально-процесуальний закон надає підозрюваному / обвинуваченому можливість захисту всіма законодавчо-дозволеними способами, як то – йому надано можливість надавати усні або письмові пояснення з приводу підозри, право збирати та надавати докази, користуватися правовою допомогою захисника (п. 1 ст. 20 КПК України). Важливим є поширення принципу презумпції невинуватості не лише на учасників кримінального провадження, а й на інші суспільні відносини, засоби масової інформації, громадських та політичних діячів.

Список використаних джерел:

1. Рогатюк І. В. Обвинувачення у кримінальному процесі України: Монографія. – Київ. – 2007. – 160 с. – URL : http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/UP/ROGATYK_2007.pdf (дата звернення: 05.05.2021)
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України №4651-VI від 13.04.2012. – URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 04.05.2021)
3. Варфоломеева Т. В. Криминалистика и профессиональная деятельность защитника. – К. : Вища школа. – 1987. – 149 с. – URL : <https://ru.b-ok2.org/book/3259396/d6f0c6> (дата звернення: 05.05.2021)
4. Карпушин С. Ю. Загальні вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій / С. Ю. Карпушин // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки. – 2015. – Вип. 3(3). – С. 112–115. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2015_3%283%29__28 (дата звернення: 04.05.2021)
5. Аллєне де Рібемон проти Франції: рішення ЄСПЛ від 10.02.1995 р. Заява № 15175/89. – URL : <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%2215175/89%22%5D,%22languageisocode%22:%5B%22RUS%22%5D%7D>

appno%22:[%2215175/89%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]} (дата звернення: 03.05.2021)

6. Ковальчук С. О. Правові презумпції у кримінальному процесі України: поняття, ознаки і система. Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – С. 179–186. – URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=apdp_2011_60_25 (дата звернення: 05.05.2021)

Науковий керівник: Сисоєнко Г. І., кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Академії адвокатури України.

Соловійова М. О.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
3 курс, 3 група, міжнародно-правовий
факультет

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА

Найвища й абсолютна цінність – сама людина, її життя та здоров'я. Посягання на безперечно головну соціальну цінність вважають одними з найнебезпечніших злочинів. Самогубство-реакція людини на відчуття незахищеності, яке виникає внаслідок недосконалості закону. Кримінальне законодавство виступає крайнім заходом реагування на правопорушення й спрямовує свої сили на відносини у суспільстві, які неможливо врегулювати іншими галузями права. На жаль, наявність колізій ускладнює розмежування таких злочинів, як вбивство (ст. 115 КК України) й доведення до самогубства(ст.120 КК України), в деяких випадках довести факт доведення до самогубства майже неможливо, що є значною проблемою.

Держава виступає гарантом охорони життя та благополуччя людини, зобов'язана застерегти й захистити від дій/бездіяльності, які порушують принцип гуманізму, в рамках статті-доведення до самогубства. Принцип гуманізму закріплений нормами міжнародного та національного права (ст. 3 Конституції України, Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод 1950р., Загальна декларація прав людини 1948 р.).

Безпосередньо науковими дослідженнями проблем притягнення до кримінальної відповідальності за доведення до самогубства займалися такі науковці, як О. Гусак, Л. Шестопалова, Д. Кривоконь, О. Колінко, В. Шевченко, Л. Керик та ін.

В науковій літературі під суїцидом прийнято мати на увазі добровільне рішення щодо позбавлення життя самого себе. Проблема притягнення до відповідальності за доведення до самогубства завжди була актуальною, але з кожним роком з'являються нові способи вчинення зазначеного кримінального правопорушення. Людство не стоїть на місці, з появою соціальних мереж ситуація значно ускладнилася, діяльність людей на просторах Інтернету майже неможливо контролювати. Стаття 120 КК України, що встановлює відповідальність за доведення до самогубства містить неточності, проаналізувавши зазначену норму виникають декілька питань.

«Систематичне приниження людської гідності або систематичний протиправний примус» – на мою думку, в даному формулюванні недоцільно використовувати поняття «систематичність». Приниження гідності та примус мають великий вплив на психічний стан людини й між такими діями(вчиненими навіть єдиний раз) та самогубством, безумовно, може спостерігатися причинний зв'язок. З практичної сторони відповідальність за одноразовий акт ускладнює встановлення вини.

«Інші дії, що сприяють вчиненню самогубства»- словосполучення «інші дії» є зовсім неточним, кримінальне законодавство має бути якомога менш розмитим. Зазначене поняття провокує криміналізацію дій осіб і дає змогу правозастосовцям притягнути до кримінальної відповідальності за ст. 120 невинуватих осіб.

Кваліфікуючими ознаками такого злочину як доведення до самогубства законодавець визнає вчинення його щодо: особи, що перебуває у матеріальній чи іншій залежності від винуватого; неповнолітньої особи. На мою думку, до даних ознак потрібно додати вчинення крим. правопорушення групою осіб, службовою особою. Згадується смертельна соціальна гра «Синій кит» («Тихий будинок», «F57») метою якої є доведення до вчинення самогубства. Протизаконну діяльність таких груп, на мою думку, потрібно кваліфікувати за ознакою вчинення злочину групою осіб, кваліфікуюча ознака підвищує межу санкції, що у цьому випадку є логічним і доцільним.

Вважаю необхідним зазначити, що при розслідуванні доведення до самогубства важливим є з'ясування обставин укорочення собі віку, соціального та матеріального становищ особи, стан її психічного здоров'я,

рівень відносин із підозрюваним, але на практиці детальне дослідження і об'єктивний аналіз обставин справи реалізувати складно, тому питання наявності доказів вини підозрюваного є спірним.

Отже, стаття 120 КК України щодо доведення до самогубства потребує змін і доопрацювань. Лише при наявності консенсусу й конкретного формулювання норм законодавства стосовно кваліфікації зазначеного вище діяння можливо зрушити майже з мертвої точки практику притягнення до відповідальності за вчинення такого злочину.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Володіна О. О.

Стародубцева Д. О.

студентка 4 курсу 1 групи

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК ІЗ ЖИТЛА

При розслідуванні крадіжок із житла важливого значення набуває тактика проведення огляду місця події. У криміналістичній літературі огляд місця події визначається, як невідкладна слідча (розшукова) дія спрямована на безпосереднє встановлення, сприйняття, дослідження та фіксацію обстановки місця події, слідів злочину та інших фактичних даних, які в сукупності дозволяють зробити обґрунтований висновок щодо механізму злочину, його мотивів та особи злочинця [1]. Саме тому, використання рекомендацій криміналістичної тактики щодо проведення вказаної слідчої (розшукової) дії є актуальним для практики розслідування.

Головне в огляді місця події зазначених кримінальних правопорушень є своєчасність. Про це свідчить важливість інформації, що може бути отримана під час здійснення огляду, яка сприяє висуненню слідчих версій. Відповідно, будь-яке невиправдане зволікання з проведенням огляду місця події може призвести до знищення слідів та виникненню складнощів на досудовому розслідуванні.

Можна виділити наступні тактичні прийоми, які зазвичай використовуються під час проведення огляду місця події крадіжки з житла, а саме:

визначення меж огляду; залучення понять до окремих дій під час огляду місця події та звернення їх уваги на виявлені об'єкти; вибір методу огляду місця події; вибір послідовності огляду об'єктів, що знаходяться на місці події; спостереження за поведінкою особи, яка повідомила про виявлення кримінального правопорушення [2] та ін.

При розслідуванні крадіжок із житла методи огляду обираються залежно від ситуації. Під час огляду приміщень (житло, магазин, склад) ефективним є концентричний метод огляду. Як відомо, сутність зазначеного методу полягає в русі по спіралі від периферії до центра місця події, під яким, зазвичай, розуміється найважливіший об'єкт (зламаний сейф, вітрина, шухляда) або умовне місце. Зазвичай огляд місця події починається з огляду дверей або вікон, тобто місця проникнення до приміщення і продовжується оглядом місця, де зберігалися викрадені предмети [3]. Також при огляді місця крадіжки може застосовуватися ексцентричний метод огляду. Вказаний метод дає ефективний результат у тому випадку, коли приміщення що оглядається є малим за площею. І нарешті, при огляді великих за розмірами приміщень доцільним є використання лінійного методу, який дозволяє охопити оглядом велику територію. Отже, рішення щодо обрання методу та тактики огляду місця крадіжки залежить від розмірів приміщення та розташування місць зберігання викрадених предметів.

Також необхідно зазначити, що застосування лінійного методу огляду місця події крадіжок із житла застосовується, як правило, для фіксації обстановки місця події та слідів правопорушення. У більшості випадків такими місцями є великі ділянки місцевості, що безпосередньо пов'язані з розслідуваною подією (наприклад, місце в якому підозрювані вичікували моменту скоєння крадіжки, або територія яка використовувалася для непомітного відходу з місця події) [3].

У той же час, практика розслідування крадіжок із житла дає можливість зробити висновок, що акцент на використанні лише якогось одного методу огляду не є прийнятним. Вибір методу огляду ситуаційно обумовлено. У кримінальних провадженнях щодо квартирних крадіжок метод огляду залежить від розташування об'єктів, що є носіями матеріальних слідів. Це дає можливість висловити припущення щодо застосування такого методу у певний момент огляду, що найбільш сприяє об'єктивній та повній фіксації місця події. Вибір методу огляду місця крадіжки завжди спрямовується на виявлення та фіксацію слідів та предметів обстановки, що дозволяє встановити механізм злочинної події.

Тактично правильно здійснити огляд місця події можливо при здійсненні моделювання дій підозрюваної особи. Мова йде про загальне уявлення щодо ходу кримінальної події, визначення місць розташування викрадених об'єктів та їх взаємозв'язок із виявленими слідами та механізмом утворення. Створення моделі події в цілому дає змогу визначити вузлові ділянки приміщення та конкретизувати предмети, що знаходяться на цих ділянках. Акцентована увага на зазначених ділянках дозволяє створити уявну модель кримінальної події, визначити її основні елементи.

Під час огляду тактичною рекомендацією є – здійснення комплексного підходу до пошуку слідів крадіжки. Необхідно ретельно шукати сліди, утворені різними об'єктами: руками, взуттям, знаряддями злочину, тощо. Сліди треба виявляти в повному обсязі, не варто робити передчасні висновки щодо ідентифікаційної значимості слідів, оскільки часто навіть неповні або нечіткі сліди можуть набувати важливого криміналістичного значення.

Головним на що потрібно звернути увагу слідчому – це можливість інсценування крадіжки. Дана версія також повинна перевірятися при розслідуванні поряд з іншими версіями. Фальшиве відображення події злочину може бути встановлено шляхом зіставлення інформації місця події з традиційним, природним перебігом події [5]. Це визначається уявленням слідчого про її закономірний розвиток. Тактичний прийом зіставлення інформації місця події з природним перебігом події дозволяє виявити негативні обставини, що суперечать йому, до них можна віднести: сліди руйнування / злочину перепони тільки зсередини, а не зовні; незручне розташування отворів для проникнення, яке нібито зроблено злочинцем; розмір отвору, утруднює витяг або зовсім не дозволяє витягти викрадене майно; відсутність об'єктивних передумов для безладу на місці скоєння злочину; множинні сліди безладного переміщення суб'єктів [4]. Так, при уявному порівнянні існуючої обстановки з належною остання завжди відрізняється неповнотою і абстрактністю. Тому, аби успішно здійснювати таке порівняння, треба володіти певними, достатньо повними образами – уявленнями.

Важливе значення має тактичний прийом, який полягає у співставленні інформації місця події з типовими аналогами [5]. Використання аналогії забезпечує перенесення знань щодо одних фактів на інші, якщо між відомими і досліджуваними фактами є схожість. Як типові аналоги можуть бути запропоновані. У процесі зіставлення слідів, предметів, ознак з типовими аналогами можуть бути виявлені й такі фактичні дані (або їх відсутність), яких не повинно бути (або вони мають обов'язково

бути). Ці негативні обставини виступатимуть своєрідними сигналами фальшованого відображення події злочину.

Таким чином тактичні підходи при здійсненні огляду місця події під час розслідування крадіжок із житла сприяють своєчасному та повному проведенню огляду місця крадіжки, що дає можливість виявити та зафіксувати обстановку та сліди кримінального правопорушення.

Список літератури:

1. Макаренко Є. І. Огляд місця події: Довідник дільничного інспектора міліції. – Дніпропетровськ: Юридична академія МВС, 2004–210 с.
2. Слідчі (розшукові) дії: навч. посібник / О. В. Авраменко, Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк та ін. ; за заг. ред. Р. І. Благути, Є. В. Пряхіна. – Львів, 2014. – 416 с.
3. Жевайкина А. В. Тактика осмотра места происшествия и его проведения при расследовании квартирных краж. URL: <http://ui.tsu.ru/wp-content/uploads/B6.pdf>.
4. Російський І. К. Тактика огляду приміщень магазинів при розслідуванні крадіжок. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/25322/1/VPSP2017-3-4_113-116.pdf.
5. Тактика обшуку: навч. посібник / В. Ю. Шепілько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. – 4-е вид., – Х.: Право, 2008. – 223 с.

Трофімов Б. Д.

студент 1 курсу магістратури, 2 групи
Інституту прокуратури та кримінальної
юстиції Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ ЛАНЦАРОТСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ

25.10.2007 року на іспанському острові Лансароте державами-учасниками Ради Європи було підписано Конвенцію Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (далі – Конвенція). 14.11.2007 Конвенцію підписано від України, в свою чергу ратифікацію було здійснено Законом України від «Про ратифікацію Конвенції Ради Єв-

ропи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства» від 20.06.2012 (набрав чинності 21.07.2012) № 4988. Зміни до національного законодавства (в т.ч. до Кримінального кодексу України, далі – КК України) на виконання положень Конвенції внесено Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської конвенції)» від 18.02.2021 (набрав чинності 17.03.2021) № 1256-IX (далі – Закон № 1256-IX). Дану публікацію присвячено новій редакції ст. 155 КК України.

Перш за все слід визначити правовий статус Конвенції до та після прийняття Закону № 1256-IX. Так, обов’язковість для України вказаної конвенції слід відрховувати саме з дати набрання законної сили ратифікаційним законом (№ 4988 від 20.06.2012), тобто з 21.07.2012, що врегульовано ст. 9 Закону України «Про міжнародні договори». Саме від цієї дати щодо Конвенції розпочало свою дію положення ст. 9 Конституції України, відповідно до якого вона стала частиною національного законодавства. Втіленням в практичну діяльність відповідних положень стала можливість суб’єктів правовідносин (в т.ч. правозастосовчих органів, зокрема, судів) посилалися на положення Конвенції, вимагати дотримання її приписів від уповноважених суб’єктів та іншим чином використовувати зміст міжнародного договору як частини національного законодавства. При цьому попри відсутність в Україні нормативно-правового акту, який би визначив чітку ієрархію джерел права в Україні, в цілому не є дискусійним пріоритет міжнародних договорів над нормами національного законодавства.

В той же час, положення Конвенції можна розділити на такі, що стосуються галузі кримінального права, та інші – «некримінальні» приписи. Відповідно, в силу приписів ч.1 ст. 3 КК України для повної імплементації «кримінально-правової» частини Конвенції (статті 5, 19–21, 23, 26, 27, 32, 33 і 35) до кримінального права України необхідно було внести зміни безпосередньо до самого КК України, що і було реалізовано прийняттям Закону № 1256-IX.

В результаті особливу частину КК України було доповнено 3-ма новими статтями (за рахунок конкретизації кваліфікуючих складів вже наявних кримінальних правопорушень, які, в свою чергу, в попередній редакції було виключено з тексту кримінального закону), одну статтю викладено в новій редакції, релевантні зміни внесено і до загальної частини КК України.

Так, саму назву ст. 155 КК України замінено з «Статеві зносини з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку» на «Вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку», з чого вбачається підтримання тенденції на розширення обсягу протиправних дій, що можуть вчинятися суб'єктами злочинів відповідного розділу КК України – раніше «дії сексуального характеру» замінили диспозицію ст.ст. 152–153 КК України. Відповідно, з цього приводу слід відзначити існуючу досі невизначеність на законодавчому рівні, а також на рівні практики Верховного Суду змісту терміну «дії сексуального характеру», в зв'язку з чим значна частина даного розділу КК України фактично криміналізує дії, зміст та обсяг яких є оціночним поняттям.

Поруч з цим слід відзначити, що за аналогією з правозастосуванням змін до ст.ст. 152–153 КК України нова редакція ст. 155 є такою, що погіршує становище винної особи за рахунок розширення переліку криміналізованих діянь (постанова Верховного Суду від 08.04.2020 у справі №447/1765/16-к).

Також законодавцем не було виправлено «особливий» статус ст. 155 КК України як такої, що всупереч загальним правилам побудови приписів кримінального закону визначала коло суб'єктів злочину через примітку, яка відсилає до іншого нормативно-правового акту (Кримінальний процесуальний кодекс України), а не безпосередньо у нормі, яка передбачає ту чи іншу відповідальність. На цьому наголошувало і Головне юридичне управління Апарату Верховної Ради України в своїх зауваженнях до відповідного законопроекту, однак вони залишилися без належної уваги законодавця.

В цілому ж ст. 155 КК України зберегла свій взаємозв'язок зі ст. 152 КК України (відтепер і в термінологічному аспекті) – визначальним для застосування конкретної статті є наявність згоди потерпілого (особи, яка не досягла 16 років, однак старша 14 років). Термінологічно вбачається і заміна в ч.2 ст. 155 «потерпілого» на «потерпілу особу». Разом з цим додано нову кваліфікуючу ознаку злочину – поєднання дій, визначених в ч.1 статті, з наданням грошової чи іншої винагороди потерпілій особі чи третій особі або з обіцянкою такої винагороди.

Таким чином, положення Закону №1256-IX щодо внесення змін до КК України, заслуговують на додаткову увагу та дослідження.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри кримінального права №1 НЮУ імені Ярослава Мудрого Шульженко Н. В.

Шукалова Д. Д.

стажер – помічник адвоката в Адвокатському бюро «Ольги Бикової»,

Бикова О. Ю.

адвокат, керуюча Адвокатського бюро «Ольги Бикової»

ЦИВІЛЬНИЙ ПОЗОВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Доволі важливим у кримінальному процесі є не тільки безпосередньо саме призначення кримінального покарання винній особі, яка вчинила кримінальне правопорушення, а й усунення його наслідків у вигляді захисту майнових прав та інтересів громадянина і держави, завданих цим правопорушенням. Так, велика кількість науковців приділяє особливу увагу дослідженням саме захисту та поновленню порушених майнових прав потерпілої особи, яке забезпечується шляхом подання цивільного позову у кримінальному провадженні. Серед таких науковців можна виокремити: Вернидубова І. В., Белікову С. О., Бараняка В., Несімко О., Леоненка М. І., Устінову-Бойченко Г., Малицю Ю., Бойченко Л., Євхутича І. М., Серкевича І. Р., Попелюшка В. О., Нора В., Бауліна Ю., Кахничка Х., Кокорєва Л., Удалова Л. та ряд інших вчених. У своїх наукових роботах вони приділяли увагу, зокрема: правовій природі, особливостям інституту, доцільності та необхідності: перевагам та недолікам цивільного позову в кримінальному провадженні, проблемам відшкодування шкоди у кримінальному провадженні щодо захисту прав потерпілого та іншим питанням.

Але, на нашу думку, так і не було запропоновано ґрунтовної відповіді для вирішення наочних проблем правозастосування, в тому числі в умовах судової реформи та реформи судових процесів. В науковій літературі не приділено належної уваги, тобто не розкрито у повній мірі, проблеми суті та процедури застосування цивільного позову у кримінальному провадженні та окремі важливі його елементи.

В чинному кримінально-процесуальному законодавстві більш-менш розкритим питанням є лише умови пред'явлення та підстави відмови у цивільному позові. Тобто, слід зазначити, що кримінальний процесуальний закон України не врегулював належним чином цивільний позов

в межах кримінального провадження, навіть не зважаючи на наявність у КПК України статті 128. Звідси слідує висновок про, який у своїй праці зазначали Вернидубов І. В. та Белікова С. О., що у кримінальному судочинстві цивільному позову за процедурою приділено значно менше уваги, ніж у цивільному [4, с.14], оскільки саме цивільно-процесуальним законодавством врегульована уся процедура реалізації даного інституту. Через те, що кримінально-процесуальне законодавство не передбачає окремих вимог до змісту чи форми цивільного позову, то останнє покладається на загальний порядок цивільного судочинства [3, с.99]. Таким чином, пред'явлення цивільного позову в кримінальному провадженні та його судовий розгляд ґрунтуються на дотриманні вимог цивільного процесуального законодавства [4, с.15]. Наприклад, як передбачено ч.4 ст.128 КПК України, форма та зміст позовної заяви повинні відповідати вимогам, встановленим до позовів, які пред'являються в порядку цивільного судочинства [1], оскільки норми кримінального процесуального права не містять чіткої вказівки на форму, зміст і структуру цивільного позову. Окрім того, коли процесуальні відносини, що виникли у зв'язку з цивільним позовом, кримінально-процесуальним законодавством не врегульовані (або не на належному рівні), до них повинні застосовуватися норми ЦПК України за умови, що вони не суперечать засадам кримінального судочинства [7, с.224]. Отже, у зв'язку з вищезазначеним слід зазначити про тісне поєднання та взаємодію таких галузей права як кримінальне та цивільне.

Необхідно вказати й про те, що деякі вчені у зв'язку із закріпленням статті 128 в КПК України наголошують на тому, що це є доцільним та призводить до того, що відбувається процесуальна економія часу та процесуальних засобів, пов'язаних із відшкодуванням матеріального збитку, завданого потерпілому кримінальним деліктом [5, с.251]. З цим висновком цілком згодні.

Наведені вище тези свідчать про думку науковців, що стаття 128 КПК України є такою, що на достатньому рівні врегульовує інститут цивільного позову у кримінальному провадженні. Але КПК не врегульовує належним чином процедуру застосування цивільного позову у кримінальному провадженні, посилаючись при цьому на відповідні норми цивільного процесуального кодексу України.

При цьому ЦПК не містить окремих або виняткових процесуальних вимог до цивільного позову у кримінальному судочинстві. Так, поза меж-

ами регулювання залишено алгоритм дій суду під час вирішення питання про прийняття до провадження цивільного позову разом із кримінальним провадженням у разі наявності недоліків (у ЦПК – процедура залишення без руху), питання наявності доказів та необхідності їх витребування (питання меж доказування цивільного та кримінального судочинства), питання можливості та необхідності залучення до участі у кримінальному провадженні інших зацікавлених осіб, крім цивільного позивача та цивільного відповідача. Також кримінально-процесуальне законодавство не містить норм, які закріплювали б особливу форму та зміст цивільного позову. Між тим, доцільно було б навіть впровадити спрощену форму цивільного позову – наприклад, для кримінальних проступків.

Підсумовуючи усе вищевикладене, можна наголосити на тому, що, по-перше, виходячи з положень кримінально-процесуального та цивільно-процесуального законодавства, які присвячені цивільному позову, останній регулюється нормами як кримінально-процесуального, так і цивільно-процесуального права, але в більшій своїй мірі застосовуються норми цивільно-процесуального права. Так як саме ця галузь права регулює структурні елементи такого позову, порядок визначення предмета, змісту та підстави цивільного позову, а також зміст і форму позовної заяви.

Отже, вважаємо доцільною пропозицію доповнення норм кримінально-процесуального законодавства, рядом норм, які більш деталізовано розкривають процедуру застосування цивільного позову у кримінальному провадженні, а також не містять бланкетних диспозицій. Відсутність таких окремих норм призводить до колізій, оскільки строки, зміст, більш спрощена процедура, у кримінальному провадженні, реалізації цивільного позову у кримінально-процесуальному та цивільно-процесуальному законодавстві між собою різняться. На нашу думку, необхідним є врегулювання на належному рівні такого позову лише в межах кримінально-процесуального законодавства.

Література:

1. Кримінально процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 №4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
2. Цивільний процесуальний кодекс України: в редакції Закону України №2147-VIII від 03.10.2017. Відомості Верховної Ради України. 2017. №48. ст. 436.

3. Бараняк В., Несімко О. Проблеми відшкодування шкоди у кримінальному провадженні щодо захисту прав потерпілого. Електронний науковий архів Науково-технічної бібліотеки Національного університету «Львівська політехніка». URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/44662/2/2018n894_Issue_18_Baranyak_V-Problems_of_refusing_of_98-103.pdf.
4. Вернидубов І. В., Белікова С. О. Особливості цивільного позову в кримінальному судочинстві. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. – 2019. – Т.4. – С. 14–20.
5. Євхутич І. М., Сенкевич І. Р. Цивільний позов у кримінальному процесі: доцільність та необхідність. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ 2018. № 1. С. 250–258. URL: http://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsvy/01_2018/31.pdf.
6. Попелюшко В. О. Цивільний позов у кримінальному провадженні: практичний аспект. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право».–2020.-№2(22).
7. Устінова-Бойченко Г., Малиця Ю., Бойченко Л. Особливості інституту цивільного позову в кримінальному провадженні. Підприємство, господарство і право. 2017. № 10. С. 223–225. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/10/47.pdf>.

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ, ГУМАНІТАРНЕ ПРАВА

Сінельнікова А. І.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Інститут підготовки кадрів для органів
юстиції, 3 курс, 13 група

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА У ВИРІШЕННІ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

Міжнародне право навколишнього середовища (МПНС) це сукупність принципів і норм, що регулюють міжнародні відносини у сфері охорони навколишнього середовища з метою охорони та раціонального використання природних ресурсів.

Важливою передумовою для розвитку міжнародного права навколишнього середовища, яка є самостійною галуззю міжнародного права стали екологічні права людини.

В рамках предмета міжнародного права навколишнього середовища головними є відносини з приводу охорони навколишнього середовища. Вони включають відносини щодо обмеження шкідливих впливів на навколишнє середовище (водні ресурси, атмосферне повітря і тд.), щодо охорони та збереження окремих видів живої природи, гарантування екологічної безпеки, охорони природних пам'яток та резерватів.

До міжнародних угод, що регулюють такі відносини, можна віднести Конвенцію ООН про охорону біологічного різноманіття, Картахенський протокол до неї про біобезпеку 2000 р., Конвенцію про міжнародну торгівлю видами флори та фауни, що знаходяться під загрозою знищення 1973 р., Конвенцію про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі 1979 р., Конвенцію про водно-болотні угіддя міжнародного значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів 1971 р., Конвенцію про захист Чорного моря від забруднення (Бухарестська конвенція 1992 р.).

Також слід зазначити, що захист довкілля як на міжнародному, так і на національному рівні проводиться в інтересах соціуму та з економічних міркувань.

До об'єктів міжнародно-правової охорони відносять: флору і фауну (живі ресурси), водні ресурси, клімат, екосистеми, ґрунт, атмосферу, озоновий шар та Антарктиду.

В. Л. Толстих вказує, що ефективне вирішення екологічних проблем залежить від взаємодії трьох сил : підприємців, громадянського суспільства та держави. а) Підприємці розглядають навколишнє середовище як джерело ресурсів та не проявляють інтерес у проведенні природоохоронних заходів; б) громадянське суспільство зацікавлене в сприятливих природних умовах; в) держава ж визначає баланс інтересів та забезпечення сталого розвитку.

Кожна з цих сил вплинула на розвиток екологізації міжнародного права та міжнародного права навколишнього середовища.

Охорона довкілля, окрім екологічних питань, тісно пов'язана з соціальними та екологічними чинниками, які вплинули на формування міжнародного права навколишнього середовища, його принципи та предмет

Треба зазначити, що на сьогодні дуже важливим є питання співробітництва держав з метою подолання глобальних екологічних проблем, зокрема зміни клімату. Особливий вплив на розвиток міжнародного права навколишнього середовища має вирішення проблем, що мають глобальний характер.

Міжнародна співпраця здійснюється за двома напрямками: а) створення норм, які охороняють окремі природні об'єкти; б) здійснення нагляду міжнародної організації або держави за тим, щоб та чи інша діяльність здійснювалася з урахуванням наслідків даної діяльності для навколишнього середовища.

Взагалі потреба міжнародно-правового регулювання питань, які пов'язані з охороною довкілля викликана природними об'єктивними чинниками, як наприклад : відсутність кордонів у природі – у багатьох випадках природні ресурси є спільними (атмосферне повітря, живі ресурси океану і тд.) і вплив на їх стан з боку однієї з держав може безпосередньо зачіпати інтереси інших, або й інтереси всього міжнародного співтовариства.

З метою використання та врегулювання спільних живих ресурсів (тварин морського світу і тд.) були прийняті перші міжнародні екологічні угоди.

Також слід зазначити, що забруднення окремих елементів навколишнього середовища часто має транскордонний характер (на територію сусідніх держав переноситься забруднення з інших). Це має особливо актуальний характер щодо транскордонних водотоків (морів, річок, Світового океану), атмосферного повітря.

Неможливим також є збереження представників фауни, які розміщуються на територіях різних країн (як мігруючі види) без спільних зусиль держав. Для їх збереження була прийнята Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі 1979 р.

Важливим чинником, що зумовлює необхідність вирішення певних екологічних питань на міжнародному рівні, є міждержавний (чи глобальний) характер таких питань.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент Шварцева М. І.

СУДОУСТРІЙ, ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА, НОТАРІАТ

Буликіна Т. О.

18-20м-05

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ГОНОРАР УСПІХУ АДВОКАТА

Проблема можливості встановлення винагороди адвоката залежно від результатів, отриманих у справі за його участю виникла та існує в Україні вже давно і має особливе значення з етичної точки зору, адже породжує ситуації, які безумовно мають вплив на повагу суспільства до інституту адвокатури. Судова практика в Україні щодо так званого гонорару успіху адвоката не є однозначною та викликає багато суперечок та неоднозначних оцінок.

Станом на сьогоднішній день, існує декілька видів оплати послуг адвоката, до яких належать фіксована, абонентська, погодинна та преміальний гонорар.

При цьому найбільш суперечливим є саме преміальний спосіб, або ж, як вже було зазначено вище, – гонорар успіху. Чинне національне законодавство не містить визначення цього поняття. А міжнародні стандарти адвокатури, зокрема, Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства [1], визначає, що «гонорар успіху» – це угода, яка укладається між адвокатом і клієнтом до винесення остаточного рішення у справі, що розглядається, в якій клієнт є однією із зацікавлених сторін. Згідно з вищевказаною угодою клієнт зобов'язується у разі винесення рішення на його користь виплатити адвокату винагороду у вигляді грошової суми або в будь-якій іншій формі.

Безсумнівний інтерес у цьому питанні представляє також і практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Його висновки з цього питання можуть вплинути на напрацювання однакових підходів при вирішенні таких питань у судовій практиці, яка, на жаль, є неоднозначною.

Так, у рішенні «Іартідіс проти Греції» [2] ЄСПЛ визначив, що угода про виплату адвокату частки від виграшу є угодою, в якій клієнт

зобов'язується виплатити адвокату як гонорар певний процент від тієї суми, яку суд може присудити йому в разі виграшу. Такі угоди, на думку Суду, можуть бути свідченням того, що у заявника дійсно виник обов'язок виплатити гонорар своєму адвокату. Разом з тим, ЄСПЛ встановлює, що такі угоди його [Суд] ні до чого не зобов'язують. Тобто ЄСПЛ керується, перш за все, принципом розумності судових витрат, а не самою угодою про виплату адвокату гонорару.

Важливо також зазначити, що ЄСПЛ у своїй практиці (зокрема, у рішенні «Тулашвілі проти Росії» [3]) розмежовує угоди про виплату частки від виграшу у справі, який визначено в процентах від суми виграшу від інших видів угод про «гонорар успіху», коли обов'язок виплати гонорару також залежить від виграшу справи, але його розмір визначено в твердій грошовій сумі, або він являє собою премію, що додається до основної суми гонорару.

Отже, ЄСПЛ розглядає як «гонорар успіху» лише таку виплату адвокату винагороди, яка визначається у вигляді частки, визначеної в процентах, від суми, яка може бути присуджена в разі виграшу справи.

Підбиваючи підсумок, можемо зазначити, що загалом гонорар успіху може вирішити багато важливим питань щодо розрахунку між адвокатом та клієнтом. Вважаємо, що цей вид розрахунку є найбільш об'єктивним, адже у разі позитивного фінансового результату по справі гонорар буде визначений у вигляді певного відсотку від компенсації, а якщо результат нематеріальний – у вигляді обговореної фіксованої суми, яка формується конкретно для кожної справи відповідно до критеріїв складності, тривалості, терміновості справи та репутації адвоката.

Для ефективного механізму дії «гонорару успіху» в Україні необхідно закріпити його визначення у Законі «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та чітко прописати всі ключові моменти, які були зазначені вище. Обов'язковим також є врахування думки адвокатської спільноти. Саме чітка логічна структурованість та виважений підхід до врегулювання цього питання з боку законодавця та органів адвокатського самоврядування нададуть змогу адвокату надати перш за все якісну послугу, а клієнту чітке розуміння складових адвокатського гонорару.

Джерела:

1. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства: ЄС; Кодекс, Міжнародний документ від 01.10.1988. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343

2. Iatridis v. Greece. Case № 31107/96. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22%3A%5B%22document%22%5D%2C%22itemid%22%3A%5B%22001-58227%22%5D%7D>
3. Tusashvili v. Russia Case № 20496/04. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22%3A%5B%22document%22%5D%2C%22itemid%22%3A%5B%22001-71683%22%5D%7D>

Науковий керівник: доцент кафедри цивільно права №2 Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого Печений Олег Петрович.

Маслак Н. В.

приватний нотаріус ХМНО

Харківської області

кандидат юридичних наук, доцент

«СОЛОМОНОВІ РІШЕННЯ» В НОТАРІАТІ: ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ДОВІРЧОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК СПОСОБУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ (DURA LEX v. HUMAN RIGHTS)

«Соломонові рішення» відомі в історії, філософії та міфології як зразок юридичних рішень, що демонструють модель здійснення правосуддя та прийняття юридичних рішень, які викликають повагу та захоплення в суспільстві. Вислови «Соломонів суд» та «Соломонові рішення» навіть стали афоризмами завдяки їх соціальній ефективності, справедливості, швидкості та мудрості.

Мудрість як властивість «Соломонових рішень» видається заснованою на глибокому розумінні природи людини, етики людських вчинків, етики морального вибору в ситуаціях конфлікту, зокрема конфлікту інтересів. Зуміти використовувати «Соломонову» мудрість в ситуаціях кардинального реформування цивільного законодавства України, зокрема перегляду змісту деяких базових інститутів та категорій цивільного права, таких як право власності, – видається єдиним практичним рецептом вдосконалення сучасних правових рішень в будь-якій сфері юриспруденції, зокрема в нотаріаті.

Так, 17 жовтня 2019 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні», який запровадив довірчу власність як новий спосіб забезпечення виконання зобов'язань. Інститут довірчої власності був раніше передбачений у Цивільному кодексі лише як осо-

бливий вид права власності, що виникає на підставі закону або договору про управління майном.

Після внесення змін до законодавства довірча власність стала існувати ще і в «новому аспекті» як спосіб забезпечення зобов'язань. Встановлення такого нового способу забезпечення виконання зобов'язань викликало як серед вчених, так і серед практиків, ряд питань загально-теоретичного і практичного та технічного характеру.

Встановлення щодо майна довірчої власності має низку переваг для кредиторів порівняно із будь-яким відомим на сьогодні іншим способом забезпечення виконання зобов'язання за позику чи кредитним договором, зокрема перед іпотекою. Інтересами кредиторів та деякими можливостями «приховання» такого майна як від інших кредиторів, від звернення стягнення та й від декларування, вочевидь, і зумовлене не тільки впровадження цього інституту в такому його вигляді, а й досить широке на цей час його використання на практиці. Особливості такого способу забезпечення виконання зобов'язань говорять на підтвердження вищесказаного самі:

Використання такого способу забезпечення передбачає значно спрощену процедуру звернення стягнення: розпорядитись майном довірчий власник може у випадку прострочення сплати боргу боржником більш ніж на 20 днів, чи на 30 днів у випадку прострочення сплати його частини. Крім того, закон визначає обставини, у разі настання яких довірчий власник *зобов'язаний* звернути стягнення на об'єкт довірчої власності, що на думку багатьох кваліфікованих юристів, зокрема Ю. Колоса, радника АО «Василь Кісіль і Партнери», суперечить не лише природі забезпечення виконання зобов'язань, які передбачають право, а не обов'язок кредитора, звернути стягнення на предмет іпотеки в рахунок погашення забезпечених зобов'язань, а й загальним засадам цивільного права.

Припиняється довірча власність шляхом передачі відповідного майна довірчому засновнику за актом приймання-передачі, який посвідчується нотаріально. Тобто, простої відмови довірчого власника підписати акт приймання-передачі, навіть у випадку добросовісного виконання зобов'язання боржником, буде достатньо для необхідності звернення до суду за поверненням свого права власності.

Далі, ціна продажу об'єкта довірчої власності у випадку звернення стягнення встановлюється довірчим власником одноособово та не може бути меншою за мінімальну ціну, повідомлену боржникові.

Ці особливості демонструють значний «перекосяк» прав та обов'язків довірчого засновника та довірчого власника на користь довірчого власника (кредитора). Такий дисбаланс та дискримінаційність щодо боржника є настільки явними для самого законодавця, що він встановлює ряд пересторог, ніби покликаних цю дискримінаційність нівелювати: закон передбачає обов'язок кредитора запропонувати боржнику надання кредиту під інше забезпечення, перш ніж переходити до довірчої власності. Також забороняється встановлювати такий спосіб забезпечення виконання зобов'язань щодо тих зобов'язань, які виникли до набуття чинності відповідними змінами до законодавства та можливість забезпечення встановленням довірчої власності лише договорів позики та кредитних договорів тощо.

Однак, по суті, такі «перестороги» є лише формальними перепонами, які швидко змогла обійти юридична практика укладення таких договорів: обов'язок запропонувати інший спосіб забезпечення перетворився на один рядок у тексті договору, а вартість такого договору, знижена порівняно із вартістю укладення та посвідчення договору іпотеки чи застави, стає для боржника кращим аргументом, як і кращі умови самої позики чи кредиту на умовах забезпечення довірчою власністю. Тобто, практика застосування таких договорів, відчувши їх для себе беззаперечну вигоду, стає дуже винахідливою у заповненні прогалин правового регулювання потрібним для себе способом. Це не враховуючи, що часто боржники взагалі не розуміють відмінності між цим договором та довіреністю чи іпотекою.

Однак, виникає сумнів, що такий дисбаланс на користь однієї із сторін договору узгоджується із парадигмою захисту прав людини та основоположних свобод, заданих взятими на себе Україною зобов'язаннями дотримуватися Європейської конвенції з прав людини. Зокрема, виникають питання із забезпеченням заборони будь-яких форм дискримінації та принципів захисту human rights. Яким чином незрозумілий пересічному громадянину навіть із допомогою фахових юристів правовий інститут, у сутності якого сперечаються провідні фахівці цивільного права, може забезпечити принцип юридичної визначеності, як один із принципів правової рамки human rights, зокрема, таку його складову, як *lex certa*? Як таке явне посягання на проголошену Конституцією невід'ємність права власності узгоджується із прийнятими на себе Україною зобов'язаннями за ст. 1 Протоколу 1 до Конвенції забезпечити кожній особі право на мирне володіння майном?

Видається, вирішення такої величезної дилеми в юридичній, і, зокрема, нотаріальній практиці, пов'язане не тільки і не стільки із встановленням вільного волевиявлення чи відповідності положень договору приписам вищезгаданого *durā lex*, як із питанням, яке потребує воістину «Соломонової мудрості»: у випадку наступу суворої законності на права людини, віддавати беззаперечну перевагу останнім у спосіб, можливий, належний і регламентований законодавством України про нотаріат та етичними заповідями Міжнародного союзу нотаріату.

Пороховата Є. О.

Національний технічний університет
України «Київський політехнічний ін-
ститут імені Ігоря Сікорського»
Факультет соціології і права, 1 курс,
група СП-01

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Реалізація права на правову допомогу у повному обсязі стала можливою після прийняття 8 липня 2011 року Закону України № 3460-VI «Про безоплатну правову допомогу», згідно з яким безоплатною правовою допомогою є правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел. Безоплатна правова допомога складається з первинної та вторинної. Остання полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя шляхом здійснення представництва інтересів осіб, що є суб'єктами права на отримання безоплатної вторинної правової допомоги, у суді, державному органі, органі місцевого самоврядування чи під час складання процесуальних документів.

Після оприлюднення звіту експертів Ради Європи 15 вересня 2016 року постала потреба модернізації системи безоплатної вторинної правової допомоги (далі – БВПД) відповідно до стандартів Європейського Союзу. На перший план виступили питання доступності, контролю якості, винагороди адвокатів та незалежності.

Доступність є однією з передових проблем розвитку системи БВПД, що варто розглядати у двох аспектах: систематизації кола осіб, які мають право на отримання БВПД, та інформування затриманих осіб працівниками органів сфери кримінальної юстиції. Перелік суб'єктів права на отримання БВПД, наведений у Законі України «Про безоплатну правову допомогу», є не досить зрозумілим для таких осіб, тому необхідною є чітка систематизація нормативної бази. Проблемою залишається питання про сприяння органів кримінальної юстиції забезпеченню права суб'єктів на правову допомогу. Рекомендовано вжити заходів для того, аби органи кримінальної юстиції вчасно інформували органи, що надають БВПД, про випадки затримання: запровадити електронну систему обміну інформацією, внести корективи до Кримінального процесуального кодексу України з метою введення «розумних строків» для інформування органів БВПД.

Механізм *контролю якості* надання БВПД є чи не найактуальнішою проблемою держави. У більшості категорій чутливих справ адвокати з системи БПД не надають належного захисту прав клієнтів (наприклад, не сприяють відновленню дієздатності осіб, які перебувають в інтернатах). Нагальною потребою залишається проведення спостережень за роботою адвокатів у суді, запровадження механізмів незалежної фахової оцінки. Наразі система БПД не застосовує передбачений законом механізм оцінки якості надання безоплатних правових послуг: комісії з оцінки якості БПД при регіональних радах адвокатів фактично не залучені до розгляду скарг на адвокатів та оцінки їхньої роботи. Тому рекомендовано розширити функції регіональних комісій з метою залучення їх до оцінювання діяльності адвокатів та створити окремі регіональні навчальні заклади, підзвітні Кваліфікаційно-дисциплінарній комісії адвокатури відповідного регіону, із залученням до викладання адвокатів, що пройшли кваліфікаційне оцінювання у Комісії з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної правової допомоги.

Система *нарахування винагород для адвокатів*, що надають БВПД, не є оптимізованою. Існування стереотипу, що мотивація адвоката, призначеного надати БВПД обвинуваченому, знижується через неспроможність держави завжди вчасно виконувати свої зобов'язання щодо відшкодування витрат обумовлює виникнення сумнівів щодо якості БВПД та стимулювання введення відповідних заходів. Рекомендовано закріпити на законодавчому рівні систему фіксованих платежів та урегулювати оплати

додаткових дій, що мають вживати адвокати для виконання функцій, покладених на них чинним законодавством.

З огляду на забезпечення *незалежності* функціонування системи БВПД нагальною потребою є закріплення на нормативному рівні заборони зовнішнього впливу у призначення адвокатів для надання БВПД. Наглядова рада Координаційного центру, утворена в Україні 14 серпня 2019 року Наказом Міністерства юстиції, передбачає сприяння діяльності Координаційного центру та його територіальних відділень щодо забезпечення незалежності управління [6], однак не покликана закріпити на нормативному рівні заборону втручання правоохоронних органів у систему призначення адвокатів для надання послуг БВПД. Для вирішення даного питання варто внести необхідні корективи до Закону України «Про безоплатну правову допомогу», а також положення «Про Наглядову раду Координаційного центру з надання правової допомоги» з метою обмеження впливу правоохоронних органів на систему БВПД.

Таким чином, Україна в змозі стимулювати ситуацію з доступністю, контролем якості та незалежністю БВПД шляхом вдосконалення нормативної бази, запровадження механізмів надання фахової освіти адвокатам БВПД, модернізації системи зарахування винагороди адвокатам БВПД та заборони втручання у систему БВПД органів виконавчої влади та правоохоронних органів.

Література

1. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 2 червня 2011 року № 3460-VI зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text> ;
2. Рішко М. І. Проблеми і перспективи розвитку системи безоплатної правової допомоги в Україні. Економіка і право, № 31. 2016. С. 95–101 ;
3. НАКАЗ Міністерства юстиції України № 2551/5 «Про затвердження Положення про Наглядову раду Координаційного центру з надання правової допомоги» від 14.08.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0932-19#Text> .
4. Національна асоціація адвокатів України / Редакційна колегія: Ізвітова Л. П., Гвоздій В. А., Кухар О. І., Вилков С. В., Крупнова Л. В., Місяць А. П., Болдін М. Я., Дроздов О. М. / *Вісник. Березень 2021, № 3 (71)*.

Науковий керівник: к. ю. н, доцент Костенко І. В.

Прокопенко Е. Р.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Факультет адвокатури, 5 курс, 3 група

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТА ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Дисциплінарна відповідальність як один із видів юридичної відповідальності адвоката тривалий час є об'єктом досліджень представників вітчизняної юридичної науки. Цьому питанню приділили багато уваги такі науковці: В. В. Заборовський, Т. В. Колеснік, Д. П. Фіолевський, Т. В. Варфоломеева, Т. Б. Вільчик, О. Д. Святоцький, Д. В. Кухнюк та ін.

На сьогоднішній день український законодавець не надає легального визначення поняття дисциплінарної відповідальності адвокатів. Аналізуючи наукові точки зору варто виділити позицію Т. Б. Вільчик, яка стверджує, що дисциплінарна відповідальність адвоката – особливий вид юридичної відповідальності, який застосовується до адвоката за вчинення дисциплінарного проступку, а саме – невиконання або неналежне виконання адвокатом своїх професійних обов'язків і передбачає застосування встановлених законом або нормами адвокатської етики заходів дисциплінарного впливу при додержанні порядку, закріпленому у законі [1, с. 117].

Чинне законодавство України про адвокатуру та адвокатську діяльність у частині дисциплінарної відповідальності, окрім відсутності визначення поняття «дисциплінарної відповідальності адвоката», деякі інші недоліки, що виявляються в процесі застосування положень Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі – Закон), Правил адвокатської етики та інших правових актів, що стосуються зазначеного питання. Виходячи з цього практика притягнення до дисциплінарної відповідальності адвокатів кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури (далі – КДКА), Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури є суперечливою і неоднозначною. На думку Д. В. Кухнюка діяльність зазначених органів не відповідає європейським стандартам, а судова практика в цих питаннях є неоднозначною [2, с. 76].

До значних недоліків Закону стосовно дисциплінарної відповідальності адвоката, можна віднести такі:

1) відсутність у Законі визначення терміну «дисциплінарний проступок адвоката»;

2) не чіткий та невичерпний перелік дисциплінарних стягнень встановлений у ч. 1 ст. 35 Закону;

3) рахування строку притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності з моменту вчинення дисциплінарного проступку без зважання на момент його виявлення (ч. 2 ст. 35 Закону);

4) невизначене коло осіб які можуть звернутись із (заявою) скаргою на дії адвоката, а саме надання такого права «кожному...» (ч. 1 ст. 36 Закону), навіть особі, яка не має жодного відношення до професійної діяльності адвоката (не є ні його клієнтом, ні жодним іншим учасником будь-якого провадження, де бере участь адвокат); Закріплення вказаної норми певним чином суперечить одному з основних принципів адвокатської діяльності, а саме принципу незалежності передбаченому ч. 1 ст. 4 Закону.

5) Застосування у ч. 1 ст. 36 та у ч. 1 ст. 38 Закону словосполучення «поведінка адвоката» як підставу для дисциплінарної відповідальності, тоді як ч. 1 ст. 37, ч. 2 ст. 36 Закону передбачає «відомості про дисциплінарний проступок». У даному випадку не можливо не погодитись з твердженням Д. П. Фіолевського, який зазначає, що «приводом для ініціювання дисциплінарного провадження стосовно адвоката може бути дисциплінарний проступок, тобто конкретний вчинок, що порушує закон, правила, порядок. Поведінка – це скоріше етична категорія, але не юридичний критерій, якого потребує норма закону» [3, с. 193].

6) суперечність законодавчих положень щодо використання понять «право ініціювання» питання про дисциплінарну відповідальність та «звернення» до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури із заявою (скаргою) щодо поведінки адвоката; Такі поняття законодавцем розглядаються як тотожні, що не відповідає їх змісту. На неможливість такого ототожнення вказує Д. П. Фіолевський, який зазначає, що «ініціювання питання про дисциплінарну відповідальність має на увазі письмове звернення до КДКА з проханням покарати адвоката за конкретне порушення свого обов'язку чи за неетичну поведінку. Звернення може бути таким ініціюванням, коли там ставиться питання про покарання адвоката. Але звернення може й не містити такої вимоги. Коли звернення

лише привертає увагу до порушення чи недостойної поведінки адвоката, це ще не привід розглядати його як «ініціювання» про дисциплінарну відповідальність» [3, с. 194].

7) відсутність конкретних вимог до форми та змісту заяви чи скарги, які можуть мати наслідком дисциплінарну відповідальність адвоката. Незрозумілим також є факт застосування такої подвійної форми звернення. Недолік в даному випадку полягає в тому, що ч. 2 ст. 33 Закону передбачає, що «дисциплінарне провадження – процедура розгляду письмової скарги, яка містить відомості про наявність у діяч адвоката ознак дисциплінарного проступку» [4]. Виходячи із наведеного вище визначення, незрозумілим залишається статус та необхідність закріплення форми звернення «заява».

8) наявність дисциплінарного стягнення «зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року», передбаченого п. 2 ч. 1 ст. 35 Закону [4], застосування якого суттєво впливає на порушення прав клієнтів адвоката;

9) віднесення до дисциплінарних проступків адвоката надто широких підстав, наприклад, таких як порушення присяги адвоката (п. 1 ч. 2 ст. 32, п. 2 ч. 2 ст. 34 Закону) [2, с.76; 4];

10) наявність оціночних суджень, наприклад, таких як «порушення правил адвокатської етики, що підриває авторитет адвокатури України», як підстави для застосування найсуворішого дисциплінарного стягнення у п. 4 ч. 2 ст. 34 Закону;

11) не повний перелік стадій дисциплінарного провадження визначений ч. 1 ст. 37 Закону;

12) відсутність положення про те, що під час обрання виду дисциплінарного стягнення стосовно адвоката, враховуються характер проступку, його наслідки, особа адвоката, ступінь його вини, наявність непогашених дисциплінарних стягнень, обставини, що впливають на можливість припинення адвоката до дисциплінарної відповідальності [4, с.76];

12) наявність положення про те, що оскарження рішення в дисциплінарній справі не зупиняє його дії (ч. 1 ст. 42 Закону) [2, с.76];

13) відсутність механізму погашення та дострокового зняття дисциплінарних стягнень та ін.

Підсумовуючи вище викладене, можемо зазначити, що законодавство України у частині дисциплінарної відповідальності адвоката потребує ретельного доопрацювання та внесення змін, що зумовлено низкою про-

галин у першу чергу в положеннях ст. ст. 32, 34, 35, 36, 37, 38, 42 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Узгодження норм даного закону зумовить ефективне функціонування інституту дисциплінарної відповідальності адвоката, а також повноцінної реалізації принципів здійснення адвокатської діяльності.

Список використаних джерел

1. Дисциплінарна та цивільно-правова відповідальність адвокатів / Т. Б. Вільчик // Інформація і право. – 2015. – № 3. – С. 115–122.
2. Дисциплінарна відповідальність адвоката в Україні: проблеми правового регулювання / Д. В. Кухнюк // Цивілістична процесуальна думка. – 2016. – № 2. – С. 75–79.
3. Фіолевський Д. П. Адвокатура : [підручник] / Д. П. Фіолевський. – 3-тє вид., випр. і доп. – К. : Алерта, 2014. – 624 с.
4. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 № 5076-VI // Офіційний вісник України від 23.08.2012–2012 р., № 62

Науковий керівник: Асистент кафедри адвокатури, кандидат юридичних наук, Качанов Є. О.

ТЕОРІЯ ПРАВА ТА ДЕРЖАВИ

Алєєва А. С.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури,
студентка 1 курс, 1 група

ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА ФУНКЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Право нерозривно пов'язано з суспільним життям. Зважаючи на особливості права, що відрізняють його від інших соціальних норм. Потрібно підкреслити винятково важливе значення правових обов'язків, з невиконанням яких може наступити юридична відповідальність. У механізмі правового регулювання із загально-теоретичної точки зору юридична відповідальність є фундаментальним правовим інститутом.

Юридична відповідальність забезпечує належний правопорядок у суспільстві, а також реалізацію норм права, охорону різноманітних потреб, гарантування прав і свобод людини. Вона має чітку визначеність, деталізованість, забезпеченість державою, процесуальну форму здійснення.

Останнім часом в юридичній літературі з'являється трактування юридичної відповідальності як позитивної (проспективної) юридичної відповідальності та негативної (ретроспективної) юридичної відповідальності. Розглядаючи позитивну та негативну юридичну відповідальність, варто зазначити, що авторами формулюються такі позиції: 1) категоричне заперечення «двох аспектною» юридичної відповідальності 2) не менш категорична констатація її наявності 3) згадування про наявність негативної та позитивної юридичної відповідальності без аргументації власної точки зору з цього приводу.

Позитивна юридична відповідальність – це вид юридичної відповідальності, що являє собою відповідну реакцію держави та суспільства на здійснене соціально корисне правомірне діяння особи у вигляді застосування різних заходів правового заохочення [1, с. 55]. При цьому автори, що визнають наявність позитивної юридичної відповідальності, вирізняють такі її види залежно від мети та сфери реалізації: 1) заохо-

чувальна відповідальність – настає за особливі заслуги, які мають найбільший ступінь соціальної корисності чи які мають видатні результати у важливих сферах людської життєдіяльності; 2) заохочувальна відповідальність у сфері кримінально-виконавчого права – застосовується до осіб, які підпадають під дію кримінального покарання, але, які за заслуги чи довгострокове добросовісне виконання (чи перевиконання) ними своїх юридичних обов’язків одержують право на дострокове чи часткове звільнення від подальшого відбування покарання; 3) позитивна відповідальність у сфері трудового права – застосовується роботодавцем до працівника за добросовісне виконання трудових обов’язків чи перевиконання трудової норми та виражається, наприклад, у вигляді грошової премії, нагородження почесною грамотою тощо; 4) дисциплінарна позитивна відповідальність – застосовується за дотримання відповідної дисципліни, точність та швидкість виконання вказівок тощо на державній, військовій службі, а також може бути встановлена у правилах внутрішнього трудового розпорядку; 5) фінансово-економічна позитивна відповідальність – застосовується у сфері здійснення економічної діяльності з боку держави до різних бізнес-структур, індивідуальних підприємців та інших господарських суб’єктів за досягнення ними високих економічних показників, високу активність у сфері благодійності, за спільну реалізацію державних національних проектів тощо [2, с. 528].

Негативна юридична відповідальність – це особливий вид юридичної відповідальності, що являє собою реакцію суспільства та держави на здійснене особою винне протиправне діяння у формі застосування до неї заходів державного примусу особистого характеру (позбавлення волі), майнового характеру (штраф), організаційного характеру (звільнення) тощо.

На наш погляд, кваліфікація юридичної відповідальності не тільки як відповідальності за правопорушення, а й за належне виконання правових норм є занадто спірним. Обґрунтованою є точка зору, що при правомірній поведінці мова йде про загальну соціальну відповідальність, а саме – про якість правомірної поведінки. В позитивній відповідальності відсутній юридичний зміст, оскільки остання є відповідальністю загальносоціального або етичного плану. Вона у цьому випадку є лише важливою характеристикою правомірної поведінки. Зрозуміло, що слід визнавати соціальні мотиви правомірної поведінки, але при цьому соціальний

обов'язок є не юридичною відповідальністю, а виступає одним із мотивів правомірної поведінки. А тому про юридичну відповідальність можна вести мову тільки в *ретроспективному* значенні, що виникає внаслідок порушення суб'єктами права приписів правових норм, оскільки притягнення до юридичної відповідальності за майбутні правопорушення неможливе [3, с. 347–348].

Різноманітність відносин, що охороняються державою, а також норм, що встановлюють юридичну відповідальність, дає можливість класифікації основних видів юридичної відповідальності.

Так, конституційна відповідальність як самостійний різновид почала розглядатися лише протягом останнього часу. Її особливістю є те, що вона визначається Конституцією держави та масивом конституційного законодавства, порушення якого і є підставою відповідальності. Конституційна відповідальність має політичний характер, є основним інститутом публічного права, настає як у випадку вчинення правопорушення, так і при невиконанні обов'язку та виступає засобом охорони та захисту Конституції [4, с. 55–65].

Найбільш суворим видом юридичної відповідальності є кримінальна відповідальність. Вона настає за вчинення злочинів та проступків, вичерпний перелік яких наведений у Кримінальному кодексі України. Ніхто не може бути визнаним винним у вчиненні злочину та притягнутий до кримінального покарання інакше, ніж за вироком суду та у відповідності до закону [5, с. 99–107].

Цивільно-правова відповідальність носить майновий характер. Закон передбачає презумпцію винуватості правопорушника. В окремих випадках відповідальність настає без врахування вини. Цивільно-правова відповідальність за підставами виникнення поділяється на: 1) договірну, що настає за невиконання чи порушення умов договору та встановлюється як самим договором, так і законом; 2) позадоговірну, що настає лише у випадку прямо передбаченому законом та за умови спричинення шкоди особою, яка, за загальним правилом, не була з потерпілим у договірних відносинах [6, с. 61].

Адміністративна відповідальність настає за скоєння адміністративних правопорушень. Через інститут адміністративної відповідальності реалізуються норми різноманітних галузей права – адміністративного, господарського, фінансового та ін. Підставою притягнення до адміністративної відповідальності є наявність у діях особи складу адміні-

стративного проступку. Вказаний вид відповідальності відмежовується від кримінальної за ступенем суспільної небезпеки, а якщо говоримо про адміністративні проступки, то вони характеризуються суспільною шкідливістю [7, с. 261–287].

Особливою є юридична відповідальність у трудовому праві, вона має два самостійні види – дисциплінарну та матеріальну, які відрізняються за правовим змістом, юридичними наслідками, процедурою застосування стягнень [8, с. 46; 9, с. 432–437, 438–439].

Загально-соціальна мета юридичної відповідальності полягає в охороні і забезпеченні загального правопорядку. Конкретна (щодо правопорушника) – у застосуванні заходів державного примусу та покарання винного, визначення правових наслідків тощо.

Вказані цілі юридичної відповідальності визначають її функції як основні напрями впливу на суспільство, завдяки яким досягається мета відповідальності та які визначають її призначення як засобу забезпечення суспільного порядку [10, с. 402].

Основними функціями юридичної відповідальності є штрафна, правопоновлююча, виховна та організуюча (регулятивна).

Штрафна функція – юридична відповідальність є уособленням негативної реакції держави на скоєне правопорушення, акт покарання від імені держави та засіб запобігання нових правопорушень.

Правопоновлююча функція спрямована на забезпечення порушеного інтересу і поновлення порушених протиправною поведінкою суспільних відносин.

Виховна функція спрямована на формування у суб'єктів права потреби правомірної поведінки та усвідомленого ставлення до наданих прав та покладених обов'язків, має загальнопревентивне та спеціально-превентивне вивчення.

Певне значення має організуюча (регулятивна) функція юридичної відповідальності. Її змістом є забезпечення регулювання суспільних відносин задля запобігання правопорушенням, покарання винних у їх скоєнні осіб та відновлення порушених прав і законних інтересів суб'єктів права.

Отже, юридична відповідальність – це передбачені санкціями норм права несприятливі наслідки особистого, майнового чи організаційного характеру. Всі види юридичної відповідальності мають предметну та юридичну спільність, а тому складають якісно однорідну правову тка-

нину. Норми, що передбачають юридичну відповідальність регулюють один і той же тип відносин, що виникає на підставі правопорушення. Таким чином, всі види юридичної відповідальності вирішують одні й ті ж завдання, виконують одні й ті ж функції, мають єдину кінцеву мету, а саме: ліквідація правопорушень у суспільстві.

Список використаної літератури

1. Аземша І. Б. Юридична відповідальність: сучасні погляди, дискусії та концепції / І. Б. Аземша // Часопис Київського університету права. – 2010. – №2.-С. 57–61.
2. Теория государства и права: Курс лекцій / Под. ред. Н. И. Мотузова и А. В. Малько- 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юрист, 2000. – 776с.
3. Загальна теорія права: підручник/ [О. В. Петришин, Д. В. Лукьянов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін.]; за ред. О. В. Петришина. – Харків: Право, 2020. – 568 с.
4. Конституційне право України: підручник/ [Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, Ф. В. Веніславський та ін.]; за заг. ред. Т. М. Слінько. – Харків: Право, 2020. – с. 55–60
5. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник/ В. Я. тацій, В. І. Тютюгін, В. І. Борисов та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. – 6-те вид., перероб. і допов. – Харків: Право, 2020. – 584 с.
6. Канзафарова І. С. Теорія цивільно-правової відповідальності: монографія. Одеса: Астропринт, 2006. 264 с.
7. Адміністративне право: підручник/ Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), І. М. Балакарева, І. В. Бойко та фн.; за заг. ред. Ю. П. Битяка. – Харків: Право, 2020. – 392 с.
8. Методологічний аналіз сучасних інтерпретацій поняття «юридична відповідальність» [Текст] 11. А. Сердюк // Право і суспільство. – 2010. – С. 45–50.
9. Трудове право: підручник/ [О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін.]; за заг. ред. О. М. Ярошенка. – 3-тє вид., перероб. і допов. – Харків: Право, 2019. – 544 с.
10. Теорія держави і права: навч. посіб./А. М. Шульга, Л. В. Новікова, В. І. Сідоров та ін.; за ред. А. М. Шульги. Харків: Харків, нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2014. 464 с.

Науковий керівник: к.ю.н. доцент Янишен В. П.

Биля-Сабадаш І. О.

доцент кафедри теорії і філософії права, Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого

ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ (ЗРОЗУМІЛОСТІ) НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

Головними функціями нормативно-правових актів є якісне вираження змісту юридичних правил і передача такого змісту адресатам нормативно-правових актів. Беручи до увагу позначені функції, слід розглядати доступність (зрозумілість) текстів нормативно-правових актів як головну вимогу до них. Як відомо, критеріями доступності (зрозумілості) в лінгвістиці є *простота* (легкість сприйняття, запам'ятовування і розуміння тексту), *стилість* (відсутність словесної і інформаційної надмірності), *ясність* (точність, яка означає відповідність між явищем, поняттям і словом, та однозначність, коли текст не породжує кількох варіантів розуміння викладеного правила), *системність* (взаємозв'язок і узгодженість між частинами тексту) і *послідовність* (певний раціональний, доцільний порядок побудови тексту).

Основним «будівельним матеріалом» тексту нормативно-правових актів є а) слова (перш за все, *юридична термінологія*), б) речення (або, за Ж.-Л. Бержелем, *юридична фраза*, в) юридичні поняття та категорії як логічна основа змісту нормативно-правового акта. Відповідно, засоби забезпечення доступності (зрозумілості) нормативно-правових актів стосуються передовсім роботи зі словами (термінами), реченнями та поняттями. Окрім цього, текст будь-якого нормативно-правового акта є цілісним, завершеним, а його частини взаємопов'язаними. Звідси, великого значення для доступності (зрозумілості) нормативно-правових актів набувають засоби і правила структурування їх змісту.

Як абсолютно вірно відзначає П. Сандевуар, головною особливістю мови права є її двоїстий характер. З однієї сторони, ця мова є технічною, і тому їй притаманний власний спеціалізований термінологічний апарат. З іншої сторони, мова права є мовою універсального соціального регулятора, і тому вона повинна бути зрозумілою для всіх. Останнього неможливо досягнути. Але юристи повинні докладати зусиль щодо підвищення

доступності мови, якою вони пишуть. Не є виключенням і юристи, які складають проекти нормативно-правових актів. Більш того, на них покладається підвищена відповідальність, адже нормативно-правові акти відіграють значну роль в сучасному правовому регулюванні, від якості їх змісту, мовної форми залежить ефективність останнього.

Потрібно розуміти, що мові законів та інших нормативно-правових актів завжди буде притаманний певний рівень складності. Водночас, мова нормативно-правових актів іноді безпідставно ускладнюється через використання в тексті нормативно-правових актів запозичених з інших правових систем юридичних термінів. В якості прикладу можна навести вжиті у Законі України № 5073-VI «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 р. терміни «бенефіціар» (набувач благодійної допомоги), «благодійний ендавмент» (сутність якого в законі не розкрито і він даним законом практично не врегульований).

Використання в текстах законів іншомовної лексики зумовлюється інтенсивним взаємовпливом, обміном, запозиченнями між різними правовими системами, між національними правовими системами і міжнародним правом. Використання іншомовних слів в національній юридичній термінології сприяє інтернаціоналізації юридичної термінології, взаєморозумінню юридичної спільноти на глобальному рівні. Таке використання також може бути зумовлене термінологією міжнародного договору, ратифікованого державою. Отже, ми не можемо повністю відмовитися від використання іншомовної лексики.

Водночас, з нашої точки зору, можна, так би мовити, змінити акценти. Так, в усіх можливих випадках слід вживати як основний юридичний термін, сформульований за допомогою загальноновживаної в Україні лексики, а в дужках подавати варіант терміну, утвореного іншомовним словами. В такому випадку, наприклад, одним з суб'єктів благодійної діяльності є набувач благодійної допомоги (бенефіціар). Укладач законопроекту може надати перевагу терміну іншомовного походження, який є новим для національної правової системи. В такому випадку він повинен або максимально доступно розкрити значення цього терміну, або дати відсилку до нормативно-правового акта, міжнародно-правового договору, в якому таке значення розкрито.

Сприйняття змісту підзаконних нормативно-правових актів іноді обтяжується вживаними в них численними скороченнями (абревіатурами). Вбачається за доцільне на початку таких актів виділяти окремий пункт,

в якому подається перелік вживаних скорочень і їх розшифрування. Як варіант, можливе створення додатку до підзаконного нормативно-правового акта, присвячених абревіатурам та їх розшифровці.

Особливу увагу слід приділяти побудові речень в нормативно-правових актах. Слід уникати багатослівних речень складної конструкції. Юридична фраза в тексті нормативно-правових актів повинна формулюватися максимально просто, лаконічно. Якщо юридична фраза не може бути сформульована стисло, вона повинна візуально структуруватися в тексті за допомогою а) розділового знаку крапка з комою; б) буквеного або цифрового позначення частин речення (фрази); в) абзацу.

Загальновизнаним «золотим стандартом» юридичної техніки в нормопроектній діяльності є принцип «одна стаття (пункт) – одна ідея». У вітчизняному законодавстві цей стандарт часто ігнорується, що призводить до утруднення сприйняття змісту нормативно-правового акта. Прикладів, коли одна базова (вихідна) структурна частина нормативно-правового акта містить декілька самостійних правил, безліч. Наприклад, пункт 4¹ ч. 1 ст. 1 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» містить не лише визначення поняття «благодійне телекомунікаційне повідомлення», але й відповідний обов'язок оператору телекомунікацій. По-перше, в даному випадку правило щодо обов'язку має бути оформлене як самостійний структурний елемент. По-друге, це правило явно знаходиться явно не на місці, бо йдеться про статтю, в якій визначаються терміни.

В цілому, у щойно згаданому прикладі йдеться про більш глобальну проблему правильного розподілення і структурування змісту нормативно-правового акта. Українське законодавство рясніє прикладами великих статей законів і пунктів підзаконних нормативно-правових актів, які фактично можуть і повинні бути поділені на декілька самостійних статей (пунктів). Такі великі за обсягом статті (пункти) об'єднують положення, що не мають безпосереднього тісного зв'язку. Також частими є приклади, коли зміст статті (пункту) є ширшим за їх назву, тобто не охоплюються відповідною назвою. Тут слід нагадати принцип, згідно якого кожний структурний елемент створюється задля вираження якоїсь конкретної ідеї. Такий підхід забезпечує правильне і точне сприйняття змісту адресатом. В протилежному випадку увага адресату розконцентровується. Фактично, він вимушений виконувати роботу законодавця, самостійно моделюючи, комбінуючи, конструюючи зв'язки між юридичними правилами. І хоча повністю уникнути цього неможливо, на елементарному рівні необхідно

уникати випадків, коли юридичне правило в тексті нормативно-правового акта знаходиться «не на своєму місці» та/або коли воно «сховане» серед інших юридичних правил і чітко не артикульоване.

Для досягнення зрозумілості нормативно-правового акта надзвичайну важливість має робота з поняттями, що в ньому використовуються. Значною мірою через точність, повноту, узгодженість таких понять досягається точність, повнота і узгодженість положень нормативно-правового акта. В ідеалі із змісту закону повинно бути чітко зрозуміло, які саме явища, предмети охоплюються відповідним поняттям, що використовується в законі, а також сукупність суттєвих ознак таких явищ і предметів. Отже, від законів очікується, що а) складні, незрозумілі поняття, які мають ключове значення для розуміння змісту закону, будуть пояснені максимально доступно; б) використані поняття будуть забезпечувати визначеність правового регулювання, а не породжувати його невизначеності; в) в усіх необхідних випадках будуть чітко проявлені і дотримані родо-видові відношення понять; г) одне й те саме поняття буде позначатися одним, а не декількома термінами; ґ) якщо декілька різних понять позначаються одним й тим самим терміном, то таке терміновживання буде обґрунтованим і послідовним. В силу різних причин, прекрасно сформульованих в теорії тлумачення правових актів, ми не можемо досягти ідеальної ситуації з поняттями, які вживаються в законах і підзаконних нормативно-правових актах, з точки зору щойно відзначених очікувань. Тим не менш, суб'єкти, які розробляють тексти нормативно-правових актів, повинні дбати про те, щоб ці тексти якомога більше відповідали таким очікуванням.

Українське законодавство часто свідчить про несумлінне, безвідповідальне ставлення суб'єктів нормотворчої діяльності до роботи з поняттями. Зокрема, поняття визначаються за допомогою інших оцінних, чітко не зрозумілих і не визначених понять (класичним прикладом в цьому плані є визначення поняття порнографії в українському законодавстві); в тексті закону необґрунтовано вживаються поняття, які не є чітко визначеними (наприклад, сумнозвісне поняття завідомо неправосудного рішення в кримінальному праві); не дотримуються родо-видові відношення в юридичній терміносистемі, ігноруються правила родо-видового визначення поняття. Показовим в останньому випадку є визначення благодійного товариства, благодійної установи і благодійного фонду в Законі України «Про благодійну діяльність і благодійні організації». Визначення цих видів

благодійних організацій знаходяться поряд, в межах однієї статті. Але для правильного встановлення відмінностей між видами благодійних організацій необхідно звернутися й до інших положень закону. Тобто такі відмінності неочевидні саме в силу ігнорування правил родо-видового визначення понять.

Таким чином, доступність (зрозумілість) нормативно-правових актів забезпечується уважним ставленням до а) вибору термінів на позначення вживаних в нормативно-правовому акті понять; б) побудови юридичної фрази (речення); в) розподілення юридичних правил, що виражаються через речення, в контексті надання чіткої структури змісту нормативно-правового акта; г) визначеності, точності понять, які використовуються в нормативно-правових актах, та врахування зв'язків між поняттями.

Оболенцев В. Ф.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінології та кримі-
нально-виконавчого права
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЦИФРОВОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ В УКРАЇНІ

Модель – це спеціально створений для зручності дослідження та вирішення проблеми об'єкт (матеріальний чи абстрактний), який має потрібний ступінь подібності до модельованого явища та адекватний цілям дослідження [6, с.55.].

За співвідношенням щодо явища-оригіналу розрізняють моделі пізнавальні та прагматичні. Пізнавальні моделі є формою організації (відображення) наявних або прогностичних знань щодо системи-оригіналу. Прикладами пізнавальних моделей є усі наукові теорії, що розвиваються й удосконалюються при набутті нових знань. Прагматичні ж моделі є формою організації (відображення) знань щодо передбачуваного (створюваного) явища-системи. Прагматичні моделі або мають нормативний характер, або виконують роль стандарту, зразка, за якими створюються об'єкти. Прикладом таких моделей є програми, статuti, нормативні акти, креслення, шаблони [3, с.64].

Визнання нормативних актів моделями існуючих суспільних процесів має суттєве значення для перспектив вітчизняної нормотворчості. Відповідно до окресленої обставини, зокрема, обґрунтовується можливість використання інформаційних технологій у проектуванні нових та моделюванні існуючих нормативних актів. Прикладом втілення такого підходу можна вважати змістовну пізнавальну ідеальну статичну IDEF0-модель Конституції України, розроблену згідно SADT-технології (Structured Analysis and Design Technique) – технології структурного аналізу і проектування складних організаційних і технічних систем [4].

Як і у будь-яких інших випадках моделювання, моделі нормативних актів повинні мати такі властивості: 1) спрощеність; 2) обмеженість; 3) адекватність; 4) вірність [6, с.65]. Спрощеність – це спроможність моделі у загальному вигляді імітувати об’єкт моделювання. Обмеженість – це властивість моделі, що проявляється в обмежених можливостях засобів імітування відтворювати модельований об’єкт. Адекватність – це здатність моделі імітувати досліджувані властивості модельованого об’єкта. Вірність – це здатність моделі точно імітувати об’єкт моделювання.

Принципово, що моделюванню нормативних актів має передувати системний аналіз згідно розроблених методик.

Моделювання алгоритмічності нормативних актів дозволяє перевіряти їх на відсутність нормотворчих помилок [1; 5].

Просування вказаних технологій у практику нормотворчості повинно стати частиною цифрового суспільства України, перспективи розвитку якого були раніше окреслені нормативно [2].

Список використаної літератури

1. Obolentsev, V. F., Hutsa O. M., Demchenko O. B. Information technology of verification of algorithmic of medical regulations. *Wiadomosci lekarskie*. 2019. Vol. 72, Issue:12 cz. 2. P.2427–2433. URL: http://library.nlu.edu.ua/Biblioteka/sait/publ-3_2020.pdf
2. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. №67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67–2018-%D1%80#Text>
3. Лямець В. І., Тевяшев А. Д. Системний аналіз. Вступний курс : монографія. 2-ге вид. Харків : ХНУРЕ, 2004. 448 с.

4. Оболенцев В. Ф., Гуца О. М., Єршоменко В. В, Досвід цифрового моделювання Конституції України у нотації IDEF0. *Теорія і практика правознавства*. 2020. №2 (18). URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/download/218892/218854>
5. Оболенцев В. Ф., Гуца О. Н., Демченко О. Б. Інформаційна технологія перевірки алгоритмічності нормативних актів медичної сфери. *Конституційні засади медичної реформи в Україні* : матеріали Медико-правового форуму (м. Харків, 6 груд. 2019 р.). – Харків: Право, 2019. – С. 68–69. URL: <https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2019/12/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80.pdf>
6. Сорока К. О. Основи теорії систем і системного аналізу: навч. посібник. 2-ге вид. Харків: ФОП Тимченко, 2005. 291 с.

Романова А. Є.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 1 курс, 16 група

ВАЖЛИВІСТЬ ПРИНЦИПУ НЕУПЕРЕДЖЕНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ

В науці існує декілька поглядів, щодо визначення поняття принцип неупередженості. Одні вчені стверджують, що він виступає як окремий самостійний принцип, інші говорять, що принцип справедливості є єдиною керівною основою. Крім того, існує думка, в якій неупередженість є складовою частиною принципу справедливості, оскільки в будь-якому разі упередженість суб'єкта потягне за собою порушення принципу справедливості.

Більшість теоретиків моральної філософії визнають неупередженість головною ознакою справедливості, бо вона вимагає від нас здатності мислити з позиції цілого, абстрагуючись від впливу часткових цінностей і інтересів.

Досить суперечливим є питання в якому значенні справедливою буде нерівність?

Індійський філософ Дая Крішна зазначав, що «сама спроба усунення нерівності приречена на провал, не тільки тому, що багатоманітність є самою природою реальності, але і тому, що така спроба поєднана з на-

сильним зрівнянням нерівних, а це тягне за собою нерівність між тими, хто примушує, і тими, кого примушують.» [Krishna, 217–229]

На думку П. Д. Тищенка, існують дві умови, які можуть виправдати нерівність. Перша це , якщо нерівність є життєвим наслідком неупередженого застосування однакових вимірів оцінки (засудження чи нагороди), конкуруючих між собою і в суспільстві індивідів, які мають нерівні здібності, таланти, можливості . Тобто, справедливість є нерівність, яка виникає в результаті чесної конкуренції. Друга умова – це , якщо нерівність визнається стійким мірилом як істотна відмінність людини. У будь-якому суспільстві виділилися окремі групи людей, котрі нездатні конкурувати на рівних з іншими внаслідок незалежних від них обставин (наприклад, діти, пристарілі, інваліди).

Неупередженість встановлює рівність всіх перед встановленими у суспільстві нормами і вимагає однакового ставлення до всіх «не дивлячись на їх обличчя». Тобто неупередженість містить в собі такий критерій справедливості – рівні повинні розглядатися рівно, а нерівні – нерівно.

Девізом неупередженості вважають таке висловлювання : «Стався до людей так, як хочете, щоб вони ставилися до вас .»

В юридичній літературі зміст вимоги неупередженості розуміється переважно однаково – через відмову від власної зацікавленості.

Зокрема , виділяють принцип політичної неупередженості , який є одним з необхідних у державній службі . Він обумовлюється ст. 35 (свобода совісті) і ст. 36 (свобода об'єднання в політичні партії і громадські організації) Конституції України. Стаття 40 Закону № 1700 визначає, що політична неупередженість – це необхідність при виконанні своїх службових повноважень дотримуватися політичної нейтральності, уникати демонстрації у будь-якому вигляді власних політичних переконань або поглядів, не використовувати службові повноваження в інтересах політичних партій чи їх осередків або окремих політиків.

С. В. Ківалов зазначає, що політична неупередженість – це здійснення державним службовцем своїх службових повноважень без урахування : а) політичних мотивів чи обставин, що не стосуються предмета його службової діяльності; б) особистої прихильності або неприязні до будь-яких осіб; в) особистих політичних поглядів або переконань. Державному службовцю слід уникати демонстрації в будь-якому вигляді своїх політичних переконань або поглядів, не використовувати службові повноваження в інтересах політичних партій чи їх осередків Цей принцип має на меті захищати державних службовців від впливу й контролю з боку політичних

партій так, щоб вони могли ефективно працювати незалежно від того, яка партія приходить до влади. Водночас він також захищає державних службовців від втрати своїх посад за політичними мотивами у разі, коли одна партія змінює іншу при владі, тобто все, що пов'язує державного службовця з політичною партією, є його особистою справою і не стосується його державно-службової діяльності. Варто пам'ятати, що невиконання вимог щодо політичної неупередженості державного службовця, відповідно до пункту 8 частини другої статті 65 Закону є дисциплінарним проступком за вчинення якого передбачена дисциплінарна відповідальність у виді попередження про неповну службу відповідність.

Цей принцип закладено і в діяльності суду. Який є невід'ємним елементом та мірою реалізації завдань справедливого суду. Так, Р. фон Ієринг розглядає неупередженість у тому сенсі, що суддя повинен сприймати стори, котрі виступають перед ним, не як певних осіб, а як абстрактні типи, маски; суддя бачить лише маску, а не індивіда, який ховається під нею.

Також, неупередженість знаходить своє відображення у Законі України «Про судоустрій України і статус суддів» головною метою якого є забезпечення компетентності, незалежності і неупередженості, на які законно розраховує кожна людина при зверненні до суду за захистом своїх прав та інтересів. У ньому не повинно бути положень і процедур, здатних підірвати впевненість у такій компетентності, незалежності і неупередженості, що зазначається в статті 6 Конвенції «Про захист прав і основних свобод людини». В Україні відповідно до ст. 126 Конституції України незалежність та недоторканність судді гарантуються Конституцією та законами України. Вплив на суддю у будь-який спосіб забороняється. Згідно з ч. 1 ст. 129 Конституції України суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним і керується верховенством права. Натомість концепт неупередженості згадується лише у ч. 3 ст. 34 Конституції України, де зазначається, що право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань може підлягати обмеженням для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. Законом України статус суддів «Про судоустрій України і статус суддів».

Неупередженість також є принципом справедливої журналістики, що означає передачу тверджень кожного з учасників суперечки якомога точніше, а також пошук або розгляд інших авторитетних і релевантних думок. Належна неупередженість повинна застосовуватися при розгляді всіх суперечливих питань. Наприклад, неупередженість – це відмінна ознака британської компанії суспільного радіомовлення BBC від інших

інформаційних джерел. На жаль, українське законодавство не містить жодних прямих обмежень стосовно діяльності журналістів, за винятком агітації. Але в Законі України «Про захист професійної діяльності журналістів» в розділі 2 статті 5 пункті 4 зазначається, що одним з обов'язків журналіста є неупереджено ставитися до груп людей або окремих осіб за расовими, національними, статевими, мовними, релігійними ознаками, політичними переконаннями.

Отже, неупередженість є складовим елементом справедливості. Цей принцип застосовується і в суді, і в журналістиці, і в державній службі. В кожній з цих галузей вона грає неабияку роль і вимагає певних дій з боку громадян.

Література:

1. Ківалов С. В. Принципи державної служби у новому Законі «Про державну службу». Актуальні проблеми держави і права. 2012. №68. С. 7–16.
2. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. №889-VIII. Офіційний вісник України. 2016. №3. ст. 149.
3. Про незалежність судової влади: постанова Пленуму Верховного Суду України 18 від 13.06.2007 р. // Вісник Верховного Суду України. – 2007. – № 6. – С. 2–6
4. Міжнародні стандарти незалежності суддів: зб. док. / уклад. А. Г. Алексєєв. – К.: По-ліграф-Експрес, 2008. – С. 91

Науковий керівник: к.ю.н, асистент кафедри теорії і філософії права Соколова І. О.

Савенко О. А.

студентка Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури 1 курс 4 група

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

На сьогодні питання щодо правового регулювання в системі публічного права є безперечно актуальним. Актуальність цієї теми обумовлена в першу чергу ускладненням зв'язків та відносин у суспільстві. Це ви-

кликає потребу визначення нового в цій галузі права для більш повного використання потенційних можливостей системи права в забезпеченні ефективного правового регулювання.

За умов сучасного розвитку права в Україні все більше актуалізуються питання щодо розуміння права, структури та його змісту. Важливо розуміти, що необхідно розібратися не лише в цих аспектах, а й усвідомлювати як можна використовувати основні ознаки публічного права для побудови безпосередньо правової держави. Неможливо побудувати таку державу, якщо не сконцентрувати увагу на правовому регулюванні в системі публічного права, оскільки норми публічного права охороняють інтереси суспільства в цілому та визначають правове положення держави і її органів.

Система способів та методів правового регулювання в системі публічного права складається з основного методу (імперативний) та допоміжних (обмеження, субординації тощо) та з основних способів (зобов'язування та заборони).

Імперативний метод правового регулювання передбачає детальну регламентацію поведінки суб'єктів суспільних відносин юридичними правилами, які встановлені зобов'язуючими і заборонними нормами права.

Суть цього методу полягає в неможливості вибору варіанту поведінки. Не можна обрати певну поведінку, оскільки вона регулюється чіткими юридичними правилами як заборона або зобов'язання. Суб'єкт праводносин повинен дотримуватися лише цих вказівок, оскільки їх уникнення передбачає накладення відповідальності. Тобто імперативний метод не дозволяє все, що заборонено законом.

Підсумовуючи вищесказане, можна виділити ключові особливості імперативного методу правового регулювання: виражається в заборонних та зобов'язальних нормах права; ґрунтується на державному примусі, який виконується різними державними органами влади; невиконання цих норм призведе до обов'язкового накладення відповідальності.

Також впровадження принципів громадянського суспільства і правової держави зумовлюють активне використання основні властивості публічного права в законодавчій та правозастосовній діяльності, що неможливо без її теоретичного осмислення наукою права. У цьому не останню роль відіграє розуміння ефективності правого регулювання.

Ефективність правового регулювання – це спроможність правового регулювання приводити до максимально можливих позитивних результатів за рахунок обґрунтованих, розумних і доцільних витрат та обмежень [1, с.146].

Ефективність правового регулювання визначається двома показниками. З одного боку, вона вираховується як співвідношення між реальними результатами правового регулювання та його цілями, а з іншого – як відношення соціального результату регулювання (рівня впорядкованості відповідних суспільних відносин) до витрат і зусиль, спрямованих на його досягнення.

Визначення ефективності правового регулювання також передбачає порівняння позитивних та можливо негативних наслідків дії права на суспільні відносини. Прикладом може слугувати те, що зусилля уряду СРСР у середині 1980-х років подолати пияцтво не вважалися ефективними. Обмеження вживання алкоголю населенням шляхом реалізації певного комплексу правових заходів, поряд із незначним зменшенням рівня алкоголізму та пияцтва, призвели до зменшення доходів бюджету, поширення таких явищ, як зловживання наркотиками та виготовлення алкоголю вдома. Ми бачимо, що спроба уряду була неефективною та призвела до негативних результатів, а також до ще більшого погіршення ситуації.

У науці все ж таки спірним залишається питання щодо існування диспозитивності в публічних правовідносинах, зважаючи на саме тлумачення цього поняття. Якщо суб'єкт владних повноважень обирає одну із встановлених моделей поведінки, то насправді існує диспозитивність в публічних правовідносинах. Розглядаючи диспозитивність як право на свій розсуд визначати обсяг своїх прав та обов'язків, засвідчує про відсутність диспозитивності в публічних правовідносинах.

Цікаве бачення цього питання виклала Хвалева у своїй дисертації. Зокрема, вона зазначала, що публічне право діє на суспільні відносини через загальний канал – через правовідносини, а повноваження, яке закріплюється за державним органом чи точніше за посадовою особою державного органу, – характеризується як правообов'язок. Наприклад, право встановлювати та стягувати податки є і обов'язком держави. Право притягувати правопорушника до відповідальності одночасно є обов'язком з охорони правопорядку [2, с.23].

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що публічне право являє собою частину системи права, норми якого спрямовані на захист загального блага, а також на виконання громадянських цілей і завдань, забезпечення інтересів усього суспільства. Також розумне використання всіх можливостей публічного права є надзвичайно важливим чинником, що прискорює процес формування громадянського суспільства і правової держави в цілому.

Список використаної літератури

1. Петришин О. В. Загальна теорія права : підручник / [О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін.] ; за ред. О. В. Петришина. – Харків: Право, 2020. – 568 с.
2. Хвалева М. А. Метод публичного права / М. А. Хвалева. – автореф. дис. канд. юрид. наук. – Казань, 2007. – 28 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри цивільного права №1 Янишен В. П.

ТРУДОВЕ ПРАВО ТА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Іванов С. С.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 2 курс, 7 група

ПЕРЕВІРКА ЗНАТЬ ПРАЦІВНИКОМ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ З ОХОРОНИ ПРАЦІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВАМИ З БОКУ РОБОТОДАВЦЯ

Відповідно до ст. 43 Конституції України кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці [1]. Тобто, можна зазначити, що закріплення цього права на рівні Конституції свідчить про особливу важливість даних цінностей. На нашу думку, це є цілком закономірним, адже праця, незалежно від її форми та виду, посідає одне з головних місць у житті переважної більшості людей.

Трудове право в цілому сформувалось та функціонує як право, що охороняє працю. В даному випадку йдеться про розуміння поняття «охорони праці» в широкому аспекті, що охоплює всю сукупність засобів, способів та заходів з охорони праці. Однак, об'єктом даного дослідження є «охорона праці» у вузькому розумінні – як інститут трудового права, норми якого містяться в окремих нормативно-правових актах. Щодо легального визначення, то охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності (ст. 1 ЗУ «Про охорону праці») [2].

На всіх підприємствах, установах, організаціях повинні бути створені безпечні і нешкідливі умови праці. Обов'язок забезпечувати ці умови покладається на роботодавця, окрім випадків укладення з працівником трудового договору про дистанційну роботу (ст. 153 Кодексу законів про працю (далі – КЗпП)) [3]. Працівник, у свою чергу, зобов'язаний: 1) знати й виконувати вимоги нормативних актів про охорону праці,

правила поводження з машинами, механізмами, устаткуванням та іншими засобами виробництва, користуватися засобами колективного та індивідуального захисту; 2) додержувати зобов'язань щодо охорони праці, передбачених колективним договором (угодою, трудовим договором) та правилами внутрішнього трудового розпорядку підприємства, установи, організації (ст. 159 КЗпП). Працівники під час прийняття на роботу і в процесі роботи повинні проходити за рахунок роботодавця інструктаж, навчання з питань охорони праці, з надання першої медичної допомоги потерпілим від нещасних випадків і правил поведінки у разі виникнення аварії. Працівники, зайняті на роботах з підвищеною небезпекою або там, де є потреба у професійному доборі, повинні щороку проходити за рахунок роботодавця спеціальне навчання і перевірку знань відповідних нормативно-правових актів з охорони праці. Перелік робіт з підвищеною небезпекою затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони праці (ст. 18 ЗУ «Про охорону праці»).

Згідно з абз. 1 п. 3.9. глави 3 Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці (НПАОП 0.00–4.12–05), затвердженого Наказом Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 26.01.2005 р. № 15 [4], перевірка знань працівників з питань охорони праці на підприємстві здійснюється комісією з перевірки знань з питань охорони праці підприємства, склад якої затверджується наказом (розпорядженням) роботодавця. При чому, перевірка знань працівників з питань охорони праці проводиться за нормативно-правовими актами з охорони праці, додержання яких входить до функціональних обов'язків конкретного працівника (п. 3.8. Типового положення). Головою комісії призначається керівник підприємства або його заступник, до службових обов'язків яких входить організація роботи з охорони праці, а в разі потреби створення комісій в окремих структурних підрозділах їх очолюють керівник відповідного підрозділу чи його заступник. До складу комісії підприємства входять спеціалісти служби охорони праці, представники юридичної, виробничих, технічних служб, представник профспілки або уповноважена найманими працівниками особа з питань охорони праці. До складу комісії підприємства можуть залучатися страхові експерти з охорони праці відповідного робочого органу виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України та викладачі охорони праці, які проводили навчання. Перелік питань для перевірки знань з охорони праці працівників, з урахуванням специфіки

виробництва, складається членами комісії та затверджується роботодавцем (п. 3.11. Типового положення). Формою перевірки знань з питань охорони праці працівників є тестування, залік або іспит. Тестування проводиться комісією за допомогою технічних засобів (автоекзаменатори, модульні тести тощо), залік або іспит – за екзаменаційними білетами у вигляді усного або письмового опитування. Тестування, залік або іспит можуть проводитися у формі дистанційної перевірки знань (п. 3.12. Типового положення). Результат перевірки знань з питань охорони праці оформлюється протоколом засідання комісії. Працівники, які під час перевірки показали задовільні результати, отримують посвідчення, однак його отримання обов'язкове лише для тих осіб, що виконують роботи підвищеної небезпеки (п. 3.13., 3.14. Типового положення). У разі виявлення у працівників, у тому числі посадових осіб, незадовільних знань з питань охорони праці, вони повинні у місячний строк пройти повторне навчання і перевірку знань (ч. 7 ст. 18 ЗУ «Про охорону праці»). Не допускаються до роботи працівники, у тому числі посадові особи, які не пройшли навчання, інструктаж і перевірку знань з охорони праці (ч. 6 ст. 18 ЗУ «Про охорону праці»).

Посадові особи та інші працівники, зайняті на роботах, зазначених у Переліку робіт з підвищеною небезпекою, затвердженому наказом Держнаглядохоронпраці України від 26.01.2005 р. № 15 та Переліку робіт, де є потреба у професійному доборі, затвердженому наказом МОЗ та Держнаглядохоронпраці України від 23.09.1994 р. № 263/121, проходять спеціальне навчання і перевірку знань відповідних нормативно-правових актів з охорони праці (п. 4.1. глави 4 Типового положення). Головна відмінність спеціального навчання зазначених осіб полягає в тому, що воно може проводитись як безпосередньо на підприємстві, так і в навчальному центрі (п. 4.2. Типового положення). Відповідно, перевірка знань, в залежності від того, де проходило навчання може здійснюватися: 1) комісією підприємства (якщо навчання проводилось безпосередньо на підприємстві); 2) комісією територіального органу Держпраці за участю відповідних профспілок (якщо навчання проводилось у навчальному центрі); 3) у порядку, визначеному абзацами другим, третім п. 5.3. глави 5 цього Типового положення (якщо навчання проводилось у галузевому навчальному центрі) (п. 4.4. Типового положення). Однак, слід зазначити, що переважна більшість роботодавців задля оптимізації виробництва та праці проводять навчання та перевірку знань безпосередньо на підприємстві.

Проаналізувавши викладений вище нормативний матеріал можна зробити висновок, що питання з приводу навчання та перевірки знань працівників з охорони праці вирішуються роботодавцем самостійно. Ключовим у даному випадку є той факт, що склад комісії з перевірки знань з питань охорони праці затверджується роботодавцем, тому існує пряма підпорядкованість, що загрожує самостійності та неупередженості рішень її членів. На практиці існує багато випадків, коли працівник одноразово грубо порушує трудову дисципліну й постає питання про його звільнення з ініціативи роботодавця, проте виявляється, що жодна з підстав, передбачених в ст. ст. 40 і 41 КЗпП не поширюється на даний випадок. Прикладом може слугувати ситуація, коли електрик, до посадових обов'язків якого входить опломбування лічильників, пломбує лічильник абонента, так би мовити, в обхід процедури та без виданого завдання на це безпосереднім керівником. Формально – це лише грубе порушення трудової дисципліни, але фактично, в переважній більшості таких випадків, простежується корупційна складова, факт якої досить складно довести. В цьому випадку роботодавець, розуміючи, що подальша робота такого працівника на підприємстві буде шкодити нормальному його функціонуванню, може використати «заборонений метод». Цей «заборонений метод» полягає в тому, що роботодавець як особа, яка визначає склад комісії з перевірки знань з охорони праці, «наказує» членам комісії у будь-який спосіб зробити так, щоб цей працівник іспит з охорони праці не склав. Після незадовільних результатів складання повторного іспиту, працівника цілком правомірно можна звільнити за п. 2 ч. 1 ст. 40 КЗпП як такого, кваліфікація якого є недостатньою, внаслідок чого працівник не відповідає займаній посаді або виконуваній роботі.

У даному разі нами наведено один з прикладів зловживання правом з боку роботодавця. На нашу думку, подібні ситуації виникають через те, що в питаннях з приводу перевірки знань працівників з охорони праці роботодавцям надана невинуватена самостійність. Головними проблемами вбачаємо недостатню прозорість процедури перевірки знань, незначний ступінь контролю з боку наглядових органів та неврегульованість питання щодо порядку оскарження рішення комісії.

З метою вирішення даних проблем, пропонуємо внести такі зміни до Типового положення:

1. Абз. 1 п. 3.12. глави 3 Типового положення викласти в такій редакції: «Формою перевірки знань з питань охорони праці працівників є тес-

тування, залік або іспит. Тестування проводиться комісією виключно за допомогою технічних засобів контролю (автоекзаменатори, модульні тести тощо), залік або іспит – за екзаменаційними білетами у вигляді усного або письмового опитування. Якщо залік або іспит проводиться у вигляді усного опитування, то весь процес такої перевірки обов’язково має фіксуватися за допомогою засобів відеофіксації з функцією запису звуку».

2. П. 3.13. Типового положення викласти в такій редакції: «Результат перевірки знань з питань охорони праці оформлюється протоколом засідання комісії з перевірки знань з питань охорони праці (додаток 1), до якого обов’язково додаються матеріали проведеного тестування за допомогою технічних засобів контролю, заліку або іспиту у вигляді письмового опитування, відеозапис заліку або іспиту у вигляді усного опитування – в залежності від форми проведеної перевірки знань».

3. Главу 3 доповнити п. 3.21., що матиме такий зміст: «Оскарження рішень комісії з перевірки знань з питань охорони праці у разі незадовільного результату можливе до комісій територіальних органів Державної служби України з питань праці. Зазначені комісії є постійно діючими та створюються наказом Держпраці. Склад та структура комісії визначається наказом керівника територіального органу Держпраці. Комісія вважається правомочною, якщо на її засіданні присутні не менше як 3 члени комісії».

Використані джерела

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/254к/96-вр> (дата звернення 30.04.2021);
2. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text> (дата звернення 30.04.2021);
3. Кодекс законів про працю України: Закон УРСР від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 30.04.2021);
4. Про затвердження Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та Переліку робіт з підвищеною небезпекою: Наказ Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 26.01.2005 р. № 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0231-05#n60> (дата звернення 30.04.2021).

Науковий керівник: к. ю. н., доц., доцентка кафедри трудового права НЮУ імені Ярослава Мудрого Швець Н. М.

Лопатецька А. О.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 2 курс, 20 група

ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Молодь є стратегічним ресурсом держави, а тому питання його збереження та зміцнення, на сьогодні набуває особливу актуальність. Як зазначає О. Каретна «...на становищі молоді позначається загальне зниження рівня життя та зубожіння населення. Кризовий стан суспільства негативно відбивається на відношенні молоді до трудової діяльності. Молоді люди зазначають, що оплата за роботу, яку вони сьогодні виконують, не забезпечує їм можливості вирішувати насущні проблеми» [1, с.231].

Конституція України у ст. 43 наголошує, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб [2].

Незважаючи на те, що українське законодавство містить гарантії щодо забезпечення надання робочого місця працездатній молодій особі, це повністю не вирішує проблеми працевлаштування молоді та не надає можливості повністю реалізувати свій трудовий потенціал. Як наслідок, велика кількість молодих осіб залишаються безробітними або масово покидають Україну, в пошуках роботи за кордоном.

Молодь – майбутнє України, а тому держава повинна підтримувати та надавати молоді допомогу в їх професійному становленні. Але, на жаль, рівень молодіжного безробіття в Україні протягом останніх років залишається стабільно високим. Найбільше від безробіття потерпають молоді особи у віці від 15 до 24 років, рівень безробіття яких у 2015–2019 рр. становив близько 23%. Це зумовлено тим, що значна частина серед цих осіб не має необхідних професійних навичок і досвіду роботи. [3;4].

Щороку з вищих навчальних закладів випускаються тисячі спеціалістів, але проблема полягає в тому, що не всі випускники можуть швидко працевлаштуватись. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді» у ч. 12 ст.7 встановив гарантію надання роботи за фахом на період не менше трьох років молодим спеціалістам – випускникам державних закладів професійної, фахової передвищої та вищої освіти, потреба в яких була визначена державним замовленням [5]. Тому постає питання, як випускники, підготовка яких здійснювалась не за державним замовленням, можуть гарантовано в подальшому реалізувати право на працю?

На нашу думку, важливою причиною безробіття є відсутність державного прогнозування потреб економіки у спеціалістах з вищою освітою внаслідок чого й виникають на ринку праці диспропорції попиту й пропозиції дипломованих фахівців. Наприклад, на сьогоднішній день ринок праці переповнений спеціалістами у галузі права, економіки та англійської філології, як результат молодим людям після закінчення ВНЗ дуже важко знайти роботу у відповідній сфері.

Ще однією проблемою щодо працевлаштування молоді є відсутність вакансій, які б мотивували випускників навчальних закладів до праці. Молоді особи, які щойно отримали диплом, надають перевагу престижній та високооплачуваній роботі, однак роботодавці не бажують працевлаштовувати осіб у яких не має достатнього досвіду роботи, відсутні відповідні знання та навички. Однак, у випадках прийняття молоді особи на роботу, роботодавець не може забезпечити гідну заробітну плату. За результатами досліджень у 2017 р. серед молоді, розмір середнього заробітку/доходу за всіма роботами за останній місяць у 42% опитаних не перевищував 3 тис. грн (мінімальна заробітна плата в цей період становила 3200 грн), 32% мали заробіток у межах 3001–5000 грн та тільки 12% – понад 5 тис. грн. [4]. Як результат, низька оплата роботи призводить до того, що значна кількість достатньо освічених молодих осіб перебуває або за межею бідності, або є безробітною та далі здійснює пошуки роботи із гідною заробітною платою.

У цьому аспекті слушною є думка Т. Павлюк, яка зазначає, що «... враховуючи досвід зарубіжних країн, є доцільним упровадження нового методу сприяння працевлаштуванню молоді на перше робоче місце шляхом надання підприємствам субсидій на оплату праці працевлаштованій молоді в розмірі 50% витрат на заробітну плату молодого працівника. На основі цього заходу підприємство має можливість заохочувати молодих

працівників до ефективної праці, при цьому витрати на оплату праці молоді поділяються на дві частини, одну з яких фінансуватиме держава. Це значно знизить фінансові витрати роботодавців на оплату праці молоді, що дозволить підвищувати розмір заробітної плати молодим працівникам, стимулюватиме підприємства брати на роботу молодь» [6]. Крім того, на нашу думку, необхідно започаткувати механізм проведення маркетингових досліджень ринку праці, з метою визначення пропозицій та попиту робочої сили, з подальшим складанням програм зайнятості, що повинне вирішити проблему диспропорції попиту й пропозицій дипломованих фахівців.

Отже, останніми роки спостерігається підвищення рівня безробіття молоді, причиною якого є перенасичений ринок праці, внаслідок зростання пропозицій робочої сили та невеликої кількості нових робочих місць. Оскільки держава встановила право громадян на працю, то вона повинна як найшвидше гарантувати реалізацію цього права, тобто забезпечити створення нових робочих місць шляхом надання підприємствам субсидій на оплату праці працевлаштованій молоді. Вважаємо, що дану проблему необхідно вирішити найближчим часом, з метою запобігання міграції української молоді за кордон.

Список використаної літератури:

1. Каретна О. О. Роль молоді в процесі соціально-економічної трансформації України. *Актуальні проблеми політики*. Одеса. 2012. Вип. 45. С. 228–235.
2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141.
3. Аналітична та статистична інформація Державного центру зайнятості URL: www.dcz.gov.ua/ (дата звернення: 05.04.2021).
4. Статистична інформація ринку праці Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 05.06.2021).
5. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 5 лют. 1993 р. № 2998–12/Верховна Рада України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2998-12> . (дата звернення: 06.04.2021).
6. Павлюк Т. І. Стан та проблеми працевлаштування молоді в Україні. Ефективна економіка. 2020. № 12. URL: <http://ir.vtei.edu.ua/card.php?id=27045> (дата звернення: 06.04.2021).

Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри трудового права Свічкарьова Ярослава Віталіївна

Михайлова М. І.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 2 курс, 12 група

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ РЕЖИМУ РОБОТИ ДИСТАНЦІЙНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У зв'язку з євроінтеграцією та проблемами пандемії, що викликали появу дистанційної роботи, в Україні виникло багато питань щодо режиму роботи дистанційних працівників. Чинне законодавство не встановлює якісного регулювання даного питання, тому ми звернемося до європейського досвіду і запропонуємо ввести зміни для більш вдалого існування інституту дистанційної праці.

На рівні Європейського Союзу у 2002 р. соціальними партнерами було укладено рамкову угоду про телероботу між Європейською комісією та європейськими об'єднаннями профсоюзів та роботодавців [1, с. 33]. Саме ця угода містить керівні принципи організації трудового процесу осіб, працюючих у дистанційному режимі, згідно з якими дистанційний працівник управляє організацією свого робочого часу самостійно. Ця угода говорить нам про те, працівники користуються тим же правовим захистом, як і працівники, які виконують свої обов'язки на основному робочому місці (недистанційно).

Варто зазначити, що в червні 2011 року була прийнята Конвенція МОП № 189 про фрілансерів, а також відповідні Рекомендації № 201. Прийняті акти МОП встановлюють, що дистанційні працівники в усьому світі, що забезпечують догляд за членами сімей і виконують іншу роботу по дому, повинні користуватися тими ж основними правами, що й інші категорії працівників. Йдеться, зокрема, про однакову з іншими працівниками тривалість робочого часу, про щотижневий безперервний відпочинок не менше 24 годин [2, с.246]. Проте дана Конвенція ще не ратифікована Україною.

Якщо звертатися до європейського досвіду певних країн, то хочеться розглянути Австрію. Відповідно, важливою особливістю Австрійської дистанційної праці є те, що Закон «Про працю надомних працівників» регулює всі відносини, які пов'язані з дистанційною працею, за винятком роботи у сфері сільського та лісового господарства. Закон «Про працю надомних працівників» містить відсильні норми про режим робочого часу

відповідно до Закону «Про час відпочинку». Встановлюються особливі норми, що обмежують можливість переробітку, основою чого є як охорона праці надомних працівників так і захист інтересів споживачів [3, с. 146].

Як відомо, будь-який договір має містити істотні умови. Наприклад, Бельгійський досвід телероботи, вказує на наявність таких обов'язкових умов, що передбачено Колективною угодою №85. Видається доцільним запозичити, певною мірою видозмінити та адаптувати наступні положення (істотні умови договору): строк виконання телероботи, або конкретних її частин; визначення часу для зв'язку між роботодавцем та телепрацівником (дні, години); відшкодування витрат телепрацівнику в разі виходу з ладу обладнання; режим роботи (кількість годин) [3, с. 147].

Щодо українського законодавства, то для закріплення правових основ здійснення дистанційної роботи в Кодекс законів про працю була введена нова стаття 60–2 «Дистанційна робота» у 2021 році. Тобто Україна зробила перший крок для законодавчого врегулювання даного інституту, однак цього дуже мало, адже питання режиму робочого часу є дуже важливим: розмивання кордонів між робочим часом та відпочинком може призвести до стресу, проблем у сім'ї, емоційного вигорання.

Отже, вищезазначене свідчить про те, що облік робочого часу та часу відпочинку працівника не врегульований українським законодавством, а тому даний інститут потрібно вивчати та розвивати для забезпечення належних умов праці та гарантій як працівника так і роботодавця.

Список літератури

1. Куренной А. М. Труд и право: трудовое или гражданское: научная статья. Москва: Корпоративный юрист, 2005. С.32–34.
2. Серета О. Г. Деякі аспекти впровадження регулювання дистанційної роботи в сучасному: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. В. С. Венедіктова, А. М. Куліша. Суми: СумДУ, 2014. С. 245–248.
3. Маріц Д. О. Окремі аспекти запозичення європейського досвіду щодо правового регулювання агіпової зайнятості в Україні: стаття. Київ: Ча-сопис Київського університету права, 2014, С. 144–148.
4. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10 грудня 1971 р. №322 – VIII, додаток до №50, ст. 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 05.05.2021).

Науковий: керівник: д.ю.н., доцент Серета О. Г.

Поколенко М. Д.

студентка Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 2 курс,
група 18-19-02

ГАРАНТІЇ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ, МОБІЛІЗОВАНИХ ДЛЯ УЧАСТІ В ООС

У зв'язку з бойовими діями на території Донецької та Луганської областей, починаючи з 2014 року, серед науковців та населення виникає багато питань, що стосуються статусу мобілізованих осіб для участі в Антитерористичній операції (2014–2018 роки) / Операції об'єднаних сил (далі – ООС; 2018 і до сьогодні), а також гарантій їхнього захисту. Українським законодавством для військовослужбовців встановлюється низка пільг і гарантій у сфері правового, соціального та трудового захисту. У даній роботі ми проаналізуємо особливості встановлення таких гарантій у руслі трудового законодавства.

Громадяни, призвані на військову службу, зобов'язуються ціною свого життя захищати територіальну цілісність України, у свою чергу держава гарантує їм захист прав на період виконання військового обов'язку. Держава гарантує військовослужбовцям достатнє матеріальне, грошове забезпечення, охорону здоров'я та безоплатне лікування. На офіційному сайті Верховної Ради України роз'яснюється, що особи, призвані на службу, набувають особливого статусу – військовослужбовці. Завдяки цьому на них поширюються пільги, зазначені у наступних законах: «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про соціальний і правовий статус військовослужбовців і членів їх сімей», деякі положення Кодексу законів про працю (далі – КЗпП) та інших нормативно – правових актів.

Закон України (далі – ЗУ) «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення проведення мобілізації» від 27.03.2014 року доповнює ст. 39 ЗУ «Про військовий обов'язок та військову службу». Тут зазначається, що за громадянами України, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації, зберігається місце роботи, посада та середній заробіток під час дії особливого періоду на строк до

його закінчення або до дня фактичного звільнення. Такі самі положення зазначені у ст. 119 КЗпП. Наприклад, громадянин Віктор Ковпак працював науковим співробітником на державному підприємстві «Кварсит» (Донецька область, м. Костянтинівка). У 2015 році був мобілізований до лав Збройних сил України для служби в зоні проведення ООС. У цей час його не звільнили з підприємства, а продовжили нараховувати середню заробітну плату та зберігали за ним робоче місце.

Для військовослужбовців встановлюються й інші гарантії. Наприклад, при прийнятті на роботу, відповідно до п. 4 ст. 14 ЗУ «Про зайнятість населення» від 5 липня 2012 року молодь, яка звільнилася із строкової військової служби, військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, військової служби за призовом осіб офіцерського складу або альтернативної (невійськової) служби і яка вперше приймається на роботу, має додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню. У ст. 26 КЗпП передбачено, що не встановлюється випробування при прийомі на роботу осіб, звільнених у запас з військової чи альтернативної (невійськової) служби. У разі змін в організації виробництва та праці, переважне право на залишення на роботі надається працівникам з більшою кваліфікацією та продуктивністю праці. Але у випадку рівних умов перевагу залишитися на роботі мають військовослужбовці – п. 9 ст. 42 КЗпП.

Крім того, учасникам ООС щорічно, крім відпусток, які надаються під час служби, ще надаються щорічні основні відпустки із збереженням грошового, матеріального забезпечення та наданням грошової допомоги на оздоровлення в розмірі місячного грошового забезпечення (крім військовослужбовців строкової військової служби) згідно ЗУ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Отже, проаналізувавши чинні нормативно-правові акти, дослідивши роз'яснення Міністерства оборони України, правові позиції Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, ми дійшли висновку, що громадяни, мобілізовані для участі в Операції об'єднаних сил, мають достатнє нормативне підґрунтя для реалізації своїх прав. Згадані права, пільги та гарантії дають змогу мобілізованим громадянам України бути впевненими у їхньому захисті з боку держави, а у разі порушення цих прав – підстави відстоювати їх у суді.

Скляр М. О.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКЮ, 2 курс, 18 група,

Радіонова-Водяницька В. О.

к.ю.н., ас. кафедри трудового права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ МОБІНГУ В УКРАЇНІ

На сьогодні проблема мобінгу привертає увагу психологів, соціологів, фахівців різних галузей права, адже в умовах соціально-політичної та економічної кризи, карантинних обмежень прояв такого явища набуває стрімкого поширення. Мобінг (від англ. mob – юрба) – систематичне цькування, психологічний терор, форма психологічного тиску у вигляді цькування співробітника в колективі, зазвичай з метою його звільнення. Цей термін виник на початку 1980-х років завдяки психологу і медику, доктору Ханцу Лейману, який провів дослідження цього явища на робочих місцях у Швеції. Отже, мобінг – це негативна поведінка, яка виявляється в трудовому колективі.

Розрізняють декілька видів мобінгу. Зокрема, горизонтальний, який полягає в систематичному цькуванні одного працівника всіма іншими співробітниками. Також, можна виокремити вертикальний, коли колектив здійснює тиск на керівника певної установи, підприємства чи організації, або ж навпаки начальник цькує працівника, який йому не подобається з певних причин (так зване явище босінгу).

У нашій країні таке явище як мобінг перебуває поза межами правового поля, вітчизняне законодавство не встановлює чіткого поняття, наслідків та механізмів правового захисту осіб, що стали об'єктами мобінгу. Проте, міжнародна спільнота вже виробила певні стандарти, які дають можливість удосконалити національне законодавство в частині захисту особистої гідності працівника під час здійснення ним трудової діяльності.

Наприклад, у Директивах Ради № 89/391/ЄЕС від 12.06.1989 р. «Про впровадження заходів для заохочення вдосконалень у сфері безпеки

і охорони здоров'я працівників під час роботи» та № 2000/78/ЄС від 27.11.2000 р. «Що встановлює загальні рамки рівноправного поводження у сфері зайнятості і професійної діяльності» прямо передбачено забезпечення захисту здоров'я працівника на робочому місці, рівність поводження у сфері праці та зайнятості. Цими ж документами встановлюється, що поведінка, яка здатна створювати образливу ситуацію для працівника та принижувати особисту гідність і честь людини визнається такою, що прирівнюється до дискримінації трудових прав.

Слід зазначити, що у Європі цьому питанню приділяють неабияку увагу. Чимало психологів працюють у цьому напрямку, створюються відповідні структури для роботи з жертвами мобінгу тощо. Аналізуючи міжнародний досвід у цій сфері, слід зазначити, що для попередження мобінгу необхідним є запровадження правового засобу захисту від нього на території нашої країни.

Проте, попри таку необхідність, сьогодні правові засади попередження та протидії мобінгу вичерпуються декількома загальними нормами: норма, що регламентує право на повагу гідності, що закріплюється в ст. 28 Конституції України; норма, що передбачає право на безпечні та здорові умови праці (ст. 2 КЗпП України); положення, яке забороняє будь-яке пряме або непряме обмеження прав чи встановлення прямих або непрямих переваг при укладенні, зміні та припиненні трудового договору (ст. 22 КЗпП України).

Першою спробою врегулювання питання мобінгу було запровадження законопроекту «Про внесення змін до деяких законів України (щодо запобігання мобінгу)» від 25.07.2017 р. № 7005, але, на жаль, цей проект було відкликано, хоча й більшість політико-правових експертів стверджували, що цей закон посприяв би удосконаленню законодавства відповідно до міжнародних актів. Другою спробою став законопроект № 10118 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії мобінгу», поданий 04 березня 2019 року до Верховної Ради України, але з часом його також було відкликано, що нівелювало можливість регламентування даного питання на державному рівні.

Отже, слід зазначити, що на сьогодні основним нормативно-правовим актом, який регулює правовідносини в даній сфері є Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», який хоч і не дає визначення «мобінгу», але визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії дискримінації з метою забезпечення рівних

можливостей щодо реалізації прав і свобод людини та громадянина. А мобінг, у свою чергу, за результатами досліджень багатьох науковців, є проявом дискримінації.

Виходячи із вказаного вище, проблема мобінгу є надзвичайно актуальною та потребує належного законодавчого врегулювання, адже існування цього явища в трудових колективах може стати передумовою зниження ефективності діяльності будь-якого підприємства. Аналізуючи зарубіжний досвід, можна зазначити, що для зменшення прояву мобінгу, перш за все, необхідно визначити основні його ознаки на рівні закону шляхом доповнення до статті 2–1 КЗпП України, що гарантує рівність трудових прав громадян. Також, на нашу думку, слід встановити юридичну відповідальність за відповідні дії, як зроблено в багатьох економічно розвинутих країнах. Крім того, було б доречно включити до механізму протидії мобінгу освітні та профілактичні заходи, що були б спрямовані на попередження насильства на робочому місці.

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ

Єрмаков М. М.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
02-20м-02

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЩОДО РОЗБЛОКУВАННЯ РЕЄСТРАЦІЇ ПОДАТКОВИХ НАКЛАДНИХ

Процес господарської діяльності платників податку на додану вартість (далі – ПДВ) супроводжується цілою низкою документів, що повинні підтверджувати реальність господарських операцій. Одним з ключових документів, що дає можливість покупцю право на нарахування податкового кредиту є належним чином зареєстрована в базі даних (далі – ЄРПН) податкова накладна. Наразі дуже поширеними стали випадки блокування реєстрації податкових накладних органами Державної податкової служби. Ця процедура повністю врегульована постановою КМУ від 11 грудня 2019 р. № 1165.

Відповідно до п. 56.1 ст. 56 Податкового кодексу рішення, прийняті контролюючим органом, можуть бути оскаржені в адміністративному та судовому порядку. [1] В межах даного дослідження зосередимося саме на проблемних моментах пов'язаних з судовою процедурою оскарження рішень податкової щодо відмови у реєстрації податкової накладної.

Як відомо, в Україні не визнається джерелом права судовий прецедент, але все більше юристів-практиків стикаються з тим, що у разі прийняття вищими інстанціями судової влади певної правової позиції, всі інші суди нижчих інстанцій просто не можуть таку позицію не врахувати при розгляді справи. Так сталося і нещодавно, коли кардинально змінилась судова практика щодо строку на оскарження рішення про відмову у реєстрації податкової накладної.

Раніше існувала чітка практика, що для оскарження рішення про відмову у реєстрації податкової накладної платник податків мав аж 1095 днів для подання позову до податкової, у разі якщо зверненню до суду не передувала процедура адміністративного оскарження. [2]

Натомість ще 2019 році з'являється по справі №640/20468/18, де по іншому тлумачаться норми ПКУ та КАС України. В мотивувальній частині рішення Верховний Суд посилався на те, що п. 56.18 ст. 56 ПК України відноситься лише до оскарження податкових повідомлень-рішень та інших рішень контролюючих органів, що визначаються грошове зобов'язання платника податків. При чому, зміст згаданої норм не змінювався, а суд сам визначив, що п. 56.18 ст. 56 ПК України відноситься лише до тих рішень, що визначають грошове зобов'язання, вдавшись до невідповідного розширювального тлумачення норм.

Тут слід зауважити, що після такої постанови практика суду не пішла однозначним шляхом, а у 2020 році в деяких рішеннях Верховний Суд навіть використовував старий підхід, що визначав строк оскарження для даної категорії спорів у 6 місяців (постанова від 03.04.2020 року по справі №2540/2576/18).

Вважаємо, що така правова позиція порушила принцип правової визначеності, оскільки з 2019 по 2020 рік Верховний Суд приймав неоднозначні позиції з питань строку оскарження рішення про відмову у реєстрації податкових-накладних, де в одному випадку керувався нормами КАС України (строк становить 6 місяців), а в інших – нормами ПКУ (строк становить 1095 днів).

Єдиний підхід, що передбачає застосування строку для оскарження у шість місяців суди почали застосовувати після ухвалення Верховним Судом постанови від 26.11.2020 у справі №500/2486/19.

Тут виникає цілком логічне питання: що робити тим платникам податків, які не квапились оскаржувати рішення про відмову у реєстрації податкової накладної, знаючи, що у них в запасі є аж 1095 днів?

По-перше, навіть, якщо в першій інстанції позов платника податків було прийнято за строками ПКУ і питання поновлення строків не вирішувалось, а рішенням суду такий позов навіть задоволено, то з імовірністю в 99% апеляційний суд скасує таке рішення саме на підставі недотримання строку звернення до суду (саме така ситуація відображена у рішенні Другого апеляційного адміністративного суду від 23.03.2021 року по справі №520/4664/2020).

По-друге, у вищевикладеному випадку не можна буде переглянути справу за нововиявленими обставинами, обґрунтовуючи такі обставини зміною судової практики (позиція Касаційного адміністративного суду, викладена у постанові від 30.01.2020 року по справі 127/2-а-4944/11).

По-третє, єдиним шляхом для розв'язання такої проблеми є поновлення процесуального строку на оскарження. При чому, в більшості випадків суди не вбачають наведені платниками податків причини поважними.

Отже, ми бачимо, що хоч податкове законодавство не змінювалось, але змінюються підходи Верховного суду до тлумачення та застосування відповідних норм. Наразі склалась така ситуація, що позов про скасування рішення податкової про блокування податкової накладної може бути за своєю суттю «виграшний», але саме на підставі недотримання строків за КАС України у задоволенні такого відмовлять.

Література:

1. Податковий кодекс України від 01.01.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
2. Відмовили в реєстрації податкової накладної: як оскаржити. URL: https://biz.ligazakon.net/news/198824_vdmovili-v-restrats-podatkovo-nakladno-yak-oskarzhiti.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри фінансового права Шульга Тетяна Михайлівна

Піскуровська А. В.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 3 курс, 2 група

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕСВОЄЧАСНЕ ПОВЕРНЕННЯ БАНКІВСЬКОГО ВКЛАДУ

За договором банківського вкладу (депозиту) одна сторона (банк), що прийняла від другої сторони (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), що надійшла, зобов'язується виплачувати вкладникові таку суму та проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором (ч.1 ст. 1058 ЦКУ).

Доволі часто трапляються випадки, коли банк здійснює повернення депозиту після закінчення дії договору банківського вкладу. Виникають

питання: «Чи є закінчення строку дії договору підставою для припинення договірної зобов'язання? Чи зобов'язаний банк сплатити 3% пеню (за ч. 5 ст.10 Законом України «Про захист прав споживачів») від суми утримуваних коштів за кожен день з моменту звернення клієнта з вимогою до дня фактичної видачі? Чи може розмір неустойки бути зменшений? Чи можна стягнути моральну шкоду з банку за неповернення депозиту?»

Відповідно до ст. 598 ЦК України – зобов'язання припиняється на підставах, встановлених договором або законом. Ці підстави вичерпно наведено у ст.ст. 599–601, 604–609 ЦК України. Аналіз наведених правових норм свідчить про те, що закінчення строку дії договору не є підставою для припинення визначених ним зобов'язань, оскільки згідно зі ст.599 ЦК України, частиною першою статті 202 ГК України такою підставою є виконання, проведене належним чином. Отже, саме по собі закінчення строку дії двостороннього правочину, виконання якого здійснено тільки однією стороною, не припиняє зобов'язальних правовідносин сторін цього правочину та не звільняє другу сторону такого правочину від відповідальності за невиконання нею своїх обов'язків. Аналогічний правовий висновок міститься також в пунктах 6.1–6.5 ухвали Великої Палати Верховного Суду від 26 червня 2018 року №910/9072/17.

Щодо того, чи зобов'язаний банк сплатити 3% пеню від суми утримуваних коштів за кожен день з моменту звернення клієнта з вимогою до дня фактичної видачі, то відповідно до постанов Верховного Суду України: від 28 вересня 2016 року №6-1699цс16; від 13 березня 2017 року №6-2128цс16; від 13 вересня 2017 року №6-1881цс16 – викладено правовий висновок про те, що вкладник за договором депозиту є споживачем фінансових послуг, а банк – їх виконавцем, та несе відповідальність за неналежне надання цих послуг, передбачену ч.5 ст.10 Закону України «Про захист прав споживачів», а саме сплату пені у розмірі 3% вартості послуги за кожний день прострочення. До моменту вчинення порушення пеня відіграє забезпечувальну функцію, а з моменту порушення є мірою відповідальності за порушення зобов'язання.

Варто звернути увагу на рішення Конституційного Суду України від 11 липня 2013 року №7-рп/2013 у справі №1–12/2013 щодо співмірності затребуваного розміру пені. Конституційний Суд України дійшов висновку, що умови договору споживчого кредиту, його укладання та виконання повинні підпорядковуватися таким засадам, згідно з якими особа споживача вважається слабкою стороною у договорі та підлягає

особливого правовому захисту з урахуванням принципів справедливості, добросовісності і розумності. Таким чином, розмір пені за невиконання банком фінансової послуги з повернення вкладу, визначений ч.5 ст.10 Закону України «Про захист прав споживачів» як 3% від простроченої суми за кожний день прострочення повернення вкладу, – ґрунтується на виконанні державою конституційно- правового обов'язку щодо захисту прав споживачів, забезпечує їх особливий правовий захист як слабкішого суб'єкта цивільних відносин, забезпечує фактичну, а не формальну рівність сторін у таких цивільних відносинах.

Відповідно до ч.3 ст.551 ЦК України – розмір неустойки може бути зменшений за рішенням суду за наявності однієї з умов:

- якщо він значно перевищує розмір збитків;
- за наявності інших обставин, які мають істотне значення.

Суд може застосувати частину третьої статті 551 ЦК України, зменшивши (пом'якшивши) розмір стягнутої пені (як, наприклад, постановою Верховного Суду від 01 жовтня 2018 року № 761/42169/16-ц, лише за умови надання належних та допустимих доказів.

Досить цікавим є питання щодо відшкодування моральної шкоди банком за неповернення депозиту. Відповідно до ст. 611 ЦК України моральна шкода підлягає відшкодуванню у разі порушення зобов'язання, якщо таке відшкодування встановлено договором або законом. Тобто законодавець указує на два випадки компенсації моральної шкоди – вони визначені умовами договору або впливають із положень законодавства (зокрема статті 4, 22 Закону України «Про захист прав споживачів»). Вказані норми у своїй сукупності вказуються на те, що порушення банком зобов'язання з повернення вкладу, незважаючи на умови укладеного договору, фактично є недоліком продукції (неналежним наданням фінансової послуги) у розумінні законодавства про захист прав споживачів і відповідно до статей 4 та 22 Закону України «Про захист прав споживачів» має наслідком відшкодування моральної шкоди, завданої вкладникові таким неналежним наданням фінансової послуги. При цьому вказаний Закон не містить застережень про те, що моральна шкода споживачу відшкодовується лише у разі завдання шкоди його життю чи здоров'ю.

Велика П. В. Суду у справі 216/3521/16-ц від 01.09.2020, дійшла висновку, що вирішуючи спір щодо відшкодування моральної шкоди за порушення споживчого договору, зокрема у справі про порушення банком зобов'язання з повернення вкладу, суди мають враховувати, що моральна

шкода за порушення цивільно-правового договору як спосіб захисту суб'єктивного цивільного права може бути компенсована і в тому разі, якщо це прямо не передбачено законом або тим чи іншим договором, і підлягає стягненню на підставі статей 16 та 23 ЦК України і статей 4 та 22 Закону України «Про захист прав споживачів» навіть у тих випадках, коли умовами договору право на компенсацію моральної шкоди не передбачено.

Тож, підсумовуючи усе вище сказане, можна дійти висновку, що закінчення строку дії договору і невиконання зобов'язань не припиняє зобов'язальних правовідносин, а трансформує їх в охоронні, що містять обов'язок відшкодувати заподіяні збитки, встановлені договором чи законом.

Крім цього, із судової практики випливає, що неповернення депозиту є підставою, що дозволяє стягнути моральну шкоду з банку.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри цивільного права №1 В. П. Янишен

Сидоренко Н. О.

студент НЮУ ім. Ярослава Мудрого
господарсько-правовий факультет, 2
група, 1 курс магістратури

МЕТОДИ УСУНЕННЯ ПОДВІЙНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

Подвійне оподаткування – це ситуація, коли об'єкт оподаткування оподатковується тим самим податком за той самий податковий період. Подвійне оподаткування негативно впливає на суб'єктів оподаткування, адже воно переобтяжує їх. У міжнародній практиці для уникнення подвійного оподаткування були встановлені певні принципи та методи стягнення податків, на основі яких було прийнято чимало конвенцій та рекомендацій до них. У 1963 р. Організація економічного співробітництва та розвитку прийняла Типову Конвенцію, у рамках якої містилися деякі типові рішення, що застосовуються у відносинах між країнами.

Рекомендовані рішення беруться до уваги, оскільки оподаткування доходу суб'єктів оподаткування, повинно здійснюватися країною, в якій вони були створені, і де ці суб'єкти мають постійне представництво, а дохід пов'язаний з облігаціями, векселями або плата за використання авторських

прав, патентів, товарних знаків, а також у вигляді дивідендів, що підлягають оподаткуванню обома країнами, у пропорціях, узгоджених ними.

Інше обмеження, накладене міжнародними конвенціями, передбачає, що оподаткування доходу, отриманого від професійної діяльності повинно здійснюватися в країні її здійснення, коли платник податку має постійне місце для вільного здійснення професійної діяльності, або в країні, де такий платник отримує дохід, коли він не має зареєстрованого місця проживання в іншій країні.

Поява подвійного оподаткування зумовлена тим, як застосовуються критерії визначення місця отримання доходу. Цими критеріями є:

- критерій проживання (або податкового місця проживання);
- критерій національності;
- критерій походження доходу (територіальність).

Саме тому у практиці часто зустрічаються такі випадки подвійного оподаткування:

- обидві держави обкладають дохід або майно особи, яка є резидентом однієї держави, а отримує дохід або має майно в іншій;
- кілька держав обкладають весь отриманий одним платником податку дохід;
- кілька держав обкладають отриманий в одній державі дохід особи, яка не є резидентом в жодній з цих держав.

Подвійного оподаткування можна уникнути або односторонніми законодавчими діями, або укладанням двосторонніх чи багатосторонніх угод між різними країнами. Уникнути подвійного оподаткування односторонніми законодавчими діями складніше, оскільки кожна країна зацікавлена в тому, як досягти більших податкових надходжень.

У міжнародній податковій практиці було прийнято наступні методи та способи для уникнення подвійного оподаткування:

1. Загальна пільга – згідно з цим методом доходи, отримані резидентом іноземної держави, що підлягають оподаткуванню у цій країні, віднімаються від оподатковуваного доходу основної маси в країні «проживання» з урахуванням усіх доходів, отриманих платниками податків.

2. Звільнення – передбачає прогресивне оподаткування доходу окремо в кожній з договірних країн. Але, в контексті оподаткування доходів нерезидента за кордоном, до оподатковуваного доходу в країні «проживання» додається оподатковуваний дохід, одержуваний в цілому в залежності від прогресивної ставки, що підлягає визначенню на фіксовану суму. Вони повинні використовуватися тільки для обчислення податку на доходи в країні проживання. По суті, ці засоби правового захисту, з одного

боку, дозволяють використовувати відповідний податок у цій державі, а з іншого сторони, зменшують податок, що сплачується за кордоном, з оподаткованого доходу в цій державі.

3. Зарахування – полягає в тому, що податок іноземної держави, сплачений за дохід, отриманий на території резидентом іншої держави, віднімається безпосередньо з суми податку, обчисленої в країні «проживання». Цей податок розраховується з урахуванням загального оподаткованого доходу, отриманого за сумою оподаткованого доходу в обох країнах (за попереднім методом). Податок, сплачений за кордоном, віднімається тільки до межі внутрішнього податку, рівного доходу отриманому за кордоном. Таким чином, якщо розрахований податок в країні «проживання» менше, ніж сплачений за кордоном, платник податків понесе більше високий загальний податок, відповідний тому, який був би понесений, якби весь оподатковуваний дохід був отриманий в його країні «проживання».

4. Кредитування – означає, що податок, сплачений за кордоном, віднімається в повному обсязі із загальної суми обчисленого податку в країні «проживання», незалежно від його розміру.

Вирішення проблеми міжнародного подвійного оподаткування стало можливо саме завдяки цим методам. Вони застосовуються на підставі міжнародних угод про уникнення подвійного оподаткування та визначені у національному законодавстві держав.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри фінансового права НЮУ ім. Ярослава Мудрого Т. М. Шульга

Торговцова П. Ю.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Господарсько-правовий факультет, 5
курс, 2 група

ВИНА ЯК ОЗНАКА ПОДАТКОВОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ: АНАЛІЗ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА

З 1 січня 2021 року набули чинності зміни до Глави 11 Податкового кодексу України (далі – ПКУ), яка закріплює відповідальність за пору-

шення податкового законодавства. Новелою стало запровадження такої умови притягнення до фінансової відповідальності як наявність вини, яка раніше була характерна тільки для адміністративної та кримінальної відповідальності. Відсутність вини у складі податкового правопорушення породжувала суперечки як між податковими органами та платниками податків, так і між науковцями. Деякі науковці підкреслювали, що податкове правопорушення не можна вважати правопорушенням в класичному розумінні, оскільки відсутня така обов'язкова ознака як вина. А податкові органи, посилаючись на положення ПКУ, зазначали, що наявність чи відсутність вини не впливає на притягнення до фінансової відповідальності, з чим платники податків, звісно, не погоджувались. Однак, останнім часом судова практика пішла шляхом дослідження питання про наявність вини у діях платника податків.

Відповідно до оновленої редакції ст. 109 ПКУ податковим правопорушенням є протиправне, винне діяння платника податку, контролюючих органів та/або їх посадових (службових) осіб, інших суб'єктів у випадках, прямо передбачених ПКУ. Слід зазначити, що ПКУ не містить визначення поняття «вина», однак містить умови за яких особа вважається винною. Так, особа вважається винною у вчиненні податкового правопорушення, якщо вона мала можливість для дотримання правил та норм, за порушення яких ПКУ передбачена відповідальність, проте не вжила достатніх заходів щодо їх дотримання.

Слід звернути увагу, що наявність вини є обов'язковою умовою не для всіх податкових правопорушень, а лише для тих, які зазначені в п. 109.3 ст. 109 ПКУ. Так, наприклад, фінансова відповідальність за порушення встановленого порядку взяття на облік у контролюючих органах; неподання або несвоєчасне подання податкової звітності або невиконання вимог щодо внесення змін до податкової звітності; порушення строків зберігання документів з питань обчислення і сплати податків та зборів, а також документів, пов'язаних із виконанням вимог іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи; порушення правил сплати грошового зобов'язання (якщо це діяння не є умисним) тощо настає незалежно від наявності вини.

Аби притягнути до фінансової відповідальності платника податку на контролюючі органи покладено обов'язок довести, що платник податків діяв нерозумно, недобросовісно та без належної обачності. При цьому слід зазначити, що ці три умови повинні виконуватися одночасно. Таким чином, умовами, які визначають вину особи, по-перше, є не вжиття осо-

бою достатніх заходів, коли вона мала таку можливість, щодо дотримання норм та правил, встановлених ПКУ, а по-друге, доведення цього контролюючими органами.

У разі якщо контролюючим органом не будуть доведені такі обставини, то платник податків не може бути притягнутий до фінансової відповідальності за таке порушення, однак це стосується лише тих правопорушень, в яких наявність вини платника податків є умовою притягнення до відповідальності. До того ж, якщо існують сумніви щодо наявності таких обставин, то вони трактуються на користь платника податків. При цьому контролюючі органи притягуються до відповідальності незалежно від наявності в їх діяннях вини.

Окрім вини в Податковому кодексі України міститься також така кваліфікуюча ознака як умисність діяння. Діяння вважається вчиненим умисно, якщо платник податків удавано, цілеспрямовано створив умови, які не можуть мати іншої мети, крім як невиконання або неналежне виконання вимог, установлених ПКУ та іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи. Проте, як і у випадках наявності вини, такі обставини повинні бути доведені. Якщо проаналізувати склади податкових правопорушень, де вина є необхідною умовою для притягнення до відповідальності, то майже в них усіх йдеться про умисні діяння, тобто вину платників має бути доведено в тих випадках, де діяння, що призвели до податкового правопорушення, є умисними.

Однак в ПКУ міститься склад податкового правопорушення, яке може бути вчинено як умисно, так і не умисно, але в обох випадках вина є обов'язковою умовою притягнення до фінансової відповідальності. Так, наприклад, п. 123.4 ст. 123 ПКУ передбачена відповідальність за використання платником податків сум, що не сплачені до бюджету внаслідок отримання податкової пільги, не за призначенням та/або всупереч умовам чи цілям її надання згідно із законом з питань відповідного податку, збору або платежу, а п. 123.5 передбачена відповідальність за вчинення цього самого діяння, але вже умисно. І в першому, і в другому випадку необхідною умовою притягнення особи до фінансової відповідальності є встановлення контролюючими органами вини особи.

Отже, вина в податковому праві є специфічною ознакою податкового правопорушення, оскільки є умовою притягнення до фінансової відповідальності не за всіма складами податкових правопорушень. Тому на контролюючі органи покладений обов'язок довести вину особи у ви-

падках, коли цього вимагає ПКУ, інакше особа не буде притягнена до фінансової відповідальності. До того ж, поряд з виною існує ще така кваліфікуюча ознака як умисність діяння. Аналізуючи норми ПКУ, можна дійти до висновку, що вина і умисел в податковому праві це не одне й теж.

Янишен В. П.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри цивільного права № 1

ДО ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ПЛАТІЖНИХ ПОСЛУГ

Поширення електронної комерції в Україні сприяло швидкому розвитку інформаційно-телекомунікаційних систем у всіх сферах людської діяльності, а також значному збільшенню питомої ваги електронних правочинів. Запровадження Кабінетом Міністрів України жорстких карантинних заходів з метою запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 додатково стимулювало інтерес широкого кола осіб до розрахунків за придбані товари, надані послуги тощо, електронними гаманцями, електронними грошима, QR-кодами та криптовалютою.

Однак класична банківська сфера платіжних послуг значною мірою уже не відповідає запитам сьогодення. З однієї сторони Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [1], який визначає загальні засади функціонування платіжних систем і систем розрахунків уже морально застарів, оскільки з часу внесення до нього останніх суттєвих змін (2012 рік) за межами його правового регулювання перебуває значна кількість нових видів платіжних послуг, що потребують відповідного правового режиму. Наразі вказаним Законом врегульовано лише один вид платіжних послуг, а саме, переказ коштів – рух певної суми коштів з метою її зарахування на рахунок отримувача або видачі йому у готівковій формі.

З іншої сторони на ринок платіжних послуг активно входять Fintech (фінтех) компанії, пропонуючи споживачам інноваційні рішення щодо здійснення безготівкових платежів за допомогою комп'ютера, смартфо-

ну, мобільного інтернету тощо в автоматизованому режимі. Це дозволяє останнім здійснювати фінансові трансакції навіть за відсутності банківських відділень, за меншої кількості дій та надання мінімального обсягу персональної інформації.

Звичайно слід зауважити, що цифрові технології впроваджуються також і у класичному банківському секторі. Як зазначено у Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року [2], презентованій громадськості в січні минулого року, завдяки стрімкій зміні потреб учасників фінансового ринку здійснено перебудову традиційної платіжної діяльності в цифровий формат, зросли обсяги безготівкових розрахунків (співвідношення безготівкових операцій до загального обсягу трансакцій – 75%), стали доступними фінансові послуги у форматі 24/7 незалежно від місцезнаходження клієнта, використання різноманітних методів віддаленої ідентифікації. З метою розвитку платіжного ринку України на базі міжнародних стандартів імплементовано стандарт ISO 13616 – міжнародний номер банківського рахунку (IBAN), розпочато роботи з упровадження в безготівкових розрахунках в Україні міжнародного стандарту ISO 20022 і відповідно – створення нового покоління СЕП (СЕП-4). Систему BankID Національного банку України впроваджено в промислову експлуатацію та затверджено як один з інструментів ідентифікації для дистанційного відкриття рахунків фізичних осіб, що дало можливість збільшити кількість послуг, що може бути отримано за допомогою системи (державних, адміністративних та комерційних).

У свою чергу Fintech або фінансові технології широко використовують інноваційні розробки у сфері програмного забезпечення та новітні технології у фінансовій сфері, що дозволяє суттєво спростити, здешевити та прискорити фінансові трансакції, посилюючи конкуренцію на фінансовому ринку з банківським сектором. Фінтех, за версією Оксфордського словника, представляє собою комп'ютерні програми та інші технології, які використовують для підтримки або надання банківських та фінансових послуг [3].

Початковою формою фінтех у сучасному розумінні стала кредитна платіжна карткова система Diners Club, впроваджена у 1950 році. Найбільшою інновацією в сфері фінансових технологій, що суттєво змінила уявлення про фінансовий сектор став банкомат, який вперше був встановлений 27.06.1967 в місті Енфілд (Велика Британія). Він надав поштовх для розвитку сучасних цифрових фінансових технологій, які

стрімко наближаються до споживачів фінансових послуг, забезпечуючи онлайн трансакції широкого спектру, найбільш поширеними та розвинутими з яких на сьогодні є саме платіжні послуги. Відповідно до Положення про порядок емісії електронних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням [4], платіжною послугою є діяльність щодо забезпечення виконання платіжних операцій з використанням електронного платіжного засобу, яка здійснюється постачальниками платіжних послуг. Платіжні послуги включають в себе як проведення розрахунків між особами, так і переказ коштів. Для прикладу, за даними Національного банку України у 2020 році обсяг грошових переказів в Україну перевищив 12 млрд. дол. США, що вимагає належного регулювання та забезпечення.

Фінтех набув розвитку, в основному, на базі як численних технологічних стартапів, так і високотехнологічних компаній, що надають фінансові послуги. Серед основних напрямків впровадження фінтех на платіжному ринку необхідно виділити технології, пов'язані з безконтактними платежами, тобто здійсненням платежів без фізичного контакту пристроїв (пластикових карт, смартфонів, розумних годинників тощо) із зчитувальним пристроєм (терміналом), що базуються на технології NFC (Near Field Communication). Також важливим є впровадження, зокрема, сервісів онлайн платежів і переказів, P2P (peer-to-peer), хмарних кас і смарт-терміналів, сервісів масових виплат.

Враховуючи важливість розвитку онлайн-технологій на ринку фінансових послуг Національний банк України 09.07.2020 затвердив Стратегію розвитку фінтеху в Україні до 2025 року [5] – покроковий план створення в Україні повноцінної фінтех-екосистеми з інноваційними фінансовими сервісами та доступними цифровими послугами, яка спрямована на сталий розвиток інновацій у фінансовій сфері, розвиток Cashless economy і підвищення фінансової грамотності споживачів та бізнесу. Вказана Стратегія, зокрема, передбачає запровадження віддаленої ідентифікації та верифікації, імплементацію євродирективи PSD2, надання можливості здійснення миттєвих платежів із рахунку на рахунок у СЕП у форматі 24/7, одним із основних індикаторів успішної реалізації якої визначено перехід більшості гравців ринку на стандарти відкритого банкінгу та інструменти віддаленої ідентифікації та верифікації.

Окремо слід звернути увагу на фундаментальний міжнародний документ – Другу платіжну євродирективу (PSD2) 2015/2366 від 12.01.2026

(далі – Директива PSD2) [6], спрямовану на встановлення обов'язку банку надати провайдеру платіжних послуг фінансову інформацію про клієнта і списати гроші з його рахунку, навіть без укладення окремого договору, на підставі виключно лише доручення клієнта. Таким чином, впроваджується простий автоматизований порядок обміну інформацією, замість договірних відносин, що значно підсилює роль провайдерів платежів (посередників) порівняно з держателями коштів клієнтів (банками).

У розвиток вказаної Директиви PSD2, відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [7] Верховною Радою України 19.02.2021 у першому читанні було прийнято проект Закону України «Про платіжні послуги» [8], який спрямований на регулювання діяльності українського ринку платежів та переказу коштів. Вказаним законопроектом, зокрема, визначається перелік з дев'яти платіжних послуг, сім з яких є фінансовими платіжними послугами, та дві – нефінансовими, а також формування зрозумілих умов роботи «відкритого банкінгу» у платіжній інфраструктурі України.

Підсумовуючи наведене, слід підкреслити, що поширення фінансових технологій на ринку платіжних послуг та надання фінтех компаніям доступу до банківської системи, з однієї сторони позитивно вплине на посилення взаємодії між фінтех компаніями та банківським сектором, трансформуючи відносини конкуренції між ними у тісне партнерство, а з другої – дозволить забезпечити споживачів високоякісними, дешевими та безпечними платіжними послугами, що відповідають загальноприйнятним європейським стандартам.

Список використаних джерел:

1. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 05.04.2001 № 2346-III. *Законодавство України*: база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14#Text> (дата звернення: 07.05.2021).
2. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року: Інтернет сторінка Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-7686> (дата звернення: 07.05.2021).
3. Oxford dictionary. FinTech. URL : <https://en.oxforddictionaries.com/definition/fintech>.

4. Положення про порядок емісії електронних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням : затв. постановою Правління Національного банку України від 05.11.2014 р. № 705. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 10.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0705500-14#Text> (дата звернення: 07.05.2021).
5. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року: затв. рішенням Правління Національного банку України від 09 липня 2020 року № 453-рш. *Інтернет сторінка Національного банку України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-fintehu-v-ukrayini-do-2025-roku> (дата звернення: 07.05.2021).
6. Директива (ЄС) 2015/2366 Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2015 року про платіжні послуги на внутрішньому ринку, що вносить зміни до Директив 2002/65/ЄС, 2009/110/ЄС і 2013/36/ЄС та Регламенту (ЄС) 1093/2010, а також скасовує Директиву 2007/64/ЄС. *Офіційний веб-сайт Європейського Союзу*. URL: https://ec.europa.eu/info/law/payment-services-psd-2-directive-eu-2015-2366_en (дата звернення: 07.05.2021).
7. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 07.05.2020).
8. Про платіжні послуги : Проект Закону України від 12.11.2020 № 4364. *Законопроекти України* : база даних / Верхов. Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70412 (дата звернення: 07.05.2020).

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КОРПОРАТИВНЕ ПРАВО, МЕДИЧНЕ ПРАВО

Алефіренко Є. В.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ШКЮ, 3 курс, 4 група

СТЯГНЕННЯ ПЕНІ ТА ШТРАФУ ЗА ПОРУШЕННЯ ГРОШОВОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРАВАЗАСТОСУВАННЯ

Грошові зобов'язання охоплюють усі сфери суспільного життя і виникають насамперед у сфері цивільно-правових відносин. Питання про цивільно-правову відповідальність за порушення грошових зобов'язань потребує ретельного вивчення та вдосконалення, що зумовлено, зокрема, нинішньою ситуацією, пов'язаною із кризою не платєжів.

О. А. Пушкін зазначав, що всі заходи цивільно-правової відповідальності, які застосовуються до боржника за порушення зобов'язань, можуть бути віднесені до загальних або спеціальних форм відповідальності. В якості загальної форми відповідальності виступає обов'язок боржника відшкодувати збитки, викликані невиконанням або неналежним виконанням зобов'язання. Ця міра відповідальності застосовується у випадках порушення будь-якого договірної зобов'язання, внаслідок чого вона і розглядається як загальна форма відповідальності. До спеціальних форм відповідальності за невиконання або неналежне виконання зобов'язання відносяться стягнення неустойки (штрафу, пені), деякі інші заходи (наприклад, втрата завдатку).

Я. М. Шевченко також вказувала, що універсальною мірою майнової відповідальності в цивільному праві є стягнення збитків, хоча, безсумнівно, є й інші санкції, які також слугують виразу відповідальності як правового інституту. Серед них можна назвати відшкодування шкоди в натурі (надання речі того ж роду і якості, виправлення пошкодженої речі), неустойку, пеню, штраф, стягнення майна у дохід держави та інші.

Відповідно до статті 549 ЦК України неустойкою (штрафом, пенєю) є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати

кредиторів у разі порушення боржником зобов'язання. Штрафом є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання (частина друга статті 549 ЦК України). Пенею є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання (частина третя статті 549 ЦК України).

За положеннями стаття 61 Конституції України ніхто не може бути двічі притягнутий до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення.

Умовами спірного договору передбачено застосування пені як виду цивільно-правової відповідальності за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань по даному договору, внаслідок чого нарахування пені відбувається за кожний день прострочення

У той самий час за кредитним договором сторонами передбачена сплата штрафів як виду цивільно-правової відповідальності за інші правопорушення: один із них – несвоєчасне повернення кредиту, процентів за користування кредитом та комісій.

Враховуючи вищевикладене та відповідно до статті 549 ЦК України штраф і пеня є одним видом цивільно-правової відповідальності, а тому їх одночасне застосування за одне й те саме порушення – строків виконання грошових зобов'язань за кредитним договором свідчить про недотримання положень, закріплених у статті 61 Конституції України щодо заборони подвійної цивільно-правової відповідальності за одне і те саме порушення.

Судова практика по-різному вирішує цю проблему. Наприклад Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду в рамках справи № 910/11944/18 від 28.08.2019 р. досліджував питання правової можливості одночасного стягнення штрафу та пені за порушення господарського зобов'язання. Зазначивши, що одночасне стягнення з учасника господарських відносин, який порушив господарське зобов'язання за договором, штрафу та пені не суперечить ст. 61 Конституції України, так як згідно зі ст. 549 ЦКУ пеня та штраф є формами неустойки, а відповідно до ст. 230 ГК – видами штрафних санкцій, тобто не є окремими та самостійними видами юридичної відповідальності. У межах одного виду відповідальності може застосовуватися різний набір санкцій.

Верховний Суд також зазначає, що зменшення розміру заявленої до стягнення неустойки є правом, а не обов'язком суду, яке вирішується судом на власний розсуд із урахуванням конкретних обставин справи (виятковості обставин справи). Отже, вирішення питання про зменшення

неустойки та розмір, до якого вона підлягає зменшенню, закон відносить на розсуд суду.

Така сама позиція викладена у справі №917/194/18 від 02.04.2019 року, де також зазначено, що господарський договір передбачає у розділі «Відповідальність сторін» стягнення зі сторони договору за порушення виконання грошового зобов'язання пеню і штраф. Тобто два окремих пункти. Суди трьох інстанцій були солідарні – це не подвійна відповідальність за одне і те ж саме господарське правопорушення.

Також відповідно до справи №910/12876/19 від 12.01.2021р. в ухвалі Верховний Суд зазначає, що згідно зі статтями 628, 629 ЦК України зміст договору становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства.

Тобто сторони, керуючись принципом свободи договору, за взаємною згодою мають право визначати штрафні санкції, їх кількість, вид, розмір та види порушення зобов'язання, за якими застосовується неустойка тощо.

Плутанина в правозастосуванні посилюється відповідними невдалими формулюваннями у ГК України. Так, відповідно до ч. 1 ст. 230 штрафними санкціями в цьому кодексі визнаються господарські санкції у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня), яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити в разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання. При буквальному тлумаченні цієї норми виходить, що маємо вже три самостійних види штрафних санкцій – окремо неустойка, окремо штраф і пеня. Натомість у ч. 1 ст. 549 ЦК України неустойкою (штрафом, пенею) визнається визначена законом або договором грошова сума, яку боржник повинен сплатити кредиторіві в разі невиконання або неналежного виконання зобов'язання, зокрема, в разі прострочення виконання. Виходить, неустойка це загальне поняття, що складається із штрафу та пені. Тобто зовсім не так, як за нормами ГК України.

Варто звернути увагу й на те, що в податкових відносинах Податковий кодекс України досить часто передбачає одночасне застосування пені та штрафу (за несплату податків), в тому числі, і для фізичних осіб, тобто застосовується подвійна фінансова відповідальність за одне порушення. Характерно, що ніяких суперечностей із положеннями ст. 61 Конституції в цьому не вбачається.

У будь-якому випадку, передбачаючи в договорі пеню за не грошове зобов'язання варто посилатися на вже згадану ст. 6 ЦК України (сторони

в договорі можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд).

Водночас, проаналізувавши позиції судів, можна свідчити про двояке тлумачення судами одних і тих самих правовідносин. Так, для господарських правовідносин панівною залишається позиція, згідно з якою стягнення одночасно штрафу і пені не є порушенням положень Конституції, оскільки це лише форми неустойки (чи види штрафних санкцій), але все ж – «єдина» цивільна відповідальність, що для цивільних правовідносин є спірним твердженням, яке не відповідає законодавству.

Отже, питання про одночасне стягнення штрафу та пені за порушення грошового зобов'язання по-різному вирішується в правозастосовній практиці й потребує подальшого ретельного наукового аналізу та доктринального вирішення.

Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права №1 Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого Кацюба К. В.

Березяк В. М.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 2 курс, 8 група

ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ: ВІНАГОРОДА ЧИ ПОКАРАННЯ?

Смерть фізичної особи припиняє її правоздатність, людина перестає існувати фізично, але значна кількість цивільних відносин, у яких вона була носієм прав та обов'язків, переходять до інших осіб. Такий перехід прав від померлої особи до інших осіб (спадкоємців) називається спадкуванням. Спадкування – інститут цивільно-правових відносин, який існує вже багато років, тому, відповідно, є досконалим дослідженим та вивченим. Однак, на практиці це питання викликає складнощі у більшості, вони зіштовхуються із різного роду проблемами у цій сфері. Все частіше бувають випадки, коли особа після своєї смерті залишає в спадок не тільки грошові кошти, вклади чи нерухоме майно, але й чималі непогашені борги. Внаслідок цього можуть виникати спори між спадкоємцями та кредитором.

Взагалі, основу регулювання відносин спадкування складають норми Цивільного кодексу України. Згідно зі ст. 190 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ), майном вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов’язки. Спадкоємці ж успадковують не майно, тобто речі, а саме майнові права та обов’язки. Відповідно до ст. 1218 ЦКУ, склад спадщини визначається усіма правами та обов’язками, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини, яким є день смерті, і не припинилися внаслідок його смерті. Часткове прийняття спадщини, тобто відмова від прийняття її боргової частини – не дозволена, тож обов’язковою умовою вступу в спадщину є повне прийняття спадкоємцями як прав, так і тих обов’язків, які залишилися після смерті спадкодавця. Обов’язок плати за зобов’язаннями покладається на спадкоємця, незалежно від того, успадковує він за законом чи за заповітом. Більш того, згідно зі ст. 1282 ЦКУ, спадкоємці зобов’язуються задовольнити вимоги кредитора повністю, проте, звичайно із врахуванням вартості майна, одержаного у спадщину. Якщо враховувати обсяг відповідальності спадкоємців за боргами спадкодавця, то при вирішенні відповідних спорів підлягає з’ясуванню оцінка спадкового майна. Вартість перейденого до спадкоємців майна, межами якої обмежена їх відповідальність за боргами спадкодавця, визначається його ринковою вартістю на час відкриття спадщини незалежно від її подальшої зміни. Тому від спадщини, вартість боргів якої більше, ніж самого майна, простіше відмовитися. Окрім цього, варто зазначити й те, що будь-якими способами зменшити ринкову вартість спадщини для пропорційного зменшення зобов’язання по боргах, не вийде. Тож у разі прийняття, спадкоємці мають бути готові до пред’явлення претензій банками (наприклад, за кредитними договорами) або іншими кредиторами спадкодавця (наприклад, за розписками, рішеннями судів тощо).

Як висновок, можемо зазначити, що все таки, закон дозволяє спадкоємцю зробити свій вибір: приймати спадщину чи не приймати. І така альтернатива є вкрай корисною, особливо коли спадкове майно спадкодавця є невеликим, а вимоги кредиторів значними. Тому, спадкоємцям варто добре подумати, оцінити спадкову масу, та зважити існуючі переваги й недоліки перед її прийняттям.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри цивільного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Іванов А. М.

Борисенко Я. С.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 2 курс, 2 група

ПРЕКЛЮЗИВНІ СТРОКИ В СПАДКОВОМУ ПРАВІ

Час є одним із найважливіших елементів в житті людини. Часто саме брак часу обумовлює настання негативних або несприятливих наслідків в процесі життєдіяльності. Зрештою, безпосередньо життя людини є обмеженим у часі і кожен живий організм зазнає смерті. Смерть фізичної особи є безумовним біологічним показником завершення життя, однак в цивільному праві такий юридичний факт є підставою для виникнення цивільних прав та обов'язків в інших осіб, адже з цього моменту (дня) відкривається спадщина померлої особи. Водночас, здійснення права на прийняття спадщини не є безумовним і повинно реалізовуватися у передбаченому законом порядку, включаючи також і темпоральний (часовий) аспект.

Строки в цивільному праві є досить вагомою правовою категорією, яка зумовлює не тільки упорядкування цивільного обігу в часовому відношенні, а й забезпечує можливість здійснення та реалізації суб'єктами цивільних відносин своїх прав, спонукання зобов'язаних осіб до виконання своїх обов'язків та можливість своєчасного захисту порушених прав учасників правовідносин [1, с. 68].

Спадкоємці як за законом, так і за заповітом набувають право на спадщину незалежно від свого бажання, вже внаслідок однієї події – факту смерті спадкодавця. Зміст цього права полягає в тому, що спадкоємцю надається можливість як прийняти спадщину, так і відмовитися від неї. При цьому не допускається прийняття спадщини за умови чи із застереженням. Тобто воля спадкоємця має бути виражена однозначно – або приймаю спадщину, або ні [2, с. 303].

Законом передбачаються два види строків для прийняття спадщини – загальний і особливий (спеціальний). За загальним правилом для прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини (ч. 1 ст. 1270 ЦК України). Якщо спадщина відкривається в результаті оголошення громадянина померлим, то вона

може бути прийнятою протягом шести місяців з дня набрання чинності відповідним рішенням суду [3, с. 28]. Якщо ж виникнення у особи права на спадкування залежить від неприйняття спадщини або відмови від її прийняття іншими спадкоємцями, строк для прийняття нею спадщини встановлюється у три місяці з моменту неприйняття іншими спадкоємцями спадщини або відмови від її прийняття (ч. 2 ст. 1270 ЦК України).

Необхідність встановлення цього виду строків обумовлена інтересами цивільного обігу в цілому, маючи за мету якнайшвидше усунення стану правової невизначеності, що виникає в разі смерті спадкодавця, коли жоден з правонаступників не вступив у цивільні права та обов'язки, що переходять у спадщину. За своєю юридичною природою цей строк є преклюзивним (пресічним), оскільки його закінчення спричиняє втрату спадкоємцем права на прийняття спадщини.

Преклюзивні (присічні) строки встановлюють межі існування цивільних прав. Вони надають уповноваженим особам суворо визначений час для реалізації їхніх прав під загрозою припинення цих прав [4, с. 145]. Якщо ж спадкоємець у цей строк не прийме спадщину, то вважається, що він не прийняв її. У зв'язку з цим правила стосовно зупинення та переривання строків позовної давності не поширюються на строк, встановлений законом для прийняття спадщини. За загальними правилами порядку обчислення строків встановлений законом строк для прийняття спадщини, як і строк для відмови від її прийняття, починає свій перебіг з наступного дня, що слідує за днем смерті громадянина (оголошення його померлим).

Особливим преклюзивним строком у відносинах спадкування є строк пред'явлення кредитором спадкодавця вимог до спадкоємців. У разі, коли кредитору особисто стане відомо про відкриття спадщини після смерті спадкодавця (боржника), він має право заявити свої вимоги до спадкоємців, які прийняли спадщину, незалежно від настання строку вимоги, але в межах шести місяців від дня, коли він дізнався або міг дізнатися про відкриття спадщини.

Відмінність преклюзивних строків від строків існування цивільних прав полягає у тому, що строки існування цивільних прав визначають нормальну тривалість цих прав, а преклюзивні строки мають своє призначення у достроковому припиненні суб'єктивних прав у випадку їх нездійснення чи неналежного здійснення.

Таким чином, для здійснення права на спадкування законодавцем встановлюється 2 види строків – загальний, який становить 6 місяців

з часу відкриття спадщини та спеціальний, який становить 3 місяці з моменту неприйняття спадкоємцями спадщини або відмови від її прийняття. За своєю юридичною природою обидва ці строки є преклюзивними, а також іменуються в юридичній літературі присічними, зупиняючими та ін., що з огляду на їх загальну мету – визначення строку, зі спливом якого припиняються цивільні права особи, зокрема на прийняття спадщини, дозволяє об'єднати їх загальним поняттям – «припиняючі» строки.

Список використаних джерел:

1. Вахонева Т. Цільове призначення цивільно-правових строків. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. №9. С. 68–71.
2. Харитонов Є., Дрішлюк А. Цивільне право України. Елементарний курс : навч. посіб. Суми, 2006. 352 с.
3. Васильченко В. В. Коментар Книги шостої Цивільного кодексу України «Спадкове право». Довідник нотаріуса. 2006. № 1. 96 с.
4. Фомічова Н. В. Визначення строків у спадковому праві. *Актуальні проблеми держави і права*. 2007. №33. С. 143–148.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Янишен В. П.

Василюк Н. А.

студентка 2 курсу 4 групи

Інституту підготовки

кадрів для органів юстиції України

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ В СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ В УКРАЇНІ

Рівень розвитку країни зачасту визначається належним гарантуванням і захистом прав споживачів. Останні, в свою чергу, є основною фігурою в ринкових відносинах, на яку орієнтоване виробництво та підвищення якості товарів і послуг.

Основним документом, який регулює відносини між споживачами товарів (робіт, послуг) і виробниками, виконавцями, продавцями в умовах

різних форм власності, а також встановлює права споживачів та визначає механізм реалізації державного захисту їх прав є Закон України «Про захист прав споживачів».

Наша держава стала однією із перших країн пострадянського простору, де було прийнято цей законодавчий акт. Однак, самого цього факту недостатньо для ефективного застосування й утілення цих нормативних положень в життя.

Права споживачів в Україні грубо порушуються. На думку М. М. Медончака, ця ситуація де-юре має такі причини: недосконалість нормативно-правової бази чинного законодавства; наявність корупції серед ешелонів державної влади, що здійснюють контроль за виконанням і дотриманням законодавства про захист прав споживачів; відсутність прозорого й ефективного механізму захисту прав споживачів; низький рівень інформаційно-просвітницької та правової роботи серед населення щодо роз'яснення норм і положень законодавства з питань захисту прав споживачів і забезпечення надання практичної допомоги споживачам у разі порушення їхніх прав; відсутність належних умов для реалізації громадянами-споживачами своїх законних інтересів і прав на території України [1].

Все це у своїй сукупності призводить до грубих і систематичних порушень законодавства, що регулює питання в сфері забезпечення і захисту прав споживачів.

До того ж, юридична обізнаність споживачів в Україні має дуже низький рівень. Адже одиниці вміють користуватися своїми правами та відстоювати власні інтереси.

Конституція України закріплює право громадян на інформацію про якість продукції, що зобов'язує державу створити ряд організаційно-правових та соціально-економічних гарантій забезпечення цього права.

Так, відповідно до ст. 15 Закону України «Про захист прав споживачів» споживач має право на одержання необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації про продукцію, що забезпечує можливість її свідомого і компетентного вибору. Інформація повинна бути надана споживачеві до придбання ним товару чи замовлення роботи (послуги) [2].

У свою чергу Цивільний кодекс України зобов'язує продавця надати покупцеві достовірну інформацію про товар, що пропонується до продажу. Інформація має відповідати вимогам закону та правилам роздрібної торгівлі щодо її змісту і способів надання [3].

Однак ані вказані вище законодавчі акти, ані судова практика не містять єдиного тлумачення змісту понять «необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації». Це, в свою чергу, ускладнює застосування цих правових категорій і створює численні порушення пов'язані із реалізацією і захистом права на інформацію про товар.

Важливою гарантією прав споживачів є їх захист в разі придбання товару неналежної якості. Стаття 8 Закону України «Про захист прав споживачів» розмежовує поняття «недоліки» та «істотні недоліки товару». Однак, ряд науковців, зокрема Л. М. Саванець критикують доцільність такого поділу. Адже ні Віденською конвенцією про договори міжнародної торгівлі від 1980 року, учасницею якої є Україна, ані Директивою 1999/44/ЄС, якою передбачено правове регулювання договорів купівлі-продажу в ЄС, не визначено поняття недоліку чи істотного недоліку товару, а є невідповідність споживання товару договору [4].

Варто також звернути увагу на права споживачів у разі придбання товару належної якості. Цивільний кодекс України в статті 707 закріплює право покупця протягом чотирнадцяти днів не рахуючи дня купівлі не-продовольчого товару належної якості, якщо триваліший строк не оголошений продавцем, обміняти його у місці купівлі або інших місцях, оголошених продавцем, на аналогічний товар інших розміру, форми, габариту, фасону, комплектації тощо [3]. Вказане положення дає змогу покупцю обміняти товар належної якості без будь-яких додаткових умов, в той час як Закон України «Про захист прав споживачів» містить їх певний перелік. Це, зокрема, незадовільні форма, габарити, фасон, колір, розмір або ж інші причин, через які товар не може бути використаний покупцем за призначенням [2].

До того ж, вказані вище законодавчі положення не закріплюють беззаперечного права на розірвання договору купівлі-продажу в цих правовідносинах. Адже скористатися цим правом особа може лише якщо на момент обміну аналогічного товару немає у продажу. Це, на наш погляд, обмежує права споживачів і потребує подальшого законодавчого врегулювання.

До прикладу, Цивільний кодекс Литовської Республіки передбачає порядок, згідно з яким якісну річ можна повернути або замінити протягом 14 днів із моменту покупки. При цьому, продавець не має права вимагати, щоб споживач придбав будь-який інший товар [5].

Україна відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС (стаття 415 Глави 20 «Захист прав споживачів» Розділу V «Економічне та галузеве співробітництво») взяла на себе зобов'язання забезпечити високий рівень захисту прав споживачів та досягнути сумісність української системи захисту прав споживачів з аналогічними системами держав-членів ЄС [6].

Запровадження ефективної системи захисту прав споживачів дозволить підвищити рівень задоволеності споживачів отриманими товарами та послугами і забезпечить більш якісний захист їх права і законних інтересів.

Отже, питання захисту прав споживачів в Україні потребує якісного законодавчого врегулювання і вдосконалення ряду нормативно-правових положень. До того ж, важливим є зарубіжний досвід ряду європейських країн, який допоможе вирішити проблемні питання у вказаній сфері.

Список використаних джерел:

1. Медончак М. М. Сучасний стан споживача України в умовах кризи / М. М. Медончак. URL: <http://intkonf.org/medonchak-mm-suchasniy-stan-spozhhivacha-ukrayini-v-umovah-krizi/> (дата звернення: 06.05.2021).
2. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернення: 06.05.2021).
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV (із змінами і доповненнями). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 06.05.2021).
4. Саванець Л. М. Права споживача у разі придбання товару неналежної якості за законодавством Європейського Союзу та України. Актуальні проблеми правознавства. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. № 1. С. 36–42.
5. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso VII-1864 data 200-07018. URL: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3> (дата звернення: 06.05.2021).
6. Про схвалення Концепції державної політики у сфері захисту прав споживачів на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 березня 2017 р. № 217-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/217-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 06.05.2021).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права № 1 Янишен В. П.

Гайтан К. В.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 2 курс, 3 група

ПИТАННЯ СПАДКУВАННЯ ЗАЧАТОЇ, АЛЕ ЩЕ НЕ НАРОДЖЕНОЇ ОСОБИ

Інститут спадкування є одним із центральних у цивільному праві, він зачіпає приватну сторону життя людини та її сім'ї, торкається тієї чи іншої мірою кожної особи. Визначення даного поняття надає стаття 1216 ЦК України – як перехід прав та обов'язків, тобто спадщини, від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб – спадкоємців.

Спадкове право стає на захисті інтересів членів сім'ї померлого спадкодавця, у тому числі зачатої, але ще ненародженої особи. Науковці вивчаючи інститут насцитурусу, тобто дитини, яка на момент смерті свого батька вже була зачата, але ще не народилася, та має право успадкувати майно батька, ведучи мову про захист її прав, мають на увазі лише дітей спадкодавця.

Якщо звернутися до римського права, то наука вважала зачату дитину вже народженою, якщо справа стосувалася її вигоди.

Частина 1 статті 1222 ЦК України називає дві категорії фізичних осіб спадкоємців: за заповітом і за законом. Маючи на увазі під фізичними особами також осіб, зачатих за життя спадкодавця і народжених живими після відкриття спадщини. Дана стаття називає ненароджених дітей «особами», а стаття 1298 ЦК України – «спадкоємцями». Тобто, зачата дитина – це не лише особа, а дитина, права якої захищаються. Якщо звернутися до Декларації прав дитини від 20 листопада 1959 року, то вона зазначає, що внаслідок її фізичної та розумової незрілості дитина потребує спеціальної охорони й піклування, у тому числі належного правового захисту, як до, так і після народження.

Також можливою є ситуація, коли спадкодавець не залишить заповіт на користь дитини, яка була зачата за життя спадкодавця і народилася живою після відкриття спадщини. У даному випадку вона спадкує за частиною 1 статті 1261 ЦК України.

У статті 1222 ЦК України нічого не сказано про те, що під такими особами необхідно мати на увазі тільки дітей самого батька-спадкодавця.

Тобто мова йде про будь-яку ненароджену дитину. Відповідно заповіт може залишити на неї бабуса чи дідусь.

Сучасний вітчизняний дослідник Є. І. Фурса, який приділяв значну увагу інституту спадкування у своїх наукових працях, пропонує чітко регулювати поняття біологічних батьків на законодавчому рівні та у спадковому праві зокрема. Мова йдеться про можливість дитини бути спадкоємцем при її походженні від батька, матері при штучному заплідненні та імплантації зародка.

Виникає запитання, як оформити заповіт саме на дитину, яка була зачата за життя спадкодавця і народилася живою після відкриття спадщини. Можливою є ситуація, коли дитина не народиться, або народиться мертвою, або народиться не одна дитина.

Відповідно перевіряється Свідоцтво про народження дитини. Дитина, що була зачата за життя спадкодавця і народилася живою після відкриття спадщини, спадкує, якщо мати доведе батьківство.

Стаття 1222 ЦК України передбачає охорону інтересів ненародженої дитини. Але вони будуть враховані за умови, що дитина народиться живою. Її інтереси щодо оформлення спадщини та утримання речей до повноліття представляють батьки. Спадкова частка такої дитини може бути витребувана лише після її народження її законними представниками.

Згідно з частиною 2 статті 1298 ЦК України, у разі якщо заповіт померлого спадкодавця складається на користь зачатої, але ще не народженої дитини, видача свідоцтва про право на спадщину і розподіл спадщини між усіма спадкоємцями можливий тільки після народження дитини, що зазначена у заповіті.

Якщо ж дитина не народиться або народиться мертвою, у такому випадку спадкові відносини за її участю, не виникають. Факт зачаття втрачає юридичне значення, адже її правоздатність так і не виникає.

Необхідним є передбачення у заповіті того моменту, якщо народиться двійня або трійня. У випадку народження певної кількості дітей заповідане майно поділяється між ними рівними частинами.

Відповідно, спадкове праве захищає інтереси зачатої, але ще не народженої особи, за якою визнається умовна правоздатність. Отже, якщо зачата, але ненароджена дитина народиться живою, у своїй державі як громадянин вона вважатиметься спадкоємцем.

Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права №1 Кацюба К. В.

Гайчук О. В.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 2 курс, 7 група

ПЕРЕВАГИ ТА НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

Спадковий договір є інноваційним цивілістичним інститутом для української держави, адже був запроваджений лише 16.01.2003 главою 90 Цивільного кодексу України через важливість та проблему розподілу і прийняття майна у спадок, але у законодавстві багатьох інших розвинутих європейських країн він давно впроваджений та активно використовується.

Даний договір має свої певні особливості. Перша сторона (набувач) зобов'язується здійснювати розпорядження другої сторони (відчужувача) і набуває право власності на майно останнього у випадку його смерті. Зазначена угода укладається тільки у письмовій формі з обов'язковим нотаріальним посвідченням та державною реєстрацією у Спадковому реєстрі. Суб'єктами цього договору зазвичай виступають подружжя, хтось один із подружжя та інші особи. На законодавчому рівні визначено, що набувачами можуть бути фізичні та юридичні особи, а відчужувачами – лише фізичні особи.

Юридичний аналіз діючого цивільного законодавства України дозволяє виділити конкретні переваги, позитивні і важливі сторони правової конструкції спадкового договору. Слід зазначити, що так як він не є видом спадкування, на нього не розповсюджуються ті обмеження щодо спадкування, які встановлені законодавцем у разі спадкування за заповітом, а саме: малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця, непрацездатна вдова (вдівець) та непрацездатні батьки спадкують, незалежно від змісту заповіту, половину частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом (обов'язкова частка). Також даний договір надає можливість відчужувачеві (фізичній особі) передати право власності на майно набувачеві – іншій особі у випадку смерті, при цьому перший зберігає за собою право власності на дане майно аж до кінця свого життя, що безпосередньо і є тим фактором, який в першу чергу враховує інтереси типового громадянина, шляхом усунення ймовірних ризиків, які

безпосередньо можуть виникати при неналежній та аморальній поведінці набувача. Тут слід згадати про заборону відчуження майна, тобто коли власник певного об'єкта майна не може розпорядитися ним, оскільки не має одного з елементів права власності – саме розпорядження цим майном, або ж не може розпорядитися ним без дозволу певних осіб, інтереси яких безпосередньо повинні бути враховані. В даному випадку також має місце баланс інтересів сторін договору, тобто врахування та дотримання мети і бажань суб'єктів договору.

Важливою перевагою спадкового договору є те, що укладення такого договору не викликає створення певних перешкод для призначення відчужувачеві субсидії на відшкодування команульно-житлових витрат. Беручи до уваги те, що в більшості випадків відчужувачем є особа похилого віку, то узгодження та укладення спадкового договору й зберігання за даною особою права на звернення за призначенням субсидії для повернення певної частини витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання газу та іншого пального є дуже важливою і вкрай необхідною характеристикою та своєрідним плюсом зазначеного договору в умовах бідності значної частини населення нашої держави. Також позитивним аспектом спадкового договору є те, що обравши долю переходу права власності на майно шляхом укладення такого договору, відчужувач вже не в змозі використовувати та скласти заповіт на це майно та даний договір може бути розірваний лише у випадку вимоги набувача або відчужувача.

Попри всі вищевказані переваги спадкового договору варто вказати й його негативні сторони, з якими безпосередньо і пов'язане його укладення, а саме: неймовірно велика кількість спірних питань, які можуть виникати при здійсненні контрольованого нагляду за умовами зазначеного договору (прикладом може слугувати питання про сторони спадкового договору), а також визнання його недійсним за рішенням суду, тобто повне анулювання його функціональності.

Отже, спадковий договір є важливим елементом цивільного законодавства, що виступає новітньою формою набуття права власності на майно, і, безпосередньо, має місце та власний розвиток у сучасному праві, а також характеризується великою кількістю позитивних ознак та деякими негативними моментами, які і визначають перспективи його укладання та використання у власній практиці.

Науковий керівник: ас. каф. цивільного права № 1 Маліновська І. М.

Гаркуша В. В.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Факультет адвокатури, 5 курс, 5 група

ПРАВОВІ ВИСНОВКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ З ПИТАНЬ НАРАХУВАННЯ ПЕНІ ПО АЛІМЕНТАМ

Батьки зобов'язані забезпечувати умови життя дитини на рівні, який відповідає її фізичному, інтелектуальному, культурному, духовному і соціальному розвитку. На жаль, є випадки коли батьки ухиляються від виконання свого обов'язку і виникає питання щодо примусового стягнення аліментів. Варто зазначити, що у випадку прострочення виконання зобов'язання, покладається додаткова фінансова відповідальність, а саме – нараховується пеня.

Стаття 196 Сімейного кодексу України вказує, що розмір пені становить 1% суми несплачених аліментів за кожен день прострочення, починаючи від дня прострочення сплати аліментів до дня їх повного погашення або до дня ухвалення судом рішення про стягнення пені, але не більше 100% заборгованості. Під пенею розуміється спосіб забезпечення виконання зобов'язання, проте після порушення батьками свого обов'язку пеня перетворюється на майнову відповідальність.

Відповідно до постанови Верховного Суду України (далі – ВСУ) від 16 березня 2016 року у справі №6-300цс16, пеня нараховувалась «...на суму заборгованості за той місяць, в якому не проводилось стягнення аліментів. ...сума заборгованості за аліментами за попередні місяці не додається до заборгованості за наступні місяці, а кількість днів прострочення обчислюється, виходячи з того місяця, в якому аліменти не сплачувались...» [1]. Тобто, пеня за один місяць розраховувалася так: заборгованість по аліментах за місяць помножена на 1% пені і помножена на кількість днів місяця, в якому виникла заборгованість. Загальна сума пені визначалася шляхом додавання нарахованої пені за кожен із прострочених платежів за кожен місяць.

У 2018 році Велика Палата Верховного Суду докорінно змінила існуючий підхід та постановою від 25 квітня 2018 року у справі №572/1762/15-ц відступила від усталеної практики ВСУ, запропону-

вавши новий порядок розрахунку пені за прострочення сплати аліментів. Постанова містить правовий висновок, що зобов'язання зі сплати аліментів носить періодичний характер і має виконуватися щомісяця, тому при розгляді спорів про стягнення пені на підставі ч. 1 ст. 196 СК України суд повинен з'ясувати розмір несплачених аліментів за кожним із цих періодичних платежів, установити строк, до якого кожне із цих зобов'язань мало бути виконане, та з урахуванням встановленого – обчислити розмір пені, виходячи із суми несплачених аліментів за кожен місяць окремо від дня порушення платником аліментів свого обов'язку щодо їх сплати до дня ухвалення судом рішення про стягнення пені. Далі потрібно підсумувати розміри нарахованої пені за кожен із прострочених платежів та визначити загальну суму пені за весь період заборгованості шляхом додавання показників за кожен місяць. Оскільки аліменти нараховуються щомісячно, строк виконання цього зобов'язання буде різним, отже і кількість днів прострочення також буде різною, залежно від кількості днів у місяці. Тобто, пеня за прострочення сплати аліментів повинна нараховуватися на всю суму несплачених аліментів за кожен день прострочення її сплати, а її нарахування не обмежується тільки тим місяцем, у якому не проводилося стягнення [2].

Приклад:

існує заборгованість по аліментах: 1600 грн. – за березень 2021 року; 1600 грн. – за квітень 2021 року. Позов про стягнення пені пред'явлений 30 квітня 2021 року.

Розрахунок:

1) $(1600 \times 1\% \times 61) = 976$ грн. (1600 грн.-сума несплачених аліментів за березень 2021 року, 61-кількість днів прострочення);

2) $(1600 \times 1\% \times 30) = 480$ грн (1600 грн. – сума несплачених 1600 грн. – за квітень 2021 року, 30 – кількість днів прострочення).

Таким чином, загальна сума пені за березень та квітень 2021 року складає 1456 грн. (976 грн.+480 грн.)

Підбиваючи підсумок, можна зазначити, що минулий підхід визначав суму пені за стягнення аліментів значно нижче, ніж зараз. Підхід Верховного Суду до розрахунку пені, встановлений у Постанові від 25 квітня 2018 року дозволяє більш ефективно захистити порушені майнові права одержувачів аліментів у випадку неналежного виконання платником своїх обов'язків.

Список використаної літератури :

1. Постанова Верховного Суду України від 16 березня 2016 року у справі №6-300цс16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/56580982>
2. Постанова Великої Палати Верховного Суду 25 квітня 2018 року у справі № 572/1762/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75296544>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри цивільного права №1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Печений О.П.

Гриценко А. О.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Факультет адвокатури, 2 курс, 10 група

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ МОДЕЛЕЙ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОСМЕРТНОГО ДОНОРСТВА: «ПРЕЗУМПЦІЯ ЗГОДИ» VS. «ПРЕЗУМПЦІЯ НЕЗГОДИ»

Нині трансплантація та донорство органів є настільки актуальними і затребуваними напрямками сучасної медицини, що їх буквально називають «дивом двадцять першого століття», бо вони дають надію на вилікування та відновлення функцій організму багатьом невиліковно хворим людям у всьому світі, а у розвинених країнах світу – стали медичним стандартом лікування низки хвороб.

Пересадка тканин може здійснюватися від тварин – (її іменують ксе-нотрансплантацією), від живих або мертвих донорів, також розвивається напрямок вирощування органів. Пересаджувати від живого донора можна лише парні органи, щоб не завдати суттєвої шкоди здоров'ю самого донора. Пересадка тканин тваринного походження має свої обмеження, а можливість виростити орган поки що залишається здебільшого на експериментальній стадії.

Отже, найбільш розповсюдженим та безпечним видом трансплантації залишається пересадка органів і тканин від померлої особи. Посмертне донорство виділяє дві моделі правового регулювання: презумпція

згоди та презумпція незгоди. Обидві презумпції схвалені Всесвітньою організацією охорони здоров'я та використовуються в практиці країн всього світу.

Саме питання посмертного донорства є одним із найбільш дискусійних, оскільки пов'язане з великою кількістю не лише суто медичних, але й етичних, релігійних та правових проблем. Відносини, що виникають між медичним закладом, донором та реципієнтом, потребують чіткої правової регламентації, а реальне забезпечення права реципієнта на медичну допомогу та права донора на життя і гідну смерть потребує пошуку справедливого балансу між ними, який має слугувати індикатором побудови демократичних відносин та ознакою соціальної правової держави. Зважаючи на зазначене, актуальним питанням постає визначення того, яка з двох основних моделей правового регулювання посмертного донорства більше уособлює і гарантує досягнення такого справедливого балансу: «презумпція згоди» чи «презумпція незгоди».

У світі немає єдиного принципу чи порядку правового регулювання питань, пов'язаних з посмертним донорством. Кожна країна підходить до їхнього вирішення по-різному, однак у цілому позиції законодавців зводяться до однієї з двох презумпцій: «презумпції згоди» або «презумпції незгоди». Наведені презумпції гарантують право особи віддати свої органи після смерті, одночасно охороняючи її право відмовитися від такого вилучення.

Відповідно до «презумпції згоди», вилучення і використання органів від померлого здійснюється у випадку, коли померлий за життя не висловив заперечень проти цього або якщо заперечення не висловлюють його родичі чи законні представники. Тобто, ці умови є підставою для того, аби вважати людину та її родичів такими, що погодилися на вилучення органів померлої особи. Такий підхід застосовується у більшості країн ЄС та низці інших країн світу, де більшість населення підтримує посмертне донорство. У результаті застосування «презумпції згоди» кількість донорів суттєво збільшується завдяки оминанню бюрократичних процедур для надання згоди.

Недоліками цієї презумпції є те, що, з одного боку, вона базується на визнанні негуманним завдання родичам додаткових душевних страждань, практично одночасно з повідомленням про смерть близької людини, а з іншого боку – на припущенні, обґрунтованому фактичним станом медицини в країні, що на сучасному етапі розвитку трансплантології неможливо

забезпечити з'ясування волі вказаних осіб після смерті людини в строки, які забезпечують збереженість трансплантанта.

Якщо говорити про переваги «презумпції згоди», на нашу думку, ними є, перш за все, ефективність розвитку трансплантології, яка веде, до збільшення кількості донорського матеріалу, а отже, і до швидкого лікування хворих.

Згідно з «презумпцією незгоди», донорами є виключно особи, котрі дали на це чітку згоду за життя, наприклад, під час отримання водійського посвідчення або посвідчення особи. Окрім України такої ж політики дотримуються і деякі європейські країни, як Німеччина, Данія, Ірландія та Сполучене Королівство. Відповідно до цієї презмупції, якщо особа за життя не висловила такої згоди, вважається, що вона забороняє подібне використання. Такий дозвіл можуть надати й інші особи, визначені законом: чоловік (дружина), родичі загиблого, які проживали з ним до смерті. Звертаючи увагу на недоліки цієї концепції, слід зазначити, що кількість операцій у десятки разів менша, ніж кількість людей, які їх потребують, що зумовлює високий рівень смертності серед реципієнтів. В Україні згідно з опитуванням, які проводив Інститут хірургії і трансплантології ім. А. А. Шалімова, наявний лише один випадок з восьми, коли родичі погоджуються на трансплантацію. Для родичів прийняття рішення про дозвіл на трансплантацію є вкрай складним психологічним навантаженням. Те ж саме стосується й медичних працівників, на чії плечі лягає така відповідальність. Через що, подання заяв, в яких надається згода на трансплантацію органів, на практиці зустрічається вкрай рідко.

Таким чином, існують дві основні моделі правового регулювання вилучення органів або тканин у померлих осіб: модель (презумпція) згоди і модель (презумпція) незгоди. Прихильниками першої є такі країни Європи, як: Польща, Іспанія, Італія, тоді як Німеччина, Данія, Ірландія, Сполучене Королівство, Україна та ін. віддали свою перевагу протилежній моделі. Кожна з них має свої переваги та недоліки, вибір тієї чи іншої стратегії правового регулювання вилучення органів або тканин у донора після смерті обумовлений необхідністю врахування усталених релігійних та етичних поглядів суспільства. Підтримуємо прихильників презумпції незгоди і вважаємо, що саме в ній полягає справедливий баланс між правом реципієнта на медичну допомогу та правом донора на життя і гідну смерть. Оскільки, як влучно зазначає Конвенція з прав людини і біомедицини вилучення органів і тканин у померлої людини,

не можуть бути здійснені без передбачених законодавством згоди або дозволу. Ця Конвенція передбачає захист гідності і недоторканості людини і гарантує кожному, без винятку, дотримання особистої свободи та недоторканності та інших прав і основних свобод у зв'язку з трансплантацією органів і тканин людини. Презумпція згоди відіграє лише відлякуючу роль, викликаючи у людей недовіру і спонукаючи їх шукати способи зафіксувати своє заперечення проти посмертного вилучення органів, аби забезпечити свої права, передусім право на життя і право на достойну смерть. Окрім того, ця презумпція порушує природні права людини, які є невідчужуваними та непорушними.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент Донець А. Г.

Гусєва Я. А.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут підготовки кадрів для органів
юстиції України, 3 курс, 9 група

ЗНАЧЕННЯ НЕПОІМЕНОВАНИХ ДОГОВОРІВ ДЛЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Універсальною формою регулювання цивільних правовідносин між декількома сторона є договір. Договірне право становить основу цивільного законодавства, тому що більшість норм, які містяться в чинному Цивільному кодексі України (далі – ЦКУ), стосуються різних видів договорів, які укладають особи в процесі життєдіяльності. Договір купівлі-продажу, найму, доручення, позички відомі суспільству ще з римського права та сьогодні укладаються дуже часто. Договори, які чітко визначені та істотні умови яких регламентовані на законодавчому рівні, у науковому середовищі називають поіменованими. Особливістю такого договору є те, що особи при його укладенні не можуть відійти від приписів закону, бо в іншому випадку він може бути визнаний недейсним.

Проте слід пам'ятати, що однією з головних засад цивільного законодавства є свобода договору, яка відповідно до ст. 627 ЦКУ полягає

у тому, що сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості [1].

Існування такої норми в законі надає особам можливість укласти договір, який не передбачено в ЦКУ, проте і висуває певні обмеження, як то відповідність цивільному законодавству України та моральним заходам суспільства. Такі договори йменують непоіменованими, тому що чітко не регламентовані, не встановлено вимог до сторін таких договорів, його істотних умов, не врегульовано також в законі підстави розірвання договору та відповідальність сторін.

У своїй статті Мигалюк Л. В. досліджувала особливості змісту таких договорів та зазначила, що предмет непоіменованого договору є головною істотною умовою його дійсності і для уникнення на практиці конфліктних ситуацій щодо його виконання необхідно більше уваги приділяти саме визначенню предмета такого договору [2]. До того ж вона писала, що правова характеристики непоіменованого договору буде залежати від тих елементів, які сторони передбачать у ньому. Наприклад, якщо вони встановлять строк виконання такого договору, то він автоматично стає строковим, якщо ціну – то оплатним.

Передбачена в законі можливість укладення непоіменованих договорів обумовлюється розвитком суспільних відносин та ринкової економіки, виникненням нових сфер діяльності тощо. На сьогоднішній день ми можемо зустріти багато непоіменованих договорів у сфері інформаційних технологій, у сфері використання об'єктів інтелектуальної власності. Дуже часто в судовій практиці почали зустрічатися договір про нерозголошення конфіденційної інформації, дистриб'юторський договір, договір аутстафінгу або донорства.

Його значення для цивільного законодавства полягає у гнучкій конструкції, яка здатна пристосовуватися до викликів сучасного суспільства. Відносини між особами, які жодним чином не регулюються в країні, можуть бути впорядковані на їх власний розсуд.

У деякій мірі існування непоіменованих договорів полегшують життя законодавцям, так як регламентуванню на законодавчому рівні нових моделей договорів передують етап створення законопроекту, обговорення його в комітетах, який вимагає зусиль та багато часу.

Щодо негативного аспекту непоіменованих договорів, то Мигалюк Л. В. влучно зазначила, що його оформлення та стабільність, як свідчить статистика судової практики, нерідко носить непередбачений характер, оскільки непоіменований договір є договором, регулювання якого закону невідоме, тобто умови, які він може вміщувати, є досить новими, а отже тлумачення цих умов може викликати досить велику кількість запитань [3]. При вирішенні спору між контрагентами суд повинен, у першу чергу, брати до уваги умов договору, потім загальні норми цивільного законодавства, а потім, як зазначав Гейнц Р. М., аналогію права [4].

Отже, на мою думку, згадка в ЦКУ про можливість укладення непоіменованих договорів сприяє розвитку цивільного законодавства в силу швидкої динаміки суспільних відносин, що дозволяє особам не чекати законодавчих змін, а врегулювати відносини між собою самостійно. Також погоджуюся з думкою Мигалюк Л. В. про непередбачений характер таких договорів, і вважаю, що судовій владі потрібно напрацьовувати сталий підхід до тлумачення їх умов, щоб в подальшому забезпечити стабільність практики розв'язку спорів за цими договорами.

Список використаної літератури:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. №435-IV *Відомості Верховної Ради України*, 2003, №40–44, ст.356;
2. Мигалюк Л. В. Особливості змісту непоіменованого договору. *Науково-інформаційний вісник*. 2012. № 6. С. 161–167. URL: <https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/6-26-12.pdf>
3. Мигалюк Л. В. Місце та роль непоіменованих договорів у цивільному праві України. *Університетські наукові записки*. 2011. №2. С. 172–176. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2011_2_29
4. Гейнц Р. М. Правове регулювання змішаного і непоіменованого договорів: спільні та відмінні риси. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2012. Випуск 19. С. 35–38. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/14314/1/РЕГУЛ%20ЮВАНН%20Я%20МІШАНОГО%20І%20НЕПОЙ%20МЕНОВАНОГО%20ДОГОВОРІВ.pdf>

Науковий керівник: к.ю.н., асистент Маліновська І. М.

Давиденко Л. О.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Факультет адвокатури 2 курс, 2 група

ПРОБЛЕМИ СЕКРЕТНОГО ЗАПОВІТУ

В законодавстві України закріплена можливість складання секретного заповіту, який посвідчується нотаріусом без ознайомлення з його змістом, відповідно до ст. 1249 Цивільного Кодексу. Мета заповіту – максимально зберегти в таємниці зміст документа. Незважаючи на додаткові гарантії збереження змісту в таємниці, на практиці він не так часто використовується, адже містить багато прогалин у законодавстві, що викликає певні труднощі в процесі його застосування.

За загальним правилом заповіт являє собою документ, що містить одностороннє особисте волевиявлення спадкодавця на випадок своєї смерті щодо розпорядження своїм майном та передачі його певним особам. Секретний заповіт за процедурою складання, оформлення та нотаріального посвідчення відрізняється від загальноприйнятих заповітів.

Перед складанням такого виду правочину нотаріус згідно з пп. 3.2 п. 3 глави 3 розділу 2 Наказу «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України» має роз'яснити заповідачу всі його нюанси: а саме, щоб текст був зрозумілим та не викликав суперечностей після відкриття спадщини. Далі секретний заповіт складається самостійно, та передається особисто нотаріусу у заклеєному конверті, на якому має бути особистий підпис заповідача. У випадку, коли підпис проставлений не в присутності нотаріуса, заповідач повинен підтвердити, що підпис на конверті зроблений власне ним. Потім нотаріус ставить посвічувальний напис про прийняття секретного заповіту, скріплює печаткою та приймає секретний заповіт на зберігання без складання опису.

Однак, такий вид заповіту має свої недоліки. Насамперед проблематичною є можливість вчинення секретного заповіту особою, яка у зв'язку з хворобою чи фізичною вадою не може самостійно його скласти. У ч. 2 ст. 1247 ЦК зазначено, що особа, яка через фізичну ваду не може особисто підписати заповіт, він підписується відповідно до ч. 4 ст. 207 ЦК за її дорученням іншою особою. У даній статті зазначається лише можливість підписання заповіту іншою особою, за умови, що підпис іншої особи

на тексті правочину засвідчується нотаріусом із зазначенням причин неможливості його самостійного підписання. Але можна припустити, що оскільки особа не може його самостійно підписати, відповідно не завжди може самостійно і написати, що може говорити про невідповідність поняттю «секретний заповіт», адже фактично особа в такому випадку самостійно його не складає.

Проблемним аспектом у секретному заповіті є неможливість підтвердити стан, в якому знаходився заповідач. Тобто чи самостійним було його волевиявлення до вчинення даних дій, без впливу загрози чи насильства з боку інших осіб. А тому необхідно розширити повноваження нотаріусів стосовно підтвердження дієздатності заповідачів.

Наступною проблемою є те, що нотаріус не може оцінити зміст заповіту, вказати на помилки. А особа, яка не розбирається в правовій сфері, при складанні може допуститися певних правових помилок, порушити норми цивільного законодавства, і такий заповіт буде вважатися недійсним. Однак недійсним він буде визнаний лише при його оголошенні. Тобто у заповідача немає можливості його виправити, і як наслідок, спадкування не зможе відбутися за заповітом.

Значною проблемою є строк оголошення секретного заповіту. ст. 1250 ЦК регламентує порядок оголошення нотаріусом змісту секретного заповіту. Нотаріус, у якого зберігається секретний заповіт, після одержання інформації про відкриття спадщини та подання йому свідоцтва про смерть спадкодавця, призначає день та час оголошення змісту заповіту, про що повідомляються члени сім'ї та родичі спадкодавця, якщо їхнє місце проживання нотаріусу відоме. Якщо нотаріус такою інформацією не володіє, він має зробити таке повідомлення в друкованих ЗМІ. З цього можна зробити висновок, що повідомлення про відкриття спадщини буде зроблено після того, як інформація про смерть стане відома нотаріусу, але за загальним правилом строк прийняття спадщини встановлений у шість місяців, а тому спадкоємці можуть дізнатися про спадок після спливу вказаного строку.

Таким чином, інститут секретного заповіту потребує вдосконалення, адже містить прогалини щодо положення про можливість написання і підписання іншою особою, ніж заповідачем; містить розбіжності щодо самого терміну «секретний заповіт»; відсутність для оголошення граничного строку; через недостатність знань у правничій сфері, особа може не правильно його скласти, що може призвести до негативних наслідків, як для самого заповідача, так і для спадкоємців.

Список використаних джерел

1. Бичківський О. О. Секретні заповіді за законодавством України та іноземних держав / О. О. Бичківський // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. – № 4. – С. 59–64
2. Істоміна О. Ю. Актуальні питання секретного заповіду / О. Ю. Істоміна // Вісник студентського наукового товариства Дон НУ. – 2014. – № 1. – С. 57–61
3. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>. – Назва з екрану. – Дата доступу: 27.04.2021.
4. Цивільний Кодекс України : від 13.06.2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 40–44. – Ст. 356
5. Цивільне право : підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасиво-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – Х. : Право, 2011. – Т. 1. – 656 с.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Кривобок С. В.

Деркач Д. В.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури та
кримінальної юстиції
студентка 3 курсу, 2 група

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВПЛИВУ COVID-19 НА ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Законами України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 06.04.2000 [1] та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 17.03.2020 [2] було введено загальнонаціональний карантин, задля захисту населення від пандемії. З'явилися нові обмеження, що стосувались як переміщення громадян, так і здійснення підприємницької діяльності у різних сферах. Різні компанії, фізичні особи-підприємці, громадяни стикаються з певними складнощами при виконанні своїх зобов'язань.

Захистом осіб, які не можуть виконати договірне зобов'язання є визнання певних обставин форс-мажором. Відповідно до ч. 2 ст. 14–1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) – це надзвичайні та невідворотні обставини, що унеможливають виконання зобов'язань, що зазначені в умовах договору або законодавчому акті. Карантин, відповідно до норм даного Закону, вважається форс-мажорною обставиною[3].

Важливим є те, що наявність форс-мажорної обставини не є підставою для звільнення виконавця від зобов'язання. Форс-мажор лише звільняє від відповідальності, що пов'язана із простроченням виконання зобов'язання. Доведення факту, що невиконання договору сталося через застосування обмежувальних дій, пов'язаних із введенням карантину покладається на боржника. При цьому потрібно звернутися до Торгово-промислової палати задля отримання сертифіката щодо форс-мажорних обставин. При поданні заяви потрібно обґрунтувати причинно-наслідковий зв'язок між зобов'язанням, що не може бути виконаним та обставиною, що цьому заважає.

На нашу думку, варто розглянути договірні відносини та дії учасників у випадку форс-мажорних обставин:

1. *Оренда*. Цивільний кодекс України встановлює, що на час дії відповідних обмежувальних карантинних заходів, обставинами, за які наймач не несе відповідальності є заходи, запроваджені суб'єктами владних повноважень, що забороняють певні види господарської діяльності за використанням орендованого майна. Наймач має повідомити наймодавця про форс-мажор, надалі спробувати врегулювати відносини, через зміну до договору щодо строків виконання зобов'язань [4].

2. *Договір позики*. Верховний Суд України зазначає, якщо причиною прострочення зобов'язання стає форс-мажор, то це не звільняє боржника від відповідальності за порушення зобов'язання. У даному випадку це пояснюється тим, що це є компенсацією[5].

Тож, підсумовуючи усе вищевикладене, форс-мажорні обставини, що викликані пандемією можуть бути підставою для звільнення сторін договору від відповідальності за невиконання зобов'язань, проте вони не є звільненням від виконання зобов'язання, а є лише відтермінуванням. У разі якщо сторони не змогли домовитись, вони мають право або звернутися до суду, або розірвати договір. На разі, судова практика значно різниться в залежності від обставин у кожному конкретному випадку.

Список використаної літератури:

1. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 06.04.2000 р. № 1645-III : станом на 23 трав. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14> (дата звернення: 30.04.2021).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 17.03.2020 р. № 530-IX : станом на 10 груд. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20> (дата звернення: 30.04.2021).
3. Про торгово-промислові палати в Україні : Закон України від 02.12.1997 р. № 671/97-ВР : станом на 17 берез. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-вр> (дата звернення: 30.04.2021).
4. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 1 січ. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 30.04.2021).
5. Постанова Верховного Суду України від 12.04.2021 р. у справі № № 3-1462гс16. URL: https://protocol.ua/ru/vsu_fors_magor_yak_prichina_prostrochennya_oplati_ne_zvilnyaє_porushnika_vid_vidpovidalnosti_perebаченої_st_625_tsk_ukraini_bo_tse_kompensatsiya_a_ne_neustoyka/ (дата звернення: 29.04.2021).

Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права № 1 Янишен В. П.

Дивак Ю. В.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції
студент 2 групи 2 курсу

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

Обговорення проблем відшкодування моральної шкоди варто почати з того, що на сьогоднішньому етапі розвитку правової науки, в законодавстві немає однозначного визначення моральної шкоди.

Зазвичай моральну шкоду розглядають у двох варіантах: як суто моральні і фізичні страждання особи, завдані внаслідок порушення її

прав, або як витрати чи утиски немайнового характеру, понесені особою внаслідок неправомірних дій.

Зрозуміло, що другий варіант є більш широким і надає можливість відшкодування моральної шкоди, завданої юридичній особі, на відміну від першого (адже підприємство чи громадська організація є штучним правовим конструктом і не має фізичного тіла чи психіки, а тому страждати реально не може). Для юридичних осіб основною проблемою є пониження їхньої ділової репутації, що прямо впливає на діяльність юридичної особи як організації.

Надалі будемо використовувати визначення моральної шкоди, надане в п. 3 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31.03.95 №4, а саме: втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній та юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб. Під немайновою шкодою, заподіяною юридичній особі, слід розуміти втрати немайнового характеру, що настали у зв'язку з пониженням її ділової репутації, посяганням на фірмове найменування, товарний знак, виробничу марку, розголошенням комерційної таємниці, а також вчиненням дій, спрямованих на зниження престижу чи підірив довіри до її діяльності. При цьому, враховуючи штучність конструкту «юридична особа», варто розуміти, що пониження репутації юридичної особи може тягнути за собою пониження репутації фізичної особи (осіб), яка стоїть за даною юридичною особою.

Але це не означає, що душевні переживання фізичної особи через пониження ділової репутації юридичної особи, причетної до неї є достатньою підставою для відшкодування моральної шкоди фізичній особі, адже в ч. 2 п. 2 ст. 23 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) вказано, що особа має право на відшкодування моральної шкоди, яка полягає у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з неправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів.

Отже, ми встановили, що формальні підстави для відшкодування моральної шкоди юридичній особі є, тепер пропонуємо акцентувати увагу на похідній проблемі – неможливості визначити розмір відшкодування, тотожний немайновим збиткам особи.

Логічно, що немайнові збитки у вигляді пониження репутації юридичної особи тягнуть за собою майнові збитки через зменшення довіри до неї і, як наслідок, зменшення кількості клієнтів, що приносять прибуток. Але просто перевести відшкодування збитків за підірвану репутацію умовного підприємства в площину відшкодування матеріальних збитків законно неможливо через абстрактність (нереальність) потенційно втраченого прибутку (подібні норми відсутні також з метою запобігання розгляду моральної шкоди для особистого збагачення).

А відшкодування втраченої репутації грошима є абсурдним через немайновий характер довіри громадян до певної організації і виглядає ніби відкуп від продовження спору. Придбання рекламних послуг на гроші, отримані внаслідок відшкодування збитків не є контраргументом через те, що рекламою можна досягти збільшення обсягу потенційних клієнтів, а не покращення репутації організації.

Стосовно відшкодування моральної шкоди фізичній особі, основною проблемою є відсутність формально визначених меж відшкодування.

По-перше, відсутність верхньої межі відшкодування завжди приваблюватиме нечесних осіб, що розглядатимуть інститут відшкодування моральної шкоди як додаткове джерело прибутку. Варто зазначити, що ця проблема була майже повністю вирішена зменшенням суми відшкодування та збільшенням судового збору.

По-друге, для людей характерне сприйняття власних страждань як надзвичайно тяжких в усіх випадках. Суд же має визначити об'єктивний обсяг страждань і, відповідно, відшкодування, що не є можливим через суб'єктивність сприйняття страждання особи всіма сторонами і нематеріальний характер страждання взагалі. Як наслідок, ми маємо ситуацію, при якій спір не є вирішеним, а суд ставиться в умови, при яких задоволення всіх сторін з дотриманням принципів судочинства є важкоздійснюваним і може призвести до виникнення нових спорів.

Цю проблему можна вирішити шляхом чіткого нормативного окреслення верхньої межі суми відшкодування за конкретні види моральної шкоди, або запровадження єдиної державної загальноновизнаної методики визначення розміру моральної шкоди.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри цивільного права №1 Янишен Віктор Петрович

Жаркова С. А.

Національний юридичний університет
ім. Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 2 курс, 17 група

ОСОБЛИВОСТІ ДЕЯКИХ ПОЗАСУДОВИХ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Головним напрямком діяльності суду, його визначальним завданням, є захист та відновлення порушених прав суб'єктів цивільно-правового обороту. Однак, судовий процес – це тільки один з багатьох способів захисту суб'єктивних цивільних прав. Існують і інші способи, покликані здійснювати захист цивільних прав у позасудовому порядку.

Багато позасудових способів захисту передують судовому процесу, а в деяких країнах вони є навіть більш затребуваними процедурами, ніж судовий процес.

Цивільний кодекс України передбачає як один з позасудових способів захисту самозахист цивільних прав. Стаття 19 ЦК України проголошує: «будь-яка особа має право на самозахист свого цивільного права та права іншої особи від порушень і протиправних посягань. Самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечить моральним засадам суспільства».

При цьому ст.1169 встановлює межі здійснення цього права: шкода, завдана особою при здійсненні нею права на самозахист від протиправних посягань, у тому числі у стані необхідної оборони, якщо при цьому не були перевищені її межі, не відшкодовується. Якщо у разі здійснення особою права на самозахист вона завдала шкоди іншій особі, ця шкода має бути відшкодована особою, яка її завдала. Якщо такої шкоди завдано способами самозахисту, які не заборонені законом та не що суперечать моральним засадам суспільства, вона відшкодовується особою, яка вчинила протиправну дію.

Традиційно прийнято вважати, що до основного неюрисдикційного способу захисту належить також третейський розгляд.

Сам по собі третейський суд не входить в систему державних органів та органів місцевого самоврядування. Суть третейського розгляду полягає в тому, що сторони спору передають його вирішення обраним третейським установам, визнаючи при цьому обов'язковість їх рішень.

Однак, у даній формі позасудового захисту є ряд недоліків: функціонування такого суду не передбачає обов'язкового регламенту, тому при вирішенні спору може виникати неясність процесуальних прав та обов'язків сторін третейського розгляду, а також відсутні норми, які регламентують відповідальність третейських суддів за порушення процедури розгляду.

Серед неюрисдикційних альтернативних способів вирішення конфліктів виділяють також таку форму, як медіація.

Медіація давно відома в інших системах права, наприклад, Англії, Австралії, США, Канади та ін. На думку правознавців, його слід розглядати в якості альтернативного, досить поширеного в сучасних умовах способу врегулювання конфліктів.

У процесі медіації нейтральна сторона, яку обирають сторони спору, шляхом переговорів допомагає знайти компроміс. Така нейтральна сторона називається медіатором. Інститут медіації істотно відрізняється як від судової процедури, так і від процедури розгляду спору в третейських судах. Відмінними рисами процедури медіації є конфіденційність, найбільш короткі терміни вирішення спору, можливість для сторін обирати самостійно посередника, а також безпосередньо і активно брати участь у врегулюванні конфлікту процедури.

За допомогою медіації сторони можуть в досудовому порядку врегулювати свій спір, тим самим захистивши без участі державного або недержавного судового органу свої цивільні права і законні інтереси.

Отже, для успішного вирішення завдань по розвантаженню судової системи і підвищенню якості правосуддя наша держава повинна розвивати систему альтернативних способів вирішення спорів. Це завдання необхідно вирішувати на декількох рівнях: правовому, організаційному і професійному. Для будь-якої діяльності, в тому числі і для позасудового врегулювання конфліктів, необхідні правові основи діяльності, організаційно-господарська інфраструктура, а також достатня кількість професіоналів.

Жданюк Н. В.

магістр права, Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ

Кожного дня все більше людей починають взаємодіяти із ринком криптовалют. Незалежно від того чи це трейдинг, довгострокові інвестиції, придбання non fungible tokens (NFT), участь в initial DEX offering (IDO) – всі ці поняття і процеси не мають детально визначеного правового статусу і доволі часто питання, пов'язані із ними, залишаються на суб'єктивний розсуд суб'єктів правозастосування.

8 грудня 2014 року НБУ своїм листом №29–208/72889 зазначив, що випуск віртуальної валюти «Bitcoin» не має будь-якого забезпечення та юридично зобов'язаних за нею осіб, не контролюється державними органами влади жодної із країн. Отже, «Bitcoin» є грошовим сурогатом, який не має забезпечення реальної вартості. Однак, звичайно, це не відповідає дійсності, про що НБУ вже зазначив згодом.

На сьогодні законодавчий статус криптоактивів в українському законодавстві є частково визначеним. Згідно із законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі – Закон) віртуальний актив – це цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей.

Одночасно, визначається поняття «постачальник послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів», що означає будь-яку фізичну чи юридичну особу, яка провадить один або декілька таких видів діяльності та/або операцій для іншої фізичної та/або юридичної особи або від імені: 1. обмін віртуальних активів; 2. переказ віртуальних активів; 3. зберігання та/або адміністрування віртуальних активів або інструментів, що дають змогу контролювати віртуальні активи; 4. участь і надання фінансових послуг, пов'язаних із пропозицією емітента та/або продажем віртуальних активів. Згідно з положеннями Закону постачальники послуг, пов'язаних

з обігом віртуальних активів, відносяться до суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Тобто всі вимоги, встановлені в Законі для суб'єктів первинного фінансового моніторингу, поширюються і на постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів.

Однак, для суб'єктів, які використовують криптоактиви, але не підпадають під ознаки, встановлені у визначенні постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, не встановлено додаткових вимог. При відсутності спеціальних правил, до таких правовідносин застосовуються стандартні правила оподаткування та ліцензування (сам факт використання криптовалюти не зобов'язує особу до отримання спеціальних дозволів чи ліцензій).

Незважаючи на значну неврегульованість практично у більшості країн світу, криптовалюти є поширеними у використанні бізнесами в різноманітних проявах. Криптоактиви найбільш поширено застосовують в бізнес сфері як засіб платежу. Однак, на цьому сфері застосування не закінчуються.

Криптоактиви також використовуються:

- як активи, якими формуються статутний капітал юридичних осіб;
- як маркетинговий інструмент (випуск криптовалюти чи NFT відомими компаніями чи зірками для популяризації бренду);
- як технічна основа для ІТ проєктів з використанням блокчейну;
- як платіжний інструмент для бізнес-процесів компанії (розрахунки з працівниками, контрагентами, інвесторами тощо);
- як інструмент залучення інвестицій для різноманітних проєктів;
- тощо.

Очевидним є факт подальшої популяризації і розвитку криптовалюти із поступовим поширенням їх використанням в усі сфери буденного життя. Важливо зазначити, що поступово все більше передових держав світу оголошують про випуск своїх криптовалюти. В тому числі Національний Банк України декларував, намір щодо емісії електронних грошей на базі Blockchain-технологій ще у 2016 році, однак, за 5 років значного прогресу досягти не вдалось. Більше того розробка державної криптовалюти без базової правової визначеності понять і процесів може принести більше шкоди, ніж користі для суспільства.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. каф. цивільного права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Янишен В. П.

Кабачна Д. В.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
студентка Інституту прокуратури та
кримінальної юстиції, 3 курс, 12 група

ЦИФРОВІ АКТИВИ ЯК ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ

Цифрові активи, до яких належить і криптовалюта, все частіше фігурують у цивільно – правовому обороті. На законодавчому рівні правовий статус криптовалюти не врегульовано, тому на сьогодні залишається відкритим питання щодо віднесення криптовалюти загалом до об'єктів цивільних прав, і зокрема, до предмета договору дарування.

Згідно положень Цивільного кодексу за договором дарування дарувальник передає або зобов'язується передати в майбутньому обдаровуваному безоплатно дарунок у власність. Таким дарунком може бути рухома (в тому числі гроші, цінні папери) або нерухома річ (будинок, земельна ділянка) та майнові права.

Предмет є істотною умовою договору дарування, ним може бути будь-яке майно, не вилучене з цивільного обороту. Слід зазначити, що факт перебування криптовалюти поза сферою законодавчого регулювання не виключає її з цивільного обороту. Об'єкти, вилучені з обігу, повинні встановлюватися законом. Наразі законодавець не відносить цифрові активи до таких об'єктів, та не встановлює заборони їх використання на території України.

На підставі положень ст. 325 ЦК України особа може бути власником будь-якого майна, а склад такого майна не є обмеженим. Тобто, незважаючи, що чинним ЦК України до переліку предметів договору дарування не включено цифрові активи, сторони не обмежені у можливості укладення договору дарування, предметом якого є криптовалюта.

Предмет договору дарування має бути чітко визначеним. Однак цифрові активи складно віднести до якогось виду предмета визначеного для цього договору законом. Тому, неможливість прямо застосувати норму ЦК України, у даному випадку, створює прогалину у законодавстві, яку можливо подолати шляхом застосування аналогії закону – врегулювати

нормами кодексу чи інших актів, що регулюють подібні за змістом цивільні відносини; або ж аналогією права – врегулювати відносини відповідно до загальних засад цивільного законодавства. Проте, питання як саме подолати прогалину та визначати статус такого подарунку як цифрові активи – потребують окремого дослідження.

Ми вважаємо за можливе привіняти цифрові активи як дарунок до майнових прав, що засвідчують права на платіжну силу. Зазначене положення було сформульовано та обґрунтовано Петрофановою К. Р. і стосувалося характеристики електронних грошей [1, с. 5]. Згідно ст. 190 ЦК України майнові права є неспоживною річчю та визнаються речовими правами. Право власності на криптовалюту як програмний код, певний набір символів можна розглядати в якості майнового права на грошові одиниці, оскільки за допомогою спеціальних обмінних пунктів криптовалюту можна обміняти на грошову одиницю будь-якої країни [2]. Проте, це лише можливий варіант, однозначну відповідь як розглядати криптовалюту за договором дарування можна дати лише після встановлення законодавцем офіційного статусу цифрових активів.

За договором дарування необхідно конкретизувати назву криптовалюти, це може бути Bitcoin, Ripple, Ethereum, Litecoin та ін. Також доречно визначити вартість криптовалюти в еквіваленті національної валюти, якщо це можливо, оскільки якщо сума перевищить п'ятдесятикратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян, договір слід укладати у письмовій формі та нотаріально посвідчити.

Проте варто зазначити, що обираючи предметом дарування цифрові активи, сторони мають усвідомлювати можливу складність у випадку необхідності отримати судовий захист прав, які за цим договором виникають. Як уже зазначалося, офіційно криптовалюту не визнано об'єктом цивільних прав, а тому, існує ймовірність прийняття судом рішення з вказівкою на те, що криптовалюта не є предметом договору дарування і відповідно укладення договору було неможливим.

Таким чином, відсутність прямої вказівки у цивільному законодавстві про такий вид дарунку як цифрові активи, не свідчить про неможливість укладення договору дарування предметом якого є криптовалюта. Більше того, до встановлення офіційного статусу цифрових активів важливо забезпечити належну охорону прав сторін за договором на такий предмет.

Список використаних джерел:

1. Петрофанова К. Р. Цивільно-правова характеристика електронних грошей : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.ю.н. : 12.00.03. Харків, 2021. 20 с. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Petrofanova/a_Petrofanova.pdf
2. Єпіфанова Н. Криптовалюта: товар, засіб платежу, можливо, об'єкт інтелектуальної власності? *Юридична газета*. 2017. URL: <https://bit.ly/3xOkWPx>

Науковий керівник: доцент, доцент кафедри цивільного права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Коробцова Н. В.

Карнаух Б. П.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права № 1 Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ГОРИЗОНТАЛЬНИЙ ЕФЕКТ КОНВЕНЦІЙНОГО СТАНДАРТУ ЗАХИСТУ ВЛАСНОСТІ

Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (надалі – ЄКПЛ) – це міжнародний договір, обов'язки за яким приймають на себе відповідні суб'єкти міжнародного права, а саме – Держави-учасниці. За ст. 1 ЄКПЛ «Високі Договірні Сторони гарантують кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені в розділі I цієї Конвенції». Отже, носієм обов'язків за ЄКПЛ (як і за іншими міжнародними документами в галузі прав людини) є держава. Це означає, що міжнародні стандарти прав людини безпосередньо діють лише у вертикальних відносинах людина – держава і не можуть покладати обов'язків на приватну особу. Відповідно, приватна особа не може бути притягнута до відповідальності за порушення міжнародних стандартів прав людини.

Міжнародні стандарти прав людини, хоча й адресовані насамперед державам (що проти їхнього свавілля вони вберігають людину), тим не менше, опосередковано впливають і на відносини приватних осіб між собою (горизонтальні відносини). Це так званий горизонтальний ефект

прав людини [1; 2; 3]. Він досягається насамперед через інтерпретацію позитивних зобов'язань держави. Приміром, у тому, що стосується власності, держава повинна не тільки утримуватися від втручання у право власності (негативне зобов'язання), але й активно вживати заходів, аби гарантувати його ефективне здійснення, стабільність та непорушність (позитивне зобов'язання). Це означає, що Держава повинна ухвалювати закони, які б забезпечували непорушність права власності з боку будь-яких осіб, а також забезпечувати через механізми публічної влади реальне додержання цих законів і відповідальність за їх порушення.

Таким чином, якщо в межах юрисдикції Держави одна приватна особа може порушити право власності іншої приватної особи без будь-яких негативних наслідків для себе і без поновлення порушеного становища потерпілого, то ця ситуація може бути поставлена у провину Державі, оскільки вона може вказувати, що або немає законів, які б забороняли відповідні порушення і пропонували ефективні засоби захисту, або випадки відповідних порушень належним чином не розслідуються, або суди належно не застосовують положення відповідних законів. виправлення цих недоліків 'державної роботи', безумовно, справляє вплив на горизонтальні відносини і є відчутним для приватних осіб у їхніх стосунках поміж собою.

У справі *'Совтрансавто-Холдинг' проти України* ЄСПЛ зазначив: «обов'язок гарантувати ефективне здійснення прав, передбачених цим інструментом, може створювати позитивні зобов'язання для Держави. За таких обставин, Держава не може просто лишатися пасивною, і «немає причин розрізняти дії і бездіяльність».

Що стосується права, гарантованого статтею 1 Протоколу № 1, такі позитивні зобов'язання можуть вимагати певних заходів, необхідних для захисту права власності, навіть у спорах між приватними особами чи компаніями. Це означає, зокрема, що Держава зобов'язана упроваджувати судові процедури, які б містили необхідні процесуальні гарантії і тим самим давали змогу національним судам та арбітражам ефективно і справедливо вирішувати спори між приватними особами» [4].

Практика ЄСПЛ дістає подальшого розвитку в рішеннях Верховного Суду. Яскравим прикладом горизонтального ефекту прав людини в українській судовій практиці є справа, у якій міноритарні акціонери оскаржували застосовану до них мажоритарним акціонером процедуру сквіз-аут, посилаючись на порушення їхнього конвенційного права на мирне володіння майном [5]. Велика Палата у цій справі ретранслявала

стандарти захисту права власності, вироблені ЄСПЛ, і зауважила на необхідності застосування алгоритму, що ним послуговується ЄСПЛ для встановлення порушень статті Р1–1. Велика Палата зауважила таке:

«у разі оскарження міноритарними акціонерами процедури примусового відчуження належних їм акцій суд має встановити: 1) чи проводилась ця процедура відповідно до норм закону; 2) чи здійснювалась вона з легітимною метою, а саме чи відповідали мотиви мажоритарних акціонерів суспільним інтересам у запровадженні цієї процедури; 3) чи є запропонована міноритарним акціонерам вартість викупу акцій справедливою, та відповідно, чи дотриманий критерій пропорційності втручання у права позивачів».

Напрацьований ЄСПЛ алгоритм аналізу Верховний Суд застосував також у справі, де новий власник квартири вимагав усунення перешкод у здійсненні права власності на нерухомість шляхом виселення родичів попереднього власника [6]. Поряд зі статтею Р1–1 ця справа також стосувалася права відповідачів на житло, що розглядається в контексті статті 8 ЄКПЛ (Право на повагу до приватного і сімейного життя). Відповідно, в цій справі потребувалося зважування двох конкуруючих прав – права власності позивача і права відповідачів на повагу до їхнього приватного життя.

У підсумкові Верховний Суд дійшов висновку, що «виселення особи з житла без надання іншого житлового приміщення можливе за умов, що таке втручання у право особи на повагу до приватного життя та права на житло, передбачене законом, переслідує легітимну мету, визначену пунктом 2 статті 8 Конвенції, та є необхідним у демократичному суспільстві. Навіть якщо законне право на зайняття житлового приміщення припинене, особа вправі сподіватися, що її виселення буде оцінене на предмет пропорційності у контексті відповідних принципів статті 8 Конвенції» [6].

Таким чином, у наведених справах Верховний Суд застосовує міжнародні стандарти прав людини, адресовані державі як суб'єктові міжнародного права, до спорів, де сторонами виступають приватні особи. Така практика спирається на концепцію позитивних зобов'язань держави і на той факт, що суд є органом держави. Відповідно, якщо суд, вирішуючи спір між двома приватними особами, застосовує норми національного законодавства про власність без урахування міжнародних стандартів прав людини, то несприятливе становище, у якому опиняється сторона цього спору, може бути поставлене у провину не тільки протилежній стороні, але й Державі, яка, допустивши це, тим самим порушила свій позитивний

обов'язок щодо гарантування права власності в межах своєї юрисдикції. Такий підхід узгоджується також із практикою ЄСПЛ, який у декількох справах зауважував, що коли національний суд не зважає втручання, якого зазнала особа, проти суспільного інтересу, який переслідувався, (тобто коли національний суд нехтує тестом на пропорційність), то це може свідчити про порушення Державою своїх конвенційних зобов'язань [7; 8].

Література

1. Lane Lottie, 'The Horizontal Effect of International Human Rights Law in Practice' (2018) 5 European Journal of Comparative Law and Governance 5;
2. Ibrahim Kanalan, 'Horizontal Effect of Human Rights in the Era of Transnational Constellations: On the Accountability of Private Actors for Human Rights Violations' in European Yearbook of International Economic Law 2016, 423;
3. Eleni Frantziou, 'The Horizontal Effect of the Charter of Fundamental Rights of the EU: Rediscovering the Reasons for Horizontality' (2015) 21 European Law Journal 657.
4. *Sovtransavto Holding v. Ukraine*, no. 48553/99, § 96 ECHR 2002-VII.
5. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 24 листопада 2020 року у справі №908/137/18 <reyestr.court.gov.ua/Review/93336732>.
6. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 22 липня 2020 року у справі №279/3572/18 <reyestr.court.gov.ua/Review/90591345>.
7. *Megadat.com SRL v. Moldova*, no. 21151/04, § 74, ECHR 2008;
8. *Paulet v. The United Kingdom*, no. 6219/08, § 68–69, ECHR 13 May 2014.

Кацюба К. В.

асистент кафедри цивільного права
№1 Національного юридичного університету імени Ярослава Мудрого

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОБ'ЄДНАНЬ СПІВВЛАСНИКІВ БАГАТОКВАРТИРНИХ БУДИНКІВ

Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку /далі – ОСББ/, яке подарувала українцям реформа житлово-комунального сектору, повинно було об'єднати власників квартир та працювати таким самим чином,

як і в Європі. Однак багато перешкод законодавчого чи практичного характеру не дають можливості власникам квартир вирішувати нагальні питання на належному рівні.

З одного боку законодавець спростив процедуру створення ОСББ, надавши можливість ініціативній групі її створення провести письмове опитування співвласників, які не голосували на установчих зборах, протягом п'ятнадцяти календарних днів з дати проведення установчих зборів. Рішення про створення ОСББ вважається прийнятим, якщо проголосувало більше половини загальної кількості всіх учасників. Здавалося, що така лояльність може сприяти створенню великої кількості ОСББ. Однак даже на цьому етапі в ініціативній групі виникають труднощі отримання даних про співвласника. Отримати цю інформацію можна шляхом оформлення запиту до Бюро технічної інвентаризації або в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно. В обох випадках йдеться про фінансові затрати, які покладаються на ініціативну групу, що може уповільнити процес створення, або зовсім зробити це неможливим. Держава повинна сприяти цьому всіма засобами, в тому числі можливістю отримувати цю інформацію на безоплатній основі, що стане сприятливим на шляху до реалізації права співвласників на об'єднання.

Як свідчить судова практика визнання нелігитимними рішень про створення ОСББ, потрібна присутність нотаріуса на загальних зборах для посвідчення справжності підписів на протоколі. А у випадку письмового опитування цей процес може ще подорожчати.

Також певна бюрократія зберігається у випадках державної реєстрації змін голови правління ОСББ. Відповідно до чинного законодавства необхідно посвідчити справжність підписів голови та секретаря на протоколі загальних зборів, а це можливо зробити лише в присутності нотаріуса, а також викласти цей протокол на нотаріальному бланку. Ці послуги нотаріуса є платними. Слід зазначити, що це правило існує лише для ОСББ. Несправедливо, що такі вимоги не поширюються на громадські об'єднання та благодійні організації. ОСББ є непідприємницькою юридичною особою, добровільним громадським об'єднанням створеним для сприяння використанню їхнього власного майна та управління, утримання і використання спільного майна.

Країни ЄС на шляху надання можливості співвласникам об'єднуватися спростили реєстраційні дії, а деякі з них скоротили, особливо завдяки діджиталізації. Це дало дуже позитивні результати. Вочевидь, процеси

діджиталізації, що охопили Україну сьогодні, призведуть до подібного результату, однак за умов законодавчого закріплення змін, які підкріплюють таке спрощення.

В нормах Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирних будинків» незрозумілий порядок розрахунку голосів для прийняття рішень. В частині 7 статті 6 зазначено, що голоси співвласників розраховуються пропорційно до частки загальної площі приміщень, а в частині 9 цієї ж статті йдеться про те, що рішення приймаються, якщо за нього проголосувало більше половини загальної кількості усіх співвласників. Як зрозуміти цю колізію, коли спочатку законодавець справедливо бере за основу площу, а далі вказує, що рішення приймається, коли проголосувала більшість співвласників.

Подібні проблеми з недосконалими процедурами реєстрації ОСББ та прийняття ними рішень є нетиповими для країн ЄС, де законодавство має чіткі та виверені процедури. Прикладом яких може слугувати Єстонія, де голосування в будинку здійснюється за принципом «один домовласник – один голос» або «один об'єкт нерухомості – один голос». До речі в Єстонії нині практично весь житловий фонд знаходиться у приватній власності та управляється самими власниками. Законодавство Єстонії, яке регулює правовий статус нерухомості, справедливо закріплює, що основа будь-якого об'єкта нерухомості це земля.

Співвласники, об'єднуючись в ОСББ, усвідомлюють цінність свого будинку. Але перед ними постає питання, як отримати право легально використовувати земельну ділянку під своїм будинком. Статтею 42 Земельного кодексу України декларативно закріплено за співвласниками багатоквартирного будинку право на землю. Не встановлені межі ділянок ОСББ, їм не присвоєно кадастровий номер. За таких умов виключається можливість легального використання земельної ділянки. Наприклад, облаштувати дитячий майданчик, місце для паркування чи сквер для прогулянок мешканців чи взагалі огородити свою прибудинкову територію, включаючи проїзду частину. Незважаючи на це, органи місцевого самоврядування часто вимагають від ОСББ утримувати та прибирати таку територію та покладають на ОСББ відповідальність за благоустрій. Справедливо, що ОСББ при покладанні на нього таких функцій, буде перешкоджати іншим особам потрапляти на цю територію, але це може перерости в зловживання правом. У більшості країн ЄС ця проблема давно вирішена чітким визначенням земельних ділянок до кожного багатоквартирного будинку.

Судячи з судової практики, однією з гострих сучасних проблем є стягнення заборгованостей перед ОСББ. Можливо це практично вирішено на сьогодні тому, що суд, зазвичай, стоїть на боці ОСББ. Якщо в ОСББ був вірно затверджений кошторис, перелік та розмір внесків на утримання та поточний ремонт будинку, то правлінню не буде перешкод в стягненні заборгованості даже в спрощеному судовому порядку. В той же час, коли в Україні можна лише лякати боржників фінансовими санкціями, на кшталт заборони виїзду, то країни ЄС зробили крок вперед та передбачили, у разі порушення власниками квартир своїх фінансових обов'язків, можливість навіть виселення, з виставленням їх квартири на продаж.

Як бачимо, проблем достатньо, але порівняння українських реалій з досвідом ЄС вірно показує, що всі ці проблеми можна легко усунути.

Квашук Д. О.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 2 курс, 17 група

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗАЧАТОЇ, АЛЕ ЩЕ НЕ НАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ

Визначення початку людського життя тісно пов'язане з проблемою правового статусу зачатих, але не народжених дітей (насцитурусів), однак сьогодні необхідно констатувати той факт, що ні на міжнародному, ні національному рівні, вченими і законодавцями не дається чіткої оцінки правовим положенням людському ембріону. Зокрема, не визначено етап розвитку, з якого людський ембріон знаходиться під захистом законодавства і наділяється правом на життя, немає єдиної думки про те, чи вважати ембріон суб'єктом або об'єктом правовідносини, але найголовніше те, що вчені не прийшли до єдиної думки з приводу того, є чи людський ембріон частиною людського організму, або ж це початок нової, самостійного життя, для якого необхідний особливий правовий захист. Саме тому вчені всього світу відзначають, що питання про визначення правового статусу

ембріона характеризується складністю і суперечливістю суджень, і тому вимагає особливого та комплексного дослідження.

У правовій доктрині протягом усього часу існування інституту охорони прав зачатих, але не народжених дітей продовжується дискусія щодо питання про їх правоздатність, яка до цього дня не завершилася виробленням єдиного та однозначного підходу. Однак все ж при аналізі української та зарубіжної літератури можна виділити три підходи до визначення моменту початку охорони життя в законодавчому порядку: абсолютистський, ліберальний та помірний.

Прихильники абсолютистської позиції розглядають ембріон як людська істота, що представляє собою абсолютну цінність, наділена правом на життя з моменту зачаття, яка повинна забезпечуватися державним захистом на будь-якій стадії розвитку. Представники ліберального підходу читають, що ембріон на будь-якій стадії розвитку не є особистістю, а тому не має цінності і не наділений правом на життя, отже, не потребує будь-якої державний захист. І нарешті, прихильники помірної позиції вважають, що ембріон розвивається поступово, тому виникнення у ембріона права на життя пов'язане з певним рівнем розвитку або досягненням життєздатності.

В українському законодавстві однозначно не визначено правовий статус ненародженої дитини. Тим не менш, відсутність в законодавстві положень, що прямо закріплюють статус ембріона як суб'єкта цивільного права, не була перешкодою для захисту інтересів зачатої, але ще не народженої дитини за допомогою норм того ж спадкового права. Поява людини як суб'єкта цивільного права з моменту народження не робить юридично неважливим факт її ембріонального розвитку з моменту зачаття до народження. Тому не виключається необхідність встановлення правової охорони прав та інтересів зачатої дитини як майбутнього суб'єкта права.

Так, за загальним правилом відповідно до ст. 25 Цивільного Кодексу України правоздатність особи виникає у момент її народження, однак ЦКУ захищає і деякі права ненародженої дитини, визначивши в ст. 25, що у випадках, встановлених законом, охороняються інтереси зачатої, але ще не народженої дитини. Існування цієї норми не означає, що існує виняток з правила про момент виникнення правоздатності. [2]

Згідно зі ст. 1222 ЦК особи, зачаті за життя спадкодавця, можуть бути спадкоємцями лише після народження живими. Також це положення до-

повнюється ст. 1261 ЦК України, в якій зазначається, що в першу чергу право на спадкування за законом мають діти спадкодавця, у тому числі й зачаті за життя спадкодавця та народжені після його смерті. Тобто у випадку коли спадкодавець не залишає заповіту, дитина, що була зачата за життя спадкодавця, а народилася після його смерті, має право на спадкування майна за 1 чергою. [2]

Як зазначає Розгон О. В., зачата при житті спадкодавця, але не народжена на момент відкриття спадщини дитина володіє потенційною правоздатністю, яка за нею резервується за чинним законодавством та породжує охоронюваний законом інтерес, який може стати самостійним об'єктом судового захисту, наприклад, право на те, щоб її права були враховані при розподілі спадщини. Необхідним же способом охорони інтересів безвісно відсутнього спадкоємця, на її думку, має бути «резервування» за ним належної йому частки спадщини, як це зроблено у нотаріальній практиці для охорони інтересів зачатої за життя спадкодавця дитини, але ненародженої на момент видачі свідоцтва про право на спадщину. [1]

Тобто, на сьогодні норми українського законодавства усе ж захищають інтереси зачатої, але ненародженої дитини за допомогою норм спадкового та деліктного права, але не закріплюють статус насцітуруса як суб'єкта цивільного права. Не дивлячись на те, що існують багато точок зору, необхідно погодитися з тим, що правовий статус ще не народженої дитини вимагає особливого нормативно-правового регулювання, як стори нашої держави, так і міжнародних співтовариств задля заповнення можливих прогалів з даного питання.

Список використаних джерел:

1. Розгон О. Правовий статус зачатої, але ще не народженої особи у спадкових відносинах [Електронний ресурс] // Мала енциклопедія нотаріюса. – 2013. – №5. – Режим доступу : <http://yurradnik.com.ua/stati/d0-bfd1-80-d0-b0-d0-b2-d0-be-d0-b2-d0-b8-d0-b9-d1-81-d1>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №40–44 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Науковий керівник: к. ю. н., асистент Біляєв О. О.

Квашук Д. О.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 2 курс, 17 група

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ НА ДОМЕННЕ ІМ'Я

Разом з динамічним розвитком інтернет-маркетингу і стрімким переходом бізнесу в онлайн, зростає і кількість різнорідних конфліктів і суперечок, пов'язаних з використанням доменних імен з порушенням принципів добросовісної конкуренції, а також спорів, що виникають через порушення прав інтелектуальної власності. Правовий захист свого доменного імені вимагає все більшої уваги з боку власників компаній, оскільки захист імені компанії, її репутації, часу і коштів, які були вкладені в інтелектуальну власність, для кожного власника є однією з найважливіших задач при веденні свого бізнесу. Завчасне ж вирішення даного питання є запорукою безпечного і захищеного здійснення підприємницької діяльності.

Закон України «Про телекомунікації» визначає домен як частину ієрархічного адресного простору мережі Інтернет, яка має унікальну назву, що її ідентифікує, обслуговується групою серверів доменних імен та централізовано адмініструється [1]. Іншими словами, домен – це унікальна адреса у мережі Інтернет для адресації на неї комп'ютерів та ресурсів. Суб'єктами щодо реєстрації домену є реєстрант (особа, що бажає зареєструвати та делегувати домен), реєстратор (суб'єкт господарювання, що надає послуги із технічного забезпечення реєстрації й функціонування домену та діє на підставі договорів із адміністратором) та адміністратор публічного домену (суб'єкт господарювання, що адміністративно забезпечує працездатність публічного домену. В Україні на підставі договору із ICANN функції адміністратора домена .UA здійснює ТОВ «Хостмайстер»).

Найпоширенішими на території України порушеннями, що пов'язані з доменними іменами, є, зокрема: *кіберсквотинг* – це діяльність, яка полягає в реєстрації, використанні та пропозиції до продажу доменного імені з наміром отримати прибуток від паразитування на гудвілі або торгову марку, що належить іншій особі; *тайпсквотинг* – реєстрація доменів, які є співзвучними з існуючими відомими доменними іменами,

але відрізняються, наприклад, порядком написання літер. Метою такого порушення є отримання певної частини користувачів, які помилково вводять «невірну» пошукову адресу. Також, іноді тайпсквотинг використовується для компрометації конкурента; *незаконне використання в домені найменування*, захищене свідоцтвом на знак для товарів і послуг. На даний момент в Україні можна захистити свою торгову марку та доменне ім'я через національні суди.

В Україні у випадках розв'язання доменних спорів найчастіше зустрічається практика визнання права на доменне ім'я власником торгової марки, до якого це доменне ім'я подібне. Тобто, при вирішенні спору торгова марка має пріоритетне значення над доменом. Також, реєстрація доменного імені в зоні .UA є можливою тільки при наявності свідоцтва на товарний знак, видане відповідно до законодавства України. Крім того, згідно з абзацом 2 пункту 1 статті 20 Закону «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», порушенням прав власника свідоцтва також вважається також використання без його згоди в доменних іменах торговельних марок та позначень, вказаних у пункті 5 статті 16 цього Закону. Таким чином, використання товарного знаку в доменному імені є чітко визначеною формою використання знаку, тому, отримуючи в управлінні доменне ім'я з відмінною частиною товарного знаку, який належить іншій особі, реєстрант доменного імені прямо порушує виключні права власника товарного знаку. [2]

Для доменних спорів також можуть бути позовні вимоги про вчинення певних реєстраційних дій щодо доменного імені – припинення делегування домену, його перереєстрацію або зобов'язання передати домен позивачеві.

Показовою у цьому питанні є справа за позовом Google inc. щодо права використання домену в зоні .UA проти зареєстрованої в Україні компанії «Гоу огле», яка у 2006 році зареєструвала ТМ Google і Go Ogle і отримала право на домен google.ua. Вищий господарський суд постановою від 05.10.2010 року підтвердив законність рішень судів нижчих інстанцій щодо неправомірності використання комерційного найменування американської компанії, а також добре відомого у світі знаку, зобов'язав адміністратора Хостмайстер зняти делегування домену та зобов'язав припинити використання найменування Google. Крім того, в рішенні Вищого господарського суду зазначено, що українська компанія «Гоу огле» не використовує у домені власне товарний знак Go Ogle та вводить в оману користувачів пошукової системи. [3]

На практиці ж тягар доведення правомірності використання того чи іншого доменного імені покладається на відповідача, а тому заздалегідь вірно розроблена правова позиція по справі, своєчасно і правильно зібрані докази мають надзвичайно велике значення для захисту свого доменного імені, торгової марки та інтересів в залі суду. В процесі розробки своєї позиції і щодо доказування правомірності використання доменного імені можуть впливати навіть такі докази, як акти наданих рекламних послуг як на підтвердження того, що доменне ім'я і послуги, з ним пов'язані, рекламуються і надаються раніше ніж у опонентів.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про телекомунікації» № 1280-IV від 18.11.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T031280.html
2. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15 грудня 1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>
3. Постанова Вищого Господарського Суду України від 05.10.2010 р. N 12/25. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/view/SD100130>.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент Біляєв О. О.

Кириченко В. О.

студентка Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
2 курсу, 6 групи факультету адвокатури

СПАДКУВАННЯ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ У ТОВАРИСТВІ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

Надзвичайну цікавість, й водночас, складність являє собою питання щодо спадкування корпоративних прав, адже воно тривалий час було не чітко врегульоване національним законодавством, через що на практиці виникала велика кількість судових спорів і ризикотлумачень. Проблеми

виникають через те, що до кінця не зрозумілим залишається, що саме підлягає спадкуванню у випадку смерті учасника товариства з обмеженою відповідальністю (надалі – ТОВ), – його корпоративні права, частка в статутному капіталі, чи тільки вартість частки виражена в грошовому еквіваленті.

Корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації. Ці права включають правомочності на участь особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами (ст. 167 Господарського кодексу України). Розглянемо це питання у вимірі товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ), адже воно є однією з найбільш поширених форм господарського товариства.

У Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» ст. 23 закріплено положення про можливість переходу частки учасника товариства, в разі його смерті, до його спадкоємця, при цьому згода учасників товариства не потрібна. Проте дане положення зовсім не означає, що спадкоємець автоматично стає учасником цього товариства, адже спадкується саме право на участь, а не участь безпосередньо. Важливим є той факт, що до прийняття цього закону ЦК України у ст. 100 закріплював положення про те, що корпоративні права – це особисті немайнові права, відповідно вони не є об'єктом спадкування. Як наслідок – дане положення породжувало низку непорозумінь, адже відсутність можливості успадкувати корпоративні права учасника товариства тягнула за собою часткову «зупинку» діяльності товариства, тобто виникали проблеми з його управлінням. Але після 2018 року регулювання даного питання кардинально змінилося, що дало змогу спадкоємцям успадкувати корпоративні права спадкодавця. Такі зміни стали досить доречними, оскільки право на участь у товариствах почало входити до складу спадщини.

Відповідно і судова практика поділилася на «до і після» прийняття цього закону. До прийняття закону суди посилалися на ст. 100 ЦКУ в редакції 2017 року, згідно з якою «право участі у товаристві є особистим немайновим правом і не може окремо передаватися іншій особі» і на цій підставі доходили висновку про те, що факт одержання статусу спадкоємця учасника товариства лише засвідчує перехід до нього майнових

прав померлого та дає спадкоємцю право на вступ до господарського товариства. Натомість корпоративні права (зокрема право безпосередньої участі в управлінні господарським товариством) спадкоємець набуває лише з моменту вступу до господарського товариства, що має бути підтвержене рішенням загальних зборів товариства [1]. Тобто, суди наголошували на важливості розмежування двох різних понять: права на частку в статутному капіталі товариства (є майновим і тому може спадкуватися) і корпоративних прав (є немайнровими і як наслідок – не спадкуються).

Після прийняття ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», суди вищих інстанцій доходять висновку, що із набуттям особою права власності на частку в статутному капіталі товариства особа автоматично не набуває корпоративних прав. Набуття права на частку в статутному капіталі товариства надає спадкоємцеві право на вступ до товариства, яке новий власник частки, як зацікавлена в набутті корпоративних прав особа, може реалізувати та набуті корпоративних прав учасника товариства» [2]. Свідectво про право на спадщину (частку у статутному капіталі товариства) наразі дає спадкоємцю право вимагати прийняття його до учасників товариства, яке не може бути заперечене іншими його учасниками, починаючи з дати набуття чинності Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

Проаналізувавши зміни у судовій практиці при розгляді справ, що пов'язані із спадкуванням корпоративних прав, спостерігаються позитивні зрушення: процедура стала більш зрозумілою та логічною, вирішилося питання щодо спадкування саме корпоративних прав. Зміни спостерігаються в тому, що до прийняття закону вступ спадкоємця до ТОВ (навіть за наявності його бажання) залежав від волі господарського товариства: «долю» спадкоємця вирішували безпосередньо учасники ТОВ шляхом прийняття рішення на загальних зборах: або приймали спадкоємця до складу учасників ТОВ, або видавали йому у грошовій або натуральній формі частку у майні, яка належала спадкодавцю (ст. 55 ЗУ «Про господарські товариства») [4,5]. Наразі ж, вирішення цього питання залежить безпосередньо від волі спадкоємця – бажає чи не бажає він вступити до ТОВ, тобто, фактично спадкоємець може самостійно звернутись до державного реєстратора із заявою про вступ до товариства без будь-якої згоди інших учасників товариства (ст.23 ЗУ «Про товариства з обмеженою та

додатковою відповідальністю», ч.5 ст.17 ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб, ФОП та громадських формувань») . Такі зміни є цілком логічними та більш справедливими щодо спадкоємців.

У випадку смерті учасника ТОВ існує два сценарії розвитку подій: коли спадкоємець бажає стати учасником господарського товариства і навпаки – коли цього не бажає [4]. Для спадкування корпоративних прав спадкоємець повинен у строк, що не перебільшує одного року, після спливу 6 місяців з дня відкриття спадщини, подати заяву про вступ до господарського товариства. Частка учасника має бути розподілена між спадкоємцями відповідно до розміру їх часток у спадщині. І вже після того, як спадкоємець подає заяву для державної реєстрації, він стає повноправним членом ТОВ. У разі, коли спадкоємці не подають заяву про вступ до ТОВ протягом вищезазначеного строку, то вони втрачають можливість бути його повноправними членами. Проте в даному випадку спадкоємець також має певні привілеї – має право отримати частину майна, пропорційну до частки спадкодавця у ТОВ.

Підсумовуючи, варто сказати, що прийняття закону покращило ситуацію із спадкуванням корпоративних прав, вирішило низку протиріч, частково заповнило прогалини законодавства. Проте законодавче врегулювання цього питання все ще потребує вдосконалень, адже невіршеними залишилися досить важливі питання щодо управління корпоративними правами на час прийняття спадщини спадкоємцем та отримання прибутку, який було отримано за час оформлення спадщини спадкоємцем.

Список використаної літератури:

1. Постанова Верховного Суду України від 21.10.2014 року у справі №3-151гс14. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/41242792> ;
2. Постанова Верховного Суду від 20.02.2020 у справі №922/333/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87808653> ;
3. Постанова Верховного Суду від 14.02.2018 року у справі №740/2194/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72489552> ;
4. Сіщук Л. В. Спадкування корпоративних прав учасника господарського товариства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2013. №23. С. 172–177.
5. Печений О. Деякі аспекти спадкування прав щодо юридичних осіб. Проблеми цивільного права. 2012. №4. С. 172–183.

Кізілова К. О.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 2 курс, 19 група

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ

Сьогодні однією з найпоширеніших проблем є розпадання шлюбу. Внаслідок неї постають питання про утримання дитини та сплати аліментів. Головним обов'язком батьків є забезпечення своєї дитини усім необхідним для комфортного існування, тому розглянемо основні аспекти проблематики присудження аліментів на неповнолітню дитину і з якими труднощами доводиться працювати.

В першу чергу, треба розтлумачити значення аліментів. Аліменти – це кошти, які сплачуються на утримання дитини, що присуджуються у вигляді частки від доходу матері чи батька і (або) у твердій грошовій сумі. Звернемося до постанови Кабінету Міністрів України від 26.02.1993 р. № 146 «Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб», ми спостерігаємо, що стягнення аліментів з працівників відбувається з усіх видів заробітку, а також додаткової винагороди як за основною роботою, так і за сумісництвом, в тому числі з додаткових грошових отримань (стипендій, пенсій тощо). Однак, слід наголосити, що визнання доходів майбутнього платника аліментів є щонайбільшою проблемою для суб'єкта звернення до суду. Це пояснюється великою кількістю ситуацій, коли платник аліментів приховує свої доходи, зустрічаються такі випадки, коли довідки не відповідають дійсності, крім цього, наразі дуже поширена незареєстрована праця.

За загальним правилом стягнення аліментів відповідно до статті 183 Сімейного Кодексу України здійснюється в такому розмірі: на одну дитину – 1/4, на двох дітей – 1/3, на трьох та більше дітей – 1/2 доходу платника аліментів, але при цьому не більше 10 прожиткових мінімумів на дитину відповідного віку.

Утім, у позивача на даному етапі може виникнути проблема доведення того, що відповідач має набагато більші доходи, ніж ті, які він декла-

рує. Тобто, в таких випадках можуть виникнути складнощі знайдення письмових доказів. Тож, доводиться звертатися до суду з клопотанням отримання такої інформації. Інакше кажучи, одним із способів є витребування доказів. Потенційний платник, переховуючи своє доходи, зводить всю процедуру для захисту інтересів неповнолітніх дітей нанівець, так як постає гостра проблема неможливості такого стягнення аліментів. Однак, держава надає певні гарантії, щоб допомогти заявнику з дитиною в такому положенні. Так згідно з Постанови КМУ від 22.02.2006 р. № 189 «Про затвердження порядку призначення та виплати тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме» надається тимчасова допомога, яка розраховується як різниця між 50% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку та середньомісячним сукупним доходом сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні 6 місяців.

На практиці зустрічається багато випадків коли той, хто зобов'язаний сплачувати аліменти свідомо не вживає заходів для добровільної допомоги своїй дитині, тобто, не працює або не стає на облік в центр зайнятості для того, щоб там отримати відповідну допомогу по працевлаштуванню, можливі випадки злісного ухилення від сплати аліментів, що породжують за собою притягнення до відповідальності. Отже, можна дійти висновку про те, що особа, яка не працює, не звільняється ні від обов'язку сплати аліментів, коли має реальну змогу до неї, ні від відповідальності за ухилення.

Досліджуючи питання сплати аліментів, ми з'ясували, що наразі існує багато прогалин притягнення до них. Однак, законодавство передбачає засоби впливу на батьків та насамперед ставить перед собою мету захисту інтересів неповнолітніх дітей. Зараз ведуться спроби вирішення проблем, що пов'язані зі встановленням реальних доходів платників аліментів, притягнення до відповідальності за невиконання своїх прямих обов'язків утримання своє дитини і т. д.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри цивільного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Балук В. М.

Кіфік А. Ю.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Факультет адвокатури, 2 курс, 7 група

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ЩОДО ФОРМИ ПРАВОЧИНУ

Правочини сьогодні виступають найважливішим засобом регулювання цивільно-правових відносин, є основою цивільного обігу. Вони займають важливе місце в системі юридичних фактів, покладених в основу виникнення, зміни та припинення прав та обов'язків суб'єктів цивільно-правових відносин. Тому від законності укладення правочинів залежить стан захищеності громадян, а також стабільність цивільного обігу.

Правочини мають укладатись у певній формі. Форма правочину – це форма волевиявлення особи чи осіб, що укладають правочин.

Законодавство України розрізняє дві форми правочинів:

усну;

письмову.

Усним є правочин, в якому воля сторін виявляється в процесі безпосередніх переговорів між сторонами. Характерною рисою є співпадання в часі двох стадій їх розвитку – укладання і виконання.

Письмовим є правочин, що укладається шляхом складання письмового документу.

Відповідно до правил ЦК України порушення форми правочину може виражатися у: а) недодержанні простої письмової форми правочину; б) недодержанні нотаріальної форми одно – або двосторонніх правочинів; в) неотриманні дозволу органу опіки та піклування на вчинення правочину.

За загальним правилом, недодержання простої письмової форми правочину, що вимагається законом, не тягне за собою недійсності правочину. На випадок такого порушення закон встановив спеціальну санкцію – заборонив суду обґрунтовувати своє рішення свідченнями свідків. Для підтвердження факту здійснення правочину та його умов можуть подаватися та розглядатися судом письмові докази, засоби аудіо – відеозапису тощо. (ст.36 ГПК, ст.46 ЦПК).

Недотримання простої письмової форми правочину тягне його недійсність лише у випадках, встановлених законом. До таких випадків, зокрема, належать: недотримання письмової форми застави (ст.13 ЗУ «Про заставу»), недотримання письмової форми інших правочинів щодо забезпечення виконання зобов'язань (ч.2 ст.547 ЦКУ).

У деяких випадках закон вимагає, щоб правочин, укладений в письмовій формі, була нотаріально посвідченим.

Нотаріальне посвідчення правочинів означає, що укладання контролюється державним органом – нотаріальною контрою чи приватним нотаріусом, що діють на підставі Закону України «Про нотаріат». Нотаріальне посвідчення правочинів введено з метою забезпечення і перевірки законності. Так, з'ясувавши, що правочин не відповідає всім вимогам закону, порушує права осіб та їх законні інтереси нотаріус відмовляє у вчиненні нотаріальних дій.

Необхідно звернути увагу на Постанову Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 N 9 «Практика розгляду судами цивільних справ про визнання правочинів недійсними». В ній наголошується, що якщо правочин повністю або частково виконаний однією зі сторін, а інша ухиляється від його нотаріального посвідчення, суд відповідно до частини другої статті 220 ЦКУ за вимогою сторони, що виконала правочин (або її правонаступника), може визнати його дійсним. Це правило не застосовується, якщо є передбачене законодавчими актами обмеження на здійснення такого правочину або сторони не дійшли згоди щодо всіх істотних його умов. Слід зазначити, що правила статті 220 Кодексу не поширюються на правочини, які підлягають нотаріальному посвідченню та державній реєстрації, оскільки момент вчинення таких правочинів відповідно до статей 210, 640 ЦКУ пов'язується з державною реєстрацією, тому вони є неукладеними і такими, що не породжують для сторін права та обов'язки.

Мовчання визнається виявом волі укласти правочин, лише у випадках, передбачених законом. Говорячи про мовчання як спосіб виявлення волі, треба мати на увазі, що юридичного значення закон надає не просто мовчанню, а тому факту, що в певний проміжок часу по відношенню до певного суб'єкта права даною особою не було вчинено дій, прямо передбачених законом. Наприклад, в разі продовження користування майном після закінчення строку договору майнового найму, при відсутності заперечень з боку наймодавця договір вважається поновленим на невизна-

чений строк. В даному випадку закон надає юридичного значення факту «відсутності заперечень» (мовчанню) з боку наймодавця.

Таким чином, для додержання умови, правочин має бути укладений у певній, визначеній законом формі.

Науковий керівник: Малиновська Ірина Миколаївна, к.ю.н., асистент.

Корнесюк М. В.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції

Студент 2 курс, 2 група

ЩОДО ЗМІНИ ТА СКАСУВАННЯ ЗАПОВІТУ

Зміна життєвих обставин, взаємин заповідача зі спадкоємцями, несталість життя, тощо. Усе це може вплинути на виникнення необхідності змінити або навіть й скасувати вже існуючий заповіт.

Якщо вдається до аналізу українського законодавства, то можна прийти до висновку, що фізична особа може у будь-який момент скасувати свій заповіт або скласти новий. Однією з важливих особливостей, яку ми можемо прослідкувати, є те, що заповіт, який було складено пізніше, скасовує попередній заповіт і не відновлює заповіт, який заповідач склав перед ним. Звісно, варто зазначити, що заповідач може скасовувати попередній заповіт або повністю, або ж лише у тій частині в якій виникають розбіжності між їх змістом.

Проаналізувавши зміст понять «скасування» та «зміна» заповіту, можна дійти логічного висновку, що існує суттєва відмінність між цими двома дефініціями. Перше поняття, тобто «скасування» заповіту, визначається певним розпорядженням фізичної особи заповідача, згідно з яким, усі положення заповіту, що був складений раніше втрачають чинність. Друге поняття, тобто «зміна» заповіту, визначаються певними розпорядженнями фізичної особи заповідача, згідно з якими, вносяться певні зміни або доповнення до попереднього заповіту, а особливістю є те, що попередній заповіт зберігає свою чинність в тій чи іншій частині. Напри-

клад, зміни можуть стосуватися розміру часток спадкоємців у спадщині, зміни даних про майно, тощо.

Доволі цікавим аспектом при дослідженні даного питання також є правова природа дій фізичної особи заповідача щодо скасування або зміни заповіту, адже вона є неоднаковою. Наприклад скасування заповіту – не має правочинного характеру. Це пояснюється тим, що скасовуючи заповіт, особа не припиняє вже існуюче право, адже воно ще не виникло, а лише фактично усуває можливість, шанс його одержання. А от зміна заповіту має правочинний характер.

Щодо того, чи можна скасування заповіту вважати заповідальним розпорядженням, то тут відповідь також однозначна – не можна. Це пояснюється тим, що воля заповідача спрямовується саме на усунення посмертного волевиявлення особи.

Аналізуючи різні спірні аспекти, що стосуються нашої проблематики, не можна пропустити п. 18 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах спадкування» від 30.05.2008 № 7, згідно з якою, заповіт, складений особою до визнання її недієздатною, не може бути змінено чи скасовано її опікуном.

Щодо того, в який саме спосіб заповідач може скасувати заповіт, то ст. 1254 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) виокремлює такі два варіанти:

- 1) скласти новий заповіт, який скасовує попередній;
- 2) подати окрему заяву про скасування заповіту.

Щодо першого випадку, то нам не важливо, чи новий заповіт містить пряму вказівку про скасування попереднього заповіту, чи ні, адже ч. 2 ст. 1254 ЦК України визначає, що заповіт, який було складено пізніше, скасовує попередній повністю або в тій частині, в якій він йому суперечить.

Щодо другого випадку, то ст. 1257 ЦК України прямо не встановлює, як саме оформлюється така дія заповідача, як заява про скасування заповіту. Єдине, де в нашому законодавстві можна знайти згадку, щодо даного питання є ст. 57 Закону України «Про нотаріат» від 02.09.1993 № 3425-ХІІ, де зазначено, що справжність підпису на такій заяві має бути нотаріально засвідчена.

Щодо того, в яких формах може здійснюватися зміна заповіту, то ЦК України не передбачає зміну заповіту шляхом подання відповідної заяви, а лише зміну заповіту, яка пов'язана зі складанням нового заповіту. Хоча

у ст. 57 Закону України «Про нотаріат» і допускається подання заяви, про зміну заповіту.

Враховуючи усе вищезазначене, ми можемо зробити висновок, що питання щодо зміни та скасування заповіту є доволі обширним та цікавим для вивчення. Існує безліч нюансів на які потрібно звертати увагу при дослідженні даної проблематики, більшість з яких ми висвітлили при написанні нашої роботи.

Науковий керівник: к.ю.н, доцент кафедри цивільного права №1 Янишен В. П.

Коробцова Н. В.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права №1
Національного юридичного універси-
тету імені Ярослава Мудрого

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВОЛЕВІЯВЛЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ ПРИ ОТРИМАННІ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

Питання волевиявлення осіб в сфері медичних відносин завжди було предметом уваги як науковців – теоретиків так і практиків. Зосередження уваги на цьому питанні обумовлено специфікою сфери – медицини, в якій таке волевиявлення відбувається та об'єкта правовідносин – організму людини. Особливої уваги та актуальності це питання набуває коли надання медичних послуг здійснюється пацієнту – неповнолітній особі.

Загальний принцип побудови відносин в сфері надання медичних послуг – **принцип «співробітництва сторін»**. Дії лікаря та пацієнта повинні бути спрямовані на покращення або збереження здоров'я пацієнта. Але проблема нашого законодавства в сфері охорони здоров'я полягає в тому, що чинні норми не прописують цей принцип і його дію, окремо лише зазначаючи на права та обов'язки кожної із сторін. Так, в Законі України «Основи законодавства України в сфері охорони здоров'я» (далі – Основи) передбачені права пацієнта на вибір, заміну лікаря, методів лікування, які пацієнт може реалізувати при досягненні чотирнадцяти років (ст. ст. 34, 38), на відмову від лікування з моменту набуття повної

цивільної дієздатності (ст. 43 Основ); а також обов'язки лікаря по своєчасному і кваліфікованому обстеженню та лікуванню пацієнта (ст. 34 Основ) [1]. При цьому в законодавстві ніде не зазначено на те, що сторони медичних правовідносин зобов'язані сприяти одна одній в досягненні спільного корисного ефекту від наданої послуги. В цьому контексті доречно сприйняти законодавче положення, що діє в Німеччині: *«практикуючий лікар та пацієнт при проведенні лікування зобов'язані діяти разом»* (§630c (1)) [2, с. 219]. Цього принципу необхідно дотримуватися незалежно від суб'єктного складу відносин в сфері медичних послуг. При наданні медичних послуг за участю пацієнта – неповнолітньої особи, ми часто стикаємося зі складним суб'єктивним складом цих відносин: лікар (лікувальний заклад) – пацієнт – законні представники пацієнта. Не завжди всі ці особи мають однакове уявлення про хворобу пацієнта, методи її лікування та наслідки. Іноді погляди цих осіб на хворобу та шляхи її подолання є протилежними. Так, неповнолітній пацієнт в силу своїх розумових здібностей, стану психічного та фізичного здоров'я може не до кінця розуміти небажані для його здоров'я наслідки і не погоджуватися на призначене лікарем лікування та недотримуватися його. Все це може призвести до погіршення стану здоров'я. І тут виникає ряд питань, які на жаль на сьогодні залишаються невирішеними: хто буде в такому випадку нести відповідальність за шкоду, завдану здоров'ю пацієнта, та чи може така поведінка пацієнта враховуватися при визначенні розміру відшкодування шкоди? Виходячи з того, що на батьків, інших законних представників покладено обов'язок піклуватися про дитину, саме вони повинні запобігати настанню шкоди здоров'ю дитини, і саме вони повинні нести відповідальність за неї незалежно від вини останнього. В свою чергу батьки, керуючись своїми особистими міркуваннями, поглядами, сформованими, як правило, неповними (фрагментарними) знаннями про хворобу, станом хвилювання за здоров'я та життя дитини відмовляються від надання згоди на лікування дитини – пацієнта, запропоноване лікарем. В певних випадках батьки відмовляються від проведення певних медичних маніпуляцій їх дітям керуючись релігійними переконаннями. Так, прихильники релігійної течії Свідки Єгови відмовляються від переливання крові (її компонентів) навіть при тяжкому стані здоров'я та наявності небезпеки для життя. Така заборона для них існує без жодних винятків, навіть коли іншого методу лікування не існує. Європейський суд з прав людини визнає таку відмову «надзвичайно складною юридичною

проблемою, пов'язаною з конфліктом між інтересами держави щодо захисту життя та здоров'я своїх громадян і правом громадян на особисту автономію у сфері фізичної недоторканності та релігійних переконань» при цьому визначаючи «примусове лікування, без згоди дієздатного, повнолітнього пацієнта втручанням у його/її право на особисту недоторканність і посяганням на права, що гарантовані ст. 8 Європейської конвенції» [3]. В даному випадку мова йде про відмову дієздатного повнолітнього пацієнта і про те, що держава повинна утримуватися від втручання у свободу вибору громадян в сфері охорони здоров'я. А яким чином повинен діяти лікар, коли він отримує таку відмову від батьків дитини-пацієнта? Дійсна, реальна воля пацієнта при цьому або не враховується (в силу недостатнього обсягу дієздатності), або взагалі невідома. Основи зазначають на необхідність в такому випадку повідомити орган опіки і піклування про відмову від медичного втручання. Однак, навряд чи такі дії здатні вирішити зазначену проблему. Навіть, якщо дитина знаходиться у стані, що загрожує її життю, в Основах не існує жодної норми, яка б дозволяла «обійти» таку відмову або «нехтувати» нею, оскільки в даному акті мова йде лише про можливість прийняття самостійного рішення лікарем про медичне втручання у разі неможливості отримання згоди на це представника дитини.

Основні проблеми у випадках відмови від медичного втручання зводяться до розв'язання дилеми між професійним обов'язком лікаря надати медичну допомогу пацієнту і порушенням його права, у разі надання її без його згоди чи при наявності прямої відмови.

Список джерел:

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 06.04.2021).
2. Гражданское уложение Германии : Вводный закон к Гражданскому уложению / пер. с нем. В. Бергманн; науч. ред. Т. Ф. Яковлева. 4-е изд., перераб. Москва : Инфотропик Медиа, 2015. 888 с. (Серия «Германские и европейские законы»; кн. 1).
3. Рішення ЄСПЛ по справі «Релігійна громада Свідків Єгови в м. Москва проти Російської Федерації» (заява No 302/02) від 10.06.2010 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-145420> (дата звернення: 10.04.2021).

Корпан О. А.

студент 3 курсу

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ДОГОВІР ПРО ПЕРЕДАЧУ «НОУ-ХАУ»

«Ноу-хау» є конфіденційною інформацією у сфері інтелектуальної власності, що включає відомості технічного, виробничого, адміністративного, фінансового характеру, використання яких забезпечує певні переваги особі, що їх одержала. Договір про передачу «ноу-хау» не врегульований законодавством України. Насамперед, складність виникає у визначенні поняття договору про передачу «ноу-хау» та формулюванні його змісту.

Можна сказати, що договір про передачу «ноу-хау» є єдиною правовою формою, яка опосередковує відносини про передачу такого специфічного об'єкта, як «ноу-хау». З цього слідує, що договір про передачу «ноу-хау» – це договір, за яким правовласник на певних умовах передає зацікавленим особам право на використання повністю або частково конфіденційних знань, що включають відомості технічного, виробничого, адміністративного, фінансового характеру, використання яких забезпечує певні переваги особі, що їх одержала.

Якщо порівняти договір про передачу «ноу-хау» з ліцензійним договором, можна дійти до висновку, що вони відрізняються за об'єктом договору, за змістом, за особливостями строку їх дії тощо. Так, об'єктом договору про передачу «ноу-хау» є саме «ноу-хау», тобто секретна інформація, оскільки самого дозволу на використання «ноу-хау» як інформації недостатньо, необхідним є його фактичне передання. Ліцензійний договір, в свою чергу, застосовують лише для передання запатентованих об'єктів, які не можуть бути конфіденційною інформацією, тоді як остання передається за договором про передачу «ноу-хау». Щодо відмінності цих договорів з правових наслідків їх припинення та визнання недійсними, то за договором про передачу «ноу-хау» об'єктивно неможливо повернути інформацію, що становить суть «ноу-хау».

Стосовно видів даного договору, то залежно від обсягу прав, що передаються, виділяють договір про передачу «ноу-хау» на виключній основі та договір про передачу простого «ноу-хау». За договором про передачу «ноу-хау» на виключній основі володілець права на «ноу-хау» зобов'язується надати «ноу-хау» тільки одному набувачеві на певній території. Сам володілець права на «ноу-хау» в такому разі не має права використовувати його, якщо договором не передбачене інше.

За договором про передачу простого «ноу-хау» володілець права на «ноу-хау» може сам використовувати «ноу-хау». Більш того, у даному випадку передбачається передача «ноу-хау» також і третій особі. У той же час у договорі сторонами можуть бути передбачені обмеження, щодо яких володільцеві права на «ноу-хау», наприклад, надається право передати «ноу-хау» тільки одному набувачеві.

Цікавим є те, що оскільки для існування «ноу-хау» потрібно дотримання конфіденційності, то існує певна особливість процесу укладення договору про передачу «ноу-хау». Це пояснюється тим, що хоча потенційний контрагент повинен розуміти, наскільки важлива для нього запропонована інформація, правоволоділець не зацікавлений в її розкритті на стадії переговорів, оскільки може зникнути підстава для укладення договору. Виходом із даної ситуації є підписання попереднього договору, в якому можна врахувати інтереси обох сторін. Відповідно до ч. 1 ст. 635 ЦКУ попередній договір – це договір, сторони якого зобов'язуються протягом певного строку (у певний термін) укласти договір в майбутньому (основний договір) на умовах, встановлених попереднім договором.

Правоволоділець, у зв'язку з укладанням договору про передачу «ноу-хау», повинен виконати як мінімум два основних обов'язки: по-перше, надати набувачу «право доступу» до «ноу-хау» для подальшого його використання і, по-друге, передати йому саме «ноу-хау» як сукупність певної інформації, знань і досвіду, які йому належать та які необхідні набувачу для досягнення поставленої мети. Саме цей обов'язок є найважливішим елементом предмету договору про передачу «ноу-хау» та дозволяє набувачу реалізувати «ноу-хау» у відповідності до його призначення. Основним обов'язком набувача за договором про передачу «ноу-хау» є обов'язкове використання «ноу-хау». Воно передається набувачу не просто для відому, а саме для використання у виробництві чи іншій сфері діяльності. Якщо цього з будь-яких причин не відбувається, то договір просто розривається.

Отже, виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що договір про передачу «ноу-хау», не дивлячись на деяку схожість з іншими цивільно-правовими договорами, має зайняти окреме місце в системі цивільних договорів. Відповідно, договір про передачу «ноу-хау» є повністю самостійним договором в системі інших цивільно-правових договорів, відмінним від них, є договором, який потребує самостійного закріплення та власного механізму правового регулювання. У договорах щодо розпоряджання майновими правами на «ноу-хау» необхідно зазначати умови про збереження «ноу-хау» в конфіденційності. Також, слід мати на увазі, що хоча за договором про передачу «ноу-хау» набувачу й передаються певні матеріальні об'єкти, такі як: технічна документація, зразки приборів, речовин тощо, але головним є не все це, а інформація, яка в них міститься. Слід зауважити, що дана тема є складною та актуальною, особливо зараз, коли державна політика України у галузі інтелектуальної власності знаходиться на етапі удосконалення та розвитку, а також потребує подальших досліджень в цьому напрямі.

Костюков В. М.

Студент Національного юридичного
університету
імені Ярослава Мудрого,
господарсько-правовий факультет, 3
курс, 5 група

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ ПРОДАЖУ НЕРУХОМОСТІ

У будь-який час у всьому світі особливо гостро стоїть питання про забезпечення своїх громадян житлом і Україна не є виключенням. Як ми знаємо стаття 47 Конституції України закріплює право кожного громадянина на житло. І кожен громадянин може скористатися цим правом у декілька способів. Одним із цих способів є набуття права власності шляхом укладення різного роду цивільно-правових правочинів. Одним із найпоширеніших видів цих правочинів є договір купівлі-продажу.

В українському законодавстві договір купівлі-продажу нерухомості не виокремлюють за такою системною ознакою, як предмет договору.

Тому до договору купівлі-продажу нерухомості застосовуються загальні правила про договір купівлі-продажу. Між тим законодавець не врахував специфічні риси нерухомого майна до яких можна віднести – сталий зв'язок із землею, не споживчий характер у процесі використання, особливу цінність тощо. Саме це на мою думку свідчить про необхідність виділити особливості договору купівлі-продажу нерухомості серед інших видів договорів купівлі-продажу.

Мета цієї роботи полягає у виокремленні особливостей договору купівлі-продажу нерухомого майна серед інших договорів купівлі-продажу. Методологічною основою роботи є загальнонауковий метод такий, як системний аналіз та спеціальний метод – порівняльно-правовий.

Спочатку слід виділити основні відмінності договору купівлі-продажу нерухомого майна від інших договорів.

Насамперед це об'єкт договору. В частині першої статті 181 Цивільного кодексу України зазначено, що до нерухомого майна відносяться земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення.

Згідно частини другої цієї ж статті під режим нерухомих речей підпадають повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти, а також інші речі, права на які підлягають державній реєстрації.

І якщо з першою частиною вказаної статті можна погодитися, то до другої – виникають питання. Оскільки, чому ми відносимо речі, які за своїм призначенням створені для переміщення у просторі, до нерухомих речей.

Як нам відомо основними ознаками нерухомого майна є тісний зв'язок із землею та неможливість переміщення об'єкта без його знецінення та зміни призначення. Але, якщо ми візьмемо ті об'єкти, які вказані у частині другій зазначеної статті, то ми побачимо, що жоден із них не відповідає ні першій, ні другій ознаці нерухомого майна.

Законодавець обґрунтовує це тим, що ці об'єкти мають ознаку особливої цінності та підлягають державній реєстрації. Але, на мою думку, це не є аргументом. Наприклад, такий об'єкт, як автомобіль, теж має особливу цінність та підлягає державній реєстрації, як і літак чи корабель, але це не робить його об'єктом нерухомого майна.

Також, однією з особливостей договору купівлі-продажу нерухомого майна є те, що вони обов'язково повинні бути укладені у письмовій формі, підлягають нотаріальному посвідченню та державній реєстрації

(переважно має адміністративно-правове значення). На рахунок останнього пункту, а саме: про державну реєстрацію такого роду договорів, у науковій літературі викликають деякі спори.

Одні вчені вважають, що державна реєстрація є доцільною у даному виді договорів, оскільки реєстрація договору та перехід права власності до набувача співпадають за часом проведення, а момент виникнення права власності у набувача співпадає з моментом вчинення правочину, який є правовою підставою для такого виникнення. Вчені кажуть, що приурочення моменту переходу права власності на предмет договору купівлі-продажу нерухомості до моменту вчинення самого договору має ряд переваг.

Інші ж вважають, що коли момент переходу права власності до набувача та момент вчинення правочину не співпадають виникає ряд проблемних питань. Так, наприклад, з моменту нотаріального посвідчення і до моменту державної реєстрації переходу права власності нерухомого майна статус покупця за договором має невизначений характер. І не зрозуміло у даний проміжок часу хто має право на це майно, а також хто визнаватиметься належним позивачем у випадку виникнення необхідності у застосуванні речово-правових засобів порушеного права власності.

Я вважаю, що все ж таки державна реєстрація є необхідною складовою договору купівлі-продажу нерухомого майна, оскільки переваг у цьому випадку існує більше ніж недоліків, а зазначені вище проблеми можуть виникати лише у тому випадку, якщо момент укладення договору купівлі-продажу нерухомості не співпадає з моментом переходу права власності на нерухоме майно.

В науковій літературі виділяється ще одна немалозначна особливість договору купівлі-продажу нерухомості, і це ціна. Ця умова в договорі такого роду має деякі відмінності від інших договорів купівлі-продажу.

Наприклад, положення про те, що виконання договору, у якому не визначена ціна, повинне бути оплачене за ціною, звичайно стягнутої при порівнянних обставинах за аналогічні товари, не поширюється на договори купівлі-продажу нерухомості. У такому випадку договір визнається неукладеним.

Також виділяють те, що ціна на житловий будинок, який знаходиться на земельній ділянці, повинна включати і ціну тієї земельної ділянки, що знаходиться у власності, якщо інше не передбачено договором або законом. У випадку коли відбувається відчуження житлового будинку та земельної ділянки, сторони вправі вказати окремо ціну кожного з об'єктів.

І останньою особливістю цієї умови є те, що коли ціна житлового приміщення в договорі визначена за одиницю її площі або будь-яким іншим показником її розміру, загальна ціна підлягає сплаті виключно виходячи із фактичного розміру нерухомості переданої покупцю.

З огляду на викладене, на мою думку, однією із головних особливостей, що виділяє договір купівлі-продажу нерухомого майна серед інших договорів купівлі-продажу, є ціна.

Завершуючи свою роботу та зважаючи, що питання житла у будь-який час стояло на першочерговій сходинці для кожної людини по всьому світу, приходимо до висновку, що такий цивільно-правовий правочин, як договір купівлі-продажу нерухомого майна, є дуже важливим у наших сучасних реаліях, потребує детального та ретельного дослідження.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Янишен В. П.

Кочеткова П. С.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 2 курс, 17 група

ДОГОВІР ДОРУЧЕННЯ: СУТНІСТЬ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Договір доручення нині є дуже популярним у цивільному обігу і, на мою думку, не менш цікавим за своєю правовою природою. Так, договір надає можливість особам, які з певних причин не мають змоги або бажання брати участь у певних правовідносинах, звернутися до іншої особи за допомогою.

Виходячи з положень Цивільного кодексу України договір доручення необхідно розуміти як надання одній особі (повіреному) повноваження іншою особою (довірителем) вчиняти певні юридично значущі дії від імені та за рахунок останнього. При цьому, усі правочини, які в майбутньому буде вчиняти повірений, будуть створювати, змінювати або припиняти цивільні права та обов'язки, які належать довірителю.

Особливістю договору доручення є те, що в його основу покладений особисто-довірчий фактор. Це розкривається у тому, що, за загальним правилом, такий договір підлягає укладанню лише між особами, які довіряють одне одному та завжди можуть бути впевнені у своєму контрагенті.

Так, якщо, наприклад, договір купівлі-продажу, договір найму або договір підряду можуть укладатися між зовсім чужими людьми, які не знають свого контрагента та не можуть йому довіряти, то договір доручення без існування довіри укладатися не може.

Завдяки цьому факту, договору доручення притаманна така характерна риса як фідучіарність. Більшість науковців наголошують на тому, що фідучіарність властива лише тим угодам, природа яких базується на спільній довірі її учасників. Такі правовідносини ґрунтуються на впевненості щодо чесності контрагента, а також його здібностей щодо якісного виконання своїх обов'язків. Отже, основою договору доручення, його базовим та невіддільним елементом є довіра.

Питання щодо фідучіарності має місце як на стадії укладення такого договору, так і під час його виконання, зміни або ж припинення. Тобто, перш за все, укладається такий договір завдяки взаємній довірі, проте така довіра має супроводжувати договір протягом усієї його дії. Так, під час виконання повіреним свого обов'язку, довіритель має бути впевнений, що перший діє в його інтересах. Так само під час зміни або припинення договору – все відбувається лише завдяки довірі.

Задля захисту обох сторін договору від зловживання довірою законом передбачений певний діапазон відповідальності, який не дозволяє виходити за межі довіреності. Серед основних можна виділити такі, як обов'язок діяти відповідно до повноважень, наданих принципалом; обов'язок бути вірним останньому тощо.

Важливо звернути увагу на те, що обов'язки, яким повірений наділяється законом, також ґрунтуються на елементі довіри між сторонами договору. Так, повірений повинен добросовісно дотримуватися усіх вказівок, наданих йому довірительм.

Це передбачено статтею 1004 Цивільного кодексу, яка зобов'язує повіреного вчиняти дії відповідно до змісту даного йому доручення. Зокрема, добросовісність повинна проявлятися у таких діях повіреного, які будуть спрямовані на якісне виконання покладених на нього завдань, уникаючи при цьому будь якої шкоди інтересам довірителя.

Окрім цього, на повіреного покладається обов'язок ставити інтереси довірителя вище своїх, тобто бути вірним і надійним для останнього. Так, повірений має уникати будь якого особистого інтересу, що стає перешкодою інтересам довірителя. Зокрема, Цивільний кодекс серед обов'язків повіреного виділяє обов'язок повідомляти довірителеві на його вимогу всі відомості про хід виконання його доручення.

Важливим є те, що повірений зобов'язаний надавати довірителю детальну інформацію щодо своєї діяльності в його інтересах, а також повідомляти про будь-які події, що є вагомими для його інтересів. При цьому, форма подання такої інформації законом не встановлена, тобто це може відбуватись навіть шляхом телефонних розмов або листування.

На мою думку, задля попередження будь-яких зловживань з боку повіреного, Цивільним кодексом має бути встановлена процесуальна форма подання останнім інформацію щодо дії договору довірителю. Наприклад, це може бути розписка у письмовому вигляді, тобто певний документ, на який можна буде посылатися у разі настання несподіваних перешкод або порушень з боку повіреного.

Загалом, в основі договору доручення полягають особисто-довірчі, фідусіарні відносини між довірителем та повіреним. Проте, у наш час довіру до людини надто легко втратити, що може бути пов'язано з певними комерційними та іншими особистими інтересами повіреного, що йдуть в розріз із інтересами довірителя. Так, Цивільним кодексом передбачено право розірвання договору доручення у разі відмови довірителя або повіреного від договору. Обидві сторони мають право відмовитися від договору у будь-який час і ніхто не має суперечити такій відмові.

На мою думку, таке розірвання договору є правильним, адже договір доручення може існувати лише до тих пір, поки існують довірчі відносини між повіреним і довірителем, чим і пояснюється фідусіарність договору. Проте, законодавством має бути удосконалено процедуру укладення та дії договору доручення, оскільки завдяки певним приписам можна буде уникнути розірвання такого договору внаслідок втрати довіри.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент Біляев О. О.

Лагута В. О.

викладач кафедри цивільно-правових
дисциплін та правового забезпечення
підприємницької діяльності
Харківського університету

РОЗУМНИЙ СТРОК СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Стаття 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція) закріплює право кожного при вирішенні питання щодо його цивільних прав та обов'язків або при пред'явленні будь-якого кримінального обвинувачення на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону.

Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) не надає точного визначення меж розумності строків за допомогою кількісних показників. У справі «Броуган та інші проти Сполученого Королівства», яка розглядалася у 1988 р., зазначено, що для кожної справи має бути прийнятний строк і було б неприродним встановлювати один строк у конкретному часовому виразі.

Така позиція є цілком обґрунтованою, оскільки в Конвенції не може не використовуватися інше поняття окрім як «розумний строк» просто з тієї причини, що в більшості країн Європи відомі нам загальні строки розгляду справ в судах не встановлюються.

Проте проблема оцінки розумності строків, а головне пошук можливих шляхів уникнення порушень такого строку стають проблемою на рівні багатьох національних законодавств, оскільки така правозастосовча діяльність потребує врахування особливостей місцевої юридичної культури.

Свого роду допомогу та роз'яснення з окресленого питання надає Європейська комісія з питань ефективності судочинства (СЕРЕЈ), яка складається з експертів, що представляють усі країни-члени Ради Європи, та має на меті визначення складностей, з якими стикаються судові системи в цілому. Комісія займається окресленням конкретних шляхів вдосконалення та функціонування систем судочинства, а також

проведення оцінки результативності таких шляхів для загального застосування.

Так, у Довіднику по найкращим прикладам раціонального використання часу в процесі (CER EJ Compendium of «best practices» on Time Management of Judicial Proceedings CER EJ (2006) аналізуються найбільш ефективні способи скорочення строків розгляду судових справ та розкриваються поняття оптимального і передбачуваного строків. Комісія зазначає, що ці категорії відрізняються від визначення розумного строку, оскільки останнє є менш вимогливим і є *лише знаряддям констатації порушення ст. 6 Конвенції, а не служить засобом для покращення функціонування судової системи*. Таким чином Комісія вважає за необхідне не абстрактне закріплення в законодавстві принципу розумного строку, а встановлення конкретних строків для розгляду тих чи інших проваджень чи стадій судового процесу. При цьому конкретних процесуальних строків Комісія не наводить, оскільки як зазначає повинна враховуватися місцева юридична культура. Окрім того зазначається, що встановлення часових меж є найбільш ефективним, коли це стосується окремих стадій цивільного процесу, а не судового розгляду в цілому. Таким чином своєчасність у здійсненні правосуддя визначається не лише в залежності від загальної тривалості, але і в залежності від тривалості окремих стадій розгляду чи здійснення окремих процедур.

У зв'язку з вищезазначеним, вважаємо, що розгляд справи у розумний строк слід розуміти як гарантію захисту особи від надмірної тривалості судового розгляду справи. Таким чином призначення категорії «розумного строку» полягає у тому, щоб гарантувати особі, яка звернулася за судовим захистом, винесення судового рішення протягом орієнтовно визначеного періоду часу, без затримок, встановлюючи тим самим межу стану правової невизначеності в якому може перебувати учасник цивільних правовідносин, що є вкрай важливим у контексті дотримання принципу верховенства права.

Тому, розумний строк – це не просто встановлений строк у законі чи період часу, це положення, яке не підлягає точній та визначеній заздалегідь оцінці і залежить від об'єктивних обставин кожної окремої справи. Таким чином «розумний строк» є значно ширшим поняттям на ряду з процесуальними строками, оскільки останні є лише інструментами у забезпеченні дотримання розумного строку судового розгляду.

Малинич С. А.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції
студентка 2 групи 2 курсу

ПАТЕНТНИЙ ТРОЛІНГ ЯК ПРОБЛЕМА СИСТЕМИ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

В сучасних умовах існування інформація поступово займає місце найважливішого ресурсу, що використовується людьми в трудовій діяльності і побуті. Дедалі більше людей займається збором, зберіганням і подальшою реалізацією інформації. Це породжує необхідність правового регулювання обігу інформації. Інформація ж може бути як загальновідомою, так і унікальною, доступною лише певній особі (колу осіб) – правовласнику. В науці цивільного права ця інформація носить назву «об'єкти інтелектуальної власності» (далі ОІВ), яким закон надає правову охорону.

Повний перелік ОІВ наведено в ст. 420 Цивільного кодексу України (варто зазначити, що через бурхливі темпи розвитку науки і техніки надати вичерпний перелік ОІВ дуже важко). Як відомо, з загального переліку ОІВ можна виділити таку групу ОІВ, як промислова власність. До складу промислової власності входять винаходи, корисні моделі, промислові зразки. Саме ці категорії є об'єктами патентного права, з чого випливає наявність їхньої правової охорони. Згідно чинного законодавства України, основним засобом реалізації виключного права на об'єкти промислової власності (далі ОПВ) є патент (див. п. 1 ст. 462 ЦКУ).

Отже, сьогодні ми розберемо одну з найяскравіших проблем патентного права – патентний тролінг.

Суть «патентного тролінгу» полягає в діях особи (як фізичної так і юридичної), спрямованих на отримання права інтелектуальної власності в формі патенту(ів), на ОПВ, які вони не створювали з метою отримання компенсації за використання цих ОПВ. Зазвичай вони просто отримують патент на речі, що набули широкого вжитку серед громадян, часто не хештуючи недбалістю винахідників, що не встигли вчасно запатентувати ОПВ.

Наведемо один з можливих варіантів того, як такі компанії ведуть свою діяльність.

Наприклад, юридична особа починає випуск продукції, в якій використані захищені патентом ОПВ. Часто трапляється так, що виробник, навіть не знає про те, що винахід, яким він користується, запатентований і охороняється законом. Після введення продукції в обіг та вагомого зростання прибутку від її збуту, «патентний троль», який володіє патентом на продукцію (частіше на технологію, використану в ній) погрожує юридичній особі судовим позовом. Зрозуміло, що вирок суду на користь «троля» в кращому випадку змусить компанію відшкодувати збитки трюлю, а в гіршому загрожує повною втратою бізнесу. Розуміючи всю несприятливість ситуації, в якій опинилася юридична особа, «троль» пропонує вирішити питання поза судом, вимагаючи компенсаційну виплату з добросовісного виробника. Сума цієї виплати, зазвичай формується з огляду на кількість випущеної продукції, її вартості та затребуваності на ринку. Як наслідок, особа, загнана в патову ситуацію сплачує компенсаційну виплату «тролю» і укладає з ним угоду про відсутність претензій.

Звернімо увагу, що на ринку високих технологій винаходи виходять з вжитку набагато швидше, ніж в інших областях інтелектуальної власності. Тобто, особа, яка вирішила захистити свої права в суді приречена на довгий судовий процес, по завершенню якого продукція може втратити актуальність і збувати її буде вже неможливо навіть після визнання права інтелектуальної власності за особою.

Поглибимо вищенаведені відомості основними ознаками «патентного трюля»:

- 1) Організація реєструє велику кількість патентів;
- 2) Організація не веде іншої діяльності крім реєстрації документів, що надають правову охорону ОПВ, або така діяльність є малозначною в організації (можливо спрямована на відвернення уваги від основної протиправної діяльності організації)
- 3) При таких організаціях створюються потужні юридичні служби, що спеціалізуються на захисті права інтелектуальної власності. Головна мета створення цих служб – отримання якнайбільшого прибутку від компенсаційних виплат на користь трюля.

Ці ознаки також можуть слугувати критеріями виявлення «патентного трюля»

Але, на жаль, в умовах реальної судової практики відрізнити «організацію – троя» від добросовісних власників, які захищають свої права, практично неможливо.

Ще більший простір для використання «патентного тролінгу» задля власного збагачення надає неузгодженість правових систем світу. Тобто при повному правовому унеможливленні такої діяльності в певній державі явище «патентного тролінгу» може вільно кочувати в сусідні держави, в яких подібні правові колізії не були усунені.

На мою думку, основними шляхами подолання проблеми патентного тролінгу в Україні є:

1) Узгодження норм цивільного права з метою уникнення колізій, що створюють сприятливі умови для «патентного тролінгу»

2) Введення в норми права категорії «патентний тролінг» та встановлення суворої пропорційної відповідальності за нього.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри цивільного права №1 Янишен В. П.

Матвієнко В. В.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції студентка 3 курс, 2 група

ДО ПИТАННЯ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ОРЕНДИ ПІД ЧАС ВВЕДЕННЯ КАРАНТИННИХ ЗАХОДІВ

Пандемія зумовлена вірусом Covid-19 негативно відобразилась у всіх сферах суспільного життя усіх країн світу. Однією з найбільш постраждалих категорій суб'єктів економіки є мікро, малий та середній бізнес, велика частка якого функціонує у збиток або ж остаточно збанкрутувала [1].

Як зазначає Торгово-промислова палата України, у зв'язку з карантинном було повністю зупинена робота 600–700 тис. підприємців та підприємств малого бізнесу [2].

Наразі значна кількість підприємців, що винаймають нежитлові приміщення (площі) опинилися у досить складній ситуації, так як мають обов'язок щодо орендної плати, проте не отримують жодних прибутків.

Прийняті законодавчі зміни, спрямовані на покращення роботи підприємств у такий час зовсім не покращують ситуацію.

Варто зазначити, що договір оренди майна є відплатним, так як з виконанням наймодавця свого обов'язку щодо передання майна наймачеві, у наймача виникає обов'язок вносити за користування цим майном плату.

У ЦК України зазначається, що орендар звільняється від плати за весь час, протягом якого майно не могло бути використане ним через обставини, за які він не відповідає. Досить проблемним є визначення моменту, з якого орендар може розраховувати на звільнення від орендної плати [3].

Наразі, звільнення від плати не пов'язане із обов'язком орендаря повідомити про неможливість використання майна за цільовим призначенням орендодавця. Думається, що оптимальним є внесення змін до законодавства, щодо початку звільнення від орендної плати, а саме з моменту повідомлення орендодавця про наявність обставин, за які орендар не відповідає.

Верховний Суд зазначив, що введення карантину само по собі не тягне за собою автоматичне припинення орендних правовідносин, орендар має право використовувати орендоване майно, проте з певними обмеженнями в залежності від виду діяльності та цільового призначення договору оренди [4].

У Постанову Кабінету Міністрів України про встановлення карантину неодноразово були внесені зміни та доповнення, що ускладнює процедуру доведення факту неможливості користування орендованим майном.

При дослідженні обставин, коли підприємець може бути звільнений від орендної плати, варто враховувати:

1. Період у який неможливо було використовувати майно. Так, наприклад, постановою Кабінету Міністрів України №215 від 16.03.2020, якою постанову Кабінету Міністрів України №211 від 11.03.2020 викладено у новій редакції, та заборонено, зокрема, з 17.03.2020 по 3.04.2020 проведення всіх масових (культурних, розважальних, спортивних, соціальних, релігійних, рекламних та інших) заходів, у яких бере участь понад 10 осіб[5]. Натомість 5.02.2021 було внесено зміни до постанови Кабінету Міністрів України, де було дозволено приймання відвідувачів суб'єктами діяльності у сфері культури та з проведення публічних наукових, освітніх та професійних тематичних заходів з наповненістю залів понад 50 відсотків місць[6].

2. Вид підприємницької діяльності. У випадках, якщо господарська діяльність здійснювалась у повному обсязі, неможливо застосувати дане положення. Задля засвідчення форс-мажорних обставин, потрібно звернутися до Торгово-промислової палати з відповідними документами (згідно з ч. 3 ст. 14 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні»). Обов'язок доведення обставин про те, що майно не використовувалося або не могло бути використане покладається на наймача.

Тож, підсумовуючи усе вищевикладене, звільнення від орендної плати чи її зменшення залишається правом, а не обов'язком наймодавця. У випадку неможливості вирішення питання за домовленістю, сторони мають право звернутися до суду за захистом законних прав та інтересів.

Список використаної літератури:

1. Циган Р. М., Солодков Д. Є. Негативні чинники впливу кризи, спричиною пандемією covid-19, на малий і середній бізнес. *Ефективна економіка*. 2021. № 1. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8524> (дата звернення: 19.04.2021).
2. Чижигов Г. Скільки коштує пакет «карантинної» держпідтримки і які втрати малого бізнесу. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/04/10/659198/> (дата звернення: 15.04.2021).
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV. Дата оновлення: 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 19.04.2021).
4. Рішення Господарського суду Рівненської області від 2 грудня 2020р. Справа №918/805/20 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93295826>
5. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. №211 : Постанова Каб. Міністрів України від 16.03.2020 р. №215. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2020-п> (дата звернення: 07.05.2021).
6. Про внесення зміни до пункту 2 постанови Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 р. №1236 : Постанова Каб. Міністрів України від 23.12.2020 р. №1301. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1301-2020-п> (дата звернення: 07.05.2021).

Науковий керівник – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права №1 Янишен В. П.

Михайлова М. І.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 2 курс, 12 група

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОГОВОРУ

Нова інформаційна ера вимагає інноваційного підходу до старих проблем.

Людство вступило в новий етап розвитку цивілізації XXI століття. Ми живемо в галузі інформаційних технологій, що постійно розвиваються. У наш час інформаційна обізнаність є неабияким показником освіченості. А тому, з появою технологій та змінами у законодавстві виникає багато питань щодо електронних договорів.

Згідно з п.5 ч.1 ст. 3 ЗУ «Про електронну комерцію» електронний договір – це домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків та оформлена в електронній формі [1]. Якщо сторони домовилися укласти договір за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем, він вважається укладеним у письмовій формі. [2, ст.639].

Аналізуючи законодавство різних країн можна виділити три основні сфери, які повинні бути належним чином врегульовані законодавством для ефективного розвитку електронної комерції:

- 1) гарантування юридичної ефективності електронних записів, електронної автентифікації;
- 2) запобігання кіберзлочинності, адже рівень захищеності інформаційного простору – важлива складова електронної комерції;
- 3) процес складання електронних договорів.

Уряди багатьох країн прийняли акти, призначені охоплювати деякі або всі вищезазначені «ключові» сфери. На жаль, в Україні не можна спостерегти ефективну систему, яка працюватиме на стільки якісно як, наприклад, в США або у Канаді. А тому, американські та канадські схеми регулювання електронних договорів через їх повноту та всебічність можуть бути використані як орієнтири для розвитку українського законодавства у цій сфері.

Як зазначає С. В. Резніченко, серйозною проблемою виступає рівень захищеності інформаційного простору України. В епоху кіберзлочинності персональна інформація та інформаційна безпека індивідів знаходиться під загрозою. Необхідно покращувати стандарти захисту цифрової інформації [3, с.41].

Важливим питанням є також правильне посвідчення договору. Наш законодавець приділяє цьому значну увагу. ЗУ «Про електронні довірчі послуги» зазначає, що електронний підпис – електронні дані, які додаються підписувачем до інших електронних даних або логічно з ними пов'язуються і використовуються ним як підпис [4, ст.1]. У законодавстві інших країн встановлено правові умови використання саме такого виду електронного підпису, як електронний цифровий підпис, що характеризується особливою надійністю [5, с. 142]. Використання електронного цифрового підпису для посвідчення електронного документа надає можливість говорити про рівнозначність останнього власноручному підпису на паперовому носіїві.

Проте не можна сказати, що Україна стоїть на місці. Міністерство цифрової трансформації України у 2019 році разом з Fedogiv та Spiilka design büro презентували додаток цифрової держави – «Дія», який забезпечує отримання державних послуг онлайн.

Отже, вищезазначене доводить той факт, що Україна здатна до змін і до канонів сучасності. Тому, дослідження питань, пов'язаних із укладанням та виконанням електронних правочинів, є одним із пріоритетних напрямків сучасної науки, який потребує подальшого дослідження та вдосконалення.

Список літератури

1. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 року // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – №45. – ст. 410.
2. Цивільний кодекс України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№40–44, ст.356.
3. Резніченко С. В. Еволюція договору як наслідок зміни суспільних відносин / С. В. Резніченко // Вісник Одеського національного університету. Серія : Правознавство. – 2016. – Т. 21, Вип. 1. – С. 38–45.
4. Про електронні довірчі послуги: Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, №45, ст.400.
5. Чучковська А. В. Правове регулювання електронної комерції в Україні: [навчальний посібник]/ А. В. Чучковська. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.

Науковий керівник: к.ю.н. доцент Коробцова Н. В.

Мірзаханов Т. В.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 2 курс, 9 група

РЕКОДИФІКАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЯК ШЛЯХ ДО УПОРЯДКУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

Відносно нещодавно серед правників України розгорілися значні суперечки з питання доцільності рекодифікації цивільного законодавства України. Приводом до такої дискусії став виступ Руслана Стефанчука на форумі «Україна 30. Розвиток правосуддя». Про це, насамперед, повідомила прес-служба Апарату ВРУ.

Так, Р. Стефанчук зазначив, що при Міністерстві юстиції була створена відповідна робоча група, яка займалася створенням проекту Концепції оновлення Цивільного кодексу України, який зокрема було оприлюднено на сторінці Facebook діяча.

В цих наробітках правники безпосередньо торкалися поступового переукладання всіх книг ЦК, однак окрему увагу було приділено саме першим двом, які, на думку авторів проекту, варто докорінно змінювати вже протягом 2021 року.

В Книзі першій насамперед варто виокремити такі запропоновані зміни, як визнання таким, що втратив чинність Господарський кодекс через його невідповідність реаліям; розширення об'єктів цивільних прав; повернення триваліших строків позовної давності для визнання правочину нікчемним; значні нововведення. Було зазначено, що положення оновленого кодексу мають регулювати питання нових інституцій, як от інтернет-банкінг, електронна комерція і т.п.

Так, в Книзі другій, за словами Стефанчука, є необхідність розширення суб'єктів, укрупнення немайнових прав, імплементації певних актів європейського законодавства до ЦК, зокрема з питань, пов'язаних з захистом персональних даних.

Фактично такий проект є ґрунтовним і вміщує в собі велику кількість змін, що фактично створять нові інститути в цивільному праві. Однак, не все так райдужно.

В даному випадку дискусії набувають зовсім нового сенсу, так, одні цивілісти зазначають, що запропоновані зміни є необхідними, а інші

наполягають на тому, що такі дії є нічим іншим як політичною грою, де пішаками виступає звичайний народ. Варто розглянути обидві позиції і дослідити: яка з них відповідає реаліям.

Так, першу з позицій займає значна кількість правників. Варто виділити думку, яку презентує доктор юридичних наук **І. Спасибо-Фатєєва**. Так її позицію можна коротко сформулювати тезою, яку вона використала в своїй статті: є попит – є й пропозиція.

При цьому, сформована така позиція в далекому 2019 році, проте залишається актуальною і дотепер

Доктор розглядає зміни до цивільного законодавства, наголошуючи, що хоч вони є й не є життєвоважливими, однак реалізують думку про те, що право має відповідати суспільним потребам. Окрему увагу доктор звертає на Господарський кодекс, який виглядає в цивільному законодавстві так, «...Немов хтось серед пшениці посіяв і кукіль».

І дійсно, значна кількість дослідників вже висловились з того приводу, що Господарський кодекс – такий об'єкт, що має покинути арену українського права. Однак, на його боці є значна кількість юристів і не тільки.

Старший науковий співробітник відділу проблем господарсько-правового забезпечення економічної безпеки держави Інституту економіко-правових досліджень НАН України, **О. Ілларіонов** взагалі зазначає Господарський кодекс як необхідний і такий, що вміщує всі необхідні елементи (зазначаючи, що Кодекс має всі необхідні норми, що можуть дати іноземцям відповіді на всі питання в умовах євроінтеграції) й зазначає, що «...цивілісти вдаються до звичної для них неправдивої пропаганди» і, що фактично всі проблеми пов'язані з Господарським кодексом можна виправити звичайним внесенням змін до нього.

Проте, проаналізувавши все сказане, важко не погодитися саме з **І. Спасибо-Фатєєвою**, бо Господарський кодекс та певні статті ЦК в нинішньому законодавстві – це як «дев'ятка» на автостраді. Так, вона може їхати, однак вже не так швидко, як хотілось би, у порівнянні з авто 2021 року випуску. Як, те що було прийнято близько 20 років назад може регулювати те ж питання безпеки інтернет-банкінгу чи криптовалюти, які виникли зовсім нещодавно? Натягнути одне на одне звичайно можливо, однак результат буде передбачуваним.

Варто провадити зміни, оскільки саме зміни створюють майбутнє. Звісно, варто погодитися, що можливо не «Проектом...» єдиним треба змінювати законодавство, проте потрібно звернути увагу на такі напра-

цювання, оскільки вони вміщують думки спеціалістів, що можуть дійсно говорити про результат тих чи інших рішень.

Науковий керівник: к. ю. н., асист. Біляєв О. О.

Нікіма Д. Р.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 2 курс, 17 група

ПРАВО СПІВВЛАСНИКА НА ЗБІЛЬШЕННЯ СВОЄЇ ЧАСТКИ У ПРАВІ СПІЛЬНОЇ ЧАСТКОВОЇ ВЛАСНОСТІ ТА УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦЬОГО ПРАВА

Галузь цивільного права в Україні є однією з головних та важливих галузей права, що розвивається та вдосконалюється на сучасному етапі відповідно до потреб суспільства. Це зумовлено, зокрема, тим, що Україна після проголошення Незалежності вийшла із табору країн комуністичної спрямованості, перейшла до капіталізму та ринкової економіки. У зв'язку з цим, активного розвитку зазнали такі інститути цивільного права, як інститут права приватної власності та права інтелектуальної власності, зобов'язального права та інші.

Як відомо, предметом цивільного права є майнові та особисті немайнові права. Виходячи з цього, варто зазначити, що одним із ключових та основоположних інститутів цивільного права є інститут права власності, зокрема інститут права спільної власності. Незважаючи на домінування у пострадянському просторі права державної власності, поняття спільної власності, а також поділ спільної власності на спільну сумісну та часткову був відомий у радянському цивільному праві, зокрема, це відображено в статті 112 Цивільного кодексу Української РСР 1963 року.

Інститут права спільної власності має складну внутрішню будову з різноманітними особливостями та невирішеними проблемами. Одним із цікавих питань в цьому контексті є розуміння та особливості права співвласника на збільшення своєї частки у праві спільної часткової власності. Дослідження, з'ясування особливостей та проблеми реалізації

деяких правових норм, пов'язаних з цим питанням, становлять актуальність обраної теми.

Дослідженням питань права власності та права спільної власності займалися такі науковці, як Н. С. Кузнецова, І. В. Жилінкова, О. В. Дзера, А. О. Шевирін, С. В. Кравцов, Н. Н. Мисник, І. А. Спасибо та інші.

Право співвласника на збільшення своєї частки у праві спільної часткової власності є його суб'єктивним правом, яке з'являється у співвласника у зв'язку з виконанням певних обов'язкових умов, вичерпний перелік яких закріплений у частині 3 статті 357 Цивільного кодексу України. Виходячи зі змісту даної статті, слід зауважити, що виконання всіх необхідних умов, зазначених у ній, не передбачає збільшення права спільної часткової власності, а лише створює підстави для виникнення права на таке збільшення, що є дуже важливим в контексті розуміння даної норми в процесі її реалізації та застосування.

Першою умовою для виникнення права на збільшення частки у праві спільної власності є поліпшення майна, яке не можна відокремити. Під поліпшенням слід розуміти таку модернізацію або модифікацію майна, що призводить до якісних змін речі та її властивостей. Важливо, що в даному випадку поліпшення не можна відокремити від речі без її пошкодження або істотного знецінення. У разі якщо таке поліпшення можна відокремити без такого пошкодження або знецінення, то в такому випадку особа набуває право власності на річ, що можна відокремити. Другою обов'язковою умовою є те, що поліпшення, зроблені співвласником, повинні бути зроблені за його кошти.

Третьою умовою виступає згода всіх інших співвласників майна, і тому тут слід звернути увагу на декілька аспектів. По-перше, якщо співвласників декілька, то згоди одного з них недостатньо, оскільки положення статті передбачає обов'язковість надання такої згоди кожного зі співвласників. По-друге, важливо, щоб така згода була надана у письмовій формі. Хоча положення ЦКУ не визначає форму такої згоди, але у разі виникнення спору наявність письмової згоди може виступати доказом її надання. Четвертою і останньою умовою виникнення права на збільшення частки у праві спільної власності є додержання встановленого порядку використання спільного майна.

Останнє питання, що потребує з'ясування, є питанням здійснення даного права. Як вже зазначалося вище, виконання всіх чотирьох вимог, наявних у частині 3 статті 357 ЦКУ, свідчить лише про виникнення права

на збільшення частки. З цього приводу варто зазначити, що існує лише дві підстави здійснення цього права, які були викладені в окремій думці Судді Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду Русинчука М. М. від 12 березня 2020 року, де було зазначено, що частки співвласників можуть бути змінені на підставі договору між співвласниками або на підставі судового рішення. За відсутності хоча б однієї із наведених умов поліпшення жодним чином не вплине на зміну часток у праві спільної часткової власності.

Науковий керівник: к.ю.н доц. Біляев О. О

Павлик А. Г.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 2 курс, 2 група

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН СТОРИН СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

Спадковий договір – далеко не нове поняття для української цивілістики. В цивільному праві нашої країни цей вид договору вперше набув нормативного вираження у Цивільному кодексі України, який набув чинності у 2003 році і одразу спричинив низку спорів між вітчизняними юристами. Водночас, застосування цього договору викликає чимало труднощів, обумовлених перш за все недостатньою законодавчою регламентацією даного інституту.

Спадковий договір є двостороннім правочином, оплатним, консенсуальним, алеаторним, довготривалим, з ускладненим порядком зміни і розірвання. Як зазначає Карпенко Р. В. та Варбанський О. В. у своїй роботі, спадковий договір укладається під відкладальною обставиною, щоб набувач пережив відчужувача.

Метою даного дослідження є шляхом визначення основних проблем правового регулювання відносин сторін спадкового договору, аналізу різних правових позицій запропонувати шляхи їх вирішення.

Однією з основних проблем є відсутність закріплення того, що відбувається зі спадковим договором у разі смерті набувача раніше за смерть відчужувача. Відповідно до роз'яснень, викладених у абзаці 6 пункту 28 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 року № 7 «Про судову практику у справах про спадкування», у разі смерті набувача спадковий договір вважається припиненим. Науковці ж, зокрема Миронюк С. А. не є настільки категоричними у вирішенні цього питання. Виходячи із подвійної правової природи спадкового договору, запропоновано два види рішення щодо його дії. Так, якщо зобов'язання набувача за спадковим договором не носили суто особистий характер і вони можуть бути виконані іншою особою, то такі зобов'язання мають входити до складу спадщини набувача. У разі, якщо ці зобов'язання були суто персоніфіковані, то вони мають бути припинені разом із смертю цієї особи і вже тоді спадкодавці померлого набувача можуть вимагати компенсації від відчужувача за частину виконаних зобов'язань за договором або просити укладення нового спадкового договору.

Другим дискусійним питанням є відсутність належного механізму забезпечення виконання посмертних розпоряджень відчужувача шляхом призначення спеціальної особи, обумовлена невизначенням повноважень такої особи у законодавстві. До того ж, зміст абз. 1 ч. 3 ст. 1307 ЦК України свідчить про обмежену дію такого способу забезпечення, адже за життя відчужувача здійснювати контроль така особа не може, він має право самостійно вимагати виконання зобов'язання. Незрозумілим є і правовий статус такої особи, на що звертають увагу Карпенко Р. В. та Варбанський О. В., адже вона не є стороною договору та третьою особою, на користь якої цей договір виконується. Також, залишається незрозумілим, у який спосіб ця особа буде здійснювати свої повноваження і які наявні способи їх забезпечення, адже, відповідно до положення ст. 1308 ЦК, звернутися до суду з позовом про розірвання спадкового договору можуть лише відчужувач та набувач. Існує думка, що проблему відсутності закріплених в законі повноважень особи, призначеної відчужувачем, можливо вирішити шляхом застосування принципу свободи договору. На думку автора, незважаючи на це, необхідно виділити і закріпити на законодавчому рівні основні повноваження осіб, які контролюватимуть виконання посмертних розпоряджень відчужувача і забезпечити їх пев-

ними механізмами впливу на набувача, який не виконує належним чином взяті зобов'язання. А також, установити вказівки, в чому виявляється контроль та які негативні наслідки покладаються на набувача за неналежне виконання чи невиконання передбаченої в договорі дії майнового чи немайнового характеру після смерті відчужувача.

Також, є слушною позиція Рябоконт С. О., який пропонує робити застереження безпосередньо в тексті спадкового договору про те, що набувач отримує право власності на майно не тільки після смерті відчужувача, але й після виконання ним усіх розпоряджень відчужувача, що доводиться нотаріусу шляхом подання відповідних документів. На думку автора, якщо зобов'язання мають виконуватися після смерті відчужувача, то таке положення необхідно закріпити на законодавчому рівні.

Ще однією проблемою слід виділити захист прав набувача на отримання ним майна належної якості та цінності. Укладання спадкового договору та смерть відчужувача можуть значно відтермінуватись в часі, за який майно може знецінитись, пошкодитись, в т. ч. з незалежних від відчужувача причин, в зв'язку з чим може бути втрачений інтерес набувача. Проте, законодавець не передбачає правових наслідків істотної зміни умов спадкового договору. Набувач може розірвати договір, якщо не має можливості виконати розпорядження відчужувача. Водночас, якщо предмет договору втратив свою цінність, є ризик виконання майнових і немайнових обов'язків, які вимагають більших витрат і зусиль, ніж отримана потім відплата. На думку автора, доцільно запровадити оцінку майна на момент укладення спадкового договору і на момент передачі його набувачеві. Таким чином, це питання потребує окремих досліджень.

Отже, можна зробити висновок, що цивільне право потребує удосконалення законодавчого регулювання відносин, що виникають зі спадкового договору і законодавчої регламентації окремих аспектів. Потрібне більш детальне визначення основних його положень, зокрема, щодо суб'єктивного складу, прав та обов'язків сторін, істотних умов цього договору та настання відповідальності за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань набувачем.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри цивільного права № 1,
В. П. Янишен

Паньок С. І.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Факультет адвокатури, 2 курс, 6 група

ВІДМЕЖУВАННЯ СФЕРИ ЗАСТОСУВАННЯ ВІНДИКАЦІЙНОГО ТА НЕГАТОРНОГО ПОЗОВІВ

Право власності є одним з центральних інститутів цивільного права. Воно складається з «тріади» повноважень: права володіння, користування і розпорядження. Доволі розповсюдженими є ситуації, коли у суб'єктів цивільних правовідносин виникає необхідність захисту порушеного права власності. Одним із найпоширеніших способів захисту є судовий, зокрема, шляхом подання віндикаційного або негаторного позовів. Розуміння їхнього відмежування є важливим не тільки в теорії, а й на практиці. Від обрання того чи іншого позову, залежить не тільки застосування позовної давності, а й навіть можлива відмова суду.

Віндикаційний позов (від лат. vindico – захищаю, заявляю претензію, вимагаю) – позов неволодіючого власника до незаконно володіючого не власника. Він полягає у тому, що власник речі може пред'явити вимогу про витребування речі, коли вона знаходиться в чужому незаконному володінні. Позивачем може бути виключно власник майна (фізичні, юридичні особи, держава і територіальні громади в особі уповноважених ними органів), який на момент подання позову не володіє майном, а також особа, яка хоча і не є власником, але в якій майно перебувало у законному володінні [1].

У разі задоволення позовної вимоги суд витребує таке майно на користь позивача, а не зобов'язує повернути майно власникові [2]. Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що у віндикаційних позовах, позовна давність застосовується і є самостійною підставою для відмови у задоволенні позовних вимог [3].

Тож головною метою віндикаційного позову є *введення власника у володіння* майном, якого він був незаконно позбавлений. Утім щодо того, як саме слід розуміти володіння, Велика Палата Верховного Суду у постанові від 04.07.18 у справі № 653/1096/16-ц наголосила: «Володіння рухомими та нерухомими речами відрізняється: якщо для володіння першими важливо встановити факт їх фізичного утримання, то володіння другими може бути підтверджене, зокрема, фактом державної реєстра-

ції права власності на це майно у встановленому законом порядку». Це означає, що введення у володіння нерухомим майном полягає у внесенні запису про державну реєстрацію за власником на нерухоме майно.

У випадку, якщо порушення права власності не пов'язане з порушенням володіння – належним способом захисту є негаторний позов. **Негаторний позов** – це позов власника про усунення будь-яких перешкод у здійсненні ним права користування та розпорядження майном, навіть якщо ці порушення не пов'язані з позбавленням права володіння (ст.391 ЦК України). Негаторний позов пред'являється власником за умови, якщо він має майно у своєму володінні, однак протиправна поведінка інших осіб перешкоджає йому здійснювати право користування та розпорядження ним.

Для подання такого позову не вимагається, щоб перешкоди до здійснення права користування та розпорядження майном були результатом винних дій відповідача чи спричиняли позивачу збитки. Достатньо, щоб такі дії хоча б і не позбавляли власника володіння майном, але об'єктивно порушували його права і були протиправними. Тобто визначальним критерієм для розмежування віндикаційного й негаторного позовів є наявність або відсутність у позивача фактичного володіння майном на момент звернення з позовом до суду.

Позивач за негаторним позовом вправі вимагати усунення існуючих перешкод чи зобов'язати відповідача утриматися від вчинення дій, що можуть призвести до виникнення таких перешкод. Означений спосіб захисту спрямований не на повернення володіння майном, а саме на усунення перешкод [4].

Оскільки допоки особа є власником нерухомого майна, вона не може бути обмежена у праві звернутися до суду з позовом про усунення перешкод у здійсненні права користування і розпорядження, Верховний суд дійшов висновку, що негаторний позов може бути пред'явлений упродовж усього часу тривання відповідного правопорушення. Тому, на відміну від віндикаційного, до нього позовна давність не застосовується [4].

Таким чином, *віндикаційний позов* застосовується, коли порушено право власника на володіння майном. Суд, у разі задоволення позовної вимоги, витребує майно, а не зобов'язує повернути власникові. *Негаторний позов* спрямований на усунення будь-яких перешкод у здійсненні права користування та розпорядження, навіть якщо порушення не пов'язані з позбавленням володіння. Позовна давність у віндикаційних позовах застосовується, але не поширюється на негаторний.

Список використаної літератури:

1. Лист Верховного Суду України від 01 липня 2013 року «Аналіз деяких питань застосування судами законодавства про право власності при розгляді цивільних справ». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00069> (дата звернення: 21.04.2021).
2. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 183/1617/16 від 14.11.18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81574015> (дата звернення 21.04.2021).
3. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 6-1047цс17 від 22 червня 2017 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79472747> (дата звернення: 21.04.2021).
4. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 653/1096/16-ц від 04.07.18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75296538> (дата звернення: 21.04.2021).

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Карнаух Б. П.

Плавич І. В.

аспірант Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОЗИКОВИХ ВІДНОСИН, ЩО ВИНИКАЮТЬ ВНАСЛІДОК НОВАЦІЇ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Згідно закону новацією є домовленість сторін про заміну первісного зобов'язання новим зобов'язанням між тими ж сторонами, яка є однією із підстав припинення зобов'язань (ч. 2 ст. 604 ЦК України). Зазначена категорія справедливо характеризується у науці цивільного права як така, що має подвійну правову природу, оскільки одночасно є підставою припинення первісного зобов'язання, та підставою виникнення нових зобов'язальних правовідносин [1, с. 94].

В свою чергу правовому регулюванню заміни боргу, що виник із договорів купівлі-продажу, найму майна або з іншої підстави, позиковим зобов'язанням також присвячені норми статті 1053 ЦК України. Зазначене підтверджує, що позикові відносини можуть виникати не тільки на під-

ставі договору позики (ст. 1048 ЦК України), боргових цінних паперів, які засвідчують відносини позики (п. 2 ч. 1 ст. 195 ЦК України), а й з інших правочинів, зокрема, договору про новацію (ст. 1053 ЦК України).

Значимо, що вищевказані норми ЦК України в значній мірі відтворюють правові підходи, які свого часу були запровадженні у статті 209 ЦК УРСР (1922р.) [2], та в подальшому відтворені у статті 704 Модельного цивільного кодексу країн СНД (1993р.) [3, с. 1118], норми якого були взяті національним законодавцем за основу при розробці чинної редакції статті 1053 ЦК України.

Треба визнати, що можливість виникнення позикових відносин внаслідок новації характерна не тільки для цивільного законодавства України, а й для цивільного законодавства більшості країн – членів ЄС, та країн колишнього СРСР. В законодавстві деяких із них, як і в Україні, є окремі норми, присвячені правовому регулюванню новації боргу у позикових відносинах (ч. 5 ст. 1242 ЦК Молдова [4], ст. 725 ЦК Республіки Казахстан [5], ст. 818 ЦК Російської Федерації [6], ст. 1941 Цивільного закону Латвійської республіки [7], ч. 2 ст. 396 Зобов'язально-правового закону Естонської республіки [8]), але у більшості іноземних правопорядків новація боргу у позикових відносинах регулюється загальними нормами зобов'язального права.

Згідно з правовою позицією Верховного суду новація не припиняє правового зв'язку сторін, оскільки замість зобов'язання, дія якого припиняється, виникає узгоджене ними нове зобов'язання. Юридичною підставою для зобов'язання, яке виникає при новації, є домовленість сторін про припинення первинного зобов'язання. ... Новація є консенсуальним, двостороннім та оплатним договором, який має правоприпинювальну природу [9].

Погоджуючись в цілому з наведеною характеристикою договору новації маємо зауважити, що договір новації, на підставі якого виникають позикові відносини, як і договір позики, за домовленістю сторін може бути не тільки оплатним, а й безоплатним, на що вже звертали увагу науковці [10, с. 34–35].

Говорячи про зобов'язання, які можуть бути припиненими шляхом новації слід зазначити таке. Закон імперативно забороняє лише новацію зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, про сплату аліментів та в інших випадках, встановлених законом (ч. 3 ст. 604 ЦК України). При цьому, оскільки

категорія «борг», що використовується у частині першій статті 1053 ЦК України, в контексті вказаних норм можна розглядати як синонім категорії «зобов'язання», вона не зводиться лише до «грошових зобов'язань». Внаслідок цього перелік зобов'язань, які можуть припинитись новацією, що наведений у частині першої статті 1053 ЦК України, є примірним. Відповідно із цим новації можуть підлягати як договірні, так і позадоговірні зобов'язання (грошові та негрошові). При цьому в силу свободи договору новації у позикове зобов'язання може одночасно підлягати одно чи декілька боргових зобов'язань, підставою виникнення яких був договір, кілька договорів, інші юридичні факти, частина подільного зобов'язання/зобов'язань, включаючи борг, що виникає при застосуванні кредитором мір відповідальності (неустойка, збитки тощо).

В свою чергу, говорячи про позикове зобов'язання, що виникає внаслідок новації, слід також зазначити, що таке зобов'язання за домовленістю сторін може бути грошовим або бути зобов'язанням із передання кредитору речей, визначених родовими ознаками. Зазначене впливає із визначення матеріального об'єкту договору позики (ч. 1 ст. 1046 ЦК України). При цьому, на наш погляд, обрання сторонами того чи іншого нового зобов'язання при заміні боргу не залежить від характеру зобов'язання, що припиняється новацією.

Оскільки, позикові відносини регулюються нормами параграфу першого глави 71 ЦК України, в якому розміщені норми статті 1053 ЦК України, до позикових відносин, що виникають на підставі договору новації, застосовуються норми про договір позики. Разом з тим, через те, що стаття 1053 ЦК України містить лише відсилання до норм закону, які регулюють форму договору позики, це викликає певні складності стосовно встановлення норм параграфу першого глави 71 ЦК України, які можуть застосовуватись до позикових відносин, що виникли внаслідок новації боргу. На наш погляд, оскільки, в Україні діє презумція оплатності договору позики (ст. 1048 ЦК України), положення про проценти мають застосовуватись до позикових відносин, що виникли на підставі договору новації, якщо сторони такого договору не передбачили в ньому безпроцентність позикових відносин, або така безпроцентність не впливає з норм частини другої статті 1048 ЦК України.

З приводу природи таких процентів слід зазначити таке. ЦК України визначає два види процентів: проценти за користування чужими коштами (ч. 1 ст. 536 ЦК України), та проценти як міру цивільно-правової відпові-

дальності за порушення грошового зобов'язання (ч. 2 ст. 625 ЦК України). Беручи до уваги, що при новачії підставою виникнення позикових відносин є відповідний договір вважаємо, що за своєю природою проценти, які мають сплачуватись боржником в межах встановленого договором строку виконання нового зобов'язання, є процентами передбаченими статтею 536 ЦК України, а проценти, що будуть нараховуватись боржнику після спливу строку дії договору новачії, є процентами відповідальності за порушення грошового зобов'язання (ст. 625 ЦК України). З огляду на вказане, певним чином полемічною вбачається позиція науковців, які розглядають новачію боргу у позикових відносинах виключно як наслідок невиконання/неналежного виконання боржником первісного зобов'язання, що припиняється, та розглядають проценти, нараховані у такому позиковому зобов'язанні виключно як проценти відповідальності [11, с. 75–76].

Зрозуміло і те, що, оскільки позиковим відносинам притаманно повернення матеріального об'єкту позики позичальнику, до позикових відносин, що виникли на підставі договору новачії, мають також застосовуватись положення закону про обов'язок позичальника повернути позику (ст. 1049 ЦК України), та про наслідки порушення договору позичальником (ст. 1052 ЦК України).

В то же час, на наш погляд, немає підстав для застосування до вказаних позикових відносин: а) положень статті 1048 ЦК України про укладення договору позики, оскільки договір новачії та договір позики є різними договірними конструкціями; б) положень про оспорювання договору позики (ст. 1052 ЦК України), оскільки як цілком обгрунтовано вказують науковці, в даному випадку договір позики не укладається, а позикове зобов'язання виникає не за наслідками надання майна, що відбулось раніше на підставі договору позики, а на підставі домовленості сторін про новачію [12]. Однак, у разі якщо після укладення договору новачії виявиться, що первісне зобов'язання не має юридичної сили, такий договір новачії має бути визнаний недійсним в судовому порядку, на що вже звертали увагу правознавці [13, с. 150, 14].

Ще однією актуальною проблемою сьогодення залишається питання відсутності в Кодексі України з процедур банкрутства норм щодо новачії боргу. Зокрема, зазначений Кодекс не відносить неустойку до складу грошових зобов'язань боржника; не дозволяє задоволення вимог щодо неустойки під час процедури розпорядження майном, передбачає погашення вимог щодо сплати неустойки у процедурі розпорядження

майном у разі задоволення усіх інших вимог конкурсних кредиторів відповідно до реєстру вимог кредиторів; передбачає врахування неустойки в реєстрі вимог кредиторів окремо від основних зобов'язань у шосту чергу та можливість її погашення лише в ліквідаційній процедурі; не передбачає врахування неустойки при визначенні кількості голосів для участі у представницьких органах кредиторів тощо (ст.ст. 1, 41, 46, 47 Кодексу). В той же час закон допускає заявлення конкурсними кредиторами вимог до боржника, що виникли внаслідок новації боргу зі сплати нарахованої до введення мораторію неустойки у позикове зобов'язання, внаслідок чого такі конкурсні кредитори можуть отримати переваги перед іншими конкурсними кредиторами, які також заявляли вимоги про сплату неустойки. Вказане свідчить про необхідність подальшого вдосконалення норм вказаного Кодексу, в цілях недопущення зловживання боржником своїми правами на користь окремих кредиторів.

Список використаних джерел:

1. Подгорбунская Н. О. Правовая природа новации как способа прекращения обязательств. Вестник КемГУ. Серия: Гуманитарные и общественные науки. 2018. №2. С. 93–98.
2. Цивільний кодекс УРСР (1922р.). URL: <https://drive.google.com/file/d/0B4Jol7u6WEiLZTQxcG1wODJIR00/edit> (дата звернення 30.04.2021р.)
3. Кодифікація цивільного законодавства на українських землях: Т. 2 / Укл. Ю. В. Білоусов., І. Р. Калаур, С. Д. Гришко та ін./За ред. Р. О. Стефанчука, М. О. Стефанчука. К.: Правова єдність. 2009. 1240с.
4. Гражданский кодекс Республики Молдова. Книга третья. Обязательства. URL: http://continent-online.com/Document/?doc_id=30397914#pos=4237;-56 (дата звернення 27.04.2021р.).
5. Гражданский кодекс Республики Казахстан. Особенная часть. URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=1013880#pos=5;-106 (дата звернення 27.04.2021р.).
6. Гражданский кодекс Российской Федерации. Часть вторая. URL: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102039276> (дата звернення 27.04.2021р.).
7. Гражданский закон Латвийской республики. URL: http://www.pravo.lv/likumi/05_4_gz.html (дата звернення 27.04.2021р.).
8. Обязательственно-правовой закон Эстонской республики. URL: <https://www.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ru-seadused/%D0%9E%D0%91%D0%AF%D0%97%D0%90%D0%A2%D0%95%D0%9B%D0%AC%D0%A1%D0%A2%D0%92%> (дата звернення 27.04.2021р.).

9. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 13 березня 2019 р. (справа № 609/67/18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80622502> (дата звернення 27.04.2021р.).
10. Тупицька Є. О. Поняття та правова природа договору новації боргу у позикове зобов'язання. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Випуск 35. Частина I Том. 2. С. 32–35.
11. Тупицька Є. Проценти за новаційним договором позики. Юридична Україна. 1/2010. С. 72–76.
12. Заем, кредит, факторинг, вклад и счет: постатейный комментарий к статьям 807–860.15 Гражданского кодекса Российской Федерации / Отв. ред. А. Г. Карапетов. Москва. М-Логос, 2019. 1282 с.
13. Самусева К. В. Новація як спосіб припинення зобов'язань. Юридичний науковий електронний журнал. № 8/2020.с. 148–151.
14. Цивільне право України. Особлива частина: підручник / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, Р. А. Майданіка. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2010. URL: <https://westudents.com.ua/glavu/73344-novatsya-borgu-u-pozikove-zobovuzannya.html> (дата звернення: 27.04.2021).

Науковий керівник: зав.від. проблем цивільного, трудового та підприємницького права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, д.ю.н. Бабаскін А. Ю.

Поколенко М. Д.

студентка Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури,
2 курс, група 18-19-02

ПРАВОВА ПРИРОДА ВІДУМЕРЛОЇ СПАДЩИНИ

Інститут спадкового права в усі часи був одним з найголовніших. У кожної особи рано чи пізно виникає можливість успадкувати майно та стати його повноцінним власником. Але що робити, якщо спадкоємців немає? Одним із дискусійних питань, яке існує у галузі цивільного права є правовідносини, які виникають у зв'язку з визнанням спадщини відумерлою.

Визначаючи правову природу відумерлої спадщини, можемо зазначити, що Цивільний кодекс не дає однозначного визначення цього поняття.

Згідно статті 1277 книги 6 ЦК України «У разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття орган місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини, а якщо до складу спадщини входить нерухоме майно – за його місцезнаходженням, зобов'язаний подати до суду заяву про визнання спадщини відумерлою».

Стаття 1219 ЦКУ визначає лише 2 види спадкування – за заповітом та за законом. Але до якого з них належить спадкування відумерлого майна? Як нам відомо, територіальна громада не зазначається у жодній черзі спадкоємців за законом, але саме до них переходить згадана спадщина. До того ж це не можна визнавати спадкуванням за заповітом, адже відсутність заповіту є однією з підстав визнання спадщини відумерлою. Виходить, що і приписувати до категорії спадкування відумерлість не можна? Ні. Перехід відумерлого майна у власність територіальної громади є одним з особливих видів правонаступництва і опосередковано пов'язано з питанням спадкування, але не відноситься до жодного виду, зазначеного у статті 1219 ЦКУ. Відповідно до статті 1231 ЦК, до територіальної громади переходить не лише право власності на майно, що належало власнику, а й обов'язок задовольнити вимоги кредиторів спадкодавця. У пункті 15 постанови Пленуму ВСУ від 30 травня 2008 р. № 7 «Про судову практику у справах про спадкування» також зазначається, що вимоги про відшкодування витрат на утримання, догляд, лікування та поховання спадкодавця, а також витрати на охорону спадкового майна можуть бути пред'явлені й до територіальної громади, яка стала власником спадщини, визнаної судом відумерлою. У порядку відумерлості у власність територіальної громади переходить не конкретна річ, а все майно, що належало спадкодавцеві на момент його смерті, включаючи борги останнього.

Відумерлою також може бути визнана не вся спадщина, а лише її частина. Так може відбуватися, коли частина спадщини заповідана особі, яка не належить до кола спадкоємців за законом, а щодо іншої частини майна спадкоємців не виявилось або вони відмовилися від спадщини. Оскільки зазначений у заповіті спадкоємець не відноситься до жодної з черг спадкоємців за законом, незаповідана частина майна до нього не переходить.

І, звичайно, відумерлою спадщина може вважатися у випадку, якщо заповідач позбавив права на спадкування всіх спадкоємців за законом. В такому випадку, якщо серед цих осіб є особи, які мають право на

обов'язкову частку у спадщині, ними спадкується половина частки, яка належала б кожному у разі спадкування за законом, а інша частина може бути визнана відумерлою.

Справи про визнання спадщини відумерлою розглядаються за правилами окремого провадження в порядку цивільного судочинства (статті 334–338 ЦПК). Одним з найскладніших питань судової практики у цьому руслі є дія статті 1277 у часі. Такі складнощі виникають у зв'язку з недосконалістю цивільного законодавства. У справах про визнання спадщини відумерлою судам слід звернути увагу на застосування абзацу 2 пункту 5 Прикінцевих та перехідних положень ЦК, відповідно до якого правила статті 1277 ЦК про відумерле майно застосовуються також до спадщини, яка відкрилася, але не була прийнята ніким із спадкоємців до набрання чинності ЦК. Зазначені положення застосовуються, якщо спадщина не перейшла до держави в порядку, передбаченому ст. 555 ЦК УРСР.

Таким чином, значення інституту відумерлої спадщини є досить важливим, а його регулювання складним і недосконалим через прогалини законодавства. Важливість згаданого інституту полягає в усуненні беззахайності об'єктів спадкування, збереженні їх в цивільному обороті, а також захисті і гарантуванні прав та інтересів кредиторів. Адже суспільству важливо, щоб значне за вартістю майно, наприклад, нерухомість, втрачаючи свого власника, не знищувалося та не захоплювалося особами, які не мають на це жодного права.

Прокопенко Е. Р.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Факультет адвокатури, 5 курс, 3 група

ЗАДОВІЛЬНИЙ СТАН ЗДОРОВ'Я ОСІБ, ЯКІ ПРАГНУТЬ УКЛАСТИ ШЛЮБ, ЯК ОДНА З МАТЕРІАЛЬНИХ УМОВ: ПРИКЛАД КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Процес укладання шлюбу в будь-якій державі світу супроводжується обов'язком виконання нареченими низки формальних і матеріальних умов, ігнорування яких може тягнути за собою певні правові наслідки, такі як визнання шлюбу недійсним, право одностороннього розірвання

шлюбу та ін. Дослідження умови задовільного стану здоров'я осіб, які прагнуть укласти шлюб на прикладі країн Східної Європи (Республіки Білорусь, Республіки Болгарія, Республіки Молдова, Республіки Польща, Словацької Республіки, Угорщини, Чеської Республіки та України) має вагоме теоретичне та практичне значення, оскільки дозволяє ознайомитись з положеннями законодавства, які регулюють зазначене питання, що може бути корисним у випадку виявлення бажання укласти шлюб на території однієї з зазначених держав.

Дотримання зазначеної вище умови полягає у повідомленні особою державного органу, уповноваженого на реєстрацію актів цивільного стану, у деяких країнах – релігійної установи, або другого нареченого про стан свого здоров'я до моменту укладання шлюбу. У різних країнах висуваються певні критерії щодо такого повідомлення, які полягають у пред'явленні медичних довідок встановлених зразків, проходження медичних оглядів у відповідних державних установах, або пред'явленні інших документів чи усних повідомлень.

Статтею 11 Сімейного кодексу Республіки Молдова від 26 жовтня 2000 року прямо визначено обов'язок осіб, які укладають шлюб, повідомити один одного про стан свого здоров'я. Однак не визначено процедури його здійснення [1]. Відповідальність за ухилення від повідомлення полягає у накладанні на винну особу штрафу, відповідно до Кодексу Республіки Молдова про правопорушення від 24.10.2008 року.

Кодекс Р.Б. про Шлюб та сім'ю від 9.07.1999 не передбачає прямий обов'язок наречених щодо повідомлення про стан здоров'я але ст. 19 надає перелік перешкод до укладання шлюбу, серед яких наявна недієздатність одного з наречених [2]. Як відомо недієздатність полягає у наявності стійкого психічного розладу, що перешкоджає усвідомленні особою значення вчинюваних нею дій.

Якщо особа, яка бажає укласти шлюб, має стійкий психічний розлад, визнана в законному порядку недієздатною та приховала це від свого нареченого, наслідком чого стало укладання шлюбу, то такий шлюб визнається недійсним [2].

Стаття 7 Сімейного кодексу Болгарії від 01.10.2009 року також надає перелік перешкод до укладання шлюбу, серед яких визначено психічну хворобу або деменцію. Наслідком неповідомлення про наявність останніх при укладанні шлюбу є визнання такого шлюбу недійсним [3].

Згідно § 12 Закону Словацької Республіки «Про сім'ю та про внесення змін до деяких законів» від 19 січня 2005 року шлюб не може укласти особа, яка постраждала від психічного розладу, що у майбутньому це може призвести до обмеження її дієздатності. Однак за рішенням суду такої особі може бути дозволено укладання шлюбу, якщо стан її здоров'я на момент укладання не перешкоджає реалізації його мети. § 1 зазначеного закону надає визначення мети шлюбу, а саме створення сім'ї та правильне виховання дітей.

Якщо особа, що страждає психічним розладом, який у майбутньому призводить до втрати дієздатності, вступила у шлюб, суд приймає рішення про визнання такого шлюбу недійсним, не цікавлячись думкою хворого. Якщо особа з психічним розладом приховала свій недуг від іншого з подружжя, що у результаті стало відомо, суд може визнати шлюб недійсним за клопотанням будь кого з подружжя [4].

У Республіці Польща згідно Сімейного та опікунського кодексу Республіки Польща від 25.02.1964 року, обов'язковим є повідомлення як другого з майбутнього подружжя так і органу, що здійснює реєстрацію шлюбів, про стан психічного здоров'я на момент подачі заяви. Особи, які мають психічні захворювання, не мають право укласти шлюб, але винятком є захворювання, що не перешкоджає стосункам, а також не спричинить шкоди майбутньому потомству. У випадку укладання шлюбу з психічно хворою особою, надається можливість анулювання такого шлюбу у будь-який момент. Якщо на момент укладання шлюбу факт психічного захворювання був відомий але підтверджуючих його документів не було надано чи ще не існувало, анулювання шлюбу по причині захворювання не допускається [5].

Цивільний кодекс Чехії від 3 лютого 2012 року, а саме його § 665 зобов'язує наречених на церемонії одруження заявити один одному про наявність чи відсутність перешкод до укладання шлюбу, а також про стан свого здоров'я. Лише після вчинення зазначених дій шлюб може бути офіційно зареєстрованим [6].

Відповідно до положень ст. 30 Сімейного кодексу України від 10.01.2002 року особи, які виявили бажання укласти шлюб, зобов'язані повідомити один одного про стан свого здоров'я. На виконання зазначеної вимоги закону держава забезпечує можливість проходження медичного огляду, результати якого є конфіденційною інформацією і повідомляються

лише особам, що його проходили. Згідно ч. 5 ст. 30 Сімейного кодексу України приховування відомостей про стан здоров'я одним з наречених, наслідком чого може стати (стало) порушення фізичного або психічного здоров'я іншого нареченого чи їхніх нащадків, може бути підставою для визнання шлюбу недійсним [7].

Законодавство Угорщини не визначає обов'язку подружжя повідомляти про стан їхнього здоров'я.

Проаналізувавши вище викладене вважаємо за необхідне зазначити власну позицію щодо задовільного стану здоров'я осіб, які бажають укласти шлюб. Безперечно, дана вимога законодавця має право на існування серед низки інших. У будь-якому випадку наявність чи відсутність певного захворювання у одного з наречених може стати вагомою психологічною та фізіологічною перешкодою до побудови майбутніх стосунків, що скоріш за все матиме наслідки для потомства.

Зауважимо, що законодавство країн Східної Європи робить акцент переважно на захворюваннях психічного характеру, можливо така позиція виражена через особливу складність наслідків та лікування порівняно з іншими захворюваннями.

Список використаних джерел

1. Семейный кодекс Республики Молдова от 26 октября 2000 года № 1316-XIV URL: http://continent-online.com/Document/?doc_id=30398164
2. Кодекс Республики Беларусь о Браке и Семье 278-3 от 9.07.1999 г. URL: https://kodeksy-by.com/kodeks_rb_o_brake_i_semje.htm
3. Болгария. Семейный кодекс. В сила от 01.10.2009 г. URL: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135637484>
4. Právo z 19. januára 2005 o rodine ao zmene a doplnení niektorých zákonov Národná rada Slovenskej republiky prijala tento zákon URL: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/36/20170701>
5. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekunczy URL: http://pravo.levonevsky.org/akty-prawne-rzeczypospolitej-polskiej/kodeksy/rodeks-rodzinny-i-opiekunczy/pravo_pl.htm
6. Zákon č. 89/2012 Sb. Zákon občanský zákoník URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>
7. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III Офіційний вісник України від 01.03.2002–2002 р.

Науковий керівник: доцент кафедри цивільного права, кандидат юридичних наук, Кривобок Світлана Володимирівна.

Стебко І. Ю.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 3 курс, 2 група

КАРАНТИН ЯК ФОРС-МАЖОР У КОНТЕКСТІ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

У регулюванні договірних відносин мають місце бути ситуації, що перешкоджають своєчасному виконанню зобов'язань: обставини непереборної сили, або форс-мажор.

Закон «Про торгово-промислові палати в Україні» у статті 14–1 дає наступне визначення: «Форс-мажорними обставинами (обставинами непереборної сили) є надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами».

Виходячи з цього, термін «форс-мажор» в праві слід трактувати як обставини, що не залежать від волі сторін (наприклад, стихійне лихо або епідемію). Тобто виникнення конкретних обставин в світі можуть бути підставою для звільнення від відповідальності за невиконання договірних зобов'язань.

Із засобів масової інформації відомо, що в кінці грудня 2019 року в Китаї виявили перші випадки пневмонії невідомого походження, які пов'язані з місцевим ринком тварин і морепродуктів. 31 грудня 2019 року Китай заявив про спалах невідомої пневмонії Всесвітню організацію охорони здоров'я (ВООЗ), а вже 30 січня 2020 року ВООЗ визнала появу нового коронавірусу надзвичайною ситуацією, що має міжнародний масштаб і значення.

Для того, аби визначити, чи має карантин характер форс-мажору, необхідно дослідити, які саме ознаки характерні останньому.

Обставинами непереборної сили вважаються обставини, які за даних умов є в один час як надзвичайними, так і невідворотними, поряд з цим:

- надзвичайність передбачає винятковість досліджуваної обставини, настання якої за певних умов вважається нестандартним, так як виходить за межі буденного, при цьому не кваліфікується як життєвий ризик;

- невідворотність передбачає, що кожному учаснику цивільного обороту, який вчиняє діяльність такого ж роду, як і діяльність боржника, не вдалося б уникнути настання цієї обставини або її наслідків. Одна з основних умов полягає в тому, що така невідворотність повинна бути строго об'єктивною, а не суб'єктивною.

У діловій практиці такий вид обставин іменується як форс-мажор або форс-мажорна обставина. Його суттєва відмінність від інших різновидів обставин полягає в тому, що відбувається він ззовні, і як правило, не підкоряється волі людей.

Більше того, від 17 березня 2020 року Верховною радою України було ухвалено закон, який вніс відповідні зміни до Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» та включив карантин до переліку форс-мажорних обставин.

Для договірних відносин визнання форс-мажорної ситуації має важливе значення: обставина непереборної сили звільняє від відповідальності за невиконання зобов'язання, але не звільняє від самого зобов'язання.

Незважаючи на цю підставу звільнення від відповідальності, тобто форс-мажор, слід зазначити, що процедура такого звільнення є вже й не такою простою, як здається на перший погляд. Щоб підтвердити наявність обставин непереборної сили, потрібно звернутися до ТПП. В даному випадку, необхідно довести причинно-наслідковий зв'язок між зобов'язаннями, які сторона не в змозі виконати та посилення сторони на їхній результат, тобто обставина, яка не дає можливості виконати дане зобов'язання. Якщо форс-мажор підтверджується, то ТПП видає сертифікат. Такий сертифікат не лише є свідченням наявності обставин непереборної сили, а й може виступати доказом неможливості виконання зобов'язання при переговорах з контрагентом або ж в суді.

Цікавим є те, що не у всіх договорах карантин може бути визнаний форс-мажором. Слід дуже обережно звертати увагу на договори, які укладаються під час карантину, адже особи повинні усвідомлювати, якщо в момент укладення договору діє режим карантину, то в даному випадку, останній вже не буде вважатися форс-мажором, адже це обставина, при настанні якої або ж наслідків неможливо було передбачити у конкретний момент, коли укладався відповідний договір.

Отже, виходячи з наведених вище ознак, що характерні для будь-якого форс-мажору, можна підсумувати, що карантин може вважатися такою обставиною.

Якщо відхилитися від Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні», на мою думку, варто зазначити, що особі потрібно дуже скептично відноситися до укладання договорів у період карантинної ситуації, оскільки при укладенні договору в період карантину, по-перше, особа усвідомлює, що саме в цей час існує такий стан, а отже карантин вже не може вважатися непередбачуваною обставиною, по-друге, карантин вже не зможе бути визнаним підставою звільнення від відповідальності, відповідно особа не зможе отримати сертифікат ТПП для підтвердження існування форс-мажору.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри цивільного права № 1 В. П. Янишен

Суркова А. Д.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Факультет адвокатури, 2 курс, 2 група

МОВЧАННЯ ЯК СПОСІБ ВОЛЕВІЯВЛЕННЯ СТОРОНИ ПРАВОЧИНУ

Для початку буде доцільним роз'яснити, що поняття «форма правочину» та «спосіб волевиявлення» дві різні категорії, про що свідчить той факт, що в Цивільному кодексі (ст. 205) ці поняття розмежовуються, але незважаючи на таке розмежування, ці поняття тісно пов'язані між собою. Досить точно зазначає З. Ромовська, що форма і спосіб волевиявлення не є тотожними поняттями, оскільки друге за своїм змістом значно ширше. З чотирьох способів волевиявлення, зазначених статтею 205 Цивільного кодексу України, формами можна вважати лише дві: усно та письмову. В той час як волевиявлення учасників здатне проявлятися і письмово, і усно, через певні дії та навіть у мовчанні [1, с. 360].

Для того, щоб визнати правочин чинним, необхідно дотримуватися низки певних вимог, встановлених цивільним законодавством. І однією із таких вимог є дотримання форми правочину, встановленої законом. Форма правочину традиційно розуміється як вираження волі осіб, залучених до нього [2, с.55].

У випадках, коли закон не встановлює, яка форма буде обов'язковою, сторони можуть зробити це на власний розсуд, але в межах, встановлених

законом, а не іншими нормативними актами. Правочин, щодо якого закон не передбачає обов'язкової письмової форми, вважається вчиненим, коли поведінка сторін доводить їх волю до настання відповідних правових наслідків.

У випадках, передбачених договором або законом, воля сторони до вчинення правочину може бути виражена мовчанням, якщо це може бути розцінено в певній ситуації як волевиявлення до здійснення правочину [3, с.292].

На нашу думку буде доречним розподілити усі способи волевиявлення на словесні та несловесні, які відрізняються тим, що у разі словесного (усного, письмового) волевиявлення контрагенти можуть безпосередньо оцінювати його зміст, а у випадку невербального волевиявлення (конклюдентні дії, мовчання), щоб визначити зміст волі сторони правочину, необхідно порівняти дії особи з умовами, в яких вони здійснюються, беручи це до уваги, можна зробити непрямий висновок про волю сторони до правочину.

Мовчання саме по собі не має юридичного значення, оскільки воно не визнається як волевиявлення без дотримання певних умов, але закон або договір може в деяких випадках надати йому таке значення.

Законодавство надає мовчання значення вияву волі особи, хоча формально воно не має ознак зовнішнього прояву, але насправді воно є таким, і в той же час воно відрізняється від конклюдентних дій, в яких воля виражається зовні. У цьому випадку мовчання має юридичне значення лише в тому випадку, якщо закон або домовленість сторін правочину надає йому такого значення [4, с. 15].

Зміст волевиявлення при вираженні волі шляхом мовчання може бути різним. Це може бути продовження вже існуючого договору, згода або відмова до вчинення правочину.

1. У випадку відсутності заяви однієї зі сторін договору управління майном про розірвання або внесення змін до договору після закінчення його строку, вважається, що договір продовжено на той самий період і на тих самих умовах (ч. 2 ст. 1036 ЦК України);

2. Мовчання можна розглядати як згоду на певні дії, наприклад, якщо немає претензій (мовчання) від батьків, усиновлювачів чи законних опікунів, коли правочин укладається неповнолітнім або непрацездатною особою.

(ч. 1 ст. 221, ч. 1 ст. 226 ЦК України)

3. І навпаки, в деяких випадках мовчання можна розцінювати як відмову укласти правочин. Наприклад, згідно з ч. 2 ст. 644 Цивільного кодексу України, якщо пропозиція про укладення договору подається усно і немає строку для відповіді, договір вважається таким, що укладено, якщо особа, якій було подано пропозицію, негайно заявила про своє прийняття. Тобто мовчання особи в даному випадку вважається відмовою прийняти пропозицію.

Отже, мовчання як спосіб волевиявлення може мати як позитивне (якщо виражає згоду особи), так і негативне значення (відповідно, якщо є вираженням незгоди).

Список використаних джерел

1. Ромовська З. В. – Українське цивільне право: Загальна частина. Академічний курс. Підручник, – К.: Атіка, – 2005. – 560 с.
2. Новицький И. Б. Сделки. Исковая давность. – М.: Госюриздат, 1954. – 245 с.
3. Цивільне право : підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – Х. : Право, 2011. –Т. 1. – 656 с.
4. Пастернак В. М. Дотримання форми правочину як умова його дійсності // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2015. –№ 16. –том 2. –с.15–17.

Науковий керівник: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, к.ю.н., доцент Кривобок С. В.

Тільна К. С.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 2 курс, 5 група

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ З УМОВОЮ

Питання вступу у спадщину для спадкоємців є важливим та чітко регламентується законом. Так, у ст. 1217 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) передбачено два види спадкування – за заповітом

або за законом [1]. Проте варто зазначити, що спадкування за законом здійснюється за умови відсутності заповіту, визнання його недійсним, неприйняття спадщини або відмови від її прийняття спадкоємцями за заповітом, а також, у разі неохоплення заповітом усієї спадщини. А отже, спадкування за заповітом цивільне законодавство визначає пріоритетною підставою спадкування.

У свою чергу, за характером розпоряджень заповідача, виділяють заповіт з умовою. Роз'яснення його змісту міститься у ч. 1 ст. 1242 ЦК України: «Заповідач може обумовити виникнення права на спадкування у особи, яка призначена у заповіті, наявністю певної умови, як пов'язаної, так і не пов'язаної з її поведінкою (наявність інших спадкоємців, проживання у певному місці, народження дитини, здобуття освіти тощо)». До того ж, умова, визначена у заповіті, має існувати на час відкриття спадщини. Тобто у протилежному випадку, спадкоємець втрачає право на спадкування за таким заповітом.

Велика увага науковцями приділяється умовам, які визначаються в заповіті. Так, цивілісти зазначають, що умови заповіту мають відповідати наступним вимогам. По-перше, умова має бути чітко визначеною за змістом. По-друге, – правомірною, тобто такою, що не суперечить законодавству та моральним засадам суспільства. І по-третє, здійсненою, яку можна виконати, або яка реально може настати. На нашу думку, може виникати певне обмеження прав спадкоємців у випадку, коли в заповіті зазначена умова, для виконання якої знадобиться деякий час (наприклад, народження дитини чи здобуття освіти). Об'єктивно – це не залежить від волі спадкоємця, і тоді виникає ситуація, коли спадкодавець переслідував зовсім іншу мету при визначенні такої умови в заповіті. А оскільки умова повинна існувати на момент відкриття спадщини, спадкоємець права на спадщину не набуває. Не можна не погодитися з позицією Ю. О. Заїки, який наголошує на тому, що це свідчить про можливість спотворення волі заповідача, обмеження свободи заповіту [2]. Аналіз юридичної літератури та позицій науковців в області спадкового права дають підстави вважати, що існує проблема тлумачення статті 1242 ЦК України у частині існування умови на момент відкриття спадщини. Так, Н. І. Коровяковська вважає, що положення абз. 2 ч. 1 ст. 1242 ЦК України про те, що умова, визначена у заповіті, має існувати на час відкриття спадщини, слід розуміти таким чином: умова, зазначена в заповіті, зберігає свою силу і про-

довжує обумовлювати виникнення права на спадкування, якщо тільки на день смерті спадкодавця вона не виконана, не досягнута, не втратила своє значення [3]. Зокрема, і Є. О. Рябоконт підтримує ту позицію, що на час відкриття спадщини має зберігатися теоретична можливість настання даної умови [4].

Дискусійним питанням є визначення умови такої, що відповідає моральним засадам суспільствам. У ч. 4 ст. 13 ЦК України зазначено, що при здійсненні цивільних прав особа повинна додержуватися моральних засад суспільства [1]. Більш детально зміст поняття «суспільної моралі» розкритий у ст. 1 Закону України «Про захист суспільної моралі», де зазначається, що це є сукупністю правил поведінки та етичних норм, які базуються на уявленнях людей про добро, честь, гідність, громадський обов'язок, совість, справедливість, а також про культурні та духовні цінності [5]. Тому категорія «моральні засади суспільства» належить до оціночних понять, а отже саме суд має визнати, що умова суперечить моральним засадам суспільства, наслідком чого є її нікчемність.

Суперечливим є положення ч. 3 ст. 1242 ЦК України, де зазначено, що особа, призначена у заповіті, не має права вимагати визнання умови недійсною на тій підставі, що вона не знала про неї, або якщо настання умови від неї не залежало [1]. Тобто, спадкоємець не може в судовому порядку визнати умову недійсною, яка від нього не залежала. На думку деяких науковців, ця норма обмежує право спадкоємця на судовий захист і унеможливує визнання недійсною таку умову, яку взагалі неможливо здійснити (наприклад, зануритися на дно Маріанської западини, здійснити подорож на Сатурн, розкрити таємницю Єгипетських пірамід тощо).

Отже, можна зробити певні висновки. Умова, зазначена в заповіті, має бути виконана на момент відкриття спадщини, та має обов'язково відповідати трьом ознакам: змістовна визначеність, правомірність та здійсненість. До того ж, на нашу думку, ч. 1 ст. 1242 ЦК України потребує доповнення про теоретичну можливість настання такої умови. Ч. 2 цієї ж статті має детально розкривати зміст поняття «моральні засади суспільства». А ч. 3 у частині, де зазначено, що особа, призначена у заповіті, не має права вимагати визнання умови недійсною, обмежує права спадкоємця і робить неможливим визнання недійсності умов, які неможливо здійснити. Тому тут варто встановити, що суд має вирішувати питання щодо здійсненності конкретних умов заповіту.

Список літератури.

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №° 43 5-ІУ.
2. Заїка Ю. О. Спадкове право в Україні: Становлення і розвиток: [монографія] 2-ге вид. / Заїка Ю. О. – К. : КНТ, 2007. – 288 с.
3. Деякі проблемні аспекти заповіту з умовою [Текст] / К. І. Подворна, // Часопис Київського університету права. – 2017/1. – № 1. – С. 413–416.
4. Заїка Ю. О. Спадкове право : навч. посіб. / Ю. О. Заїка, Є. О. Рябокони. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 325 с
5. Про захист суспільної моралі : Закон України від 20 груд. 2003 р. № 1296-IV // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 52. – Ч. 1. – ст. 2736. – С. 69–79.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Янишен В. П.

Фесенко Б. О.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 2 курс, 7 група

СЕРВІТУТ ЯК ОСОБЛИВЕ ПРАВО КОРИСТУВАННЯ ЧУЖИМ МАЙНОМ

У сучасних умовах розвитку ринкових відносин у суспільстві право власності набуває все більшої актуальності. Адже воно не є однорідним, так як постійно удосконалюється та розширюється відповідно до вимог нового часу. З виникненням потреби в створенні таких юридичних норм, які б могли забезпечити можливість участі певної особи в праві власності іншої, залишаючи за останньою всі права, з'явилися сервітути.

Визначення сервітуту подане в 32 Главі Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) наступним чином: «Право користування чужим майном (сервітут)». У статті 401 ЦКУ визначено суб'єктів, яким може належати дане право. Ними можуть бути власник сусідньої земельної ділянки, а також інша, конкретно визначена особа (особистий сервітут). У ній же міститься визначення об'єктів щодо яких може бути встановлено право користування чужим майном (сервітут). Це земельна ділянка, інші

природні ресурси (земельний сервітут) або інше нерухоме майно для задоволення потреб інших осіб, які не можуть бути задоволені іншим способом». Проте можна зробити висновок, що визначення поняття сервітуту в порівнянні з законодавством інших країн дещо відрізняється. Наприклад, у Цивільному кодексі Латвії маємо більш чітке визначення, що дає зрозуміти власне призначення та межі сервітуту. А от в законодавстві Німеччини, Чехії та Австрії власне поняття «сервітут» залишилось в історії, його замінила оренда з особливим режимом дотримання екологічних норм. Тобто держава приділяє увагу не стільки суб'єктам а процесу оренди, як об'єкту – землі, її родючості. Також в сучасному цивільному законодавстві можна знайти відгуки історії – приклад речових прав на чуже майно: власне сервітут, а також емфітевзис та суперфіцій, що мають свій початок з часів Римської імперії. Отже, деталізуючи визначення сервітуту варто зазначити, що це право користування чужою землею та іншими природними ресурсами, або ж чужою нерухомістю. Право користування може бути в різних формах, обсягах, часових проміжках, використовуватися для безлічі цілей. Дане право може бути передано як на платній, так і безоплатній основі. Сервітут може виникати на підставі: закону, заповіту, договору або рішенням суду.

Виникає доволі логічне питання: навіщо потрібен сервітут, коли є договір оренди, яка також дозволяє користуватися чужим майном? Доречно буде навести приклад. Якщо особі треба провести трубопровід через сусідську територію – орендувати всю територію немає сенсу, а от укласти договір про користування чужим майном (сервітут) буде значно вигідніше. Тобто сервітут потрібен тоді, коли особа не планує використовувати всю територію, а їй потрібна лише певна частина з метою отримання можливості для конкретної цілі. На відміну від договору оренди землі, за яким орендареві передається право володіння та користування земельною ділянкою, за правом земельного сервітуту особа отримує лише право на обмежене користування обслуговуючою ділянкою, що значно зменшує коло речових прав та обов'язків. Оренда земельної ділянки – це обов'язково договір, а сервітут може бути договором, законом, заповітом, рішенням суду.

Найпоширенішою формою укладення сервітуту є договір. У Главі 32 не зазначено вимог, щодо його встановлення, проте треба користуватися статтями 205–208 ЦКУ. Щодо земельного сервітуту відповідно до 2 частини статті 402 ЦКУ висувається додаткова вимога – обов'язкова дер-

жавна реєстрація, Отже, даний договір не може бути укладеним в усній формі, адже законодавцем встановлена вимога про дотримання письмової форми. Державна реєстрація права користування чужим майном (сервіту-ту) здійснюється шляхом внесення в установленому порядку відповідного запису до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

Особливістю сервітуту є те, що особа-власник не втрачає та не обмежує жодного права власності. Тобто власність можна використовувати на свій розсуд та у своїх цілях і навіть продати або подарувати, зберігаючи право сервітуту. Та й сам сервітут може укладатися як безстроково, так і на певний період.

Згідно зі ст.397 ЦК сервітут може бути встановлений щодо земельної ділянки, інших природних ресурсів (земельний сервітут) або іншого нерухомого майна для задоволення потреб інших осіб, які не можуть бути задоволені іншим способом. Сервітут може також належати власникові (володільцеві) сусідньої земельної ділянки, а також іншій конкретно визначеній особі (особистий сервітут). Отже, у Цивільному кодексі виділяється два види сервітутів: особистий та земельний. Критерієм поділу є спосіб визначення особи, що встановлює сервітут. Якщо право користування чужим майном надається щодо визначеного майна в інтересах певної особи, то він є особистим (персональним). Якщо на користь власника визначеного майна – земельним.

Зміст сервітуту становить перелік прав та обов'язків учасників договору. Тобто зміст насамперед визначається обсягом прав особи, якій надається сервітут. Дані права можуть мати як позитивний(дозволяючий), так і негативний(забороняючий) характер.

Щодо підстав припинення сервітуту, то їх вичерпний перелік зазначений в статті 406 ЦКУ. Проте, варто підкреслити і значущість загальних підстав припинення речових прав, таких як: знищення майна, користування яким є змістом сервітутного права; відмова від права, поєднання в одній особі сервітуарія і власника майна, обтяженого сервітутом, тощо.

Досліджуючи основу сервітутів, стає зрозуміло, що дане право має специфічний правовий статус та низку особливостей, визначених його призначенням та функціями. Право користування чужим майном допомагає сервітуарію здійснювати свої права, а власнику майна ефективніше розпоряджатися ним.

Науковий керівник: Маліновська Ірина Миколаївна, к.ю.н., асистент.

Хумра К. В.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 2 курс, 4 група

ВИНА ЯК УМОВА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Вина – це багатопланове, багатоаспектне явище, що характеризується різноманітністю можливих підходів до її визначення.

З точки зору психології, вина – це такий психологічний стан людини, що виникає в ситуаціях, коли вона відчуває особисту відповідальність, негативно оцінює свої дії, внаслідок порушення встановлених імперативів, що виступає регулятором відносин на внутрішньому і міжособистісному рівні.

В юридичній літературі зазначається, що головний недолік психологічної теорії вини полягає у тому, що, визначаючи вину як психічне ставлення, її представники фактично ототожнюють поняття вини як правової категорії з поняттям вини, як воно розуміється у психології, тобто імплементують взятє з психології поняття вини-емоції (ставлення) з притаманним йому суб'єктивізмом у категоріальний апарат правової науки. Інакше кажучи, формулою «вина – це психічне ставлення до скоєного» поставлено знак рівності між виною *juris* і виною *psychological*, але, як зауважує Б. П. Карнаух, психологічне поняття вини через імпліцитну суб'єктивність непридатне для права.

Покладати на особу відповідальність за принципом вини, якщо розуміти вину як психічне ставлення, означало б ставити застосування відповідальності у залежність від того, чи вважає сам порушник свою поведінку такою, що заслуговує на докір [1, с. 30–31].

Однак, у сучасній правовій науці також існує чимало підходів до визначення поняття вини.

Карнаух Б. П. вважає, що вина визначається як невиконання належного стандарту поведінки, який виконала б гіпотетична розумна людина за таких же фактичних обставин. Базовим критерієм розумності є домірність заходів обачності розміру передбачуваних збитків, зменшеному з урахуванням ступеня імовірності їх настання. [2]

Отже, в юридичному аспекті вина є елементом складу цивільного правопорушення, складаючи його суб'єктивну сторону.

Як суб'єктивна сторона цивільного правопорушення, вона виконує функцію визнання контрольованості порушником своєї поведінки і відмежовує його від поведінки, що знаходиться поза такого контролю.

Вину в нормативно-правовому аспекті слід визнати принципом інституту юридичної відповідальності.

В цивілістичній літературі виділяють форми вини.

Умисел визначають як психічне відношення особи до своїх протиправних дій та їх наслідкам, яке виявляється в передбаченні негативних наслідків протиправної поведінки і бажанні або свідомому допущенні його настання.

Основною психологічною характеристикою умислу є намір здійснення протиправного діяння, на підставі цього умисел визнається найбільш тяжкою формою вини.

Необережність – більш легка форма вини, визначається як відношення особи до своєї поведінки, яке характеризується відсутністю належної уважності, турботливості і передбачуваності.

Основною психологічною характеристикою необережності в юридичній доктрині називають недостатність інтелектуальної і вольової активності правопорушника.

В деяких випадках, цивільно-правова відповідальність покладається і за випадкове заподіяння шкоди, тобто незалежно від вини заподіювача. Такі випадки можна назвати невинністю, і їх відмінність від необережності в тому, що випадково завдаючи шкоду, особа не знала, не могла, і не повинна була передбачити можливості настання шкідливого результату. [3, с. 133]

У встановлених цивільним законом випадках, обсяг відповідальності прямо залежить від ступеня вини заподіювача шкоди. Форма невиконання зобов'язання (ступінь провини) в цивільному праві є динамічним компонентом вини, що встановлюється на основі всіх обставин невиконання або неналежного виконання зобов'язання, який представляє собою кількісно-якісну характеристику відносини між неправомірним діянням і заподіяною шкодою. [4, с. 69]

Отже, говорячи про вину, ми розуміємо її в різних аспектах. Стосовно цивільного права ми маємо її цивільно-правове розуміння. З усіх умов цивільно-правової відповідальності вина є принциповою і домінуючою

умовою, що підкреслює юридичний характер самої відповідальності. Визначення форми вини в цивільних правопорушення має величезне значення при притягнення винної особи до цивільної відповідальності та накладення на неї визначених законом чи договором негативних наслідків.

Список використаних джерел

1. Карнаух Б. П. Вина як умова цивільно правової відповідальності : монографія. Харків: Право, 2014. 224 с.
2. Карнаух Б. П. Вина як умова деліктної відповідальності в країнах англо-американської правової сім'ї / Б. П. Карнаух // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 59. – С. 529–537. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdr_2011_59_74
3. Церковна О. Вина, як елементу складу цивільно-правового делікту / О. Церковна // Підтримка підприємництва та інноваційної економіки в праві ЄС, Латвії та України: I Міжнародна міжгалузева конференція, 7 груд. 2018 р. – Рига: Baltic International Academy, 2018 р. – С. 129–135.
4. Шевченко Г. Н. Вина як умова цивільно-правової відповідальності в цивільному праві // Сучасне право. – 2017. – № 3. – С. 67–74.

Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права №1 Кацюба К. В.

Чайковська А. В.

к.ю.н., адвокат

ЩОДО ДЕЯКИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО ПОДІЛ ІПОТЕЧНОГО МАЙНА ПОДРУЖЖЯ

Правовідносини щодо поділу майна подружжя, незважаючи на наявне їх врегулювання нормами права, залишаються предметом великої кількості судових справ, зокрема, численними є справи про поділ іпотечного майна.

Сімейним кодексом України встановлена презумпція спільної сумісної власності майна подружжя. Разом із цим, поділ іпотечного майна продовжує породжувати багато судових справ, в яких сторонами оскаржується можливість поділу іпотечного майна, залучення іпотекодержателя до розгляду справи, врахування боргових зобов'язань тощо.

Першочерговим постає питання щодо можливості поділу між подружжям іпотечного майна. У подібних судових справах заперечуючи щодо задоволення позову про поділ майна подружжя відповідач або іпотекодержатель посилаються на те, що спірне майно є предметом іпотеки та поділ майна унеможливить в подальшому задоволення вимог за іпотечним договором. Однак, відповідно до статті 23 Закону України «Про іпотеку» передбачена можливість переходу права власності на предмет іпотеки до третьої особи. Так, відповідно до вказаної статті визначено, що у разі переходу права власності на предмет іпотеки від іпотекодавця до іншої особи, іпотека є дійсною для набувача відповідного нерухомого майна. Особа, до якої перейшло право власності на предмет іпотеки, набуває статус іпотекодавця і має всі його права і несе всі його обов'язки за іпотечним договором у тому обсязі і на тих умовах, що існували до набуття ним права власності на предмет іпотеки.

Таким чином, можна зробити висновок, що перебування майна в іпотеці не перешкоджає його поділу між подружжям у судовому порядку та визнання права власності на нього, оскільки при поділі такого майна дія договору іпотеки не припиняється і такий поділ не вважається розпорядженням предметом іпотеки. Вказане підтверджується і судовою практикою. Так, відповідно до Постанови Верховного Суду від 03 червня 2020 року у справі №201/6412/17 передбачено, що поділ іпотечного майна не вважається розпорядженням ним, так як в момент його передачі в іпотеку воно вже належало подружжю на праві спільної сумісної власності в силу закону. Крім того, гарантії іпотекодержателя щодо спірного майна забезпечується переходом статусу іпотекодавця до нового власника. Аналогічна правова позиція викладена у Постанові Верховного Суду від 08 липня 2019 року у справі №522/17048/15-ц. Таким чином, іпотечне майно подружжя підлягає поділу між ними незалежно від наявності боргових зобов'язань.

При дослідженні справ про поділ іпотечного майна подружжя, також необхідно звернути увагу на процесуальний статус іпотекодержателя. Доволі часто сторони звертаються з позовом до другого з подружжя, не залучаючи до розгляду справи іпотекодержателя. Натомість, з такою позицією погодитись не можна. Відповідно до судової практики визнається порушенням вимог закону у випадку не залучення до участі у справі іпотекодержателя спірного нерухомого майна. Так, у Постанові Верховного Суду від 10 липня 2019 року у справі №522/3901/16-ц

зроблено висновок про те, що ухвалення рішення, яке стосується іпотечного майна, у будь-якому випадку стосується прав та обов'язків іпотекодержателя, оскільки безумовно впливає на можливість виконання на користь іпотекодержателя рішення про стягнення з позичальника кредитної заборгованості та впливає на можливість банку звернути стягнення на іпотечне майно.

Не менш важливим постає питання щодо можливості поділу боргових зобов'язань, оскільки при поділі майна мають бути враховані також борги подружжя та праввідносини за зобов'язаннями, що виникли в інтересах сім'ї. Відповідно до судової практики, поділу підлягає все майно подружжя, в тому числі їх боргові зобов'язання (Постанова Верховного Суду від 24 грудня 2020 року у справі № 717/1140/15; Постанова Верховного Суду від 28 серпня 2019 року у справі № 740/2074/16-ц). Отже, у подружжя, окрім права спільної сумісної власності на отримані грошові кошти та набуту нерухомість, внаслідок укладення кредитного договору також виникає зобов'язання в інтересах сім'ї у вигляді повернення кредитних коштів, виконання якого подружжя здійснює як солідарні боржники.

Однак, необхідно звернути увагу, що у випадку не погашення боргових зобов'язань у повному обсязі, суди переважно приходять до висновку про неможливість поділу боргових зобов'язань. Так, згідно із Постановою від 14 листопада 2018 року у справі № 562/2026/15-ц Верховний Суд визначив, що у зв'язку із тим, що кредит не погашено, грошові кошти банку не внесено, передчасно ділити борг.

Натомість, у випадку здійснення одним із подружжя одноособового погашення кредиту, така особа має право на звернення до суду з вимогою про відшкодування їй частини коштів, сплачених безпосередньо нею на погашення кредиту після припинення шлюбних відносин. Так, у судовій справі № 638/17330/16-ц, судами було встановлено, що, оскільки після поділу майна подружжя і визначення частки у спільній сумісній власності, позивачка виконала зобов'язання обох співвласників набутого за позичені кошти майна, повністю повернула кредитору борг, виконавши у такий спосіб і зобов'язання відповідача, тому вона має право на отримання відшкодування частини сплачених нею грошових коштів.

Таким чином, у випадку погашення одним з подружжя кредитних зобов'язань, доцільним є звернення з позовом про стягнення з другого з подружжя 1/2 частини сплаченого позивачем боргу. Разом із цим, на

нашу думку, також обґрунтованим буде звернення з позовом про визнання майна особистою приватною власністю майна того з подружжя, ким було здійснено погашення боргових зобов'язань, за умови компенсації другому з подружжя половини грошових коштів сплачених на виконання боргових зобов'язань у період шлюбу.

Чечкіна К. О.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 2 курс, 19 група

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

У сучасному світі є безліч проблем, які мають велику значимість і через це потребують належного правового врегулювання. Ні для кого не є таємницею те, що інтелектуальна діяльність людини є однією з багатьох таких дилем, адже для такого заняття людини, що супроводжується інтелектуальними здібностями, є важливим упорядкування суспільних відносин, які, безпосередньо, виникають у процесі праці індивідуумів.

Які ж на сьогодні є проблеми захисту інтелектуальної власності в Україні? Перед тим як відповісти на дане запитання, пропоную, насамперед проаналізувати правову природу змісту поняття «інтелектуальна власність».

Якщо звернутись до міжнародних нормативно – правових актів, а саме до Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності, то у ст. 2 ми побачимо роз'яснення, яке закріплене на міжнародному рівні : «інтелектуальна власність містить права, що належать до: літературних, художніх і наукових творів; виконавчої діяльності артистів, звукозапису, радіо- і телепередач; винаходів у всіх сферах діяльності людини; наукових винаходів; промислових зразків; торгівельних марок, фірмових найменувань і комерційних позначень». Проаналізувавши дану статтю, можна вказати, що визначення, запро-

поноване в Конвенції, конкретно не визначає саме поняття, а наводить перелік прав особи, які є результатом інтелектуальної діяльності людини у різних сферах громадського життя.

А що ж говорить про інтелектуальну власність законодавство України, ми можемо побачити у Цивільному кодексі України, а саме у статті 418, у якій безпосередньо визначається, що «право інтелектуальної власності – це право особи, на результат, інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об’єкт права інтелектуальної власності, визначений законодавством». Тобто, можна зазначити, що право інтелектуальної власності – це гарантоване державою, постійне, індивідуальне право людини користуватися, володіти та розпоряджатися об’єктом, що є результатом такої її діяльності.

Ну а тепер, коли ми визначились з дефініцією, то можемо переходити, безпосередньо, до проблемних питань захисту інтелектуальної власності в Україні, насамперед це:

- складність збору доказової інформації для доведення факту порушення права інтелектуальної власності в суді;
- організовано-правові недоліки процедури захисту прав інтелектуального захисту в судовому процесі;
- відсутність окремого спеціалізованого судового органу з розгляду справ щодо порушення інтелектуальної власності;
- невідповідність окремих положень чинного законодавства України європейським стандартам у сфері захисту інтелектуальної власності.

На мою думку, найсуттєвішою є проблема збору доказової інформації для доведення факту порушення права інтелектуальної власності в суді, адже сам факт порушення права інтелектуальної власності дуже складно довести в органі, що здійснює правосуддя.

На превеликий жаль Україна є країною, де піратська продукція відкрито і без ніяких перешкод розвивається у таких сферах як фотографічне та відеографічне мистецтво. От наприклад, ти ну просто не можеш піти до кінотеатру без камери і під час сеансу нового фільму «Месники: Завершення» не увімкнути «запис», а потім залити все це «добро» до Інтернету на спеціальні піратські сайти, щоб фільм був у вільному доступі для кожного, ну що ж вітаю, друже, ти – порушив право інтелектуальної власності і тепер ти «пірат».

Такі проблеми неможна залишати нанівець, їх потрібно вирішувати! Як? Шляхом підготовки та підвищення кваліфікації фахівців,

діяльність яких пов'язана з охороною інтелектуальної власності, удосконалення законодавчої бази і механізму виявлення таких правопорушень, посиленням юридичної відповідальності за порушення у сфері інтелектуальної власності, а також потрібно розширити права правоохоронних органів у напрямку надання додаткових організаційно-правових механізмів виявлення та протидії порушенням права інтелектуальної власності,

Отож, можна підбити висновки, що на сьогодні в Україні немає належного рівня захисту прав інтелектуальної власності, а проблеми у даній сфері є і їх немало, вони виникають через різні чинники. Головною проблемою є недосконалість правового регулювання, зокрема складність доведення факту порушення такого права, відсутність спеціалізованого суду тощо. Проте якщо у нашій країні відбудеться удосконалення механізму судового захисту інтелектуальної власності, реформування законодавства, а також впровадження європейського законодавства, то все це призведе до формування належного рівня захисту інтелектуальної власності в Україні.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент кафедри цивільного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Балук В. М.

Чоудхурі С. А.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, студентка, 2 курс, 2 група

ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ІНТЕРНЕТІ

У наш час проблема захисту авторського та суміжних прав в Інтернеті є актуальною та, як ніколи, гострою, оскільки наявний механізм захисту не відповідає реаліям сучасності та потребує значного вдосконалення.

Однією з головних проблем є відсутність єдиної правової бази, яка б регулювала ці відносини; правова невизначеність багатьох ключових

понять або їх недостатнє відпрацювання. Наприклад, відсутність відмежування творів науки від усіх інших; наявність випадків дублювання понять у Законі України «Про авторське право і суміжні права» та Цивільному кодексі України з використанням зовсім інших формулювань. У національному законодавстві, а саме в Законі України «Про авторське право та суміжні права», міститься визначення піратства, проте ще не існує спеціального закону, який би регулював саме ці відносини в мережі Інтернет.

Наступною проблемою захисту об'єктів авторського права є анонімність користувача, що створює можливість для уникнення відповідальності. Доцільним тут буде зазначити щодо ролі інтернет-посередників (суб'єктів, чіми послугами користуються кінцеві користувачі мережі Інтернет під час здійснення своєї діяльності). Їх роль у механізмі захисту авторських прав визначається не тільки можливістю притягнення до відповідальності. Постачальники інтернет-послуг можуть обмежувати (повністю припиняти) незаконну діяльність у мережі. На них не покладаються обов'язки відслідковувати дії своїх користувачів. Проте вони можуть попереджувати порушення прав авторів, не допускати матеріали, які містили б у собі явний плагіат, піратство тощо. Це може позитивно вплинути на вирішення проблеми.

З кожним роком кількість порушень авторського права невпинно росте. На думку окремих дослідників необхідно підвищити рівень покарань у вказаній сфері залежно від рівня суспільної небезпеки. Відповідно до судової практики у справах про порушення авторського права в мережі Інтернет підставами для звернення до суду є такі: плагіат; підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав чи особи, яка здійснює таке управління; піратство.

Ще одним проблемним питанням є захист автором або правоволодільцем своїх прав. Інформувати щодо недопустимості порушення авторських прав повинні не лише користувачів мережі Інтернет, але також й авторів та правоволодільців, зокрема щодо порядку розміщення твору та правових способів його захисту.

Професійна невідповідність державних службовців у сфері захисту авторського права також створює проблему у боротьбі з піратством. Неналежа компетентність суддів та відсутність у них спеціальних знань

з права інтелектуальної власності ведуть до помилок під час розгляду судових справ через неправильне застосування законодавства щодо авторського права.

Отже, не останню роль у неналежному рівні захисту авторських та суміжних прав відіграють проблеми в судовій владі. Прикладом їх вирішення є створення відповідно до ст. 31 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

Примітним є те, що суд досі не функціонує. Нині триває конкурс на посаду суддів суду, однак через низький рівень підготовки спеціалістів у сфері інтелектуальної власності ніяк не може утворитися достатній та висококваліфікований склад суду.

Існує багато способів захисту прав та запобігання порушенням у сфері інтелектуальної власності в Інтернеті, які є перспективними та вже використовуються, але можемо зробити висновок, що вони не можуть бути повністю застосовані до усіх об'єктів інтелектуальної власності. Такими способами є використання цифрового підпису, цифрових марок; обмеження доступу до матеріалів, що розміщені в мережі Інтернет; методи криптографічного перетворення матеріалів, такі як шифрування, використання якого дозволяє обмежити або повністю виключити можливість копіювання творів; створення веб-депозитаріїв, що дозволяють фіксувати об'єкти інтелектуальної власності у мережі Інтернет і закріплювати їх правовий статус тощо.

Слід зауважити, що нагальним питанням є подолання прогалин у законодавстві, адже запропонований у Законі України «Про авторське право і суміжні права» правовий механізм захисту порушених в Інтернеті авторських та суміжних прав потребує доопрацювання.

Отже, також слушною думкою є посилення контролю на функціонування веб-ресурсів, а також ступеню відповідальності за діяльність у мережі Інтернет. Вирішення проблеми відсутності спеціалізованого судочинства (нефункціонування Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності) все більше виявить проблемні аспекти у заданій сфері для їх подальшого вирішення.

Науковий керівник: к.ю.н, доцент кафедри цивільного права №1 Янишен В. П.

Шевченко Ю. А.

Факультет адвокатури

Національного юридичного університету
Імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОСТІЙНОГО МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ СПАДКОДАВЦЯ НА МОМЕНТ ЙОГО СМЕРТІ

Цивільним кодексом України, а саме ч. 3 ст. 1268, визначено, що спадкоємець, який постійно проживав разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом строку, встановленого статтею 1270 цього Кодексу, він не заявив про відмову від неї.

Звичайно, що для того, щоб відкрити спадкову справу і отримати свідоцтво про право на спадщину спадкоємець звертається до нотаріуса. Нотаріус зазвичай, керуючись Порядком вчинення нотаріальних дій, затвердженим Наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 року, розглядає як одну з підстав для видачі свідоцтва про право на спадщину місце реєстрації спадкодавця і спадкоємця на предмет того, чи збігається воно. Це впливає зі змісту п. 3.22 вказаного Порядку, зокрема у разі відсутності у паспорті такого спадкоємця відмітки про реєстрацію його місця проживання доказом постійного проживання із спадкодавцем може бути: довідка органу реєстрації місця проживання про те, що місце проживання спадкоємця на день смерті спадкодавця було зареєстровано за однією адресою зі спадкодавцем.

Однак, часто виникають ситуації, коли місце реєстрації спадкодавця може бути одне, фактичне місце проживання друге, а місце смерті, за яким визначається місце відкриття спадщини, взагалі третє. У такому випадку нотаріус рекомендує спадкоємцю звертатись до суду з вимогою про встановлення факту спільного проживання.

Отже, для підтвердження прийняття спадщини має значення встановлення факту постійного проживання спадкоємця за законом чи заповітом із спадкодавцем на час відкриття спадщини.

Цікавою у цьому контексті є судова практика. Наприклад, у своїй Постанові у справі № 569/15147/17 від 21 жовтня 2020 року Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду наголосив, що державна реє-

страція особи у квартирі сама по собі не є беззаперечним доказом його постійного проживання на момент смерті дружини за цією адресою реєстрації, оскільки спростована належними та допустимими доказами. Частина третя статті 1268 ЦК України вимагає наявність фактичного проживання спадкоємця разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, а не лише реєстрацію місця проживання за адресою спадкодавця, що можуть бути відмінними один від одного.

Також слід розглянути й позицію, висловлену Касаційним цивільним судом у складі Верховного Суду у Постанові у справі №484/747/17 від 10 січня 2019 року, який вказав, що згідно з частиною другою статті 1220 ЦК України часом відкриття спадщини є день смерті особи, або день, з якого вона оголошується померлою. За змістом норми статті 1268 ЦК України порядок прийняття спадщини встановлюється залежно від того чи проживав постійно спадкоємець разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини. Так, відповідно до частин третьої і четвертої статті 1268 ЦК України спадкоємець, який постійно проживав разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом строку, встановленого статтею 1270 ЦК України, він не заявив про відмову від неї. Місцем проживання фізичної особи згідно з частиною першою статті 29 ЦК України є житловий будинок, квартира, інше приміщення, придатне для проживання в ньому (гуртожиток, готель тощо), у відповідному населеному пункті, в якому фізична особа проживає постійно, переважно або тимчасово. Статтями 2, 3 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» передбачено, що реєстрація місця проживання чи місця перебування особи або її відсутність не можуть бути умовою реалізації прав і свобод, передбачених Конституцією, законами чи міжнародними договорами України, або підставою для їх обмеження. Місцем проживання є адміністративно-територіальна одиниця, на території якої особа проживає строком понад шість місяців на рік. Таким чином, відсутність реєстрації місця проживання позивача за місцем проживання спадкодавця не може бути доказом того, що він не проживав зі спадкодавцем, оскільки сама по собі відсутність такої реєстрації згідно зі статтею 2 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» не є абсолютним підтвердженням обставин про те, що спадкоємець не проживав зі спадкодавцем на час відкриття спадщини, якщо обставини,

встановлені частиною третьою статті 1268 ЦК України, підтверджуються іншими належними і допустимими доказами, які були надані позивачем, та оцінені судом.

Виходячи зі всього вищесказаного, можна підсумувати, що на сьогоднішній день для того щоб встановити постійне місце проживання особи важливо встановити місце реєстрації спадкодавця і спадкоємця. А у випадку, якщо такі місця реєстрації відрізняються, необхідно встановити термін більше 6 місяців, протягом якого спадкодавець проживав разом зі спадкоємцем для того, щоб встановити ознаку постійності.

Науковий керівник: Кривобок Світлана Володимирівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ЮРИДИЧНА КЛІНІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Абрамов С. Ю.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Факультет адвокатури, 1 курс 4 група

РОЛЬ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Сьогодні місія сформувати громадянське суспільство є чи не однією із найважливіших для подальшого розвитку України. Адже радянське минуле, а саме ідея того, що думка чи вибір одного взятого громадянина нічого і ніколи не варта, не дає нам можливості вийти на новий етап розвитку. На жаль, за 30 років незалежності успіхи нашої країни якщо не мізерні, то досить малі, адже більшість населення України так і не усвідомила, що саме народ, а не влада кує долю країни. Але до чого тут юридична клініка?

Якщо не кожний студент, то більшість чула такі слова від своїх батьків, що буцім-то мій голос нічого не вартий або все вже давно зверху вирішили. Так, більша половина їхнього життя пройшла в суспільстві, де ці думки були реальністю. Але сьогодні це не так. Та все одно ці песимістичні погляди можуть передаватися нам від батьків, так не повинно бути. І тут буде доречно згадати одну з функцій юридичної клініки – це проведення заходів із правової просвіти населення. Саме правова просвіта зможе довести громадянам той факт, що їхній вибір, їхні думки є важливими та системоформуючими для держави. Чому саме правова просвіта? Якщо людині просто сказати, що вона є важливою для держави, чи повірить вона в це, скоріш за все, що ні. Але якщо доводити ідею того, що громадяни і навіть один громадянин може не тільки брати участь в управлінні державою, але і змінювати її, використовуючи юридичні докази цього, то вірогідність змінити думку людей значно збільшується.

На жаль, не все так просто. Якщо розглянути всі чинні постанови, щодо функціонування юридичних клінік є досить давніми та не відповідають сьогоднішнім реаліям. В Україні навіть не існує окремого закону про юридичну клініку. Тому найбільшою проблемою – є відсутність

нормального законодавчого врегулювання діяльності клінік. Адже саме це не дозволяє розкрити повний потенціал такого інституту, як юридична клініка.

Повертаючись до запитання про роль юридичних клінік у формуванні громадянського суспільства, то хочемо зазначити заходи, які юридична клініка зможе проводити заради просвіти населення. У сьогоденнішніх реаліях кожному студенту знайоме таке словосполучення, як дистанційне навчання, що дасть змогу об'єднати усю країну навіть не виходячи з дому. Яким чином це можна зробити? До Національного юридичного університету кожний рік вступають учні з усіх куточків України. Зрозуміло, що в них залишаються зв'язки із їхньою школою, таким чином саме через таких студентів юридична клініка зможе організовувати онлайн уроки або навіть конференції для учнів цих шкіл і поширювати цінності громадянського суспільства. Також непрямою просвіту можна вважати юридичні консультації, адже під час їх надання клієнт дізнається більше про свої права. А це в свою чергу руйнує стереотип про безпомічність громадянина перед державою та зароджує ідею громадянського суспільства навіть на примітивному рівні.

Але тепер постає ще одне питання про те, яка вигода студенту з цього, адже заради того, щоб самому стати компетентним в темі громадянського суспільства, потрібно витратити досить багато часу, який можна було б потратити на навчання або відпочинок. Саме тут розпочинається природній відбір студентів на тих, хто просто хоче «прокайфувати» весь період навчання і на тих, хто розуміє свою нішу в розвитку країни і готовий її взяти на себе. Адже безліч прикладів з історії свідчать про те, що саме студентство ставало локомотивом прогресивних змін в багатьох країнах. Такий природній відбір і відбувається в юридичній клініці, адже найкращий спосіб зрозуміти, чи готовий студент нести цю нішу – це практика. Водночас практика є найкращим джерелом для набуття знань, які реально будуть потрібні будь-якому юристу. Тому студент юридичного факультету, який працює в юридичній клініці завдяки своєму навчанню може допомагати не тільки собі, але і суспільству в цілому.

Отже, юридична клініка надзвичайно важливий інститут для розвитку громадянського суспільства. Адже якщо розглянути усі її функції, то вони зв'язані в більшій чи меншій мірі саме з розвитком правової держави. Студенти юридичних клінік отримують нагоду збагатити свої юридичні знання практикою, а саме вона є найціннішою для юристів. У свою чергу

студенти мають шанс та повинні ним користуватися в поширенні набутих знань в суспільство. Та найголовніше це показувати на власному прикладі, що громадянське суспільство в Україні це не утопія, а реальність.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент каф. цивільного права № 1 Янишен В. П.

Романова А. Є.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 1 курс, 16 група

ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Кожна людина має право на працю, яке належить до невід’ємних і невідчужуваних природних прав людини, яким вона володіє з моменту народження й до смерті й від якого не може відмовитись. Так Дж. Локк, видатний англійський філософ, стверджував, що основним завданням кожної держави є створення таких умов життя в країні, де кожна людина могла б вільно користуватися своїми природними правами за умови, що це не буде суперечити таким же правам і свободам іншої людини. Якщо ж державна влада не виконує це основоположне завдання, тобто не захищає прав і свобод людини, вона не має права здійснювати владу від імені народу [1, с. 446].

Якщо звернутися до статистики то в Україні налічується близько 2,6 млн осіб із інвалідністю, майже 80% із них – працездатного віку, що відповідає кількості понад 2 млн осіб. Водночас, за даними останніх років, працевлаштованими є приблизно третина з них – 600–680 тис. осіб. Люди з інвалідністю належать до найбільш соціально незахищених верств населення. А це свідчить про те, що інваліди в цілому є меншістю в нашому суспільстві, яка потенційно потерпає від дискримінації й потребує постійної уваги до власних проблем з боку держави.

У ст. 2 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» зазначається, що інвалід – це особа зі стійким розладом функцій організму, що під час взаємодії із зовнішнім серед-

овищем може призводити до обмеження її життєдіяльності. Внаслідок цього держава має обов'язок щодо створення умов для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист.

Інваліди в Україні володіють усією повнотою соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод, закріплених Конституцією України та іншими законодавчими актами України. На сьогодні встановлення трудових прав, гарантій працюючим інвалідам в Україні регулюються Конвенцією про права інвалідів, Кодексу законів про працю України, законами України «Про відпустки», «Про охорону праці», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про реабілітацію інвалідів в Україні».

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» з метою реалізації творчих і виробничих здібностей інвалідів та з урахуванням індивідуальних програм реабілітації їм забезпечується право працювати на підприємствах, в установах, організаціях, а також займатися підприємницькою та іншою трудовою діяльністю, яка не заборонена законом.

У Кодексі законів про працю також зазначається, що на роботодавця покладається обов'язок організувати працевлаштування інвалідів відповідно до медичних рекомендацій, встановити на їх прохання неповний робочий день або неповний робочий тиждень та створити пільгові умови праці. Залучення інвалідів до надурочних робіт та робіт у нічний час без їх згоди не допускається (ст. 55, 63 КЗпП).

Також законодавством обумовлено що 4% робочих місць заброньовано саме для цих осіб [2]. При невиконанні цієї норми підприємства і установи, незалежно від форм власності сплачують значні штрафи до Фонду соціального захисту інвалідів.

Для того щоб працевлаштувати людину з інвалідністю на роботу з гідною оплатою праці, спеціалісти центру зайнятості насамперед мають з'ясувати види робіт, які може виконувати конкретна людина. Для цього треба уважно проаналізувати Індивідуальну програму реабілітації (далі – ІПР), яка складається медико-соціальною експертною комісією (далі – МСЕК). З метою забезпечення гарантованих державою реабілітаційних послуг медико-соціальні експертні комісії для кожної людини з інвалідністю відповідно до профілю захворювання розробляють ІПР. Прийняття на роботу інваліда оформляється в загальному порядку. Працівник-інвалід подає заяву про прийняття на роботу. Інколи трапляються

випадки коли у працевлаштуванні можуть відмовити, а саме відмовити можна, коли за висновком МСЕК стан здоров'я працівника перешкоджає виконанню професійних обов'язків, загрожує здоров'ю та безпеці праці інших осіб або продовження трудової діяльності чи зміна її характеру й обсягу загрожує погіршенню здоров'я інваліда (відповідно до частини третьої ст. 17 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»).

Основними проблемами з якими стикається інвалід в процесі працевлаштування є :

- відсутність фахівців у Медико-соціальних експертних комісіях (МСЕК), які розробляють індивідуальні програми реабілітації для інвалідів, у зв'язку з чим у розділі програми «трудова реабілітація» інваліду пишуть «потребує спеціальних умов праці» без конкретизації, що викликає питання в роботодавця при прийнятті такої особи на роботу;

- наявність фіктивного працевлаштування (зادля уникнення штрафів за невиконання нормативу з працевлаштування інвалідів на підприємстві);

- сфера праці для інвалідів обмежується розумовою працею та сферою послуг;

- низька активність самих інвалідів у пошуках роботи;

- стереотипи суспільства щодо інвалідів і їхнього потенціалу;

- неефективність чинного законодавства про права інвалідів.

Таким чином, труднощі у працевлаштуванні людини з інвалідністю зумовлені, зокрема, побоюванням роботодавців щодо того, як стан здоров'я працівника позначиться на виконанні службових обов'язків. Але насправді досвід переконує, що працівник з інвалідністю, як правило, має сильнішу мотивацію до збереження роботи, ніж інші працівники, отже, за рівних умов він надійніший, відданіший підприємству та менш схильний до зміни місця роботи. Працівники з інвалідністю ймовірніше «вкладатимуть душу» у свою працю, оскільки для них пов'язані з роботою соціальні контакти й соціальний статус часто є важливішими, ніж для інших працівників підприємства.

Література:

1. Философский энциклопедический словарь / Л. Ф. Ильичёв, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалёв, В. Г. Панов и др. Москва: Сов. Энциклопедия, 1983. 840 с.

2. Купалова Г., Лесько О. Зайнятість та професійна реабілітація осіб з обмеженими фізичними можливостями: проблеми і шляхи вирішення // Україна: аспекти праці. – 2004. – № 5. – С. 4–11.
3. Соціальний захист населення України : навч. посіб. / авт. кол. : І. Ф. Гнибіденко, М. В. Кравченко, О. М. Коваль, О. Ф. Новікова та ін. ; за заг. ред. В. М. Вакулєнка, М. К. Орлатого. – К. : Вид-во НАДУ; Вид-во «Фенікс», 2010. – 212 с.
4. Про становище інвалідів в Україні. Національна доповідь / Мінпраці України, Держ. установа «Наук.-дослід. ін-т соц.-труд. відносин». – К., 2008. – 200 с.

Чорна В. В.

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції, 3 курс, 2 група

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Без сумнівів, практика для майбутніх юристів є не лише додатковим бонусом, а необхідністю, адже саме брак досвіду та практичних навичок заважає випусникам влаштуватися на роботу за фахом. Одним з ефективних інструментів, який дозволяє вирішити цю проблему є юридичні клініки. Вони поєднують у собі кілька функцій: навчальну, правопросвітницьку та координаційну. Наразі, в Україні існує близько 200 юридичних факультетів та закладів вищої освіти, але кількість юридичних клінік не перевищує 60 [1].

До того ж, далеко не кожна з них активно діє та розвивається. Причин чого може бути безліч, основними варто виділити наступні: відсутність фінансування та незацікавленість керівництва університетів. Проте, врахувавши досвід іноземних держав, можна удосконалити юридичну клінічну діяльність в Україні.

З цього приводу цікавим є досвід Польщі. Так, клініки в більшості університетів Польщі мають поділ на секції по галузям права. У Варшавському університеті їх 12. Юридична клініка цього вузу розглядає найбільше справ за рік – близько тисячі. Також у Варшавському універ-

ситеті передбачена й окрема посада секретаря, який здійснює попередній запис на консультації. Натомість у Лазарському університеті разом із керівником працює його помічник – це студент, якого за виконання роботи в клініці звільняють від плати за навчання. В Університеті соціальних та гуманітарних наук випускники університету волонтерять у клініці вже будучи на роботі, перевіряючи консультації та допомагаючи в інтерв'юванні та консультуванні клієнтів. Окрім цього, дана юридична клініка практикує консультування «адвокат по переписці», що полягає у наданні консультацій особам, які перебувають у місцях позбавлення волі. Варто звернути увагу й на те, що юридичні клініки Польщі мають укладені договори страхування відповідальності перед третіми особами за неякісно надану правову допомогу [2].

Не менш цікавим є досвід США, Канади та Великобританії. Однією з перших в США, адвокатами та партнерами юридичних фірм, була створена юридична клініка міста Чикаго. Проте, вона не є підрозділом університету, а діє як самостійна неурядова організація юристів, але є відкритою для усіх адвокатів та студентів юридичних навчальних закладів.

Юридична клініка в Північно-Західному університеті відкрила свої двері в 1969 р. з двома найнятими адвокатами та 12 студентами. Наразі, в клініці працює понад 20 професорів та понад 120 студентів, які займаються питаннями трудового права, захисту прав споживачів, охорони прав дітей, іммігрантів, жінок і навіть допомогою в кримінальних справах. По суті, клініка не має чіткої спеціалізації, а працює у більшості юридичних практик, у яких є попит на безоплатну правову допомогу, яку можуть надати студенти [3, с.36]. Видається, що дана юридична клініка є більш класичною і більшість юридичних клінік мають приблизно таку ж організацію та спеціалізацію.

Проте, на базі деяких університетів також функціонують юридичні клініки, які спеціалізуються лише в певних видах правової допомоги визначеному контингенту клієнтів. Зокрема, Американсько-Індіанська юридична клініка, заснована при університеті Колорадо, надає фахову правову допомогу малозабезпеченим громадянам, переважно індіанського походження, в галузі індіанського права, зокрема з питань національної ідентичності, недискримінації в питаннях працевлаштування, пільг тощо [4]. Варто зауважити, що на офіційному сайті є можливість фінансово підтримати цю клініку, тобто для її діяльності залучаються благодійні кошти.

Цікавим є й досвід діяльності юридичної клініки університету Далхаузі. Вона фінансується урядом і є першою з чотирьох навчальних програм з правових клінік започаткованою у Канаді. Її діяльність спрямована на надання послуг з правової допомоги особам, які не можуть їх отримати в інший спосіб, а також набуття студентами юридичного факультету університету навчального досвіду з вирішення правових проблем [5, с. 17].

Особливість її діяльності полягає в тому, що прийшовши до клініки, студент отримує від 15 до 25 файлів-справ, за які він стає відповідальним, хоча і під контролем з боку персоналу клініки. Також, студенти чергують для надання негайної правової допомоги і щотижня на роботу в клініці кожен з них витрачає від 35 до 50 годин. Варто зауважити, що правова допомога надається лише особам, які за рівнем свого доходу знаходяться за межею бідності, офіційно встановленою Міністерством статистики Канади [4, с.37].

З 2003 року в Шотландії діє юридична клініка Стретклайдської школи права, яка є першою та найбільшою з існуючих юридичних клінік Шотландії.

Наразі, клініка також проводить три проекти – житловий, шкільний та тюремний, які мають на меті надати різним групам населення знання про відповідні галузі права. Щоденну роботу здійснюють директори-студенти та виконавчий комітет добровольців. Комітет складається з призначених та обраних студентських радників, які приймають певні рішення для забезпечення того, щоб юридична клініка досягала поставлених перед нею цілей. Також, за кожну справу відповідальними є два студенти, усі надані юридичні поради яких перевіряються керівником [6].

Таким чином, деякий досвід зарубіжних країн може стати в нагоді й для українських юридичних клінік. Узагальнюючи причини успіху їх діяльності, можна зазначити, що для розвитку діяльності юридичних клінік в Україні, необхідною є їх підтримка самим університетом, при якому така клініка створена, або навіть державою, причому як у фінансовому аспекті, так й в організації проектів, які б допомогли студентам отримувати досвід у різних сферах та галузях права. В деяких країнах таку підтримку надають юридичні фірми, адвокати та громадські організації.

Список використаних джерел

1. Чому Україні потрібні юридичні клініки. *Українська правда* *Життя*. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2018/04/12/230236/>

2. Юридичні клініки: міжнародний вектор. *LexInform – Правові новини, юридична практика, коментарі*. URL: <https://lexinform.com.ua/podii/yurydychni-kliniky-mizhnarodnyj-vektor/>
3. Дубчак Н. С. Досвід організації та діяльності юридичних клінік в країнах правової системи англо-американського типу. *Серія ПРАВО*. 2013. № 21. С. 36–38..
4. The Clinical Education Program. *Colorado Law*. URL: <https://www.colorado.edu/law/academics/clinical-education-program> (date of access: 10.05.2021)
5. Молдован В. В., Кацавець Р. С. Юридична клініка : навч. посіб. Центр учб. літ., 2007. 224 с.
6. Law Clinic | University of Strathclyde. *University of Strathclyde, Glasgow*. URL: <http://www.strath.ac.uk/humanities/lawschool/lawclinic/> (date of access: 10.05.2021)

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри цивільного права В. П. Янишен

ЗМІСТ

Адміністративне право та процес, адміністративна діяльність, митне право

Кідалов С. О., Кідалова Н. О.

ДО ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ВОДІЇВ ТА ВЛАСНИКІВ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ
У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ.4

Лисюк А. О.

ЗМІНИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРАТУРИ
АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ
В УМОВАХ ОКУПАЦІЇ.....8

Мірошник О. Ю.

МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ВИРІШЕННЯ
СУДОВИХ СПОРІВ10

Рудковська М. Р.

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ В СФЕРІ ОБІГУ ІНФОРМАЦІЇ...13

Юхименко Д. С.

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ НАКЛАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ
СТЯГНЕНЬ16

Господарське право та процес

Гринченко К. С.

СУДОВА ПРАКТИКА ЯК ДЖЕРЕЛО ГОСПОДАРСЬКОГО
ПРАВА В УКРАЇНІ.....20

Корзилова В. Г.

СУДОВИЙ ЗАХИСТ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ
НА ТЕРЕНАХ СУЧАСНОГО ГОСПОДАРСЬКОГО
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ.....24

Савчук Я. О.

ІНСТИТУТ УПОВНОВАЖЕНОЇ ОСОБИ
У ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЛЯХ28

Халіуліна К. С.

РОЗВИТОК ТА СУЧАСНИЙ СТАН СВОПІВ РИНКУ
КОНВЕРСІЙНИХ ПОСЛУГ (ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ)31

Харечко В. В.

УКЛАДЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ34

Державне будівництво, муніципальне право

Цицищук К. В.

ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО ОМБУДСМЕНА:
НЕОБХІДНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ37

Екологічне право, земельне та аграрне право

Бігун В. М.

РОЛЬ ПЛАТИ ЗА ЗЕМЛЮ
В МЕХАНІЗМІ ЇЇ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ40

Дзюба Я. А.

ЕКОЛОГО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ АВАРІЇ
НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АЕС ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ43

Кобець К. В.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ
ЗЕМЕЛЬ КЛАДОВИЩ46

Колісник Г. М.

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВСТАНОВЛЕННЯ МЕЖ
АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ48

Литвиненко О. В.

ТРИВИМІРНИЙ КАДАСТР У КОНТЕКСТІ
ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ ДЕРЖГЕОКАДАСТРУ50

Луцик О. М.

ПРИРОДА ПРАВА КОРИСТУВАННЯ ЧУЖОЮ ЗЕМЕЛЬНОЮ
ДІЛЯНКОЮ ДЛЯ ЗАБУДОВИ52

Орешкін В. П.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ІНОЗЕМЦІВ
НА ЗЕМЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ54

Передерій Є. О.

РЕФОРМА ДЕРЖГЕОКАДАСТРУ: ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД57

Потапова Л. В.

ЩОДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ
ЛІСІВ У НПП «СВЯТІ ГОРИ» В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО
КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ59

Приходько В. Ю.

ПОРЯДОК НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ
НА ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ ЗА НАБУВАЛЬНОЮ ДАВНІСТЮ62

Пугач А. О.

ДО ПИТАННЯ ПРО НАДАННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ
ВETERANAM АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ
ТА УЧАСНИКАМ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ65

Труфанова К. М.	
ІНОЗЕМНІ ГРОМАДЯНИ ЯК СУБ'ЄКТИ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЕЛЬНІ ДІЛЯНКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ.....	68
Харечко В. В.	
ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН.....	71
Цувіна А. А.	
ПРОТИДІЯ ЗНИЩЕННЮ ЛІСОВОГО ФОНДУ УКРАЇНИ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	73
Чайка Т. С.	
ДО ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ У ВІДНОСИНАХ ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ.....	76
Шутова К. Р.	79
ПРОБЛЕМАТИКА ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ УКРАЇНИ	79

Історія держави та права зарубіжних країн

Баржак В. В.	
СМЕРТНА КАРА У СВІТІ	82
Григор'єв В. Ю.	
ОСОБЛИВОСТІ ПРИХОДУ ГІТЛЕРА ДО ВЛАДИ	84
Каніщев Г. Ю.	
АТЛАНТИЧНА ХАРТІЯ 1941 Р. В ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	86
Кряж Б. С.	
«ЗАКОНИ ПРО ТИМЧАСОВИЙ ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ» ЯК КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ ПЕРІОДУ ГЕТЬМАНАТУ	89
Пономар Я. С.	
НАСЛІДКИ КАРИБСЬКОЇ КРИЗИ ДЛЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН	92

Конституційне право та процес

Богачик Т. С.	
ПОЧАТОК ПРАВА НА ЖИТТЯ З ТОЧКИ ЗОРУ БІОЕТИКИ ТА СУЧАСНОГО ПРАВА	95
Гайчук О. В.	
УКРАЇНА ЯК СУВЕРЕННА ТА НЕЗАЛЕЖНА ДЕРЖАВА	97

Кириченко В. О.	
СВОБОДА СЛОВА ЯК ОДНЕ З ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА.....	99
Сиротенко Я. В.	
ПРАВОВА ПРИРОДА КОНСТИТУЦІЙНОГО ДОГОВОРУ 1995 Р.....	101
Сич В. С.	
ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА СВОБОДУ ВІРОСПОВІДАННЯ	104
 Кримінологія та кримінально-виконавче право, правова статистика, криміналістика, юридична психологія та психіатрія, судова медицина	
Солодуха Є. О.	
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ.....	107
 Кримінальне право і процес, оперативно-розшукова діяльність	
Байєр К. В.	
ГІПНОЗ ЯК СПОСІБ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВOPOPУШЕННЯ	110
Бойко А. О.	
ВІДМЕЖУВАННЯ ХУЛІГАНСТВА ВІД ІНШИХ ПРАВOPOPУШЕНЬ.....	113
Бондаренко Є. В.	
ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	116
Браславець І. В., Лазебний А. М.	
ПРОБЛЕМИ ПИТАННЯ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ПОЗАЧЕРКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	119
Галушка А. В.	
ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ МАЛОЗНАЧНОГО ДІЯННЯ.....	121
Гахраманова І. Б.	
ШЛЯХИ БОРОТЬБИ З КРИМІНАЛЬНИМИ ПРАВOPOPУШЕННЯМИ НА ҐРУНТІ НЕНАВИСТІ	123
Горodinська І. А.	
ПРИНЦИПИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА	125

Дзєбчук А. В.	
ПРОБЛЕМА ТРАКТУВАННЯ ТЕРМІНІВ ПУБЛІЧНОГО ТА ДЕРЖАВНОГО ОБВИНУВАЧЕННЯ В СУДІ ЯК ФУНКЦІЇ ПРОКУРАТУРИ.....	129
Дзюба Я. А.	
ДЕЯКІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ АБО ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ ОСОБАМИ, ЯКІ КЕРУЮТЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ (СТ. 286, 286–1 КК).....	131
Дзєбчук А. В.	
ПРОБЛЕМА ТРАКТУВАННЯ ТЕРМІНІВ ПУБЛІЧНОГО ТА ДЕРЖАВНОГО ОБВИНУВАЧЕННЯ В СУДІ ЯК ФУНКЦІЇ ПРОКУРАТУРИ	133
Карачевцева К. Д.	
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ	135
Лукашенко М. І.	
ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ПОВТОРНОСТІ ЗЛОЧИНІВ	137
Мельник М. Ю.	
ПРАВОВА ПРИРОДА ШТРАФУ ЯК КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ У КОНТЕКСТІ ПРАКТИКИ ЄСПЛ	140
Мірошник О. Ю.	
ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО І НАЦІОНАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	143
Придибайло О. М.	
РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	146
Соловійова М. О.	
ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА	149
Стародубцева Д. О.	
ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК ІЗ ЖИТЛА.....	151
Трофімов Б. Д.	
ДО ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ ЛАНЦАРОТСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ	154

Шукалова Д. Д., Бикова О. Ю.	
ЦИВІЛЬНИЙ ПОЗОВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ	157

Міжнародне право та право європейського союзу, гуманітарне права

Сінельнікова А. І.	
РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА У ВИРІШЕННІ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ	161

Судоустрій, прокуратура та адвокатура, нотаріат

Буликіна Т. О.	
ГОНОРАР УСПІХУ АДВОКАТА	164
Маслак Н. В.	
«СОЛОМОНОВІ РІШЕННЯ» В НОТАРІАТІ: ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ДОВІРЧОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК СПОСОБУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ (DURA LEX v. HUMAN RIGHTS)	166
Пороховата Є. О.	
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ	169
Прокopenко Е. Р.	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТА ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ.....	172

Теорія права та держави

Алєєва А. С.	
ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА ФУНКЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	176
Биля-Сабадаш І. О.	
ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ (ЗРОЗУМЛЮСТІ) НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ	181
Оболенцев В. Ф.	
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЦИФРОВОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ В УКРАЇНІ	185
Романова А. Є.	
ВАЖЛИВІСТЬ ПРИНЦИПУ НЕУПЕРЕДЖЕНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ	187

Савенко О. А.	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА.....	190

Трудове право та право соціального забезпечення

Іванов С. С.	
ПЕРЕВІРКА ЗНАТЬ ПРАЦІВНИКОМ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ З ОХОРОНИ ПРАЦІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВАМИ З БОКУ РОБОТОДАВЦЯ	194
Лопатецька А. О.	
ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ	199
Михайлова М. І.	
ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ РЕЖИМУ РОБОТИ ДИСТАНЦІЙНИХ ПРАЦІВНИКІВ	202
Поколенко М. Д.	
ГАРАНТІЇ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ, МОБІЛІЗОВАНИХ ДЛЯ УЧАСТІ В ООС	204
Скляр М. О., Радіонова-Водяницька В. О.	
ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ МОБІНГУ В УКРАЇНІ	206

Фінансова грамотність

Єрмаков М. М.	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЩОДО РОЗБЛОКУВАННЯ РЕЄСТРАЦІЇ ПОДАТКОВИХ НАКЛАДНИХ.....	209
Пісгуровська А. В.	
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕСВОЄЧАСНЕ ПОВЕРНЕННЯ БАНКІВСЬКОГО ВКЛАДУ	211
Сидоренко Н. О.	
МЕТОДИ УСУНЕННЯ ПОДВІЙНОГО ОПОДАТКУВАННЯ.....	214
Торговцова П. Ю.	
ВИНА ЯК ОЗНАКА ПОДАТКОВОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ: АНАЛІЗ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА	216
Янишен В. П.	
ДО ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ПЛАТІЖНИХ ПОСЛУГ	219

**Цивільне право та цивільний процес, корпоративне право,
медичне право**

Алефіренко Є. В. СТЯГНЕННЯ ПЕНІ ТА ШТРАФУ ЗА ПОРУШЕННЯ ГРОШОВОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ.....	224
Березяк В. М. ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ: ВИНАГОРОДА ЧИ ПОКАРАННЯ?	227
Борисенко Я. С. ПРЕКЛЮЗИВНІ СТРОКИ В СПАДКОВОМУ ПРАВІ	229
Василюк Н. А. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ В СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ В УКРАЇНІ	231
Гайтан К. В. ПИТАННЯ СПАДКУВАННЯ ЗАЧАТОЇ, АЛЕ ЩЕ НЕ НАРОДЖЕНОЇ ОСОБИ.....	235
Гайчук О. В. ПЕРЕВАГИ ТА НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ	237
Гаркуша В. В. ПРАВОВІ ВИСНОВКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ З ПИТАНЬ НАРАХУВАННЯ ПЕНІ ПО АЛІМЕНТАМ	239
Гриценко А. О. ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ МОДЕЛЕЙ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОСМЕРТНОГО ДОНОРСТВА: «ПРЕЗУМПЦІЯ ЗГОДИ» VS. «ПРЕЗУМПЦІЯ НЕЗГОДИ».....	241
Гусєва Я. А. ЗНАЧЕННЯ НЕПОІМЕНОВАНИХ ДОГОВОРІВ ДЛЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	244
Давиденко Л. О. ПРОБЛЕМИ СЕКРЕТНОГО ЗАПОВІТУ	247
Деркач Д. В. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВПЛИВУ COVID-19 НА ЗОБОВ'ЯЗАННЯ	249
Дивак Ю. В. ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ.....	251
Жаркова С. А. ОСОБЛИВОСТІ ДЕЯКИХ ПОЗАСУДОВИХ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ	254

Жданюк Н. В.	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ.....	256
Кабачна Д. В.	
ЦИФРОВІ АКТИВИ ЯК ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ.....	258
Карнаух Б. П.	
ГОРИЗОНТАЛЬНИЙ ЕФЕКТ КОНВЕНЦІЙНОГО СТАНДАРТУ ЗАХИСТУ ВЛАСНОСТІ	260
Кацюба К. В.	
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОБ'ЄДНАНЬ СПІВВЛАСНИКІВ БАГАТОКВАРТИРНИХ БУДИНКІВ.....	263
Квашук Д. О.	
ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗАЧАТОЇ, АЛЕ ЩЕ НЕ НАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ.....	266
Квашук Д. О.	
ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ НА ДОМЕННЕ ІМ'Я.....	269
Кириченко В. О.	
СПАДКУВАННЯ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ У ТОВАРИСТВІ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ	271
Кізілова К. О.	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ.....	275
Кіфік А. Ю.	
ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ЩОДО ФОРМИ ПРАВОЧИНУ	277
Корнесюк М. В.	
ЩОДО ЗМІНИ ТА СКАСУВАННЯ ЗАПОВІТУ	279
Коробцова Н. В.	
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ ПРИ ОТРИМАННІ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ	281
Корпан О. А.	
ДОГОВІР ПРО ПЕРЕДАЧУ «НОУ-ХАУ».....	284
Костюков В. М.	
ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ КУПВЛІ ПРОДАЖУ НЕРУХОМОСТІ.....	286
Кочеткова П. С.	
ДОГОВІР ДОРУЧЕННЯ: СУТНІСТЬ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ.....	289
Лагуга В. О.	
РОЗУМНИЙ СТРОК СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ.....	292

Малинич С. А.	
ПАТЕНТНИЙ ТРОЛІНГ ЯК ПРОБЛЕМА СИСТЕМИ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	294
Матвієнко В. В.	
ДО ПИТАННЯ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ОРЕНДИ ПІД ЧАС ВВЕДЕННЯ КАРАНТИННИХ ЗАХОДІВ.....	296
Михайлова М. І.	
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОГОВОРУ	299
Мірзаханов Т. В.	
РЕКОДИФІКАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЯК ШЛЯХ ДО УПОРЯДКУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА.....	301
Нікіта Д. Р.	
ПРАВО СПІВВЛАСНИКА НА ЗБІЛЬШЕННЯ СВОЄЇ ЧАСТКИ У ПРАВІ СПІЛЬНОЇ ЧАСТКОВОЇ ВЛАСНОСТІ ТА УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦЬОГО ПРАВА.....	303
Павлик А. Г.	
ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН СТОРІН СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ	305
Паньок С. І.	
ВІДМЕЖУВАННЯ СФЕРИ ЗАСТОСУВАННЯ ВІНДИКАЦІЙНОГО ТА НЕГАТОРНОГО ПОЗОВІВ	308
Плавич І. В.	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОЗИКОВИХ ВІДНОСИН, ЩО ВИНИКАЮТЬ ВНАСЛІДОК НОВАЦІЇ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ	310
Поколенко М. Д.	
ПРАВОВА ПРИРОДА ВІДУМЕРЛОЇ СПАДЩИНИ	315
Прокопенко Е. Р.	
ЗАДОВІЛЬНИЙ СТАН ЗДОРОВ'Я ОСІБ, ЯКІ ПРАГНУТЬ УКЛАСТИ ШЛЮБ, ЯК ОДНА З МАТЕРІАЛЬНИХ УМОВ: ПРИКЛАД КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ	317
Стебко І. Ю.	
КАРАНТИН ЯК ФОРС-МАЖОР У КОНТЕКСТІ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ	321
Суркова А. Д.	
МОВЧАННЯ ЯК СПОСІБ ВОЛЕВІЯВЛЕННЯ СТОРОНИ ПРАВОЧИНУ.....	323
Тільна К. С.	
ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ З УМОВОЮ.....	325

Фесенко Б. О.	
СЕРВІТУТ ЯК ОСОБЛИВЕ ПРАВО КОРИСТУВАННЯ ЧУЖИМ МАЙНОМ.....	328
Хитра К. В.	
ВИНА ЯК УМОВА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ.....	331
Чайковська А. В.	
ЩОДО ДЕЯКИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО ПОДІЛ ІПОТЕЧНОГО МАЙНА ПОДРУЖЖЯ.....	333
Чечкіна К. О.	
ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ.....	336
Чоудхурі С. А.	
ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ІНТЕРНЕТІ	338
Шевченко Ю. А.	
ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОСТІЙНОГО МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ СПАДКОДАВЦЯ НА МОМЕНТ ЙОГО СМЕРТІ	341

Юридична клінічна діяльність

Абрамов С. Ю.	
РОЛЬ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	344
Романова А. Є.	
ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ	346
Чорна В. В.	
ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ	349

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Збірка тез наукових доповідей і повідомлень
XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції вчених,
практикуючих юристів, аспірантів та студентів

(м. Харків, 15 травня 2021 року)

Видається в авторській редакції

Комп'ютерна верстка *О. А. Лисенко*

Підписано до друку 13.05.2021.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 18,9. Ум. друк. арк. 21,1. Тираж 100 прим.
Вид. № 2793.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
вул. Чернишевська, 80а, Харків, Україна, 61002

Тел./факс (057) 716-45-53

Сайт: <https://pravo-izdat.com.ua>

E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua

E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011

Виготовлено у друкарні ТОВ «ПРОМАРТ»
Тел. (057) 717-28-80